

T. C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİVRİCE YÖRESİ AĞIZLARI (İnceleme - Metinler - Sözlük)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Firat Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi

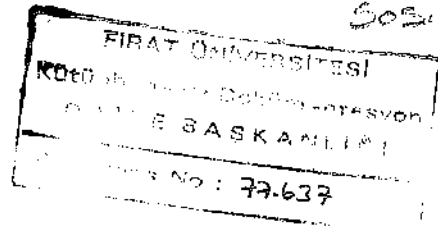
0068639

255.07.02.03.00.00/08/0068639

TD YL/96

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ahmet BURAN

HAZIRLAYAN
Muhammet KAYMAZ

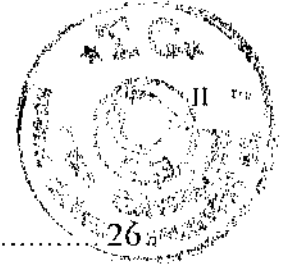

ELAZIĞ
1996

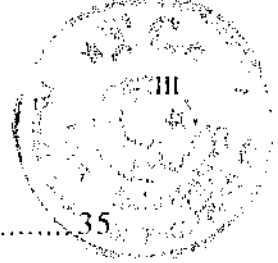
İ Ç İ N D E K İ L E R

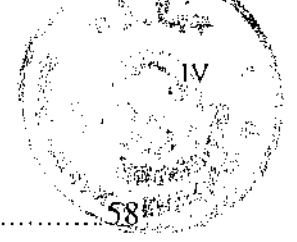
ÖNSÖZ	1
KISALTMALAR.....	2
METİNLERDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	3
Ünlüler.....	3
Ünsüzler	4
1. BÖLGENİN TARİHİ.....	5
a. Arap Uygarlıkları Dönemi.....	5
b. Çubukoğulları Dönemi.....	6
c. Artukoğulları Dönemi.....	6
d. Anadolu Selçuklu Dönemi.....	7
e. Dulkadiroğulları Dönemi.....	7
f. Akkoyunlular Dönemi.....	7
g. Osmanlı Dönemi	8
h. Cumhuriyet Dönemi.....	8
2. COĞRAFİ DURUMU VE İKLİMİ.....	9
3. EKONOMİSİ.....	11
4. BÖLGENİN SOSYO - KÜLTÜREL DURUMU	11
5. ETNİK DURUMU	12
6. BÖLGENİN DİYALEKTOLOJİK DURUMU.....	13
AĞIZ BÖLGELERİ HARİTASI	17
İNCELEME.....	18
FONETİK (SES BİLGİSİ)	19
1. ÜNLÜLER VE ÖZELLİKLERİ	20
1.1. Türkiye Türkçesi Yazı Dilinde Bulunmayan Ünlüler	20

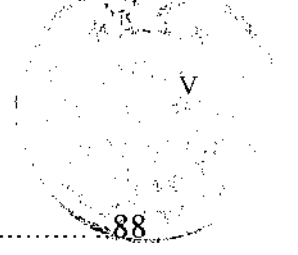
I.2. Ünlüler ve Boğumlanmaları	26
I.2.1. Normal süreli ünlüler.....	27
I.2.1.a. Yazı diliyle ortak olan normal süreli ünlüler.....	27
I.2.1.b. Yazı dilinde kullanılmayan normal süreli ünlüler	28
I.2.1.c. Yabancı dillerden alınma kelimelerdeki uzun ünlülerin normal süreli ünlülere dönüşmesi	28
I.2.2. Uzun ünlüler.....	29
I.2.2.a. Ünlem görevindeki kelimelerde görülen uzunluklar	30
I.2.2.b. Soru anlamı vermek için yapılan uzunluklar	30
I.2.2.c. Cümle sonrası ünlem nitelikli sözcüklerin getirilmesi sırasında bazı seslerin düşürülmesiyle oluşan uzunluklar	30
I.2.2.d. Şimdiki zaman eki (yor)un "-r" sesinin düşürülmesi sonucu oluşan uzunluklar	31
I.2.2.e. Hece kaynaşması sonucu meydana gelen uzunluklar	31
I.2.2.f. Hece düşmesi sonucu meydana gelen uzunluklar	32
I.2.3. Kısa ünlüler.....	32
I.2.3.a. Ünlü karşılaşması sebebiyle	32
I.2.3.b. Bazı ünsüzlerin etkisiyle	33
I.2.3.c. i - mek fiili ile ilgili kısa ünlü hadisesi.....	33
I.2.3.d. Ünlü türemesi sebebiyle.....	33
I.2.4. İkiz ünlüler (Diftong).....	33
I.3. Ünlü Uyumu	34

I.3.1. Kalınlık - incelik (büyük ses) uyumu	35
I.3.1.1. Yabancı kelimelerde kalınlık - incelik uyumu	36
I.3.1.2. Yazı dilinde uyumdan kaçınan Türkçe kelimelerin durumu	37
I.3.1.3.a. Uyumun kelime köklerinde bozulması	37
I.3.1.3.b. Yabancı kelimelerde bozulma.....	37
I.3.1.3.c. Kalınlık - incelik uyumunun eklerde bozulması	38
I.3.1.3.c.1. Fiil çekim eklerinde.....	38
I.3.1.3.c.2. Şahıs eklerinde	40
I.3.1.3.c.3. Olumsuzluk ekinde	41
I.3.1.3.c.4. Yapım eklerinde	41
I.3.1.3.c.5. i-mek fiilinde (Ek fiilinde).....	42
I.3.1.3.c.6. İnceltici ünsüzlerin etkisiyle	42
I.3.1.3.c.7 İlk seste ünlü türemesiyle	42
I.3.2. Düzlük - yuvarlaklık uyumu	42
I.3.2.1. Düzlük - yuvarlaklık uyumunun köklerde bozulması ..	44
I.3.2.2. Düzlük - yuvarlaklık uyumunun eklerde bozulması... 44	
I.3.2.2.a. Fiil ve isim çekim eklerinde	44
I.4. Ünlü Değişmeleri.....	49
A. Kalın ünlülerin incelmesi	49
B. İnce ünlülerin kalınlaşması.....	52
C. Düz ünlülerin yuvarlaklaşması	54
Ç. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi	55
D. Geniş ünlülerin daralması	56
E. Dar ünlülerin genişlemesi.....	57

F. Ünlü düşmesi	58
G. Ünlü türemesi	59
II. ÜNSÜZLER.....	62
II.1. Yazı Dilinde Bulunmayan Ünsüzler.....	62
II.2. Ünlü - Ünsüz İlişkileri	65
II.2.1. Ünlü-ünsüz uyumu	65
II.2.2. Ünlü-ünsüz uyumunun bozulması	66
II.2.3. Ünlü-ünsüz değişmesi	66
II.3. Ünsüz İlişkileri	66
II.3.1. Ünsüz benzeşmesi (Assimilation).....	66
II.3.2. Ünsüz uyumu	68
II.3.3. Ünsüz uyumsuzluğu	69
II.3.4. Ünsüz değişmeleri	69
ŞEKİL BİLGİSİ (MORPHOLOGİE)	81
A. İSİMLER	82
1. İsim Yapım Ekleri	82
1.1. İsimden isim yapım ekleri	82
1.2. Fiilden isim yapım ekler	83
2. İsim Çekim Ekleri	83
2.1. İsim hal ekleri	83
2.1. İyelik ekleri	85
2.3. Çokluk eki	86
2.4. Soru eki	86
B. SIFATLAR	87
1. Niteleme Sıfatları	87
2. Belirtme Sıfatları.....	87

C. ZAMİRLER.....	88
1. Şahıs (Kişi) Zamirleri.....	88
2. Dönüşlülük Zamiri.....	90
3. İşaret Zamirleri.....	91
4. Belgisiz Zamirler.....	91
5. Soru Zamirleri.....	91
C. FİLLER.....	92
1. Fiilimsiler.....	92
2. Fiil Yapım Ekleri.....	93
3. Çekimli Fiiller.....	94
3.1. Haber kipleri.....	94
3.2. Tasarlama kipleri.....	98
3.3. Fiillerin birleşik çekimleri.....	100
4. Yardımcı Fiiller.....	101
5. İ-mek Fiili (Ek - Fiil).....	101
D. ZARFLAR.....	103
E - EDATLAR.....	104
F- DEYİMLER.....	104
H - İKİLEMELER.....	105
SONUÇ.....	106
KAYNAKLAR.....	111
METİNLER.....	113
SÖZLÜK.....	201
METİNLERDE GEÇEN YÖRESEL KELİMELER.....	202
METİNLERİN DIŞINDA YÖREDEN DERLENEN KELİMELER.....	213

ÖNSÖZ

Millet ve devlet olmanın temel taşlarından biri dildir. Geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türk Milleti, değişik iklim şartlarının ve coğrafyanın etkisiyle farklı ağız özellikleri oluşmuştur. Bu ağız farklılıkları kültür hazinemizin daha da zenginleşmesine vesile olmuştur. Milli bütünleşmenin ve kültürel kalkınmanın en etkili yolu milletin birbirini iyi anlamasından geçer, bu da dil yoluyla olur.

Hızlı sanayileşmenin oluşturduğu nüfus hareketleri, küçük yerleşim birimleri ve köylerden büyük şehirlere, sanayi bölgelerine olan göçler; yazı dili ile konuşma düşüncesi ve medyanın bunalıcı baskısı ile ağızlar üzerindeki tahribatı dikkate alındığında Anadolu ağızlarının ses ve şekil bilgisi gibi bütün özelliklerinin hemen ortaya konulmasının gerekliliği daha iyi anlaşılmaktadır.

Bu yönde bir hayli çalışma yapılmış olmasına rağmen yeterli olduğu kanaatinde değiliz. İleride yapılacak olan çalışmalara katkıda bulunmak amacıyla, şimdiye kadar ilmi bir araştırma yapılmamış olan Sivrice yöresi ağızları üzerinde çalışmaya Muhterem Hocam Sayın Ahmet Buran'ın yönlendirmesiyle koyulduk. Bu yörenin seçilmesinde bölgede Kınık, Salur ve Azeri ağız özelliklerinin görülmesi etkili olmuştur.

Çalışma bölgemiz Sivrice'ye bağlı Türkçe konuşulan köylerdir. Araştırmamız sırasında sekiz adet kaset kullandık. Metinlerimizin ve malzememizin sağlam ve kullanılabilir olması için konuşmacıları titizlikle seçip yerli ağız özellikleri bozulmamış, yapmacık konuşmayan kişilerden olmasına özenle dikkat ettik. Araştırmacının kişileri konuşturmasının zorluğunu bu alanda çalışanlar iyi bilirler. Biz de bundan dolayı yöreyi bilen ve yöre insanlarıyla ülfet eden kişilerin rehberliğine başvurduk. Derlediğimiz malzemeyi büyük bir titizlikle transkripsiyonlu yazıya aktardık. İnceleme sırasında kolaylık sağlaması için metinleri konularına göre numaralandırıp her metni de kendi içinde beşer satır olarak bölümlere ayırdık. Bu metinleri fonetik (ses bilgisi) ve morfolojik (kelime, yapı bilgisi) incelemeye tabi tuttuk. Bu arada gerek yöreden derlemek suretiyle gerekse de metinlerden çıkarılarak bir de yöreye has sözlük oluşturduk. Böylece "inceleme", "metinler" ve "sözlük" olmak üzere üç bölümden oluşan bu yüksek lisans tezini hazırladık. Bilhassa metinlerin yazıya aktarılması sırasında doğabilecek yanlışlıklardan dolayı bağışlanacağımızı umuyoruz.

Metinleri derlerken benimle beraber köy köy dolaşan İlçe Milli Eğitim Müdürü Sayın Abdullah Soğukpınar'a, Muharrem, Sezai ve Hadi Beylere; konuşmacılarla yöre halkına, bütün bunların fevkinde beni böyle bir çalışmaya sevk ederek yönlendiren, çalışmam sırasında yardımlarıyla ışık tutan Muhterem Hocam *Sayın Doç. Dr. Ahmet BURAN* Bey'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Muhammet KAYMAZ
ELAZIĞ-1996

KISALTMALAR

- abl : Ablatif
a.g.e : Adı geçen eser
akk : Akkuzatif
bas : Baskı
bkz : Bakınız
c : Cilt
çev : Çeviren
dat : Datif
EAT : Eski Anadolu Türkçesi
ens : Enstrumental
gen : Genetif
lok : Lokatif
s : Sayfa
S : Sayı
TDAY : Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDED: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TDK : Türk Dil Kurumu
TKA : Türk Kültürü Araştırmaları
TTK : Türk Tarih Kurumu
yay : Yayınları

METİNLERDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ**Ünlüler**

- (-) : Uzunluk işareti.
(^o) : Kısalık işareti.
(^o) : Düz ünlüler üzerinde yuvarlaklaşma, dar ünlüler üzerinde yarı genişleme işareti.
(^o) : Kalın ünlüler üzerinde yarı incelme işareti.
(_o) : Diftong işareti.
á : a - e arası (incelen a)
â : a - o arası (yuvarlaklaşan a)
ā : Uzun a
ǎ : Kısa a
é : e ~ i arası (kapalı e)
e^o : e ~ ö arası
í : ı ~ i arası
ĩ : Kısa ı
ĩ : Kısa i
ī : Uzun i
u^o : u ~ o arası
ü^o : ü ~ ö arası
ó : o ~ e arası
u^o : u ~ o arası
o^o : o ~ u arası
ö^o : ö ~ ü arası

Ünsüzler

- ğ : arka damak g'si
ç : c ile z arası bir ses
h_v : hırıltılı, boğaz h'si
k : arka damak k'si
n_e : erimeye yüz tutan n sesi
v_w : çift dudak v'si
n_ş : benzeşme sonucu ş'ye yaklaşan n sesi
C : c ile ç arasında yarı tonlu
T : t ile d arasında yarı tonlu
P : b - p arasında yarı tonlu
(_•) : Ünsüzler altında belirsizlik işareti
(_U) : Ulama işareti.

1. BÖLGENİN TARİHİ

İnceleme sahasımız olan Sivrice yöresini Elazığ ve Harput yöresi tarihinden ayırmak mümkün olmadığından birlikte ele almayı uygun bulduk.

Elazığ doğal şartlarının elverişli olmasından dolayı yontma taş döneminden beri çeşitli toplulukların yerleşme alanı olmuştur.

Keban ve Karakaya Barajları projesi çerçevesinde yapılan kazılarda yörenin tarihi hakkında önemli bulgular elde edilmiştir.⁽¹⁾ Bu çalışmalar ışığında Elazığ - Harput yöresinin en eski sakinleri Hurriler'dir. Akreolojik araştırmalar sonunda ele geçen tabletlerden anlaşıldığına göre Hurriler, Ön Asya'da geniş bir bölgeye yayılmış, M.Ö. 2 bin yılının sonlarında kuvvetlerik ırkdaşları Subar Beyleri'ni de egemenlikleri altına alarak, sınırlarını genişletmişlerdir. Hurriler'den sonra bölge Hititlerin hakimiyetine geçmiştir.

M.Ö. IX. yüzyıldan itibaren bölgeye Urartular hakim olmuşlardır. Urartu dönemine ait Palu, Kömürhan, Ağın'da çivi yazılı kitabeler bulunmaktadır. M.Ö. VII. yüzyıllarda bölgeye Medler hakim olmuş, sonraki yüzyıllarda Pers Strapları'nın Büyük İskender'e yenilmesiyle Fars hakimiyeti sona ermiş, bölge İskender'in ordularının denetiminde kalmıştır. M.Ö. 546 yılında Roma ordusu Persler'e yenilince yörede Perslerin hakimiyeti görülmüştür.

Bu hakimiyetle birlikte yöre M. S. III. yüzyıla kadar Pers-Roma mücadelesine sahne olmuş, Büyük Roma İmparatorluğu'nun M.S. 395 yılında ikiye bölünmesinden sonra yörede, Sasani-Bizans mücadelesi başlamıştır. Sonuçta Fırat'ın batısı Bizans, doğusu Sasaniler hakimiyetine girmiştir.

a. Arap Uygarlıkları Dönemi

Bizanslılar'ın Ziata Castellum, Arapların Hısn-ı Ziyat adını verdikleri Harput, VI. yüzyıla kadar Bizans ile Sasaniler arasında sık sık el değiştirmiştir. Buna rağmen yöre çoğunlukla Bizans hakimiyetinde kalmıştır.

⁽¹⁾ Elazığ İli Yıllığı - 1992. Aydoğdu Ofset Ltd. Şti. Ankara. s. 21.

Hız Ömer döneminde (634-644) Araplar Doğu Anadolu'da hakimiyetlerini genişletirken, Harput da İslam hakimiyetine geçti (644-650); ancak İslam birlikleri Bizans kuvvetlerine göre daha uzak oldukları için yörede "Sugur" teşkilatı kurdular. Erzurum'dan Malatya'ya ve Tarsus'a kadar uzanan bir hat boyunca askeri bölge oluşturdular. Sınır boyundaki belirli yerlere kurdukları üs noktaları ile Anadolu ilçelerine fetih ve akımlarda bulundular.

X. yüzyılın ortasına kadar Abbasi egemenliği altında kalan yöre, Türk akımlarının başladığı 1015 yılına kadar kısa bir süre daha Bizans hakimiyeti altına girdi.

b. Çubukoğulları Dönemi

1071 Malazgirt zaferiyle Anadolu kapılarının açılması bu coğrafyayı bizlere vatan kılmıştır. Yöreye gelen Türk beylerinden Çubuk Bey Harput'u aldı (1085). Çubukoğulları Beyliği Büyük Selçuklular'a bağlıydı. Çubukoğulları yönetimi yöre için barış ve huzur dönemidir. Çubukoğulları yönetimine 1115'te Artukoğulları son vermiştir.

c. Artukoğulları Dönemi

Artukoğulları Belek Gazi, Çubukoğulları'nın bunalmış bir döneminde yöredeki hakimiyetlerine son vererek Hısn-ı Keyfa, Diyarbakır ve Mardin'de beylik kurmuştur. 1115 yılında Harput'u da alarak bu yörelerde 1234 yılına kadar hakimiyetlerini sürdürmüşlerdir.

Artuk hanedanına adını veren Artuk Bey, Sultan Alparslan'ın emirlerindendi.

Harput Artuklularının son beyleri Nizameddin, Ahmet ve Nureddin Artukşah dönemlerinden sonra 1234'te Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubat, Harput'u Selçuklu topraklarına kattı.

d. Anadolu Selçuklu Dönemi

Harput, Anadolu Selçuklularının hakimiyetine girdikten sonra bir subaşının yönetimine verildi. Alaaddin Keykubat döneminde Eyyubiler ile birleşen Selçuklular, Yassıçimen savaşında Harzemleri büyük bir yenilgiye uğratmışlardı (1230). Bu savaş sonucu başkanlarını yitiren Harzemiler'in bir bölümü, Alaaddin Keykubat'a baş vurarak yönetimi altına girmek istediklerini bildirdiler. Sınır kentlerinin önemini bilen Keykubat, Harzemiler'i Diyarbakır - (Harput) gibi önemli sınır kalelerine koruyucu güç olarak gönderdi.

e. Dulkadiroğulları Dönemi

XII. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu Selçuklu Devleti'nin sona ermesi ile Anadolu'da beylikler dönemi başladı. Harput yöresi XIV. yüzyılın ortalarına kadar İlhanlıların yönetiminde kaldı. Bu sıralarda Harput, Malatya, Elbistan ve Maraş kentleri ile çevresinde Dulkadiroğulları Beyliği güçlenmeye başladı. Dulkadiroğlu Halil Bey'in vefatı ile Harput'ta Dulkadiroğulları'nın idaresi sona erdi (1387).

f. Akkoyunlular Dönemi

Harput - Elazığ yöresi Akkoyunlular ile Dulkadiroğulları arasında birkaç kez el değiştirdi. Bu durum 1465'e kadar sürdü. 1465 yılında Harput yöresi Akkoyunlular'ın eline geçti ve Harput, kırk yılı aşkın bir süre Akkoyunlu Devleti'nin önemli merkezlerinden biri oldu. Bu yörede Akkoyunlu hakimiyetine 1507'de Safevi hükümdarı Şah İsmail son verdi. Yöre 1516 yılına kadar Safevilerin egemenliğinde kaldı.

g. Osmanlı Dönemi

Harput ve yöresi Yavuz Sultan Selim Han'ın 1514 Çaldıran zaferinden sonra 1516 da Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Osmanlı hakimiyetine giren Harput ve yöresi, idari açıdan Diyarbakır Eyaletine tabi bir sancak statüsüne kavuşturulmuştur. Osmanlı hakimiyeti döneminde şehrin nüfusu artmış ve büyümesi hızlanmıştır.

Harput'un idari açıdan Diyarbakır Eyaletine olan bağlılığının 1775'ler de sona erdiği ve Maadin-i Hümayun Emaneti diye bilenen idari birime dahil edildiği bilinmektedir. Harput Kazası'nın bu durumu 1836'ya kadar devam etmiştir. 1839'da yeniden Diyarbakır Müşirliği dahiline alınmıştır. 1845'te ise Harput'un yeni oluşturulan Harput Eyaleti'nin merkezi olduğunu görüyoruz. 1867 yılında ise Harput Eyaleti'nin Mamüretül-Aziz Eyaleti diye isimlendirildiği bilinmektedir. Ancak halk Mamüretül-Aziz yerine Elaziz ismini kullanmayı tercih etmiştir.

Şehir bugünkü merkezine 1834 yılında taşınmıştır ki, "mezra" diye bilinen bölge o dönemde askeri bir merkezdi. Osmanlı'nın son dönemlerinde Mamüretül-Aziz Vilayeti dahilinde merkez sancaktan başka Malatya ve Dersim Sancakları da bulunmaktaydı.⁽²⁾

h. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet döneminde sancakların vilayete dönüştürülmesi üzerine Malatya ve Dersim Sancakları bu eyaletten ayrılarak birer vilayet, merkez sancaklar da Elaziz Vilayeti olarak isimlendirilmiştir.

10. 12. 1937 tarihli icra vekilleri heyeti kararıyla da Elaziz ismi Elazığ'a çevrilmiştir.⁽³⁾

(2) Sunguroğlu, İshak. Harput Yollarında. İstanbul. (1968).

(3) Elazığ İli Yıllığı - 1992. Aydoğdu Ofset Ltd. Şti. Ankara, s. 21-24.

Sivrice ilçesi'nin bilinen tarihi de Harput tarihiyle aynıdır. Bu gün toplam 50 köyün ilçe merkezi olan Sivrice'nin kuruluş tarihi ise oldukça yenidir. 1933'ten 1940'a kadar Romanya, Yugoslavya ve Rusya'dan getirilen 6000 'den fazla Türk göçmen ziraata elverişli düzlüklere iskan edilmişlerdir. Bunların çoğu Uluova'ya, bir kısmı Palu ovasına ve Karakoçan'a, bunların içinden 92 kişi de bugünkü Sivrice'ye yerleştirilmiştir. Bunlar için 1938'de Hazar Gölü'nün güneybatı kenarına Sivrice adında bir kurulmuştur.⁽⁴⁾ Ancak çalışma alanımız olan yöre köylerinin tarihi öncelere rastlamaktadır. Yöre köylerinin dil özelliklerine bakıldığında, bu kanaate varılmaktadır.

Önce Elazığ'a bağlı olan bugünkü Sivrice'nin İringil Bucacı'nın tamamı ile Huh Bucacı'nın büyük bir parçası Elazığ'dan ayrılarak yeni bir ilçe olan Sivrice'yi teşkil etmiştir.

1936'da geçici olarak Yukarı Huh köyünde teşekkül eden ilçe merkezi 1939'da bugünkü yerine taşınmıştır.

2. COĞRAFİ DURUMU VE İKLİMİ

Sivrice ve yöresi, Doğu Anadolu bölgesinin Doğu Toroslar bölümünün güney kesiminde, Elazığ hudutları içerisinde yer alır. Doğusunda Maden ve Elazığ, batısında Baskil, Kuzeyinde Elazığ merkez hududu, güneyinde ise Çüngüş ve Karakaya Barajı gölü bulunmaktadır.

İlçe merkezinin denizden yüksekliği 1266 metredir. Sivrice ilçesinin yüzölçümü 634 km² dir. İlçe kuzeyden Çelçelik - Mastar Dağları, güneyden Hazar Baba Dağı, batıdan ise Sivrice Dağlarıyla çevrilidir. İlçenin en yüksek dağı olan Hazar Baba'nın yüksekliği 2347 m. 'dir.

(4) Sivrice İlçe Yıllığı 94. Öncü Limited. 1994. s. 15.

Dik yamaçlarla göle inen bu dağlar, göl çevresinde geniş düzlüklerin oluşmasına imkan tanımamıştır. Gölden kastımız ilçenin hemen yanı başında bulunan Hazar Gölü'dür. Buraya yerleşen Türkmenlerin Hazar Denizi'ne benzetmeleri sebebiyle Hazar Gölü ismini verdikleri rivayet edilir. Çünkü tektonik bir göl olan Hazar Gölü'nün diğer adı "Gölcük"tür. Sivrice ve yöresinde gölün güney batısında Kürk suyu ağzında gelişen Kürk deltası ve onun devamı olan Gölbaşı düzlükleri dışında düz araziye rastlanmaz. Sivrice dağlarının güney yamaçları ise, Karakaya Baraj gölüne bakmaktadır. Burada dağlar, baraj gölü kıyısına dik uzanmaktadır. Bölgede küçük derelerin dışında önemli bir akarsuya rastlanmaz.

Kürk deltası dışında dağlardan dikine inen derelerin göl kıyısında oluşturduğu birikinti ve Hazar Dağı'nın güney yamaçlarında gelişen fay basamakları tarım ve yerleşmeye imkan tanıyan başlıca alanlardır.

Sözü edilen alanlarda fasulye, şeker pancarı, biber, domates, patates, çilek, mısır, yonca, fiğ gibi ürünler yetiştirilir. Ayrıca akarsu kenarlarında, su kaynakları civarında yer alan meyve bahçeleri ve kayalıklar da sulu tarım alanlarına girerler. İlçe arazisinin çoğu kısmı dağlıktır ve eğimi çok yüksektir. Bundan dolayı modern araçlar kullanılmamaktadır. Kurak ve dağlık olan bölgelerde de topoğrafyanın eğimli olması ve şiddetli erozyona maruz kalması nedeniyle tabanın taşlı ve kireçli olmasına yol açmıştır. Bu durum da tarımı zorlaştırmaktadır. Bu kuru tarım alanlarında verim çok düşüktür.

Sivrice ilçesi karasal iklimin etkisindedir. "Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Fırat bölümünde yer alan Hazar Gölü havzası bir taraftan ana çizgileriyle içinde bulunduğu bölgenin iklim özelliklerini yansıtırken diğer taraftan da kendine has iklim özellikleriyle dikkati çekmektedir. Ülkemizin en dağlık bölgesini meydana getiren Doğu Anadolu kütlelerinde morfolojinin bir iklim tipi kendini hissettirir. Şöyleki: Yükselteleri batıdan doğuya doğru artan birbirine paralel dağ ve platolar arasına sıkışmış ve birbirinden orta yükseklikteki eşik alanlara ayrılan diziler halinde çeşitli boyutta ve kompartman şeklindeki küçük ovalar

bölgenin genel morfolojik görünümünü oluşturur. Yer şekillerinin bu özelliği iklimin batıdan doğuya doğru karasal bir karakter almasını sağlar.⁽⁵⁾

Bundan dolayı kışları yağışlı ve soğuk; yazları ise sıcak ve kuraktır. Yağış genellikle kar biçimindedir. Yağmurlar da ilkbahar aylarında yağmaktadır.

3 . E K O N O M İ S İ

Bölgenin ekonomisi tarım ve turizme dayanır. Az da olsa sulu tarım alanlarında sebzeçilik ve meyvecilik önemli bir uğraş halini almıştır. Bunlardan en fazla fasulye, domates ve birber üretilmekte iken son yıllarda çilek üretimi önem kazanmıştır. İlçe genelinde dut, kayısı, elma, ceviz, armut, şeftali ve vişne ağaçlarından oluşan meyve bahçeleri de bol miktarda bulunmaktadır. Yüksek yerlerde yapılan tarlalarda buğday, arpa, fiğ ekimi yapılmaktadır. Tahıl genelde yöre halkının ihtiyacını karşılamaya yöneliktir.

Ancak meyve ve sebze ile hayvancılık yöre halkının ticari hayatına yönelik bir uğraştır.

Bu arada bölge ekonomisinin en önemli kaynağı sayılan turizm gelirleri azımsanmayacak derecededir. Hazar Gölü çevresinde bir çok dinlenme tesisi ve kamp bulunmaktadır. Gerek Elazığ, gerekse de çevre illerden buraya dinlenmeye gelenler yöre ekonomisinin canlanmasına katkıda bulunurlar.

Son zamanlarda Hazar Baba Dağı'nda termalizm (dağ turizmi) gelişmiştir.

4. BÖLGENİN SOSYO - KÜLTÜREL DURUMU

Sivrice ilçesinin köyleri dahil toplam nüfus 17.302 'dir. Bu nüfusun 5.261'i ilçe merkezinde, geri kalanı köylerde yaşamaktadır (Bu rakamlar 1990 yılı Genel Nüfus sayımı sonuçlarına göredir).

⁽⁵⁾ Sivrice İlçe Yıllığı 94. Öncü Limited 1994. s. 23.

İlçeye bağlı bir bucak, 50 köy ve bu köylere bağlı 78 mezrası bulunmaktadır. İlçe köylerinde elektrik vardır. Hemen hemen bütün köyünde okul olmasına rağmen bazı köylerde öğrenci yokluğundan eğitim öğretim yapılamamaktadır. Köylerde yaşayanların ekonomik ve kültürel sıkıntıdan şehirlere göç etmeleri yani köylerin boşalması, açık olan okul sayısının giderek düşmesine neden olmaktadır. İlçede okur-yazar oranı oldukça yüksektir. Kırsal kesimde halkın gelenek ve göreneklerine bağlı olması mahalli kültürün etkili olmasını sağlamaktadır. Ancak son zamanlarda kırsal alandan büyük kentlere doğru göçün yoğunluk kazanması mahalli kültürün, örf ve geleneklerin yitirilmesine yol açmaktadır.

Ayrıca yörede bulunan Azot Gübre Fabrikası, Kiremit Fabrikası ve turizm hayatının canlılığı yöresel kültürün yok olmasına yol açarken, sosyo-kültürel açıdan yörenin canlanmasına neden olmaktadır. Böylece kültürel çağdaşlaşmadan da söz edilebilir.

5. ETNİK DURUMU

Sivrice yöresi ve Hazar Gölü çevresinde bilinebilen en eski tarihlerde Hurriler'in hakimiyetlerinin olduğu Fırat havzasında yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Hurriler'den sonra Hititler yöreye hakim olmuşlar, daha sonra Urartu'lar; M. S. 'lı yıllarda da Roma tesirleri görülmektedir. Bizans İmparatorluğunun son devirlerinde Müslüman - Arap akımlarının başladığı bilinmektedir. Ve nihayet 1071 Malazgirt zaferiyle Anadolu kapılarının açılması bu coğrafyayı bizlere vatan kılmıştır. Fetihden sonra yörenin Türk İslam hayatı oluşmaya başlar. Bu tarihlerde Horasan, Belh ve bu yörelerden Anadolu'ya gelen "Alp erenler" Anadolu'nun şekillenmesini sağlarlar.

Yöre köylerinin kültür, örf, adet, gelenek ve görenekleriyle dil özelliklerine bakıldığında yöreye oymaklar halinde çeşitli Türk boylarının gelip yerleştikleri söylenebilmektedir. Yörede anlatılan efsanelerde tamamen Türk - İslam motifleri; bilhassa İslam inancı hakimdir. Bu değerler de bizi yörenin muhtemelen değişik yörelerden zamanla bölgeye gelip yerleşmiş Türkmen boylarının olduğunu ve bugün yaşanan hayat ve kültürün onların eseri olduğu düşüncesine götürmektedir (Gölcük, Azer Baba ve Hazar Baba Efsaneleri).

Yine ileride dil özellikleri bahsinde vereceğimiz tesbitlere dayanarak bu düşünceye varmamızın haklılığı bir kez daha teyit edilecektir.

6. BÖLGENİN DİYALEKTOLOJİK DURUMU

Sivrice yöresi ağız özellikleri bakımından çok ilgi çekicidir. 50 köyün 29 tanesinde halk yörede kürtçe veya zazaca denilen dille konuşurken, 21 köyde de Türkçe konuşulmaktadır. Çalışma alanımızı bu 21 köy oluşturmaktadır. Bunlar Akseki, Çatakkaya (Samaktu), Doğanbağı (Abu Tahir), Güney, Kalaba, Kavallı (Helezür), Kayabağları (Pıthı), Kılıçkaya (Karafto), Kürk, Taşhyayla (İringil), Uslu, Ügrüg, Alıncık, Çevrimtaş (Ayvaz), Dedeyolu (Yukarı Huh), Dikmen (Cüge), Duygulu (Yukarı Eylük), Hacılar, Kayapınar (Erimiye), Ilıncak (Aşağı Eylük), Yürekaya (Avisiya) köyleridir.

Bu köyler genellikle birbirine komşu olmayıp, aralıklarla yerleşilmiş coğrafi alanlardır. Türkçe konuşulan ve komşu olan köylerde bile dil özellikleri bakımından büyük farklılıklar görülmektedir. Bu durum yöreye oymaklar halinde çeşitli Türk boylarının gelip yerleştikleri gerçeğini ortaya koymaktadır. Azerbaycan Türçesine yaklaşan ağız özellikleri olduğu gibi, Salur ve Kınık gibi Oğuz boylarının ağız özelliklerinden izler de görülmektedir. Hal böyle olunca yörenin ağız özelliklerini topluca inceleme imkanı olmamaktadır.

Biz de yörenin ağız özelliklerini bazı fonetik ve morfolojik özellikleri esas alarak 3 ağız bölgesine ayırmayı uygun bulduk. Bunların başında önsesteki $q > g$ değişmesi sonucunda meydana gelen g sesinin ön, orta veya arka damak sesi olması, şimdiki ile geniş zaman eklerinin durumu ve aldığı ünlülerle ünsüzler arasındaki değişiklik gelmektedir.

1. Ağız Bölgesi: Bu bölge Sivrice Kazasının teşekkülünden önceki ilçe merkezi ve hemen civarı olan köylerdir. Çalışma sahamız içine bugün Sivrice'ye bağlı Yukarı Hıh (Dede Yolu), Alıncık ve Helezür (Kavallı) köyleri girmektedir. Bu bölge ağız özellikleri bakımından diğer iki bölgeden oldukça farklılık arzeder. Bilhassa Kavallı ile Dede Yolu ağız özellikleri itibariyle birbiriyle aynı olup, Alıncık'ta bazı farklılıklar görülmekle beraber aynı bölge içerisinde mütalaa edilebilir. Bu bölgede yaşayan halkın aynı tarihlerde gelip buraya yerleştikleri ve aynı boya mensup olmaları kuvvetle muhtemeldir.

Bölgede şimdiki zaman eki "-ér" şeklinde kullanılmaktadır. Yalnız Alıncık'ta "-y" biçiminde kullanım da tesbit edilmiştir. bahér "bakıyor", gelér "geliyor", vuréller "vuruyorlar", gázéller "kazıyorlar". Fiil çekiminde çokluk şahıs eki -lar'ın l'si kendinden önceki r sesini kendisine benzetmektedir. Bu benzeşme olayı diğer bölgelerde de görülmekle beraber; bu bölge için bir özellik kabul edilebilir: goyéller "koyuyorlar", geléller "geliyorlar". Önses q 'sı orta damak g sesine dönüşmüştür. ($q > g$) "qapı > gapı", "qarı > garı". Şahıs eklerinde bilhassa dudak ünsüzlerinin tesiriyle yuvarlaklaşmalar meydana gelir. sıharduq "sıkardık", gelirük "geliyoruz" gibi. Bu yuvarlaklık yöremiz ağızlarını EAT 'ye bağlayan fonetik özelliklerdendir.

Diğer bölgelerde de olduğu gibi, iç ve son seste $q > h$ değişmesi karakteristik durum arzeder. baharuq "bakarız", bah "bak". h sesleri hırıltılı olarak yani geriye çekilerek çıkarılır.

En belirgin özelliklerden biri de yumuşak ğ'lerin normal g olarak telaffuz edilmesidir. göge < "göğe, gökyüzüne", börege < "böreğe". Bu durum EAT'sindeki biçimi ile devam etmektedir.⁽⁶⁾ Doğu Anadolu ağızlarının ortak bir özelliği olan kelime sonundaki i 'leşme bölgemiz ağızlarında da görülmekte ve bir kısım kelimelerin sonundaki i -u -ü ünlüleri i ünlüsü ile karşılanmaktadır. ğuruluşı "kuruluşu", köv oldi "köy oldu".

2. Ağız Bölgesi: Türkçe konuşulan köylerin çoğunu bu bölgeye dahil edebiliriz. Çünkü bazı küçük farklılıklar olmakla beraber aynı ağız özelliklerini taşırlar. Ağız özellikleri Elazığ merkez ağızını andırır. Bu bölge içerisine Hacılar, Dikmen, Ügürük, Çatakkaya, Kürk, Uslu Akseki, Kalaba ve Güney dahil edilebilir. Bu köylerde şimdiki zaman eki -i, iy, yu şeklindedir. déyi "diyor", ğurtuliy, "kurtuluyor", gösTeriy "gösteriyor", atamiyuh "atamıyoruz". Anlatılan ya da duyulan geçmiş zaman eki çoğu kez düz-dar (ı-i) ünlüsü ile kullanılmaktadır. yohmuş "yokmuş", düşmiş "düşmüş". Bununla beraber uyuma girdiği de olur. döğüşmüş "dövüşmüş", ğavuşmuş "kavuşmuş". I. Ağız Bölgesi bahsinde sözünü ettiğimiz r>l değişmesi bu bölgede de sıkça görülmektedir: gidellerdi "giderlerdi", gezellerdi "gezerlerdi", yapallar "yaparlar" önses k'sı orta damaktan öne doğru kayan ğ sesine dönüştürülür. ğap "kap", ğacah "kacak", ğader "kader". I. Ağız Bölgesinde söz ettiğimiz benzer özelliklerin varlığını hatırlatarak daha ilgi çekici olan 3. Ağız bölgesine geçiyoruz.

3. Ağız Bölgesi: Birbirinden çok uzak olmasına rağmen yer yer ağız özellikleri birbirine benzerken, yakın olduğu köylerden farklı özellikler gösteren bu köyler: Kayapınar, Doğanbağı (Abutahir), Kayabağları, Taşlıyayla, Yürekkaya, Ilıncak, Çevrimtaş ve Duygulu'dur.

Bu köylerde şimdiki zaman eki yo, iyo, éy, i biçimlerinde kullanılmaktadır: atiyoh "atıyoruz", geziyiz "geziyoruz", dartiy "tartıyor", biliysin "biliyorsun", yapıyuh "yapıyoruz", yapamiyiz "yapamıyoruz", édéyer "ediyorlar".

⁽⁶⁾ Doç. Dr. Leyla Karahan, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, T.D.K. Yay., 630, Ankara, 1996, s. 28.

Bu ağız bölgesinde bilhassa Kayapınar'da en çok dikkatimizi çeken Azeri ağızına olan yaklaşımdır. Ön damak konsanantlarından g ile k'nin, damak-diş konsanantlarından c ve ç'ye temas derecesi bakımından benzeşmeleridir. Yani: g>c 'ye, k >ç'ye dönüştürülerek telaffuz edilmektedir. cit "git", coşTüz "göçtünüz", celmediz "gelmediniz", çilo "kilo", çorolam "körolayım", dédi çi "dedi ki". Bu söyleyiş biçimi şehir ya da okumuş insan kültüründen uzak kalan kadın ve çocuklardadaha belirgin ve net biçimde görülmektedir.

Diğer ağız bölgelerinden farklı yanları sadece ses yönüyle değil ,ek ve kelime yapılarında da gözlenmektedir: dartuħkını, sonadani, bolaldır, téyyiP, ğabbahları...

İstek kipi I. şahusta yazı dili kullanımı görülmektedir.gidelim,ğoşalım "koşalım". Geniş zaman kipinde de yazı dili aydın konuşması kullanımı tesbit edilmiştir: yériz , yédiniz...

Bu bölge içerisine dahil ettiğimiz köylerde ek ünlülerinde yuvarlaklaşma eğilimi görülmektedir. Bu yönüyle uyumsuzluk söz konusudur. yıħarıuħ "yıkıyoruz", ğııarıuħ "kızıyoruz", celeceyüç "geleceğiz".

Bunların dışında ħ>ğ, ħ>h değişimleri belirgin özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. ğaça "kaça", ğızım "kızım", yoħ "yok", aħıTarduħ "aktardık"...

Bu ayırıcı özellikler dışında söz etmediğimiz diğer hususlar genelde her üç ağız bölgesinde de ortak olan özelliklerdir. Bölgemize has olan bu özellikler inceleme ve sonuç bölümlerinde ayrıntılarıyla diğer Anadolu ağızları, yazı dili ve Eski Anadolu Türkçesiyle karşılaştırılarak verilecektir.

- 1. Ağız Bölgesi
- 2. Ağız Bölgesi
- 3. Ağız Bölgesi

E L A Z I Ğ

HAZAR GÖLÜ

BASKIL

MADEN

AĞIZ BÖLGELERİ HARİTASI

B

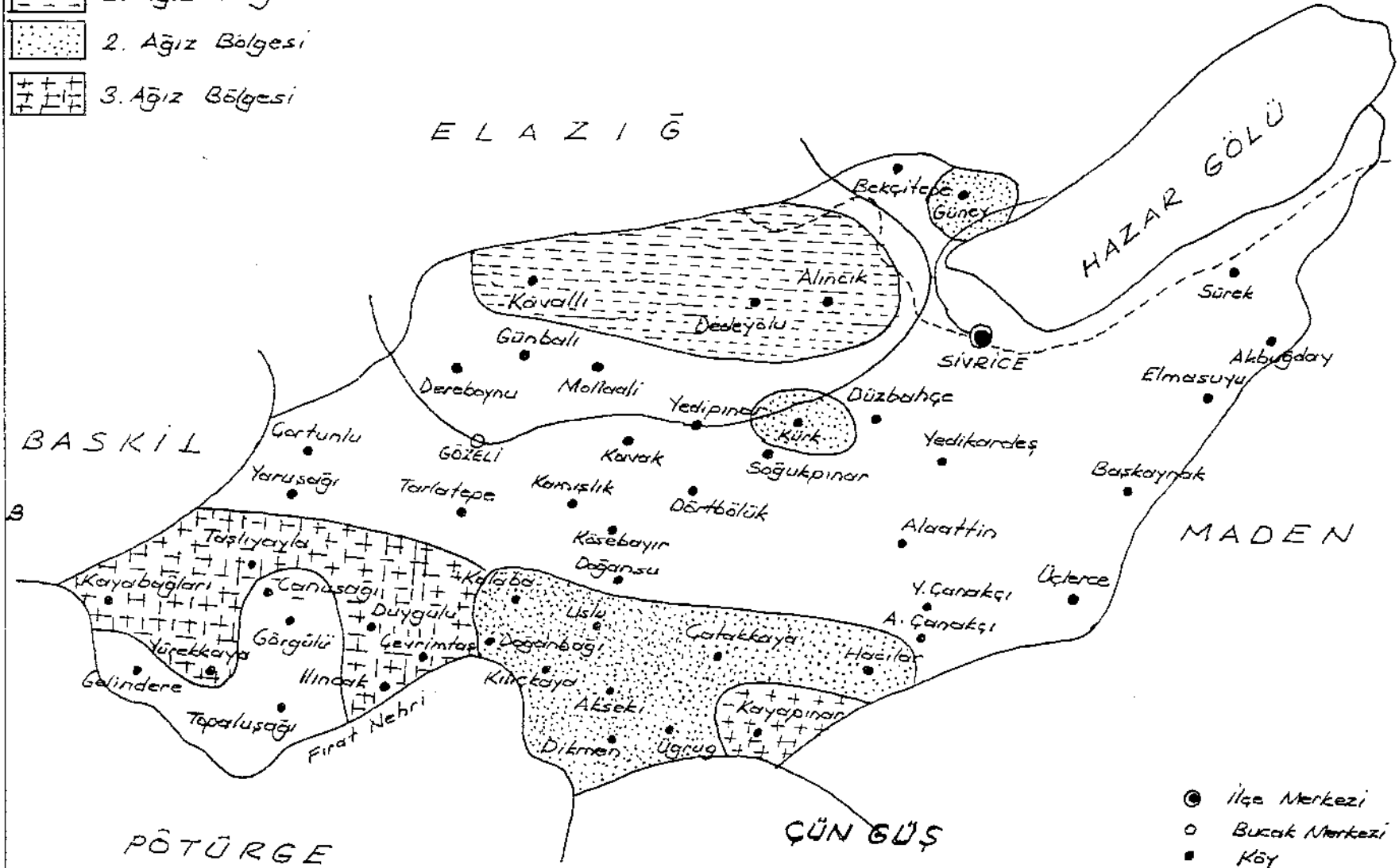
D

PÖTÜRGE

ÇÜN GÜŞ

K

G

- İlçe Merkezi
- Bucak Merkezi
- Köy
- Demiryolu
- Devlet Yolu

İNCELEME

FONETİK
(SES BİLGİSİ)

I. ÜNLÜLER VE ÖZELLİKLERİ

Türkiye Türkçesi yazı dili ve aydın konuşmasında sekiz tane ünlü vardır. Bunların hepsi de ses yolunda önemli bir engelle uğramadan çıkan temel ünlülerdir. Bunlar (a, ı, o, u, e, i, ö, ü,) dür.

Sivrice yöresi ağızlarında yazı dilimizde bulunan ve genel Türkçe ile ortak olan a, ı, o, u, e, i, ö, ü, temel ünlüleri ile bazı Anadolu ağızlarında da bulunan kapalı e (é) ünlüsünün yanında; konuşan kimsenin konuşma özellikleri ya da komşu seslerin etkisiyle boğumlanma nitelikleri değişmiş başka ünlüler de vardır.

I.1. Türkiye Türkçesi Yazı Dilinde Bulunmayan Ünlüler

İnceleme yaptığımız Sivrice yöresi ağızlarında yazı dilinde kullanılan ünlülerin dışında, boğumlanma yeri ve boğumlanma biçimi değişmiş başlıca ünlüler şunlardır:

á, â, ā, ē, é, ĩ, ī, í, î, ï, ũ, ū, ũ, ū, ó

Değişik transkripsiyon işaretleriyle gösterilen bu sesler, ses değeri ve boğumlanma özellikleri bakımından tamamen netleşmemiş, boğumlanma yerleri yakın iki ünlü arasında bir ses özelliğine sahiptirler ve konuşan kişilere göre değişkenlik gösterirler.

Şimdi bu ünlüleri ayrı ayrı ele alıp boğumlanma özelliklerini temel ürünlerle kıyaslayarak inceleyelim;

á ünlüsü: a ile e arası düz, yarı kalın veya yarı ince bir ünlüdür. e'den a'ya veya a'dan e'ye dönüşümün ara merhalesindeki bir sestir. Her iki ana sesteki dönüşümün olması dolayısıyla kesin ve kurallı bir dönüşümden söz etmek mümkün değildir.

çihîsâ (XLI-10), béylâ (XVII-27), zırátTan (XXIII-88),
 zırátimiz (I-5), tükâni (I-22), ná zaman (XXXIV-41)
 ná_amanın (XX-54), bi dáfa (XX-50), erzürüm'dâ (XIX-5)

Bölge ağzında bu sesin oluşumu kendinden önceki ünlünün etkisiyle (erzürüm'dâ XIX-5, bi dáfa XX-50) (çihîsâ XLI-10) veya bazı ünsüzlerin etkilerini kendinden sonraki ünlülere bindirmeleri sonucu (béylâ XVII-27), (tükâni I-22), ya da ince ve kalın, a ve e seslerinin karşılaşmalarında birbirlerini etkilemeleri sonrası oluşur. ná_amanın (XX-54). Bütün bu nedenlerin dışında bu türlü a'ya bir eğilim söz konusudur. e ünlüsü kendinden sonra gelen a'nın etkisiyle de a'ya dönüşmektedir (na' zaman XXXIV-41).

Yöre ağzında Arapça 'dan dilimize girmiş olan "ziraat" kelimesindeki a'dan birinin düşürülerek kendinden önce ve sonraki ünlülerin etkisiyle de á sesine dönüştürüldüğü tesbit edilmiştir (zira' timiz I-5, zira'tTan XXIII-88).

Yine Arapça'dan dilimize girmiş olan "melcike" kelimesinde "i'nin "y" 'ye dönüşmesi sonrası y'nin etkisiyle a'nın á'ya dönüştüğüne şahit olmaktadır (mela'yke XXXVII-16).

â ünlüsü: a ile o arası geniş, kalın, yuvaklakça bir ünlüdür. Dudak ve dil oynaması ve tınlama bakımından a'ya daha yakındır. Pek fazla örneğine rastlamadığımız bu durum Baskil yöresine yakın yerleşim birimlerinde görülür (babâ XXXII-107, kilâra (XXXII-54).

é ünlüsü: Yöre ağzında temel ünlülerin dışında dokuzuncu bir ünlü vardır ki buna kapalı e denir. Kapalı e ünlüsü yumuşak damağın ortasında oluşur. Bu sesin çıkışında çene açısı yarı açıktır. i'ye yakın bir dar ünlüdür. Yani e ile i arası bir sestir.

Bu ünlü eski ve orta Türkçe devri metinlerde de görülmekte idi.⁽⁷⁾ Belki de bunun bir devamı olarak yöre ağzında çokça kullanılmaktadır.

(7) Doç. Dr. Tuncer Gülensoy - Kütahya ve Yöresi Ağzları, T.D.K. Yay., Ankara, 1988, s. 21, st. 5.

Yöre ağzında é sesinin belli bir sebebe bağlanmaksızın ö'den dönüştüğünü görmekteyiz. çepnen (VII-16) "çöp ile", şofér (XIX-12) "şoför".

Ayrıca "y" sesinin eriyip düşerken yanındaki ünlüyü daraltarak kapalı é ye dönüştürdüğü görülmektedir. béle (1-2) "böyle", éle (XXII-24) "öyle" élese (XII-6) "öylese", şe (2-14, 15) 'şey,şe'miz (XVI-19) şeyimiz. Hacılar, Kayapınarı yöresinde "y" sesi erimediği halde "ö" é ye dönüşmüştür. béyle (XVI-26, XXXVIII-40) "böyle", éyle (XVII-31) öyle, séylemiş (XVII-26) "söylemiş".

Yörede kapalı e'ler ısrarla korunup kullanılmaktadır.

édih_ç (1-26) "ediyoruz", vérmiler (1-15) "vermiyorlar",
 déller (III-6) "derler", yér (II-1) "yer",
 dédigim (III-19) "dediğim", béş (X-50) beş,
 yéddi (II-21, XX-11, XXXIV-43) "yedi".

Yabancı dillerden dilimize girmiş olan kelimelerdeki e sesinin sıkça kapalı é ye dönüştürüldüğü görülmektedir.

bétondan (2-2), télifon (XVI-34), trampét (XVII-5),
 téyyiPler (XVII-32), cériyannar (XXXIV-9), adrésizi (XXXVII-44),
 ciletén (VI-23), tırén (XXXIV-56), dumatési (XXIII-61)
 pílés (XXXV-44).

Yöredeki bütün Türkçe konuşulan köylerde belli bir sebebe bağlanamayan ancak Eski Türkçe'nin bir devamı niteliğini gösteren e > é değişimi sıkça görülmektedir.

séple (XXX-17), géj (XLII-3) "geç", béslemeyi (XIII-17),
 éşgiya (X-11, 12), bész (XIX-2), péndir (XVIII-9).

Eski Türkçe'de "edgü" şeklinde olan ve edgü > eygü > eyü > iyi şeklinde bir değişime uğrayarak gelen bu sözcük yöre ağızlarında éyi olarak kullanılmaktadır. éyi (1-22, XVI-2).

Yine yöre ağzında büyük bir ısrarla i seslerinin kapalı é şekline dönüştürülme eğilimi vardır:

néçe (XXI-95), géyinür (XVI-26), hés (V-7),
 yéndím (XXXIV-43), éhsan (XXXIV-45), gétTim (III-26),
 éşitTim (III-42), yéyi (I-43), déyidük(XXV-25),
 gédiy (XXVII-22), havadés (XXVII-23).

Belli bir hecede olmayan a'ların é ye dönüştüğüne de sıkça şahit olmaktayız.

héyir_ola (XX-36) "hayır ola", héyirli étsin (XVI-28) "hayırlı etsin",
 göléy (VI-12, XXXIX-4) "kolay", haléy (XXXVI-23) "halay",
 éynen (XXXV-48) "aynen", éşgına (XIII-58) "aşkına",
 buğdéyinizi (XV-48) "buğdayımızı"

Dikmen (Cüge) ve Alıncık yöresinde herhangi bir sebebe bağlanması pek mümkün görülmeyen olumsuzluk eki vokalinin (a/e) é ye dönüştüğü tesbit edilmiştir. çılımédi (III-31), bağlaméyiz (XXVI-55).

Yanyana gelen iki e'den biri düşürülürken diğeri kapalı é ye dönüştürülmüştür. nédem (XXXVIII-43) "ne edeyim".

İnceleme yaptığımız bütün yöre ağzlarında çokça kullanılan kapalı é sesi Kayapınarı, Yukarı Hıu (Dede Yolu), Helezür (Kavallı) yörelerinde şimdiki zaman eki "-yor" un "yo" sesleri yerine kullanılmaktadır.

yaturér (XX-56) "yatırıyor", gázér (XX-68) "kazıyor",
 gánduréller (XXI-26) "kandırıyorlar", gelér (XIX-1, 2) "geliyor",
 boyér (XIV-11) "boyuyor", kes'tirér (XIV-8) "kestiriyor"
 olér (XIV-5) "oluyor", evlenér (XIII-61) "evleniyor",

Kayapınarı yöresinde şimdiki zaman eki konuşanın durumuna göre "éy" biçiminde kullanılmıştır. duzléyler (XVIII-18) "tuzluyorlar".

Bu ses, Alıncık ve Helezür yörelerinde geniş zaman eki "r" nin Anadolu ağızlarında almış olduğu a, e, ı, i, u, u seslerinin yerine kullanılarak işleklik ve süreklilik kazanan bir ek biçiminde karşımıza çıkar:

vérér (XX-5) verir, édér (XX-5) "eder", seréller (11-8) "sererler",
sürérim (I-25) "sürerim", sıvér (VII-39) "sıvar",
goyéller (VI-17) "koyarlar", gidéller (IV-6) giderler.

Bütün bunlara bakarak; bu sesin yöre için karakteristik bir özellik taşıdığını ifade edebiliriz. Kapalı é sesi bütün Anadolu ağızlarında da çokça kullanılan bir dokuzuncu ünlü durumundadır. ⁽⁸⁾

Kapalı "é"nin "r" ile beraber Posof ve Terekeme Yerli ağızlarında da şimdiki zaman eki (yor) olarak kullanıldığı tesbit edilmiştir. ⁽⁹⁾

ê ünlüsü: e ile ö arasında ince, geniş ve yarı yuvarlak bir ünlüdür. Bu ses, "v" ünsüzünün etkisi sonucu e'nin yuvarlaklaşmasıyla oluşmaktadır: dēvle-timize (VIII-39-43).

vêürsün (XXXI-148) örneğinde de yörenin ve konuşanın birer ağız özelliği olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Yörede bazı ünlülerin ö'ye dönüştürülme eğiliminin olduğunu ileride yeri geldikçe belirtilecektir: möhebbet (XIV-12) "muhabbet", hökümdarlıh, (XIV-11) gibi.

î ünlüsü: ı ile i arasında düz, dar, yarı ince, yarı kalın bir ünlüdür. Bu ses, bazen kendinden önceki kalın ünlünün etkisiyle, yani bezeşme sonucu ortaya çıkar: sıhiler (XLIII-21), yanı (XXXIV-4).

Çalışma bölgemizde kalınlık - incelik uyumunun tersine ince ünlülerde kalınlaşma eğilimi görülmektedir. i sesi ı'ya dönüşür. Çoğu kez bu dönüşüm netleşmeyerek ikisi arasında ses tınısı kazanır:

⁽⁸⁾Doç. Dr. Tuncer Gülensoy - Kütahya ve Yöresi Ağızları, T.D.K. Yay., Ankara, 1988, s. 21, st. 5.

⁽⁹⁾ Ahmet Bican Ercilasun - Kars İli Ağızları, Ankara, 1983, s. 52.

ğuruluşı (I-1) "kuruluşu", sürérím (I-25) "sürerim",
 yédi (XVII-8) "yedi" (ye-fiili), egelidí (XXXIV-30), tenedí (XXXIV-36),
 ihTiyallıh (XLII-1), ikTıdarı (XXIII-20), hanıya (XIX-1).

Bir de Kürk yöresinde yabancı dilden gelen "atölye" kelimesinde bu ses türetilmiştir: atalıye (XXXIV-20).

u° ünlüsü: Berraklığını kaybetmiş ünlüdür. u ile o arasında kalın, yuvarlak, yarı dar veya yarı geniş bir ünlüdür. u nun o'ya ya da o'nun u'ya yaklaşması biçiminde oluştuğundan aynı ses değerini karşılamaktadır. Yöre ağzında fazla örneğine rastlamadığımız bu ses h, d, s seslerinin etkisiyle ortaya çıkmış olabilir. Ayrıca ünlü benzeşmesinin de etkisinin olabileceği gözardı edilmemelidir.

su°rfa (XIX-2) "sofra", du°matés (XXIII-61) "domates",
 babu° (XXXII-107), "baba" hu°hüt (XVI-11) "nohut".

o° ünlüsü: o ile u arası, u'ya yaklaşan berrak olmayan bir ünlüdür:

ho°hTa (I-15), do°dağım (X-219), yo°harı (I-24).

ü° ünlüsü: Yine berraklığını kaybeden iki ünlünün birbirine benzemesi biçiminde bir ses deyeri olarak algılanır. Yani ü ile ö arası bir sestir. Genellikle ana ses olan ü'nün ö'ye dönüşümü tarzında ortaya çıkar. b, l, h, k, m seslerinin etkisi olabileceği düşünülebilir.

lü°küsü (II-22), hü°kümdarı (XXXII-39),

ö° ünlüsü: ö'nün ü'ye dönüştürülme eğilimi sonucu oluşan berrak olmayan bir ünlüdür.

bö°yük (I-7, III-8), hö°kmüne (XXXVI-12), mö°hlet (XL-40).

ó sesi: e ile o arası bir sestir. Yöre ağzında e ile o çatışması, e sesinin eriyip o sesini e'ye yaklaştırması sonucu ortaya çıkmış karma, bulanık bir ses karakterindedir:

nóldu (XVI-17), nóluyor (XXXII-16).

Buraya kadar "Türkiye Türkçesi yazı dili, aydın konuşmasında bulunmayan ünlüler" başlığı altında, çalışma bölgemiz ağızlarında çeşitli fonetik olaylar sonucu oluşan ünlüleri incelemeye; boğumlanma yerleri ve fonetik özelliklerine göre değerlendirmeye tabi tuttuk. Şimdi ise diğer ünlüleri ele alıp değerlendirmeye çalışacağız.

1.2.1. Normal süreli ünlüler

Konuşma sırasında normal bir tempoyla normal bir sürede boğumlanan ve anlaşılır hale gelen ünlülere normal ünlüler diyoruz. İnceleme bölgemizde genellikle yazı dili aydın konuşmasının normal süreli ünlüleri kullanılmakla beraber, bazı fonetik özellikler, kişilerin etkilenme ve özel konuşma tarzları, başka dillerden alınma kelimelerdeki ünlülerin farklı zamanlarda boğumlanmaları, bu ünlülere normalden uzun ya da kısa gibi özellikler kazandırdığı görülmüştür. Bunlar yeri geldikçe derlenen metinlerdeki örnekleriyle ele alınıp incelenecektir. Ancak bu değişikliklerin bir genel özellik karakteri taşımadığını yeri gelmişken ifade etmekte yarar vardır.

Yöre ağızlarındaki normal süreli ünlüleri şu alt başlıklarda toplayabiliriz:

1.2.1.a. Yazı diliyle ortak olan normal süreli ünlüler

Yazı dili, aydın konuşmasının normal süreli ünlüleri bildiğimiz gibi a-ı-o-u-e-i-ö-ü dür. Bunlar dilimizin gelişim seyri içerisinde herhangi bir değişikliğe uğramamış, günümüze kadar süregelmiştir. Bu ünlüler yöre ağzında da normal boğumlanma biçiminde karşımıza çıkmaktadır:

a: davarım (I-19), bahçim (I-13), gahmér (XX-65)

e: tenesi (XXIX-2), gideceyik, (XXVIII-25), bekmez (II-3).

ı: yanım (I-7), başım (V-15), atımı (XV-18)

- i: gendi (I-27), éyidir (XVI-1), yétişTim (XXIII-1)
o: olér (I-13), otur (X-20), doldıriler (XVIII-11)
ö: kövünde (II-17), görisin (X-20), öğüne (XX-93)
u: durumu (I-22), olduğ (XXXVII-1), oturim (XXXIV-11)
ü: gétTük (XXVI-4), kövlüye (XXV-170), küre (XXXII-7)

1.2.1.b. Yazı dilinde kullanılmayan normal süreli ünlüler

Bu ünlüler yöre ağzında ünlü değişmeleri, ünlü ile ünsüzler arasındaki çıkak benzeşmeleri neticesinde oluşan orta karakterli bulanık ünlülerdir. Boğumlanma süreleri bakımından temel ünlülerden pek farklı değildirler:

- é: éyidir (I-27), vériler (I-15), gétTük (XXVI-4)
á: beylá (XVII-27), tükánı (I-22), dáfa (XX-50)
â: babâ (XXXII-107), kılâra (XXXII-54)
e^o: ve^orürsün (XXXI-148), de^ovletimize (VIII-39)
í: sıhiler (XLIII-21), yaní (XXXXIV-4), haníya (XIX-1)
u^o: súrfa (XIX-2), dımatés (I-15), núhut (XV-11)
o^u: dıdağıma (X-21), yo^uğarı (I-24), ho^uğTa (I-15)
ü^o: lü^oküs (II-22), hü^okümdarı (XXXII-39)
ö^u: bö^uyük (I-7), hö^ukmüne (XXXVI-12), mö^uhlet (XL-40)
ó: nóldu (XVI-17)

1.2.1.c. Yabancı dillerden alınma kelimelerdeki uzun ünlülerin normal süreli ünlülere dönüşmesi

Türkiye Türkçesi aydın konuşmasında yabancı dillerden alınma, özellikle Arapça ve Farsça'dan alınma kelimelerin varsa uzun ünlüleri az çok bu dillerdeki durumlarına uygun olarak söylendiğini biliyoruz: velâkin, müâmele, hâber, muâyene, çâre, ezân, pâdişâh v.s... Yöremiz ağızlarında söz konusu uzun ünlüler diğer ünlülerle eş bir uzunluğa indirgenerek kısaltılmışlardır.

h̄abar (XXXII-59) "haber", h̄ana (XXII-1) "hane", mayene (XXX-163),
mamale (XXX-74) "muamele", meláyke (XXXVII-16) "melaïke",
nama (XXVII-1) "name", ğiyemet (XXVII-13) "kıyamet".

Bu hadisenin genellikle ünlülerin düşürülmesi ya da benzeşme sonrası meydana geldiği tesbit edilmiştir.

I.2.2. Uzun ünlüler

Dilimizde ünlüler uzun ya da kısa diye sınıflandırılmamıştır. Çünkü Türkiye Türkçesinde bugün artık asli ^{uzun} ünlü yoktur. ⁽¹⁰⁾ Ancak bazı ses düşmeleri ve birleşmelerinde ortaya çıkan uzun ünlüler de geçicidir. Yalnız bazı ünlem ve ses taklidi sözlerde uzun ünlü kullanılabilir. Bu da ölçülü ve kalıcı bir uzunluk karakterinde olmayıp gelişigüzel bir süreklilik gösterirler.

Ünlülerin uzunluk ya da kısalığı boğumlanma müddetinin uzun ya da kısa olmasıdır. Bir ünlünün boğumlanmaya başladığı an ile bittiği zaman arasındaki süreç onun uzunluk ya da kısalığını gösterir. Yani bir ünlü bir darbe halinde çıkarılırsa onun kısa şekli, süreklince çıkarılırsa onun uzun şekli elde edilmiş olur.

Yöre ağzında kalıcı bir uzunluk pek söz konusu değildir, genellikle geçicidir. Ancak Alıncık, Y. Huh, Kavallı, Taşlıyayla yörelerinde çoğu kelimelerin son hecelerindeki ünlüler incelti olarak uzatılır. Bilhassa şimdiki ve geniş zaman ekleri \bar{i} ve \bar{e} biçiminde uzatılarak söylenir. Bu söyleyişte ses ya da hece düşmesinin rol oynadığı düşünülebilir.

bündür \bar{i} (XXXI-26) "bindiriyor", vurmad \bar{i} (XVIII-21) "vurmadı",
ġap \bar{i} (XXXI-30) "kapıyor", vard \bar{i} (XVIII-21) "vardı",
çıl \bar{i} (XXXI-59) "çıkıyor" v.s...

Daha önce belirttiğimiz gibi yabancı dillerden alınmış kelimelerdeki asli uzun ünlüleri kendi fonetiğimize uydurarak genellikle diğer ünlülerle eşit karakterli ünlüler haline getirmekteyiz.

⁽¹⁰⁾ Muharrem Ergin. Türk Dil Bilgisi. 1972. s. 43.

Yöremiz ağızlarındaki uzun ünlü oluşumlarını derlenen metinlerdeki örneklerden yola çıkarak incelemeye çalışalım:

I.2.2.a. Ünlem görevindeki kelimelerde görülen uzunluklar

Duygusal bir tepkiyi dile getiren sözcüklerdeki uzunluklardır. Bu sözcüklere gereken anlamı vermek için, ünlüleri uzatarak ses tonuyla anlam yükletilir: t̄a (uzaklık anlamı), t̄ē (uzaklık anlamı), yā (şaşma anlamı), nē? (soru ve şaşma anlamı).

I.2.2.b. Soru anlamı vermek için yapılan uzunluklar

Soru eki ya da sözcüğü kullanmaksızın tonlama ve vurgu yoluyla bazı seslerin uzatılarak soru anlamı sağlandığı görülmektedir.

Yörede sık rastlanan bir ses olayıdır. Çoğu kez konuşan kişi az sesle (bazı ek ya da kelimeleri düşürerek) merakını dile getirir. Bu durumda ses tonundan yararlanarak bazı sesleri daha baskılı ve daha uzun söyler. Böylece arzu ettiği soru anlamını sağlamış olur.

bülüs̄in? (V-8) "biliyor musun?", sen tufT̄ün? (XLIII-53) "sen tuttum mu?",
tarhanā? (XLIII-61)"tarhana", içis̄in? (XLIII-29) "içiyor musun?"

I.2.2.c. Cümle sonrası ünlem nitelikli sözcüklerin getirilmesi sırasında bazı seslerin düşürülmesiyle oluşan uzunluklar

Yöre ağızında ençok rastlanan uzun ünlü tipidir. Konuşmacı duygularını dile getirirken adeta rahatlamak istercesine ses yoluyla boşalmak ister gibi "a" seslerini uzatır.

gidim_ā (XXXIV-14), geleceyü_k_ā (XIX-12), bulunmuşu_ā (XVI-3),
babam_ōōō! (II-239, var_ā (III-149, babasıdır_ā (III-14).

Örneklere dikkatlice baktığımızda duygusal bir rahatlama hissedilir. Bu durumda "h" sesinin düşürüldüğü ve bu sesin boğumlanma zamanının "a" ve "o" ya yüklendiği; böylece de bu seslerin uzun söylendiği görülür.

I.2.2.d. Şimdiki zaman eki (yor)un "-r" sesinin düşürülmesi sonucu oluşan uzunluklar

Yörenin coğrafi ve ekonomik şartlarından dolayı göç olayının yoğun olması dil konusuna da etki etmiştir. Yöreden bilhassa batıya göç olayının fazla olması, oraya gidenlerin dillerini etkilemiştir. Bunun sonucu şimdiki zaman eki (yor) nde -r sesinin düşürülerek o sesinin uzatılmasına yol açmıştır. Bu hadise en fazla göç olayından etkilenen, dağlık bölgelerden Ügürug, Cüge, Taşlıyayla ve Kayapınarı'nda görülmektedir:

gidiyō (XXV-7) "gidiyor", gelmiyō (XXV-14) "gelmiyor",
diyō (XXV-14) "diyor", bahiyō (XXV-178) "bakıyor" v.s...

"r" sesinin eriyerek kendinden önceki sesi uzatması Adıyaman yöresine Kınıkların yerleşmesinin bir etkisi olabileceği⁽¹⁾ Taşlıyayla'daki bir konuşmacının asıllarının Adıyaman'ın Gerger ilçesinden geldiklerini belirtmesi üzerine düşünülebilir hale gelmiştir. Nitekim kelime başı k ve k tonsuz damak seslerinin tonlularak ğ ve g 'ye dönüşmesi bu düşünceyi daha da pekiştirir niteliktedir. ğuruluşı (I-1) "kuruluşu", ğaş (XXIX-1) "kaç"? ğalmadı (XXXII-1) "kalmadı" v.s...

I.2.2.e. Hece kaynaşması sonucu meydana gelen uzunluklar

Anadolu ağızlarında bazı seslerin eriyerek düşmesi sonucu yanındaki ünlünün uzadığı çokça görülen bir ses olayıdır. Yöremiz ağızlarında da gerek ünlü, gerekse de ünsüz düşmesi sonucu yanındaki ünlülerin uzatıldığı görülmektedir:

no'ldu? (XVI-17) "ne oldu?", no'luyor ? (XXXII-16), peki (XXII-18).

⁽¹⁾ Z. Körtmaz, Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu, T.D A.Y. Bülteni, 1971, s. 21-46.

I.2.2.f. Hece düşmesi sonucu meydana gelen uzunluklar

Bilhassa yabancı menşeli kelimelerde bazı heceler düşürülerek söylemede kolaylık sağlanırken bazı ünlülerin de uzatıldığı tespit edilmiştir:

şikât (XXX-85) "şikayet", mâyetinde (XXI-82) "mahiyetinde",
şikâtétiz (XXIII-55) "şikâyet ettiniz".

I.2.3. Kısa ünlüler

Ünlüler teşekküllerindeki rahatlık ve açıklık dolayısıyla kısa ve uzun çıkarılabilirler. Ünlülerin kısalık ve uzunluğu boğumlanma müddetinin kısa veya uzun olmasıdır. Bir ünlünün teşekkülünün başladığı zamanla bittiği zaman arasındaki müddet onun kısalık ve uzunluğunu gösterir. Aynı ünlü bir darbe halinde çıkarılırsa onun kısa şekli, süreklince çıkarılırsa onun uzun şekli elde edilmiş olur.⁽¹²⁾

Bölgemiz ağızlarında konuşanın durumu ve anlattığı metnin özelliğine göre hemen bütün ünlülerde kısalık görülür. Kısa ünlülerin oluşmasındaki başlıca sebepler şunlardır:

I.2.3.a. Ünlü karşılaşması sebebiyle

Yan yana gelen iki kelimedeki birincisinin son ünlüsü ile ondan sonra gelen kelimenin ön ses ünlüsü çift ünlü durumuna geldiklerinde, birinci ünlüde kısalma olur. Bu kısalmanın sebebi: Ses organları bir çırpıda içinde tek ünlü bulunan heceleri çıkarabilir. İki ünlü olduğu zaman ya birincisi düşürülür ya da daha kısa ve zayıf çıkarılır.

şéédellerdi (II-269) "şéy ederlerdi", bīamcam (III-12) "bir amcam",
bīoğlu (III-3) "bir oğlu", bīayran (VI-10) "bir ayran",
bişéolmadı (V-14) "bir şey olmadı".

Bu arada örneklerimizde "r" ve "y" seslerinin düşmeleri sonucu ünlüler uzatılmıyor, aksine kısaltılıyor.

(12) Muharrem Ergin. Türk Dil Bilgisi. İstanbul. 1972. s. 42.

1.2.3.b. Bazı ünsüzlerin etkisiyle

Orta hece düşmesine uğrayabilecek açık ve kapalı hecelerde -l-, m-, -n-, r, s, ş, y, z, h, gibi ünsüzler yanlarında bulunan ünlüleri kısaltırlar. Bu kısaltma bir tür hece yutumu geçiş devresi özelliği göstermektedir.

ilahînen (V-13) "ilahi ile", söli̇yem (XII-2) "söyliyeyim",
yoħarıda (XII-6) "yukarıda", ğarişam (XXX-37) "karışayım".

1.2.3.c. i - mek fiili ile ilgili kısa ünlü hadisesi

i-mek fiilinin ekleşmeye girmediği durumlarda i'nin kısaldığı görülür. Bu durum düşmeye giden, yazı dili aydın konuşmasında düşürülen i sesinin bir ara merhalesi olarak ortaya çıkmaktadır.

varîmiş (XXX-1) "varmış ~ varimiş", bekarîmiş (XXX-4) "bekar imiş ~ bekarmış", genş iken (XLI-12) "genç iken, gençken".

1.2.3.d. Ünlü türemesi sebebiyle

Yabancı dillerden (Arapça) alınma kelimelerin aslında ünlü olmadığı halde halk ağzında zayıf ve kısa ünlü türetilmiştir. Yazı dili aydın konuşmasının aksine aslına uygun söyleyiş biçimi görülmüştür.

firevün (XIII-1) "firavun ~ firavn", fortüfar (XIII-46) "fortufar ~fortfar".

1.2.4. İkiz ünlüler (Diftong)

İkiz ünlü, aynı kelimedede yan yana bulunan iki ünlünün bir nefes baskısı ile çıkarılmasına denir. İkizleşmede yan yana gelen iki ünlünün söylenmesinde uzuvların hareketi aynı istikamette bulunur; teşekkül noktaları birbiriyle birleşir; böylece birbiriyle kaynaşmış olarak ikizleşmenin başlangıcında birinci ünlünün sesi, bitişinde ikinci ünlünün sesi çıkarılır. Onun için ikizleşme iki ünlü sesi veren bir ünlü durumundadır. Bünyesindeki iki ünlü iki ayrı hece meydana

getirmeden tek bir hece bir arada bulunurlar. Türkçe'de ikizleşme olayı yoktur.⁽¹³⁾ Yazıl dili aydın konuşmasında dahi bulunmayan Türkçe kelimelerdeki ikiz ünlülere; ancak yabancı asıllı kelimelerde rastlanır. Yöremizde de yazı dili aydın konuşmasında görülen bu özellik daha katı bir biçimde görülür. Rahatlıkla diyebiliriz ki yöremiz ağzı ikiz ünlü olayından kaçınma özelliği gösterir. Şöyleki: Yabancı dillerden dilimize girmiş ikiz ünlüye sahip kelimeler dahi yöre ağzında tek ünlüye indirgenerek söylenmektedir:

cömehefTen (XXII-42) "cemaattan", mayene éde (XIV-8) "muayene éde", mütayitlerin (1-25) "müteahhitlerin", meláyke (XXXVII-8) "melaike", dayreye (XXI-52) "daireye".

Örneklere görüldüğü gibi yöre ağzı ikiz ünlüden hoşlanmamakta; aslında ikiz ünlü bulunan kelimelerde de ünlüler arasında bir ünsüz türetmektedir. Böylelikle Türkçe'nin aslı özelliğine sahip çıkmaktadır.

Diğer yöre ağzlarında sıkça rastlanan ikizleşme olaylarına yöremizde rastlanmamaktadır. Diğer yöre ağzlarında hece ya da ses düşmesi sonucu görülen ikizleşme olayları yöremizde yoktur. değil > deel yöremizde "del" (XXII-249, soğuk > souk yöremizde savuḥ (XXXIV-179) biçimlerinde söylenir.

Ancak Taşlıyayla ve Kavallı'da Arapça bir kelimeye aslına uygun olarak ikiz ünlü tesbit edilmiştir: cümaat (XXX-87), cömeet (XXIII-54) "cemaat".

1.3. Ünlü Uyumu

Ünlü uyumu bir kelimedeki ünlülerin çeşitli bakımlardan birbirine uyması hadisesidir. Türkçe'de köklerde olsun, kök ve eklerde olsun, bir kelimenin bütün ünlüleri çeşitli bakımlardan birbirlerine benzerler. Bir kelimenin ilk hecesindeki ünlünün özellikleri nasılsa ondan sonraki hecelerin ünlülerinin özellikleri de öyle olur. Yani bir kelimenin ünlüleri arasında açık bir uygunluk göze çarpar.⁽¹⁴⁾

(13) Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1972, s. 64-65.

(14) Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1972, s. 70.

Türkçe kelimelerde göze çarpan ünlü uygunluğu kalınlık - incelik ve düzlük - yuvarlaklık bakımlarından olmak üzere iki nokta etrafında toplanır. Bu sebeple iki türlü ünlü uyumu vardır:

1. Kalınlık - incelik uyumu (büyük ses uyumu)
2. Düzlük - yuvarlaklık uyumu (küçük ses uyumu)

Türkçe'nin ilk dönemlerinden beri genellikle kalınlık - incelik uyumuna bağlılık günümüze kadar süregelmiştir. Yöre ağızlarında da bazı istisnalar olmakla beraber kalınlık - incelik uyumuna uygunluk görülmüştür. Özellikle köklerde uyumlara bağlı kalınırken, eklerde kuralların dışına çıkılmaktadır. Buna rağmen yabancı kökenli olup da yazı dilinde uyumların dışında kalan pek çok kelime yöre ağızında uyuma girer. Yine Türkçe olup da yazı dilinde büyük ünlü uyumuna girmeyen kelimeler asli şekillerine yakın kullanılmakta ve uyuma girmektedir.

Ünlü uyumlarını iki ana başlık altında ele alıp inceleyeceğiz.

1.3.1. Kalınlık - incelik (büyük ses) uyumu

Kalınlık - incelik uyumu bir kelimelerdeki ünlülerin kalınlık - incelik bakımından birbirine uygun olmasıdır. Türkçe'de bir kelimedeki ünlülerin hepsi ya kalın ya da ince olabilir. Bir kelimedede hem kalın hem ince ünlü bulunmaz. Türkçe'deki bütün kelimeler, bütün kökler, bütün ekler kalın ve ince olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Köklerle eklerin birleşmesinde; eklerin ünlüleri köklerin ünlülerine kalınlık - incelik bakımından uymak zorundadır. Yani köklerin ünlüsü kalın ise eklerin ünlüsü de kalın; köklerin ünlüsü ince ise eklerin ünlüsü de ince gelir. Yani uyum bakımından ekler tabi olan, kökler tabi olunan gramer birlikleridir.

1.3.1.1. Yabancı kelimelerde kalınlık - incelik uyumu

Dilimize çeşitli dönemlerde birçok yabancı kökenli kelime girmiştir. Bunlar genellikle Arapça ve Farsça ile cumhuriyet döneminde de batı dillerinden alınma kelimelerdir. Bu kelimeler çoğu kez kalınlık - incelik uyumuna sokularak kullanılmıştır. Yöre ağızlarında da böyle kelimeler ünlü uyumunun etkisinde kalarak uyuma sokulmuşlardır.

"hemdi (XIX-12) "hamdi", ehmediye (XVIII-34), "ahmediye",
camı (XVI-51-53) "cami", dinemit (XXI-3) "dinamit",
nesiyeti (XX-5) "nasihati", v.s...

Yöre ağızlarında bu tür kelimelerin kalınlık - incelik uyumuna sokulması benzeşme yoluyla; ya da son seslerde sebebi izah edilmeyen yollarla yapılmaktadır:

a. İlerleyici ünlü benzeşmesi ile: İlk hecedeki ünlünün kendinden sonra gelen hecenin ünlüsünü kalınlık - incelik bakımından kendine benzetmesi olayıdır.

mezer (XX-68), "mezar", erzürüm (XIX-5) "erzurum",
cömehet (XXII-42) "cemaat", fiyet (XXXVIII-25) "fiyat",
piyese (I-249) "piyasa", vekalet (XXIII-87) "vekalet",
bah_vCa (VIII-22) "bahçe", marak_vétme (XV-39) "merak etme".
diyerbekir'deyim (X-19) "diyarbakır'dayım",

b. Gerileyici ünlü benzeşmesi ile: Bir önceki hece ünlüsünün kendinden sonraki hecenin ünlüsüne benzemesi olayıdır.

merifetin (XXX-13) "marifetin", devet édek (XIX-10) "davet edelim",
marak_nnan (XXIII-1439) "merakla", heddım (XXIII-83) "haddim",
edet (XLIII-18) "adet" v.s...

c. İlerleyici - Gerileyici ünlü benzeşmesi yolu ile:

nesiyeti (XX-5) "nasihati", barabar (XVI-27) "beraber".

1.3.1.2. Yazı dilinde uyumdan kaçınan Türkçe kelimelerin durumu

Aslen Türkçe olup da yazı dilinde uyuma girmeyen kelimeler yöre ağızlarında genellikle uyuma girerler:

ana (XLI-29 "anne", alma (XLII-19) "elma", ğardaş (XXXI-15) "kardeş".

1.3.1.3. Kalınlık - incelik uyumunun bozulması

Yöre ağızlarında kalınlık - incelik uyumuna uygunluk olmakla beraber çoğu kez izah edilemeyen sebeplerle uyumdan kaçtığı görülmektedir. Özellikle de eklerde uyumun bozulduğu çokça rastlanmaktadır.

1.3.1.3.a. Uyumun kelime köklerinde bozulması

1. -y- ünsüzünün inceltici etkisiyle: eyağında (XXII-30) "ayağında", eyran (VII-26) "ayran", ğiyemet (XXXVI-41) "kıyamet".
2. -l- ünsüzünün inceltici etkisiyle: ğalebelik (XIV-31) "kalabalık".
3. -t- ünsüzünün inceltici etkisiyle: tamam (XX-65) "tamam".
4. -ş- ünsüzünün inceltici etkisiyle : ğayış (XXXIV-130) "kayış".
5. -m- ünsüzünün inceltici etkisiyle: emcamoğlu (VIII-45) "amcamoğlu".
6. -h- ünsüzünün inceltici etkisiyle: ehval (III-8) "ahval", lehmacun (VI-7) "lahmacun" v.s...

Örneklere dikkat edilecek olursa, yöre ağızında genellikle incelmeye yönelik bir eğilimin olduğu görülmektedir.

1.3.1.3.b. Yabancı kelimelerde bozulma

Yapı ve ses özellikleri bakımından kalınlık - incelik uyumuna uygun olan ödünç kelimeler yöre ağızlarında uyuma girmeyebilirler:

ħasde(XXX-113) "hasta", heyvan (III-35) "hayvan", seddam (V-2) "saddam".
ecaba (V-2) "acaba", felan (III-369 "falan", faķet (XVI-1) "fakat",

I.3.1.3.c. Kalınlık - incelik uyumunun eklerde bozulması

I.3.1.3.c.1. Fiil çekim eklerinde

1. Şimdiki zaman ekinde

Şimdiki zaman eki, şehir hayatı ve aydın kesimle fazla içli - dışlı olmuş kimselerin ya da dinleyicilerin ve kayıt cihazının etkisiyle bazı konuşmacıların yazı dilindeki gibi "yor" ekini kullanmaları dışında yöre ağızında genellikle i ya da iy_o biçiminde kullanılır. Böylece kalınlık - incelik uyumuna kesinlikle girmez.

Şimdiki zaman eki: Çatakkaya, Taşlıyayla, Dikmen, Kürk, Uslu yörelerinde i ~ ĩ biçiminde, Y. Huh, Alıncık, Helezür yörelerinde (ér) şeklinde.

Abdehir yöresinde "yo" şeklinde; Kayapınarı, Güney, Uslu, Cüge yörelerinde i ya da iy_o şeklinde kullanılmaktadır. Her şekilde de uyum dışı olduğu görülmektedir. Çünkü bu ek sürekli olarak ince şekliyle kullanılmaktadır.

satī (I-14) "satıyor", gezī (XIII-3) "geziyor", isTis̄in ? (X-42) "istiyor musun"?
bah̄im (XXXV-44) "bakıyorum", tanımiy_o (XLIII-78) "tanımıyor",
satiyoh_v (XV-63) "satıyoruz", atiyoh_v (XV-63) "atıyoruz",
çalıy_odim (XVII-6) "çalıyordum".

2. Geniş zaman ekinde

Geniş zaman eki ünlü uyumuna uymakla beraber Helezür, Y. Huh, Alıncık yörelerinde "ér" eki geniş zaman eki olarak kullanıldığı için kalın ünlü taşıyan kelimeler eklenirken uyuma girmez: olérdi (VII-1) "olurdu".

götürér (XX-6) "götürür", gidér (XX-6) "gider", satér (XX-6) "satar".

Ancak geniş zaman ekinin "ér" kullanımında bir zaman kayması hissedilmektedir.

Ayrıca Kayapınarı'nda geniş zamanın olumsuzunda uyumsuzluk örneğine de rastlamaktayız. Yapamiyiz (XVII-13) "yapamayız".

3. Görülen geçmiş zaman eki

Yöre ağızlarında çoğu kez uyuma giren bu ek genelde dar ünlü ile kullanılır. Ancak Helezür, Alıncık yöresinde kalın ünlülü kelimelere ince ünlülü görülen geçmiş zaman ekinin getirildiği tesbit edilmiştir.

uzanmırdı (XIX-2) "uzanmıyordu", çalıydım (XVII-6) "çalıyordum",
olırdı (VII-1) "olurdu".

Bu sözcüklerde dikkatimizi çeken husus şimdiki zaman eklerinin "i" ya da "iy_o" e dönüştürülmesinin görülen geçmiş zaman eklerinin ünlüleri üzerinde inceltici etkisinin olmasıdır.

annadırdı (XX-46) "anlatıyordu".

4. Öğrenilen geçmiş zaman ekinde

Bölge ağızlarında öğrenilen geçmiş zaman ekinde genellikle düz ünlüler kullanılmıştır. Çoğu bölgede uyuma girerken tesbit edilen örneklerden hareketle Güney, Taşlıyayla, Kayapınarı yöresinde uyuma girmeyen şekliyle karşılaşmaktayız. Bu aykırılışmayı belli bir nedene bağlayamıyoruz:

söletmiy_omiş (XXX-153) "söletmiyormuş", vurdı (XVIII-25) "vurdu",
ğapaniy_omiş (XXX-153) "kapanıyormuş", olmışTi (XLIII-25) "olmuştu",
yatmış (XLIII-139) "yatmış", vardı (XVIII-21) "vardı",
vurmadı (XVIII-21) "vurmadı", yolladı (XVIII-21) "yolladı",
hıruladı (XVIII-28) "hıruladı".

5. Gelecek zaman ekinde

Yöre ağızlarında gelecek zaman eklerinde kullanılan ünlülerde kalınlık - incelik uyumuna aykırı durum tesbit edilememiştir:

gireceğimiz (X-14) "gireceğimiz", gideceyök (X-11) "gideceyiz",
gidecekTik (VIII-42), geleceyök (XIX-12),
vérecesin (III-22) "vereceksin", yatacah_v (XIV - 16) v.s...
(namusuma) herkédecek (XIII-26) "tecavüz edecek",

6. Şart ekinde

Yöre ağızlarında şart ekinin kullanımında kalınlık - incelik uyumuna aykırı durum tesbit edilememiştir. Sadece devamlı uyuma girmeyen ve genellikle - i - iy_o olarak kullanılan şimdiki zaman eklerinden sonra gelen şart ekinin ünlüleri şimdiki zamanın ünlüsüne uyarak; kelimenin ünlüleriyle uyumsuzluk gösterir:

olursa (XIII-52) "olur ise", çılı̇se (XIII-45) "çıkıyorsa",
yénerse (XX-34), vurise (XXVII-24) "vuruyorsa",
cörersem (XVIII-22) "görürsem" v.s.

7. Emir ve istek kiplerinde

Bu kiplerin ekleri de uyuma girerler.

étsin (XXI-17), véresin (XXI-21), gétsin (XXI-60).
bahın (XXII-66), galdursun (XXIII-13), söliyem (XIII-45) v.s.

1.3.1.3.c.2. Şahıs eklerinde

Sivrice yöresinde şahıs ekleri de bazen ince ünlü taşıyan kelimelere geldiklerinde uyuma girmezler. Fakat bu durum bütün şahıs ekleri için geçerli değildir. Uyuma girmeyenler:

a. **Birinci tekil şahıs eki:** Bu ek şimdiki zaman eki ile kaynaşarak -im, iy_ım şekline girer ve kalın ünlülü kelimelerle uyuma girmez.

yah_ıım (XXXIV-119) "yakıyorum", bah_ıiy_ım (XXXIV-119) "bakıyorum",
sıh_ıım (XLIII-26) "sıkıyorum".

1. Ağız bölgesinde birinci tekil şahıs eki ém şeklinde kullanılmaktadır. Bu şekliyle de uyuma girmez.

dolanérem(XIII-23) "dolaniyorum", doldurérem (X-45) "dolduruyorum".

b. **İkinci tekil şahıs eki:** Bu ek yöremizde genellikle uyuma girmektedir. Ancak şimdiki zaman eki ile kullanıldığında uyuma girmez.

yapisin (XLIII-23) "yapıyorsun", bah_ıisin (XLIII-28) "bakıyorsun".

c. **Üçüncü tekil şahıs eki:** Bu ek şimdiki zaman kullanımında kalın sıralı ünlülü kelimelerde uyuma girmemektedir.

yapmî (II-10) "yapmıyor", yahî (II-229) "yakıyor",
yazî (III-36) "yazıyor", olmér (III-30) "olmuyor", satî (I-14) "satiyor".

d. Birinci çoğul şahıs eki: Bu ek hem ince hem de kalın sıradan ünlülerle çekime girmektedir. Bölgemizin hepsinde sözü edilen biçimde kullanıldığı tesbit edilmiştir. Kalın ünlülü kelimelerde bazen uyumsuzluk görülmektedir.

yaşıyamık (XL-97) "yaşıyamıyoruz", yapırık (I-6) "yaparız",
uğraşık (XVII-10) "uğraşıyoruz", asiğ (XXXII-16) "asıyoruz"

e. İkinci çoğul şahıs eki: Bu ekin uyumsuz biçimi tesbit edilememiştir. Uyuma giren şekliyle örnekler şöyledir:

aldız mı? (III-37) "aldınız mı?", gördüğüz (XXI-31) "gördüğünüz",
geldiz (XIV-41) "geldiniz", yeceksiz (XXX-134) "yiyeceksiniz".

1.3.1.3.c.3. Olumsuzluk ekinde

Bölgemizde olumsuzluk eki genellikle ince ünlülerle kullanılmaktadır. Bu durumda kalın ünlülü kelimelerde uyumu bozmaktadır. Bu durumun daha çok "y" ünsüzünün etkisiyle ortaya çıktığı söylenebilir. Bu arada olumsuz eki şimdiki zaman ekinin -i- siyle kaynaştırılıp "e" si düşürülerek kullanıldığı gibi 1. ağız bölgesinde şimdiki zaman eki yerine kullanılan ér ile kaynaştırılarak da kullanılır:

kesmiy, (XVII-21) "kesmiyor", yapamiyiz (XVII-13) "yapamıyoruz",
yapmiyom (XVII-22) "yapamıyorum", bilmérém (VII-46) "bilmiyorum",
doymérdük (VII-33) "doymıyorduk", yapméylar (XVII-35) "yapmıyorlar",
yapamanuğ (XVII-28) "yapamayız", satmiyan (I-14) "satmayan",
durmiyacağsın (XXX-23) "durmayacaksın"...

1.3.1.3.c.4. Yapım eklerinde

İsim ya da fiil yapım eklerinde uyumsuzluk örneklerine pek rastlanmamıştır. Tesbit edilebildiğimiz uyuma girmeyen yapım eklerine şöyle sıralayabiliriz:

ğuzliyaçağ (VII-28) "kuzlayacak", yolliyanda (XXXIV-68) "yollayanda",
ğalınneşidi (XLIII-64) "kalınlaşıyordu", degirman (II-29) "değirmen".
danişacağımız (XL-40), "danişacağımız",

Yöremizde birkaç örneğin dışında yapım eklerinin genellikle uyuma girdiği görülmekle beraber yabancı dillerden alınma kelimelerdeki uyumsuzluğun da aynı şekliyle korunduğu görülmüştür. tasildara (VIII-42) "tahsildara".

1.3.1.3.c.5. i-mek fiilinde (Ek fiilinde)

Bu fiilin hem isim soylu kelimelerin çekiminde hem de birleşik zamanlı çekimlerde bazen uyuma girmediği görülmektedir.

çihisá (XLI-10) çıkıyorsa

1.3.1.3.c.6. İnceltici ünsüzlerin etkisiyle

Yöremiz ağızlarında "y" ünsüzü kendisinden önce gelen kalın ünlüyü daraltıp inceltir. Bu durum kalın ünlü taşıyan kelimelerde uyumu bozar.

alıy_odılar (XL-89) "aliyordular", otariy_o (XII-1) "otarıyor",
topliy_odık (XLIII-81) "topluyorduk", ğuriy_o (XLIII-45) "kuruyor"

1.3.1.3.c.7 İlk seste ünlü türemesiyle

Bölgemiz ağızlarında r ve l sesleriyle başlayan kelimelerin önünde "i" ünlüsü türetilir. Eğer kelime kalın ünlü taşıyorsa bu "i" türemesi uyumu bozar.

ıraḡlaşTurdu (XXI-52) "uzaklaştırdı", ilazım (XXV-93) "lazım".

1.3.2. Düzlük - yuvarlaklık uyumu

Bir kelimedeki ünlülerin düzlük - yuvarlaklık bakımından birbirine uymasındır. Türçe'de köklerde olsun, köklerle ekler arasında olsun, bir kelimedeki ünlüler arasında genellikle düzlük - yuvarlaklık bakımından bir uygunluk olduğu göze çarpar. Genellikle diyoruz, çünkü bu uyum Türkçe'nin her devrinde kuvvetle

hakim olan bir uyum değildir. Bu uyum ancak bugünkü Türkiye Türkçesinde kuvvetli bir şekilde kendisini hissettirmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde böyle bir uyum mevcut değildir. Batı Türkçesi sonradan böyle bir uyum özelliğine sahip olmuştur. Eski Türkçede de bugünkü şekilde bir düzlük-yuvarlaklık uyumu yoktu. Diğer Türk şivelerinde de bu uyum sağlam bir duruma sahip değildir. Kazakça, Kızgızca gibi ünlüleri yuvarlaklaştıran Türk şivelerinin bugün böyle bir uyumla hiç bir ilgileri yoktur.⁽¹⁵⁾

Türkiye Türkçesinde son zamanda belirli bir dil kaidesi haline gelmiş bulunan düzlük-yuvarlaklık uyumu Türkçede bir kelimedede düz ünlüleri düz ünlülerin, yuvarlak ünlüleri ise dar-yuvarlak veya düz-geniş ünlülerin takip etmesi olayıdır. Demek ki Türkçede köklerde olsun, kök ve ekler arasında olsun, bir kelimedede düz ünlülerden sonra ancak düz ünlüler gelir. Düz ünlüler de a, e, ı, i dir. Bunlardan ikisi kalın, ikisi ince olduğuna göre ancak kalınlar bir arada, inceler bir arada bulunabilirler. Yine bir kelimedede yuvarlak ünlülerden sonra ancak dar-yuvarlak veya düz-geniş ünlüler gelir. Yuvarlak ünlüler o, ö, u, ü ünlüleridir. Bunların da kalınlık-incelik durumları dikkate alındığında ancak Türkçe bir kelimedede o, u dan sonra a, u ünlüleri; ö, ü 'den sonra ise e, ü ünlüleri kullanılıyor demektir.

Bu açıklamalardan sonra bölgemiz ağızı için şunları söyleyebiliriz: Bölgemiz ağızlarında düzlük-yuvarlaklık uyumu kalınlık-incelik uyumu kadar sağlam değildir.

Uyuma girmeyen kelimelerin bir kısmı h n z EAT.'ndeki kullanılan biçimiyle devam edegelen kelimelerdir. Bir kısmı da y renin bir ağız özelliği olarak yuvarlaklaşma eğilimi göstermesi sonucu oluşan uyumsuzluklardır. En  ok rastlanılan da bu t r uyumsuzluktur.

ğarannuğ (XXXIV-209) "karanlık", cv  (XXXIV-182) "evi",
em r (XXXVII-14) "emir", del k (XX-70) "delik", baluğ (XXX-4-6),
merd van (XV-28) "merdiven", ben m (XII-1) "benim".

(15) Muharremi Ergin. T rk Dil Bilgisi. İstanbul. 1972. s. 72.

Yazı dilinde uyuma girmiş yabancı dillerden alınma kelimeler bu ağız-
larda uyuma girmemiş şekilleriyle ve bir kısmı aslına uygun olarak kullanıl-
maktadır.

sandüğün (XIV-4) "sandığın", fabruçalara (I-49 "fabrikalara",
fakürük (XV-61) "fakiriz", çamaşur (XIV-1) "çamaşır", cevüz (II-9) "ceviz".

Yukarıda bölgemiz ağızlarında düzlük - yuvarlaklık uyumunun pek sağlam
olmadığını söylemiştik. Şimdi bu konuyu daha tafsilatlı olarak ele alıp kelime
kökleri ve ekler üzerinde durarak açıklayalım:

Düzlük - yuvarlaklık uyumunun bozulması, yöremizdeki karakteristik
bir özellik olan yuvarlaklaşmanın etkisiyledir.

I.3.2.1. Düzlük - yuvarlaklık uyumunun köklerde bozulması

Aslı Türkçe olan ya da yabancı dillerden alınma kelimelerde özellikle
son hecelerde görülen yuvarlaklaşma ve bazan da kelimelerin asli şekillerine
bağlı kalınması uyumu bozmaktadır:

ağura (XXXII-54) "ahıra", gadun (XXXII-79) "kadın", herüf (VI-7) "herif",
dervüş (XXX-88) "derviş", çarşuya (XXXI-102) "çarşıya" v.s...

I.3.2.2. Düzlük - yuvarlaklık uyumunun eklerde bozulması

I.3.2.2.a. Fiil ve isim çekim eklerinde

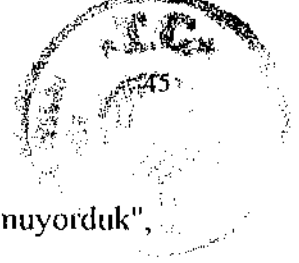
1. **Şimdiki zaman eki:** Bölgemizde seyrek olarak kullanılan -yor eki
yazı dilinde de uyuma girmez. Bölgemizde genelde ér, i, iy, iyo şeklinde
kullanılan bu ek yuvarlak ünlülü kelimelerde uyuma girmez.

olér (I-13) "oluyor", dönüy. (XVII-20) "dönüyor",
sölifer (XXII-18) "söylüyorlar", oturiylar (XXX-50) "oturuyorlar".

Bu ek özellikle I. çokluk şahısta yuvarlaklaşır ve uyuma girmez.

alüg (XV-64) "alıyoruz", çalışük (XV-54) "çalışıyoruz",
yöllük (XV-62) "yolluyoruz", otiruh (XXXV-5) "oturuyoruz"

Şimdiki zaman ekinin olumsuz kullanımlarında da uyumsuzluk görülür.

olm er (III-30) "olmuyor", doym rd k (VIII-33) "doymuyorduk",
yolmim (XXII-16) "yolmuyorum".

2- Geniş zaman eki: Her  c b lgede de geniş zaman eki  nl s n n yuvarlaklaşarak uyumu bozduğu g r lmektedir.

v r r m (XXXIV-55) "veririm", y r k (XV-50) "yeriz",
tanursuz (XXI-1) "tanırsınız", get r r (II-8) "getirir",
uğraşuruh (XVI-10) "uğraşırız".

3. G r len geçmiş zaman eki: I. oğul şahısta d z  nl l  kelimelere yuvarlak  nl lerle gelerek uyumu bozar.

yaPduh (VI-11) "yaptık", y rd k (IV-7) "yerdik",
ağırurduh (XVII-38) "ağırırdık",  tT k (III-33) "ettik",
geld k (III-34) "geldik".

G r len geçmiş zaman eki bazen de yuvarlak  nl  taşıyan kelimelere d z  nl l  şekliyle gelerek uyumu bozar.

gel rdi (XIX-6) "gelirdi", oldu (I-2) "oldu", olhTı (I-19, VIII-259).

Bu tip kullanımlar genellikle I. b lgede tesbit edilmiştir.

4. Duyulan geçmiş zaman eki: Genellikle uyuma girmekle birlikte, bazan d z  nl l  kelimelere yuvarlak  nl  olarak gelir ve uyumu bozar.

ıhmuş y h arı (XXXIV-154) "ıkmış yukarı",
yanmuş mudur ? (XL-III) "yanmış mıdır?".

Bu iki  rnekten gerileyici benzeşmenin etkisiyle b yle bir uyumsuzluğun olduğu s ylenebilir.

ėalmuřdur (IV-349) "kalmıştır", ekm ş k (III-37) "ekmişiz".

Bazan da yuvarlak  nl l  kelimelere d z  nl  olarak gelir ve dolayısıyla uyumu bozar.

k v miş (I-2) "k y ym ş", yohmış (XLI-1) "yokmuş",
d şmiş (XLI-2) "d şm ş".

5. İyelik eklerinde: Yöre ağızlarında iyelik eki kullanımında genellikle düzlük - yuvarlaklık uyumu görülmekle beraber bazı örneklerde yuvarlaklaşma sonucu uyumsuzluk tesbit edilmiştir:

evü (XXXIV-182) "evi", benüm (XII-19) "benim",
 çılıTığın (XXIX-8) "çıktığım", yedigüm (XXVI-43) "yediğim",
 yecegüm (IV-33) "yiyeyeğim", v.s...

6. İlgi (genetif) eki: Bu ek yöre ağızlarında yuvarlaklaşma eğilimindedir. düz ünlülü kelimelere geldiğinde uyuma girmez.

evün (IV-5) "evin", dizinün (XIV-26) "dizinin", helalun (XIII-60) "helalın".

7. Olumsuzluk eki: Olumsuzluk eki özellikle ünlü ile başlayan bir ekten önce gelmişse iki ünlü arasına "y" ünsüzü girer ve bu ekin ünlüsünü inceltip daraltarak eki uyuma sokmaz.

olmiyan "olmayan", uydurmiya "uydurmaya".

Şimdiki zamanın 1. çoğul şahıs çekiminde şahıs ekinin ünlüsü ile olumsuzluk ekinin ünlüsü kaynaşıp yuvarlaklaşır ve uyumu bozar.

diyemük (XVII-9) "diyemiyoruz", galdıramérük (XIV-36) "kaldıramıyoruz".

8. Şahıs eklerinde: 1. çoğul şahıs ekleri genellikle -uğ/-ük, -uh/-üh şekilleriyle kullanılır ve uyum dışı kalır.

atarduğ (IV-26) "atardık", atamiyuğ (XXXIX-9) "atamıyoruz",
 aliyuğ (XXXV-6) "ahıyoruz", yapirüh (XXXIX-2) "yapıyoruz",
 yollük (XV-62) "yollıyoruz".

9. Ek fiilde: Bunda da belli bir fonetik sebebe bağlanamayan sebeplerden uyumsuzluk görülmektedir.

kövimiş (I-29) "köyüymüş" odur "odur".

10. Partisip (sıfat fiil): -dık/dik, -duk/-dük partisipi eskiden olduğu gibi genellikle yuvarlak ünlülü biçimiyle kullanılır ve düz ünlülü kelimelerde uyumu bozar:

dédügüz (XXXVIII-6) "dediğiniz", verdükTen (III-31) "verdikten",
ödedükTen (XII-31) "ödedikten", dedügümüz (IV-30) "dediğimiz",
geldüğü (IV-27) "geldiği".

Geniş zaman parsipi -r düz ünlülü kelimeye yuvarlak ünlü olarak gelip uyumu bozmuştur. gelürünü (III-8) "gelirini".

İsim - fiil eki olan "ş" nin de yuvarlak ünlü olarak dar ünlülü kelimeye gelip uyumu bozduğu tesbit edilmiştir: yapılışı (II-1) "yapılıştı".

1.3.2.2.b. Fiil ve isim yapım eklerinde:

1. Fiil yapım eklerinde:

a. -ır/-ir, -ur/-ür eki: Düz ünlülü kelimelere yuvarlak ünlülü biçimleri gelerek uyumu bozar:

yaturup (XX-49) "yatırıp" çağururdum (XII-8) "çağırırdım".

b. dır/-dir, -tır/-tir, -dur/-dür, -tur/-tür eki: Düz ünlülü kelimelere yuvarlak ünlülü gelerek uyumsuzluğa yol açar:

basTuram (XV-7) "bastırayım",

yaturam (XV-6) "yatırayım",

yaturér (XX-56) "yatırıyor",

getürür (II-8) "getirir",

ıraklaşTurdu (XXI-52) "uzaklaştırdı",

ğandurdu (XIV-27) "kandırdı".

c. -ış/-iş, -uş/-üş, -üs eki: Yuvarlaklaşma nedeniyle uyuma girmemiştir.

yétüssün (XVIII-48) "yetişsin",

bitüşüğü (XXI-6) "bitişiği",

alışTur (XIX-6) "alıştır".

d. -ıl/-il, -ül/-ül, eki: Yuvarlaklaşma nedeniyle uyumu bozar:

cıvıladı (XXXV-65) "cıvıladı",

ezülür (VI-14) "ezilir",

verülecek (XXX-84) "verilecek".

e. -li(<le/la) eki: ğuzliyah, (VII-28) "kuzlayacak".

2. İsim yapım eklerinde:

a. +ıķ/+ik, +uķ/+ük, -h, eki: Yuvarlaklaşarak dar ünlülü kelimelere geldiğinde uyuma girmez.

delük (XX-70) "delik", kesük (XX-16) "kesik", artuh, (XVI-3) "artık",
yaruğundan (XX-29) "yarığundan", açuh,(XX-55) "açık".

bulaşuh,larımızı (XV-50) "bulaşıklarımızı",

b. +ġı/+ġi eki: Yuvarlaklaşarak uyum dışı kalmıştır.

sayġulu (XL-59) "saygılı".

c. +sız/+siz, +suz/+süz eki: Yuvarlaklaşarak uyuma girmemiştir.

barmah,suz (XXXIV-81) "parmaksız", kitapsuz "kitapsız".

d. +hķ/+lik, +luķ/+lük, +nuh, eki: Yuvarlaklaşma sonucu uyuma girmemiştir:

ortah,luh, (XXXIV-91) "ortaklık", ġarannuh, (XXXIV-209) "karanlık".

3. Yeterlik eki:

Özel kurallı bileşik fiillerden yeterlik anlamlı bileşik fiil yapan -a/-e bilmek kısmı dar ünlülü fiillere yuvarlak ünlüyle geldiğinden uyum dışı kalmıştır:

diyebülürüz mü? (XVII-9) "diyebiliriz mi?", olabülürdü (IV-8) "olabilirdi".

4. Seslerin etkisiyle (Dudak ünsüzlerinin etkisiyle):

Yöremiz ağızlarında yuvarlaklaşma hadisesinin bir özellik teşkil ettiğini örneklerde gördük. Bununla beraber gerek yazı dilinde, gerekse diğer Anadolu ağızlarında rastladığımız ünsüzlerin (b-p-m-v) yuvarlaklaştırma etkisi inceleme bölgemizde de görülmektedir:

devürsü (XXX-20) "devirsi", gemükleri (XXIII-26) "kemikleri".

I.4. Ünlü Değişmeleri

A. Kalın ünlülerin incilmesi

1. a>e, inceleme yaptığımız bölgede ünlü ve ünsüz benzeşme ve inceltme özellikleri, kalınlık - incelik uyumunun zorlayıcı etkisi ve sebebi kesin olarak belirlenemeyen bazı fonetik olaylar neticesinde a>e değişimi yönünde yaygın bir eğilim vardır. Bu değişimin tesbit edilebilen başlıca sebepleri şunlardır:

a. Yabancı kökenli sözcükler yörede büyük ünlü uyumuna sokularak kullanılmaktadır. Bu durumdaki a>e dönüşümü sıkça karşımıza çıkmaktadır:

sevkiyeti (X-4) "sevkiyatı", merefetin (XX-97) "marifetin",
mefétTi (XX-31) "mahvetti", tesfiye étmiş (XXXIV-4) "tavsiye etmiş",
herbiye (XXXIV-7) "harbiye" v.s...

b. Yabancı kökenli kelimelerde belli bir sebebe bağlanamayan değişmeler de sıkça görülmektedir:

h₁eteyi (XXIII-60) "hatayı", cenderme (XXIII-4) "jandarma",
cenevar (XXIII-60) "canavar", veten (XXXIV-61-XXII-11) "vatan",
cömeet (XXIII-54), "cemaat".

c. Ünlü benzeşmesi yoluyla kelime içerisindeki e sesinin etkisiyle a sesleri e 'ye dönüştürülür.

tene (XII-1, IV-12) "tane", ezeni (XXII-46, 47) "ezanı",
sele (XXX-65) "sela", esgelligi (XXVI-1) "askerliği", edet (XLIII-18) "adet".

d. Bazı yabancı kelimeler kalınlık - incelik uyumunun zorlamasıyla bünyelerindeki "a" seslerini yöre ağızlarında e 'ye dönüştürürler:

fıyet (XXXVIII-25) "fiyat", nesiyeti (XX-5) "nasihatı",
devet (XIX-10) "davet", heziret (XXVII-149) "haziret",
secede (XXX-102) "seccade", dinemit (XXI-39) "dinamit",
mezer (XX-68) "mezar".

e. Bazı ünsüzlerin (h-l-g-z-s-h-y-r) inceltici etkisi ile de bu dönüşümün gerçekleştiği söylenebilir:

herbi (VII-14) "harbi", heddım (XXIII-83) "haddım", lehmacun (VI-7) "lahmacun", ge vur (XII-12) "gavur", aze (XXIII-9) "aza", seddam (V-2) "saddam", terafTan (XXVIII-3) "tarafTan", heyvan (II-16) "hayvan", hemama (XXIV-13) "hamama", ehval (III-8) "ahval", eyran (VII-26) "ayran", gıyemet (XXXVI-4) "kıyamet" gader (II-30) "kadar".

f. İnce ünlü türetilmesi sonucu kelimedeki yakın a ünlüsünün e 'ye dönüştürüldüğü görülmektedir:

irehmetlik (XXXIV-205) "rahmetlik", irediyolar (XVII-32) "radyolar".

g. Yörede uyuma doğru eğilim görülmekle beraber, bir çok örnekte aykırılışma sonucu a seslerinin e 'ye dönüştürüldüğü de çokça tesbit edilmiştir.

felan (III-36) "falan", galebelik" (XIV-31) "kalabalık", hıasde (XXX-113) "hasta", ecaba (V-2) "acaba", eyağında (XXII-30) "ayağında", vulen (X-46) "ula", emcamoğlu (VIII-45) "amcamoğlu", cehallıh, (XXV-64) "cahillik, faşet (I-13) "fakat", tamam (X-28) "tamam", v.s...

Yöremizde a > e değişimi ile ilgili daha çok örnekler tesbit edilmiştir.

2. a > é : İnceleme bölgemizde en çok rastladığımız ses değişmelerinden biri de a 'nın kapalı é ye dönüşmesidir.

a. Bilhassa 1. Ağız bölgemizde olumsuzluk ekinin "mé" şeklinde söylendiği tesbit edilmiştir. Yani olumsuzluk eki me / -ma 'nın a 'sı kapalı é 'ye dönüştürülmektedir.

çık, médi (III-31) "çıkmadı", bağlaméyız (XXVI-55) "bağlamayız".

b. Yine bilhassa 1. Ağız bölgesinde geniş zaman eki -r nin aldığı "a" ünlüsü kapalı é olarak söylenmektedir.

goyéller (VI-17) "koyarlar", sıvér (VII-39) "sıvar", v.s...

c. Yabancı kökenli kelimelerde yan yana gelen iki ünlüden "i" düşürülmüş ve bu arada yanındaki ünlü de kapalı "é" ye dönüştürülmüştür.

déyremizde (XL-96) "dairemizde", meláyke (XXXVII-16) "melaike".

d. Yukarıda verdiğimiz açıklama ve örneklerden başka belli bir kurala bağlanamayan birçok örneğe rastlamaktayız.

göléy (XIV-30, VI-12) XXXIX-4) "kolay", haléy (XXXVI-23) "halay", h́éyirli (XX-36, XVI-28) "hayırlı", éynen (XXXV-48) "aynen" (Ancak bu verdiğimiz örneklerde "-y" ünsüzünün etkili olabileceği düşünülmektedir).

éşgına (XIII-58) "aşkına", buğdéyimizi (XV-48) "buğdayımızı"...

3. a>á : Tesbit ettiğimiz örneklerde sessizlerin (k-1) inceltici etkisiyle a>á dönüşümünün olduğu söylenebilir:

túkánı (I-22) "dükkanı", béylá (XVII-27) "böyle"... erzürüm'dá (XIX-5) erzurum'da örneğinde hal eki da 'nın benzeşme sonucu dá 'ya dönüştüğü düşünülmektedir.

4. a > i : sapliyiP (XXXI-100)

5. a. ı>i, ĩ: Bölgemizde bilhassa 1. Ağız bölgesinde son seste dar ve ince ünlülere dönüşme eğilimi gözlenmektedir.

bunnari (XXVII-33) "bunları", bahalĭ (XVIII-9) "pahalı",

muhtarı (XVIII-7) "muhtarı", gaysi (XXXV-13) "kayıtı".

b. Görülen geçmiş zaman (di) ekinin genellikle düz ince şekillerinin kullanılması bu ekin ı'lı biçimini ĩ'ye dönüştürür:

vurmadĭ (XVIII-21) "vurmadı", vardĭ (XVIII-21) "vardı" v.s...

c. Belli bir nedene bağlanamayan ı>i değişimine uğrayan örnekler tesbit edilmiştir:

gayış (XXXIV-130) "kayış", bıçahı (XXXI-95) "bıçak",

hatirimizden (XXVI-7) "hatırımızdan"...

d. Şimdiki zaman ekinin bölgemizde genellikle i biçiminde kullanıldığını belirtmiştik. Kalın sıradan ünlülü kelimelerde de yine i olarak kullanıldığı yeri gelmişken ifade etmekte yarar vardır.

çih̄i (XXXI-59) "çıkıyor", satī (I-14) "satıyor",
bah̄im (XXXV-44) "bakıyorum", satılmī (IV-14) "satılmıyor".

6. u>i değişmesi:

a. Doğu Anadolu ağızlarının genel bir özelliği kelime sonundaki i'leşmedir. Bu durum bölgemiz ağızlarında da görülmekte ve kelime sonundaki u, ü, ı ünlüleri i'ye dönüşmektedir.⁽¹⁶⁾

puşi (XXIV-15) "puşu", bidoni (XVII-9) "bidonu",
çilosunī (XVIII-9) "kilosunu".

b. Belli bir sebebe bağlanamayan ancak bazı ünsüzlerin düzleştirici etkisiyle olabileceğini düşündüğümüz değişime uğramış örnekler vardır:

fasilye (XXXIV-212) "fasulye", yimişalı (XXXIV-133) "yumaşak".

7. u>ü değişmesi:

Bazı ünsüzlerin etkisiyle olabileceğini düşündüğümüz bu tür değişme örnekleri:

hüzürüm (XXII-60) "huzurum", hüdüdü (XXVI-6) "hududu",
üyum (XL-11) "uyum", süsTi (XXVIII-26) "sustu".

hücüm (XXXIV-165) "hücum" kelimesinde benzeşmenin olduğu düşünülmektedir.

B. İnce ünlülerin kalınlaşması

1. e>a değişmesi: İnceleme bölgemiz ağızlarında e>a yönünde büyük bir değişim görülmektedir. Bu değişim ünlü uyumları, benzeşme sonucu oluşmakla beraber belli bir sebebe bağlanamayan değişmelerde söz konusudur.

(16) Ahmet Buran, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Ağızları Üzerine Araştırmalar: Keban, Baskil, Ağın Yöresi ağızları, Boğaziçi Yay., Ankara, 1992.

a. Ünlü benzeşmelerinin etkisiyle ön, iç ve son seslerde bu değişimi görmek mümkündür:

baĥCadadı (IX-3) "bahçedeydi", ataşa (XLII-9) "ateşe", ğala (XXVII-49) "kale", davat (XXII-5) "davet", maraĥ_étme (XV-39) "merak etme", ĥabar (XXVIII-30) "haber", barabar (XVI-27) "beraber", çara (XVII-23, 24) "çare", dalavara (XXIII-141) "dalavere", mamur (III-18, IV-14, 27...) "memur".

b. Kalınlaştırıcı ünsüzlerin, ünsüz düşmelerinin, uyumlarının ve belli kurala baĥlı olmayan kalınlaşma sonucunda görölen e>a deĥişmeleri de görölmektedir.

cızmasını (XIV-39) "çizmesini", degirman (II-29, 32, 34, 35) "deĥirmen", tahir_étTi (XXVII-4) "tehir etti", hama (VIII-14) "hemen", havas (I-19) "heves", tamiñ_ét (III-21) "temin et", mahna (XLI-7) "bahane", seksan (XXXIX-7) "seksen".

c. Yazı dilinde e'ye dönüşmüş olan bazı Türkçe kelimeler eski şekil-leriyle kullanılır.

alma (XLII-27) "elma",

anasından (XLI-2) "annesinden", ğardaş (XXVI-11) "kardeş".

2. e>á deĥiřmesi: Çeşitli sebeplere baĥlı olarak e sesleri a 'ya dönüştürölürken bir geçiş merhalesi olarak kabul edebileceĥimiz e ile a arası bir ses meydana gelir.

ná_amanın (XX-54) "ne amanın", bi dáfa (XX-50) "bir defa",

çihisá (XLI-10) "çıkıyorsa".

3. i>ı deĥiřmesi: Bölgemiz aĥızlarında bazan kelime köklerinde, bazan da eklerde bu deĥiřimi görmekteyiz.

a. Kalınlık - incelik uyumunun etkisiyle oluşan deĥiřme:

camı (XVI-51, 53) "cami", sahabı (XXXVI-4) "sahibi".

marşandız (XXXIV-57) "marşandiz", yahıntısı (XLII-86) "yahnisi",

arazı (XXXIII-4) "arazi", vesayıt (XXV-13) "vesayit",

şahadım (XXXIV-177) "şahidim", faĥır (IV-2) "fakir".

b. Kelimelerin eski şekilleriyle kullanılması:

hangı (XIII-6) "hangi", (XXXI-20), yanı (II-16) "yani", hanı (I-25) "hani".

c. Belli bir sebebe bağlanamayan, hatta uyumsuzluğa neden olan dönüşmeler de vardır:

ibrih, (XXXI-62) "ibrik", İlhamı (XVII-4) "İlhami", İsmayıl (XXXV-21) "İsmail" (Ancak son iki örnekte son iki hecedeki ünlüler arasında benzeşme görülmektedir).

4. i>u değişmesi: fabruka (XXXIV-206) "fabrika".

5. ü>u değişmesi: gudumlu (XXII-29 "kudümlü", mutahiTe (XXIII-94) "müteahhite".

6. e>ı değişmesi: şıh, şamil (XXIX-1) "Şeyh Şamil".

7. ö>a değişmesi: ataliye (XXXIV-20) "atölye".

8. ö>o değişmesi: kor (X-36, XXVI-46) "kör".

C. Düz ünlülerin yuvarlaklaşması

1. a>o değişmesi: bir örnekte rastlanmıştır ve benzeşme görülmektedir. mondofon (XXXIV-100) "mandafon".

2. a>ö değişmesi: Yöre ağızlarında örneklerine pek rastlanılmamıştır. Ancak ünlü karşılaşması sonucu değişim görülmektedir. cumörtesi "cuma ertesi" gibi.

3. a>u*, u: Fazla örnekle karşılaşmadı.

babu* (XXXII-107) "baba", göyürduh, (VIII-30) "koyardık".

4. e>ö, e' değişmesi: Ünsüzlerin yuvarlaklaştırıcı etkisiyle oluştuğunu söyleyebildiğimiz bu tür değişmelere rastlanmaktadır. de*vlet (VIII-39, 43) "devlet", ve*rürsün (XXXI-148) "verirsin", dövlet (III-17, 21) "devlet".

5. ı>u değişmesi: Yöremiz ağızlarında çok görülen bir değişme olayıdır. Gerek kelime köklerinde gerekse de eklerde düz ünlüler (ı, i) yuvarlaklaşma (u, ü) eğilimindedir. Bu durum bilhassa eklerde bir özellik arzedecek niteliktedir: Yöredeki yuvarlaklaşmanın sadece düz-dar ünlülerde görüldüğünü de belirtelim. Özellikle E.A.T. nde ve Osmanlıca döneminde yuvarlak şekilleriyle kullanılan

ekler yöre ağızlarında eski bir gelenek olarak genelde korunmaktadır. Bununla birlikte ünsüzlerinin ve ünlü benzeşmelerinin etkisiyle ortaya çıkan değişimler de vardır. Örnekler:

ğızdurdum (XLII-36) "kızdırdım", bulaşuh (XV-50) "bulaşık",
 gaynaTullardı (VI-69 "kaynatırlardı", ağarTurlardı (VII-5) "ağartırlardı",
 cıvıladı (XXXV-65) "cıvıladı", tumara (XXXIV-20) "tımara",
 çarşu (XXXI-102), "çarşı", yupılurdu (XXXVIII-26) "yapılırdı",
 ğadunnar (XXXII-79), "kadınlar", yaruḡ (XVI-3) "yarık",
 yazuḡum (XXXIV-106) "yazıḡım", hacıya (XXXV-39) "hacıya",
 ğadun (XXXVIII-18) "kadın", artuḡ (XVI-3) "artık",
 yapTuradı (XXIII-97) "yaptıraydınız", ğaşıuḡ (XXIII-15) "kaşık",
 yasTuḡ (XIX-13) "yastık", sayḡulu (XL-59) "saygılı" v.s...

6. e>ü değişmesi: cümaat (XXX-87) "cemaat".

7. i>ü değişmesi: Yörede görülen en fazla değişmelerdendir. Bu değişimin en önemli sebepleri eski yuvarlak şekiller, E.A.T. 'nin bir özelliği olan yuvarlaklık, ünlü benzeşmeleri ve bazı ünsüzlerin yuvarlaklaştırıcılık vasfıdır.

Örnekler: ezülür (VI-14) "ezilir", kesük (XX-16) "kesik", delük (XX-70) "delik", getirüp (VI-6) "getirip", vêrülecek (XXX-84) "verilecek", bülmin (XXVIII-19) "bilmiyorum", enük (XXXV-40) "enik", emür (XXXVII-14), herüf (VI-7) "herif", bişürennere (XXXVI-3) "pişirenlere", birleşürler (VII-17) "birleşirler", erüḡ (II-9) "erik", getir (XX-63) "getir", üçün (XXXIV-61) "için", dedüḡü (IV-27) "dediḡi", arük (XXXI-147) "arıyoruz" v.s... Örnekleri daha çoktur, ancak buraya bu kadarla yetiniyoruz.

Ç. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi

1. o>a değişmesi: ğavuşa (XXV-83) "koḡuşa", savuḡ (XX-27) "soḡuk".

2. ü>i değişmesi: Yörede ü>i değişmesi olayına çok rastlanmaktadır.

a. Son seslerdeki ünlülerde daralma eğilimi görülmektedir:

sürdi (XIII-36) "sürdü", döğüldi (XIII-42) "dövüldü", böyüğünü (XXXVIII-39) "büyüğünü", küçüğünü (XXXVIII-3) "küçüğünü", üzümü (XLIII-21) "üzümü".

b. Belli bir nedene bağlanamayan ü>i değişimleri: middet (XXXI-25) "müddet", miyendis (XXXI-15) "mühendis", şipe (XXXI-30) "şüphe", misade (XXIII-86) "müsade", binyamin (III-14) "bünyamin".

3. u>ı değişmesi: Bazı ünsüzlerin düzleştirici etkisiyle ve ünlü benzeşmesi sonucu ortaya çıkmaktadır.

halbı (XXXIV-174) "halbu", mısTafa (XXI-65) "mustafa" yımırta (XLIII-82) "yumurta", mıradın (XIV-3) "muratın", göndı (XIII-40) "kondu", mırdar (II-25) "murdar", yohTı (VI-11) "yoktu", çohTı (I-19) "çoktu", oldı (I-29 "oldu".

Bu arada şunu belirtelim ki, değişime uğrayan örneklerde düzlük yuvarlaklık uyumu bozulmaktadır.

4. u>a değişmesi: toh,ana (XXXII-17) "dokuna".

5. ö>e, é değişmesi: Özellikle ö 'nün y ile birlikte kullanıldığı kelimelerde y sesi düştüğünde "ö" yuvarlaklık özelliğini kaybederek kapalı é sesine dönüşür. Ayrıca ünlü-ünsüz benzeşmelerinin etkisiyle de bu dönüşümün olduğu söylenebilir: éle (XIII-61) "öyle", béle (I-2) "böyle", béyle (XVI-26) "böyle", séylemiş (XVII-269 "söylemiş", şofér (XIX-12), "şoför", çépnen (VII-16) "çöp ile".

D. Geniş ünlülerin daralması

1. a>ı değişmesi: Bu değişim bir kaç örnekte görülmektedir. Kesin bir sebebe bağlanamamaktadır: ğasıyı (XXV-76) "kasayı", arıya (XXVII-15) "araya", masıyı (XXV-76) "masaya".

2. e>i değişmesi: Bazı ünlü ve ünsüz olayları sonucu görülen bir değişimdir. Bu daralma genellikle orta hece ünlüsünde görülen vurgu ile ilgili daralmadır.

ceriyandan (II-30) "ceriyandan", pencerede (X-7) "pencerede", kinara (XXIX-8) "kenara", önkiye (VIII-48) "önkiye", çökellik (XL-16) "çökelek" v.s...

3. ö>ü değişmesi: küfte (XXVI-65) "köfte".

4. o>u, u°, değişmesi: yuğurur (XXXVIII-5), "yoğurur", pompa (XXIII-35) "pompa", zuvalı (XIII-55) "sokak", sūrfa (XIX-2) "sofra", dūmatési (XXIII-61) "domatesi", nūhut (XVI-11) "nohut".

5. e>é değişmesi: Gerek yöreye has bir özellik, gerekse de E.A.T. nin bir kalıntısı olarak yörede bu değişimin örneklerine bolca rastlanmaktadır: sürerim (I-26), "sürerim", seréller (II-8) "sererler", étmiyoh, (XXXII-33) "etmiyoruz", béş (XXI-74) "beş", herşémiz (XVI-1) "herşeyimiz", yéddi (XXXIV-43) "yedi", séple (XXX-17) "seple", vérmí (V-3) "vermiyor", éşgiya (X-11, 12) "eşkiya", v.s...

E. Dar ünlülerin genişlemesi

1. ı>a: Yaygın bir değişim değildir.

bağarsulı (XX-47) "bağarsak", mübtelayam (X-23) "mübtelayım", ağzan (XLII-21) "ağzına".

2. i>e, é değişmesi: Yöre ağızlarında bu değişimin örneklerine bolca rastlanmaktadır. Bu değişimin sebepleri şunlardır:

a. Benzeşme sonucu: şeher (I-25) "şehir", séyret-i nebi (XVII-33) "siyret-i nebi".

b. Asli şekilleri i 'li olan bazı Türkçe kelimeler yazı dilinde e 'leşirken yöremiz ağızlarında kapalı é 'ye dönüşür.

c. Bazı ünlü ve ünsüz benzeşmelerinin etkisiyle.

d. Bazı yabancı kelimelerin uyuma zorlanmaları gibi sebeplerle bu dönüşümün olduğunu söyleyebiliriz:

Örnekler: éndir (XXX-140) "indir", bi elen (XLII-21) "bir eline", dékgát (XL-28) "dikkat",

bülecem (XXI-97) "bileceyim", néçe (XXI-95) "niçe", gétmiyom (XVII-22) "gitmiyorum", hésar (XXVII-34) "hisar", ésan (XXI-2) "ihsan", gétemiyiz (XVII-19) "gidemiyoruz", élan (XIII-12) "ilan", déyük (XXXVIII-10) "diyoruz", héç (XXXVII-78) "hiç", yéndirir (XXXVII-16) "indirir", étibarıyle (XL-10) "itibariyle", pekéyi (XIII-51) "pekiyi", éşitmiş (X-5) "işitmiş".

Baraya alamadığımız daha pek çok örnek tesbit edilmiştir. Görüldüğü gibi yazı dilimizde e ve i yönündeki değişimde tam bir netleşme olduğu halde yöremiz ağzlarında bazı i 'li şekiller kapalı é ile söylenmektedir.

3. ü>ö değişmesi: Belli bir nedene bağlanamayan bu değişime bir kaç örnek tesbit edilmiştir:

hökümatımıza (XVI-13) "hükümetimize", böyér (XXXIII-1) "büyüyor", möhüllediler (XXI-34) "mühürlediler", böyüç (XVIII-20) "büyük".

4. u>a değişmesi: Bazı ünlü ve ünsüzlerin benzeşmeleri sonucu bu değişimin olduğu söylenebilir:

mahağgak (III-31) "muhakkak", toħanmaz (XXXVII-16) "dokunmaz", duruman (VII-41) "durumuna", mahacirleri (XXVIII-7) "muhacirleri".

5. ü>e değişmesi: cörersem (XVIII-22) "görürsem".

F. Ünlü düşmesi

İnceleme bölgemizde ünlü düşmeleri daha çok iç seste, bazı eklerde ise son sesté görülmektedir. Metinlerde tesbit edebildiğimiz ünlü düşmeleri aşağıdaki şekildedir:

1. Datif ve akuzatif ekleri bazan düşürülerek görevi kendinden önceki ek ya da seslere yüklenir.

ağzan (XLII-21) "ağzına", duruman (VII-41) "durumuna", elen (XLII-27) "eline", bacahların (XXIII-26) "bacaklarını".

Datif ekleri düşürüldüğünde önceki dar ünlüler "a" ya dönüştürülür ve "a" datif ekinin fonksiyonunu üstlenir.

2. Vurgusuz olan orta hece ünlüsünde düşme görülür.

orya (III-25) "oraya", burya (IV-25) "buraya".

3. Bazı yabancı kelimelerde orta hece ünlüsü düşer:

télfon (XXXIV-23) "telefon", amırka (XXVIII-5) "Amerika", dağğa (XXXI-59) "dakika", mahne (II-8) "bahane", hağgeten (VII-56) "hakikaten".

4. Yabancı kökenli olup içerisinde yan yana iki ünlü bulunan kelimelerin ünlülerinden biri düşürülür. Bu durum Türkçe'de iki ünlünün yan yana bulunmaması özelliğinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca halk ağzının Türkçe'nin fonetiğine gösterdiği hassasiyeti de ortaya koymaktadır.

vadi (XXXI-217) "vaadi", zırátTan (XXIII-88) "ziraattan", mayene (XXX-163) "muayene", mamelede (XXX-74) "muamelede", mütayitlerin (1-25) "müteahhitlerin", mayışı (XVI-33) "maaşı".

5. İki kelimenin birleşmesinde karşılaştıran iki ünlüden biri düşürülür:

nédem (XXXVIII-43) "ne edeyim", alosman (XVI-4) "Ali Osman", nóldu (XVI-17) "ne oldu", neblem (VII-14) "ne bileyim".

6. Yine birleşmelere bağlı ünlü düşmeleri görülmektedir. Ancak bu olayda hece düşmesi durumu vardır:

şemiz (XVI-1) "şeyimiz", bişétmiyeceksin (XLI-4) "birşey etmiyeceksin", şikat (XXV-85) "şikayet".

7. Hal ekiyle birleşen yer ve yön bildiren kelimelerin sonundaki ünlü düşürülür: aşşalıTan (XX-75) "aşağıdan", yöğardan (XX-25) "yukarıdan", içerden (XXXIV-36) "içeriden"...

G. Ünlü türemesi

Yöremiz ağızlarında ünlü türemelerine çokça rastlamaktayız. Ünlü türemesi olaylarını sebepleriyle beraber şöyle açıklayabiliriz:

1. Kelime başında ünlü türemesi

Türkçe'de yansıma sözcükler dışında r ve l ünsüzleri kelime başında bulunmaz. Yöre ağızlarında başka dillerden girmiş olan bu tür kelimelerin başında ı, i, u, ü ünlülerinden birinin getirildiği görülmektedir.

a. i ünlüsü: irediyolar (XVII-32) "radyolar", irehmetlik (XXXIV-205) "rahmetlik", ireşbellikTen (XXIV-5) "rençberlikten", ilazım (XVII-50, XXV-93, XY-125) "lazım".

i sesinin "y" sesinden öncede türetildiği görülmektedir. igirmi (IV-12, VIII-13, XXXIV-2) "yirmi".

b. u ünlüsü: uruslar (XXVIII-4) "ruslar", urusya (XXVII-5) "Rusya".

c. ü ünlüsü: ürüya (XXVI-30) rüya

2. İç seste ünlü türemesi

a. Türkçe kelimelerde de görülmekle beraber genellikle yabancı kökenli kelimelerde, kelime içinde bulunan iki ünsüz arasında bir ünlü türetilir:

hezireti ali (XXVII-14) "Hazret-i Ali", rediyo (XXIII-141) "radyo", apartmanına (XXI-93) "apartmanına", metre (XXXIV-35) "metre", litire (VII-23) "litre", dılısım (XXXI-66) "tılsım", amca (XXX-112) "amca", ücüret (XXI-21) "ücret", masıraf (XXXIV-91) "masraf", yumuruşnan (XXVII-249) "yumrukla", afiyonnu (XXI-104) "Afyonlu", gamiyon (XXI-70) "kamyon", idiris (XXXIV-87) "idris", alaman (XXIX-4) "alman", lüküsü (II-22) "lüksü", kısırağı (X-42) "kısrağı", hasiretlik (XV-67) "hasretlik, davuşan (XXXIV-137) "tavşan" v.s...

b. Yabancı kökenli emr, ömr, şükr, resm, fıkr, gibi kelimelerin Türkçe'de emir, ömür, şükür, resim, fikir şeklinde kullanıldığı ve ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında emri, ömrü, şükrü, resmi, fikri şekline dönüştüklerini biliyoruz. Yöremiz ağızlarında yazı dilinde düşürülen orta hece ünlülerinin korunduğunu görmekteyiz.

fikirin ne? (XXII-62) "fikirin ne?", resimine (XVII-6) "resmine, merasimine".

c. Başta iki ünsüz yan yana bulunan yabancı kelimeler yöre ağızlarında baştaki iki ünsüz arasına bir ünlü türetilerek söylenir. ğıram (VIII-12) "gram", pırotokolumuzda (XXI-73) "protokolomuzda", tırén (XXXIV-56) "tren", pırofosollar "profesörler" (XXX-49).

3. Son seste ünlü türemesi

zatene (XXXIV-205) "zaten", giderkene (XXXI-18) "giderken", hepPi (III-4) "hep", sonadani (XVIII-25) "sonradan".

II. ÜNSÜZLER

II.1. Yazı Dilinde Bulunmayan Ünsüzler

İnceleme bölgemizde, Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan 21 temel ünsüzün dışında transkripsiyon alfabesine uygun ya da belirli sembollerle belirtmeye çalıştığımız sessizler kullanılmaktadır. Bu seslerin oluşması çıkışları sırasında çıkakları bakımından aykırı olan seslerin etkisiyle değişik nitelik kazanmalarından kaynaklanmaktadır. Bu sırada yörenin karakteristik özelliği olan gırtlak h sı ile orta damak ğ si bolca kullanılmakta ve bir nevi ünsüz sayısını 23'e çıkarmaktadır.

Şimdi iki ünsüz arasında bir özelliğe sahip olan bu ünsüzleri oluş biçimleri ve özellikleriyle incelemeye çalışalım:

C ünsüzü: c ile ç arası net olmayan yarı tonlu bir sestir. Bu sesin oluşumu genellikle kelime ortası ve sonundaki "ç" seslerinin c 'ye yaklaşımı biçimindedir.

sütLeC (XIX-3) "sütlaç", aşCıya (X-7) "aşçıya", bekCisi (IV-1) "bekçi", ihTiyaCımı (II-34) "ihtiyacımı", çiftCilik (I-6) "çiftçilik", kepCe (I-249) "kepçe", ğırbanc (XIII-57) "kırbaç", ekmeCıye (VII-51) "ekmeçiye"; aC (XVI-45) "aç", v.s...

ç ünsüzü: 3. Ağız bölgemizde (Taşlıyayla'da) tesbit ettiğimiz bu ses "c" ile "z" arasında, çıkış yeri bakımından birbirine yaklaşan damak-diş sessizidir. Ancak bu sesin oluşumunun yalnız "hoca" kelimesinde ortaya çıktığını da belirtmekte yarar var.

hocça (XXXII-71) "hoca".

ç sesi: Bir kaç kelimedede rastladığımız bu sesin oluşumu diş ünsüzü "s" nin ç sessizini zayıflatarak kendine benzetme eğilimi göstermesiyledir. Böylece ç sesi yarım bir ses karakteri arz etmektedir.

geç,sin (XIV-44) "geçsin", gaç,sın (XXI-13) "kaçsın".

k, ünsüzü: Ünsüz değişimleri bahsinde uzunca söz edeceğimiz k>ç değişimi sonucu oluşan bir sestir. Ancak bazı örneklerde bu değişim netleşmediğinden ç 'ye yaklaşan çok zayıf bir k karakteri gösterir.

bidoni k,i (XVIII-9) "bidonu ki", k,iilo (XVIII-15) "kilo"...

ğ ünsüzü: Arap alfabesindeki ğayın (é) ünsüzüne karşılık olan bu ses, kalın -k->-ğ- değişiminden doğmuş bir orta damak ünsüzüdür. Ancak yöre ağızlarında yer yer daha da geriye çekilerek telaffuz edilir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi yöre ağızlarında 22. ünsüz olarak sıkça kullanılır. Hatta denilebilir ki kalın k 'lar genelde ğ olarak söylenir.

ğalmneşidi (XLIII-64) "kalmlaşıyordu", ğayış (XXXIV-130) "kayış", ğavağ "kavak", (XXI-30), ğonuşmağ (X-9) "konuşmak", ğalmış (I-4) "kalmış", ğırğ (I-2) "kırk", ğız (III-12), "kız", ğaldı (III-11) "kaldı", ğazan (VI-6) "kazan", ğışın (VI-1) "kışın", ğuzu (VI-16) "kuzu", ğırdı (III-26) "kırdı", ğapıyı (III-26) "kapıyı", ğağar (XV-52) "kalkar", ğılaruğ (XV-51) "kılaruz" v.s...

h, ünsüzü: Bölgemiz ağızlarında iç ve son ses durumundaki kalın k sesinin dönüşmeyle, kelime başında ise h sesinden dönüşmeyle ortaya çıkmış hırıltılı bir gırtlak ünsüzüdür. Normal h 'nin daha baskılı bir nefes darbesiyle, gırtlakla hırıltılı bir hal almış şeklidir.

barmah, "parmak" (XXV-165), torpah, "toprak" (XXIV-6), toh,mağ, "tokmak" (II-11, 12), tuluh, "tuluk" (VI-24), pambuh, "pamuk" (VII-2), toh,uması "dokuması" (VII-3), h,arc "narç" (XVI-44), h,ocamız "hocamız", (XVI-1), sabbah, "sabah" (XV-51), oh,érük "okuyoruz" (XIV-38), h,arman "harman" (IV-28), yih,anurduh, "yıkandırdık" (VIII-30).

k ünsüzü: Dilin arka tarafının yumuşak damağa ses yolunu kapatacak şekilde temasıyla oluşan sedasız bir ünsüzdür. ğ 'ya yaklaşan bir sestir.

fakıra "fakire" (XXXVI-53, 54), fabruka "fabrika" (XXXIV-206), qor bıçağ "kör bıçak" (XXXI-95), qah, "kalk" (XXXV-49), kızardıP "kızardıP" (XXX-12), yuqa "yufka", (XL-68) hoğğalı "okkallı" XXIII-39), ğaymağam "kaymakam" (XIX-5), doğğuz "dokuz" (VIII-1).

P ünsüzü: b ile p arası, yarı tonlu, patlayıcı bir çift dudak ünsüzüdür. Genellikle p 'den bir dönüşümle ortaya çıkmaktadır. Bu durum yöre ağızlarında tonsuz ünsüzlerin tonlulaşma eğiliminden doğmaktadır.

heP "hap" (V-16), herPTe "harpte" (XXVII-12), asaPTan "ashaptan" (XXVIII-57), yaPduğumu "yaptığımı" (XXXI-237), şaraP "şarap" (I-16), yaPTıh, "yaptık" (I-9), hepPi "hep" (III-4), yih,ıP "yıkayıp" (XV-50), gidiP" (XV-1), céPTen "cepten" (VIII-36), dolaP "dolap" (VII-23), ızTıraP "ızdırıp" (XIII-37), ğalıP "kalıp" (VIV-21).

T ünsüzü: d ile t arasında yarı tonlu bir ünsüzdür. Yöre ağızlarında kelimenin her yerindeki t seslerinin yarı tonlulaşarak bu sesi oluşturduğu görülmektedir. hafTalaman "haftalarca" (VIII-43), başTan "baştan" (VIII-29), bah,Tı "baktı" (VIII-29), tökTüler "döktüler" (VIII-2), hasTalıh, "hastalık" (VIII-20), müfTü efendi "müftü" (V-6), safTı "saftı" (XV-71), işTe "işte" (I-5), hafTa "hatta" (I-2), aşTağı "aşağı" (I-8), göfTüklerden "götürdüklerden" (VIII-44), ğanaTérsin "kaynatırsın" (II-5), küfTe "köfte" (XXVI-65), musTafa "mustafa" (XXI-65), v.s...

v, ünsüzü: E.A.T. ve Osmanlıca dönemlerinde kullanılan vav sesinin karşılığıdır. Bilhassa iki kalın ya da yuvarlak ünlü arasında kalan v sesi adeta çiftleştirilir ya da baskılı söylenir. suvara "suvarsa" (XIV-34), dayara (XVIII-23).

n, ünsüzü: n sesi-ç-/s-ünsüzleriyle karşılaştığında kendi özelliğini kaybedip, erimeye ve kendinden sonraki sesin niteliğini almaya başlıyor.

gen,şleri "gençleri" (XVI-39), kesin,likle "kesinlikle" (XXX-12), ben,şahan "ben sana" (XXXIX-3), ğadınl,ar "kadınlar" (XXXVIII-5).

y, ünsüzü: Şimdiki zaman eki "yor" ekinin yörede i, iy iy,, biçimlerinde kullanıldığını daha önce belirtmiştik. İşte bu ek telaffuz edilirken erimeye yüz tutmuş ve i 'ye yaklaşan bir ses meydana gelir.

sıkılıy, "sıkılıyor" (XXXIV-56), yapıy, "yapıyoruz" (XXVI-10) duruy, "duruyor" (I-5), aliy, dılar "alıyordular" (XL-89), çalışıy, "çalışıyor" (I-22), gétmiy, m "gitmiyorum" (XVII-22), gédiy, "gidiyor" (XXVII-22).

II.2. Ünlü - Ünsüz İlişkileri

Dilimizde bazı ünsüzlerin çift boğumlanma noktaları vardır. Çift boğumlanma noktalarına sahip bu ünsüzlerin komşu ünlülere göre gösterdikleri iki zıt duruma bağlı olarak ortaya çıkan ünlü-ünsüz uyumu ve ünlü-ünsüz uyumsuzluğu üzerinde duralım.

Türkçe ünlü-ünsüz uyumu, esas itibariyle ön ve arka damak ünsüzleriyle, ön ve arka damak ünlülerinin birbirine uyması olayıdır. Ön ve arka olarak iki şekli olan l ünsüzü de bu uyuma girmektedir.

Yani Türkçe kelimelerde k-g-ğ (yumuşak ğ), ince l ile ancak e, i, ö, ü ünlüleri; k, ğ, kalın l ile de ancak a, ı, o, u ünlüleri bir arada bulunabilirler. Kalın ünlülerle bir arada bulunabilen ünsüzlere h_v 'yı da katmak lazımdır.

İşte ön ve arka olarak iki şekilleri bulunan sözünü ettiğimiz bu ünsüzlerle ünlüler arasındaki bu uyum Türkçe'nin belli başlı ses özelliklerinden birini teşkil eder.

Bazı alfabelerde bu sesleri karşılayan (kalın ve ince olarak) farklı işaretler olmasına rağmen, bizim alfabemizde yoktur. Ünsüzün kalın ya da ince olduğunu anlamak için hecesindeki ünlüye bakmak gerekir.

II.2.1. Ünlü-ünsüz uyumu

Yöremiz ağızlarında ünlü-ünsüz uyumuna büyük ölçüde uyulmaktadır.

yih_vanurduh_v, "yıkandırdık" (VIII-30), çıplah_v, "çıplak" (X-1), garıylan "karı ile" (XVII-27), dokğuz "dokuz" (XIII-1), hoğğalı "okkalı" (XXIII-39), v.s...

II.2.2. Ünlü-ünsüz uyumunun bozulması

Yöre ağızlarında yarı kalın ünlülerin değişim sonucu ortaya çıkması, yöre ağızlarına yabancı dillerden girmiş önce ünlünün yanında kalın bir ünsüz bulandıran kelimeler ve çeşitli fonetik olaylar bu uyumun bozulmasına sebep olmaktadır.

faket "fakat" (I-26), ih,Tiyaç "ihtiyaç" (II-34), haķeret "hakaret" (XXXII-18).

II.2.3. Ünlü-ünsüz değişmesi

Ünlü-ünsüz ilişkileri ile ilgili olarak yöre ağızlarında rastladığımız bir olay da ünlü ve ünsüzlerin kelime içerisinde yer değiştirmeleri ve bazı yabancı kökenli kelimelerde i ünlüsünün -y- ünsüzüne dönüşmesidir.

a. Ünlü ve ünsüzlerin yer değiştirmesi: ürya "rüya", (XXVI-30), nemheram "namahrem" (XXXIX-38).

b. i>y değişmesi: kayde "kaide" (XXXIV-18), müveseden "müesseseden" (XXIII-87), dayreye "daireye" (XX-52) melayke "melaïke" (XXXVII-8).

II.3. Ünsüz İlişkileri

Bir gramer birliği oluşturulurken sesler (harfler) belli bir düzen içerisinde sıralanırlar. Ünlülerde olduğu gibi, ünsüzler de birbirine tesir ederler ve birbirlerinden etkilenirler. Bu etkileşim çeşitli fonetik olayları meydana getirir. Bunlar ünsüz benzeşmesi (assimilation), ünsüz aykırılışması (dissimilation), ünsüz uyumu, ünsüz uyumsuzluğu gibi olaylardır. Sözü edilen olayların yöre ağızlarındaki durumunu incelemeye çalışalım:

II.3.1. Ünsüz benzeşmesi (Assimilation)

Bir kelime içindeki bir ünsüzün aynı kelime içinde komşu olan ya da olmayan başka bir ünsüze tesir ederek onu tamamen ya da kısmen çeşitli yönlerden kendisine benzetmesidir. Bu hadiseyi benzeşmenin yönüne göre, ilerleyici ve gerileyici benzeşme; benzeşmenin durumuna göre ise tam ve yarım benzeşme gibi alt başlıklara ayırarak açıklayalım:

a. İlerleyici benzeşme (Assimilation Progressive):

Aynı kelime içinde bir ünsüzün kendisinden sonra gelen ünsüzü etkileyerek kendisine benzetmesi olayıdır. İki şekilde karşımıza çıkar:

1. **Komşu ünsüzler arasında:** Yanyana bulunan iki ünsüzün benzeşmesidir:

-nl-> -nn- : kesinnikle "kesinlikle" (XXXI-53),

onnar "onlar" (II-1),

bunnarnan "bunlarla" (I-6),

günnerce "günlerce" (II-31)

-ps->pb : hepbi "hepsi" (X-15)

2. **Uzak Ünsüzler Arasında:** Birbirine uzak olan ünsüzler arasındaki benzeşme olayıdır:

$h_v-s- > h_v-h_v-$ h_vrh_v ız "hırsız" (XXXV-34)

b. Gerileyici Benzeşme: Aynı kelime içerisinde bir ünsüzün kendinden önceki ünsüzü etkileyerek onu kendisine benzetmesi olayıdır.

1. **Komşu ünsüzler arasında:**

-t-s->-s-s- yassıyı "yatsıyı" (XV-53)

-z-s->-s-s- bulamassın "bulamazsın" (XVI-51)

étmesse "etmezse" (III-17), sissiz "sizsiniz" (XXXI-56)

-l-n->-n-n- yannız "yalnız" (XX-26)

-r-l->-n-n- seferbennik "seferberlik" (XXIII-137)□

-r-l->-l-l-: gāvurullardı "kavururlardı" (II-24)

bunnalları "bunları" (XL-91), talla "tarla" (XXIV-7, 8)

çılvarullardı "çıkarırlardı" (VI-22)

-ş-s->-s-s-: gomussun mu? (XLII-30)

-r-t->-t-t-: bittek "bir tek" (XXXI-123)

2. Komşu Olmayan Ünsüzler Arasında:

-ç-ş>-ş-ş : sışmış "sıçmış" (XX-30), işmemişim "içmemişim" (X-21)

-k-ç->ç-ç: çemçe "kepçe"

-s-z->-z-z- zebze "sebze" (XXVI-9)

c. Tam Benzeşme: Bir sesin diğerini kendisine tamamen benzetmesidir.

sışmış "sıçmış" (XX-30), verüllerdi "verirlerdi" (XLIII-4)

bittek "birtek" (XXXI-123), davalları "davarları" (II-25), v.s...

ç. Yarım Benzeşme: Bir sesin bir başka sesi özellikleri itibariyle kendisine benzeyen başka bir sese dönüştürmesidir. hepbi "hepsi" (X-15), om bés "on beş" (XXXVI-10). Örnekte "b" sesi "n" sesini teşekkül noktası bakımından kendine benzetmiştir.

II.3.2. Ünsüz uyumu

Türkçe kelimelerde, yan yana gelen sessizlerin seda bakımından birbirlerine uyma hadisesidir. Dilimizdeki sessizler sedasız, sedasız karşılığı olan sedalı ve sedasız karşılığı olmayan sedalı ünsüzler olmak üzere üç bölüme ayrılır. İşte Türkçe kelimelerde, sedalı ve sedasız olarak birbirlerinin karşılığı olan sessizlerden ancak aynı cinsten olanlar yan yana bulunabilirler. Kısaca sert (sedasız - tonsuz) ünsüzlerden sonra sert, yumuşak (tonlu - sedalı) ünsüzlerden sonra yumuşak ünsüz gelmesi kuralına ünsüz uyumu denir. Özellikle kelimelere yapım ve çekim ekleri getirdiğinde bu kurala uygunluk aranır. Bu özellik yüzünden Türkçedeki eklerin hem tonlu, hem tonsuz biçimleri vardır.

Yöremiz ağızlarında bu kurala uygunluk olmakla beraber uyumu bozan durumlarla da sıkça karşılaşılmaktadır. Uyum sırasında yarı bozan durumlarla da sıkça karşılaşılmaktadır. Uyum sırasında yarı tonlu olarak tabir edebileceğimiz ve transkripsiyon alfebemizde P-Ç-K-T şeklinde gösterdiğimiz ünsüzler ortaya çıkmaktadır.

geşTim "geçtim" (XVII-24), gétTükCe "gittikçe" (XVII-11) v.s...

II.3.3. Ünsüz uyumsuzluğu

Bölgemiz ağızlarında ünsüz uyumuna aykırı durumlarla çokça karşılaşmaktadır. Bunun nedeni yörede tonlulaşmaya giden bir eğilimin olmasıdır. Kelime içinde ve bilhassa ekleme sırasında tonsuz ünsüzün yanında tonlu ya da yarı tonlu bir ünsüzün bulunması dikkat çeker.

Ancak bu durumlarda tonlu ya da yarı tonlu ünsüzün diğer tonsuz ünsüzü seda bakımından kendisine benzettiği görülmektedir.

İsTemesse "istemezse" (XXXVII-9), gétTükCe "gittikçe" (XVII-11), aşşığışTa "aşşığıçta" (XVIII-4), geşTim "geçtim" (XVII-24), bahÇadadı "bahçedeydi" (IX-3), süsTi "sustu" (XXVIII-26), etTigimiz "ettiğimiz" (I-26).

II.3.4. Ünsüz değişimleri

Bir kelimenin herhangi bir yerinde bir ünsüzün bir başka ünsüze dönüşmesine ünsüz değişmesi denir. Yöremiz ağızlarında sıkça rastladığımız ünsüz değişmelerine çeşitli fonetik olayların sebebiyet vermesiyle beraber tonlulaşma eğilimi söylenebilir. Bu arada sebebi izah edilemeyen değişmelerin olduğunu da unutmamak gerekir.

A. Tonlulaşma

İnceleme bölgemizde tonlulaşma hadisesi bir genel temayüldür. Sert sessizlerin (ç-k-p-t), tonlu karşılıkları olan b, c, d, g, ğ ünsüzlerine döndükleri görülmekle beraber; ç sessizinin çoğu kez ş 'ye dönüştüğü tesbit edilmiştir. Bazan da sözü edilen sert sessizler yarı tonlulaşarak P-C-K-T 'ye dönüşürler.

ç>C değişmesi: ç sesi tam tonlulaşmaz; yarı tonlu C sesine dönüşür. aC "aç" (XVI-45), ihTiyac" (XXXIII-48).

bahÇadadı "bahçedeydi" (X-3), süTleC "sütlaç" (XIX-3), çifCiliknen "çiftçilikle" (I-8), gétTükCe "gittikçe" (XVII-11), bekCisi "bekçisi" (IV-I).

ç sesi önseste korunmakta iç ve son seslerde sözü edilen değişime uğramaktadır.

k>g değişmesi: Kelime başında, ortasında ve sonunda görülebilmektedir. işgele "iskele" (VII-51), esgiden "eskiden" (III-8), gişidi "kişiydi" (III-6), gelmeg için "gelmek için" (II-31) gendi "kendi" (I-25) gemüğünü "kemiğini" (XXIV-12), asger "asker" (III-2), keklüg "keklik" (XXXIV-137), güççügmüşüm "küçükmüşüm" (XXV-95).

k>ğ değişmesi: Kalın ve ince k sesi daha da kalınlaştırılarak ve geriye çekilerek söylenir.

kağ, "kalk" (XXXV-49), fabruka "fabrika" (XXXIV-206), fakıra "fakire" (XXXVI-53, 54), kızardıP "kızartıp" (XXX-12), marağ "merak" (XV-39), kor "kör" (XXXI-95).

k>ğ değişmesi: Art damak k sı tonlularak daha da geriye çekilerek çıkarılır.

ğalurdu "kalırdı" (VI-22), ğadın "kadın" (XIV-27), ğandurdu "kandırdı" (XIV-27), ğuyruğu "kuyruğu" (XXI-52), ğorlu "korlu" (XXXIV-164), ğalebelik "kalabalık" (XIV-31), ğarannuh, "karanlık" (XXXIV-209), ğavuşa "koğuşa" (XXV-83).

t>d değişmesi: Kelimenin her yerinde görülen bir değişmedir. dutarsa "tutarsa" (XXX-80), daşlarınan "taşlarıyla" (II-10), tañdī "tanıtıyor" (X-18), davuşan "tavşan" (XX-33), meTdin "muhtin" (III-24), annadam "alatayım" (X-18), dartıymış "tartıyormuş" (XVIII-11), daTlı "tatlı" (XXXI-112), dabanca "tabanca" (XXXIV-51).

t>T değişmesi: t sesi yarı tonlularak "d" sesine yaklaştırılarak telaffuz edilir.

süsTi "sustu" (XXVIII-26), ağıTarduh "aktardık" (XVIII-14), irahlaşTurdu "uzaklaştırdı" (XXI-52), basTuram "bastrayım" (XV-7), atTan "alttan" (XXII-23), milleT "millet" (III-29) işTe "işte" (III-29), dörT_ev "dört ev" (I-4), anağıTarı "anahtar" (XXXI-205), terafTan "taftan" (XXVIII-3).

p>b değişimi: Genellikle kelime başında görülen bir değişmedir.

batlıcan "patlıcan" (XXVI-10), büşürürsün "pişirirsin" (II-4), ayıbédisin "ayıp ediyorsun" (XXXIV-186), barmağından "parmağından" (XXI-29), bekmez "pekmez" (II-1), bazar "pazar" (XXII-65), bahalî "pahalı" (XVIII-9).

s>z değişimi: zopbaya "sopaya" (XXXIV-193), zoba, "soba" (VIII-18), zebze "sebze" (XXVI-9), herkez "herkes" (XXIII-36).

s>c değişimi: cığarasını "sigarasını" (XX-57).

h>y değişimi: miyendis "mühendis" (XXI-15), nesiyeti "nasihatı" (XX-5), ğayfe "kahve" (XXIV-17).

ç>j değişimi: gėj "geç" (XLII-3), güjlü "güçlü" (XXIII-11, 12), ajıhıTan "açlıktan" (XVIII-28).

p>P değişimi: p sesi yarı tonlulaştırılarak b'ye yaklaşan bir sesle söylenir. yaPduh, "yaptık" (VI-11), görütüP "görütüp", (III-21), çıhardıP "çıkartıp" (VI-19), téyyiPler "teypler" (XVII-32), dolaP "dolap" (VII-23), şaraP "şarap" (I-16).

ç>c değişimi: harc "harç" (XVI-44), cızmalar "çizmeler" (XXXV-88).

s>b değişimi: hepbi "hepsi" (III-16)

h>m değişimi: mapışanaya "hapışaneye" (XIII-46).

B. Tonsuzlaşma

Tonlu ünsüzlerin tonsuz karşılıklarına dönüşmeleridir. Genellikle b-c-d-g'nin p-ç-t-k 'ye dönüşmesiyle görülen bu değişim bazen diğer tonlu ünsüzlerin tonsuzlaşması ile de ortaya çıkmaktadır. Yöremiz ağızlarında tonlulaşma eğilimi görülmekle beraber tonsuzlaşma örneklerine de rastlamaktayız.

Özellikle Türkiye Türkçesi yazı dilinde tonlulaşmış olan bazı kelimeler yörede eski şekillerini muhafaza ederek tonsuz biçimleriyle kullanılmaktadır.

g>k değişmesi: Eski şekilleri k 'li olan bazı kelimeler yazı dilinde g'ye dönüşürken, yöremiz ağızlarında değişime uğramamışlardır.

kibi "gibi" (XXVII-3), kölge "gölge" (XXXIII-28).

d>t değişmesi: Genellikle kelime başında görülen bu değişime kısmen de olsa t 'li olan yazı dilimizde d 'ye dönüşmüş kelimelerin eski şekillerinin korunması olarak görülmektedir.

tohuması "dokuması" (VII-3) tökeller "döküyorlar" (XIV-32), tükânı "dükkanı" (I-22), tiken "diken" (XLII-23).

z>s değişmesi: satan "zaten" (XXIII-23, 24), inanmassın "inanmazsın" (XXXIV-180), istemesse "istemezse" (XXXVII-9), étmesse "etmezse" (III-17), bulamassın "bulamazsın" (XVI-51), sissiz "sizsiniz" (XXXI-56). İlk örneğin dışındakilerde gerileyici benzeşme sonucu oluşan bir değişim görülmektedir.

c>ç değişmesi : néçelerinin "nicelerinin" (XXXI-39)

p>h değişmesi: pahar "pınar" (XXII-15)

b>p değişmesi: paklava "baklava" (XIX-3), pacası "bacası" (XXXI-44).

j>ş değişimi: tonaş "tonaj" (XXI-74)

v>f değişimi: öfele "ovala" (XXXIX-36)

m>p değişimi: partaval "ımartaval" (XL-19)

C. Süreklileşme

Süreksiz olan ünsüzlerin sürekli ünsüzlere dönüşmesi olayıdır. Yöremizde örneğine çok rastlanan bir olaydır.

b>m değişmesi: mahne "bahane" (II-8)

k>h değişmesi: İç ve son seslerde olan bir değişmedir. tohımağ "tokmak" (II-12), tuluh "tuluk" (VI-24), barmahşuz "parmaksız" (XXXIV-81), baluh "balık" (XXX-2), artuh "artık" (XVI-3), yoğarda "yukarıda" (VII-31) hılburdan "kalburdan", (XXXVIII-4) örneğinde de ön sesteki değişme vardır.

ç>ş değişimi: Bu değişim de genellikle iç ve son sesteki görülen bir durumdur.

hıarşığını "harçlığını" (XXV-103), işgili "içkili" (XLIII-20), yamaşTa "yamaçta" (XXIII-101), gış "koç" (XIX-17), ağaşlarının "ağaçlarının" (XXX-65), üşgen "üçgen" (XXI-30), saşma "saçma" (XXXV-97), gış "kaç" (III-24), ağaşları "ağaçları" (VI-24), işTima "içtima" (X-11).

c>j değişimi: hajda "hac'da" (V-1), mejbur "mecbur" (XXXIX-4).

ğ>y değişimi: uğraşacayız "uğraşacağız" (XVII-10).

ğ>v değişimi: savuḡ "soḡuk" (XX-77).

t>s değişimi: yassıyı "yatsıyı" (XV-53).

Ç. Süreksizleşme

Sürekli ünsüzlerin (f-ğ-h-ḡv-j-s-ş-v-z-l-m-n-ñ-r-y) süreksiz ünsüzlere (b-c-ç-d-g-ğ-k-k-p-t) dönüşmesidir.

j>c değişmesi: acansında "ajansında" (VIII-48), cilétTen "ciletten" (VI-23), cip "jip" (XXI-15), cenderme "jandarma" (XXIII-4). Dikkat edilecek olursa bu değişim genelde yabancı sözcüklerin Türkçe'ye kazandırılması biçiminde karşımıza çıkıyor diyebiliriz.

y>g değişmesi: igirmi "yirmi" (IV-12), begenmik "beyenmiyoruz" (XXXIV-132).

n>g değişmesi: ögünde "önünde" (XXXIV-104), ögde "önce" (XIX-1).

v>g değişmesi: ögcy "üvey", dögellerdi "döverlerdi" (II-24).

s>t değişmesi: matallar "masallar" (XLII-40)

r>t değişmesi: bittek "bir tek" (XXXI-123).

D. Diğer ünsüz değişimleri

g>c değişmesi: Azerbaycan ve İran Azarbaycan'ı dil özelliklerini yansıtan⁽¹⁷⁾ bu değişim 3. Ağız bölgemizde tesbit edilen önemli bir farklılıktır.

cit "git" (XVIII-2), celmediz "gelmediniz" (XVIII-3), cörersem "görürsem" (XVIII-22), cöşTüz "göçtünüz" (XVIII-3), bucün "bugün" (XVIII-25), cöral "göral" (XVIII-26), ceçilmedi "geçilmedi" (XXIII-27).

k>ç değişmesi: böyüç "büyük" (XVIII-20), sançi "sanki" (XVIII-26), çilosuni "kilosunu" (XVIII-9), çorolam "kör olayım" (XVIII-25).

(17) E. Gemalmaz, Erzurum İli Ağızları, Atatürk Üniv. Yay., Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum, 1978, s. 191.

Bu değişim de g>c değişmesi bahsinde yaptığımız açıklayıcı bilgiler kapmasına dahil edilebilir.

s>ş değişmesi: herkeş "herkes" (IV-35, XXII-30)

ş>s değişmesi: Gerileyici benzeşme sonucu olan bir değişmedir.

yétüssün "yetişsin" (XVII-48), ğomuşsun mu? "koymuş musun?" (XLII-30), satérmissin "satıyor muşsun" (X-42).

y>v değişmesi: güve "güya" (XXI-9), kövlüler "köylüler" (III-3).

y>n değişmesi: péndir "peynir" (XVIII-9).

ğ>g değişmesi: söğüt "sögüt" (II-2), eğitim "eğitim" (I-22), beg "beğ" (III-23), degirmön "değirmen" (II-29), cig küfte "çiğ köfte" (XXVI-66).

l > z değişmesi: yoşsıza "yoksula" (XXII-66).

ğ>v değişmesi: övle "öğle" (IV-7).

n>m, m>n değişmesi: om béş "on beş" (XXXVI-10), şindi "şimdi" (II-2).

Teşekkül noktası bakımından benzeşme söz konusudur.

k>ğ değişmesi: ğayfe "kahve" (XXIV-17).

v>f değişmesi: ğayfe "kahve" (XXIV-17).

n>y değişmesi: déyilmez "denilmez" (XL-40) oy yédi "on yedi" (XXXIV-195). Benzeşme sonucu olan bir değişmedir.

r>l değişmesi: möhüllerdi "mühürlerdi" (XIII-20), tellerden "terlerden" (XVIII-25), belli "beri" (XIII-23), talla "tarla" (XXIV-78), davalları "davarları" (II-25).

Yörede r ile biten kelimelerden sonra l ile başlayan ek geldiğinde genellikle r seslerinin l 'ye dönüştürüldüğü tesbit edilmiştir. vérüllerdi "verirlerdi" (XLIII-4), gidellerdi "giderlerdi" (II-32).

h>h, değişmesi: hırhız "hırsız" (XXXV-34), hocamız "hocamız" (XVI-1), hananın "hanenin" (XXII-1), hatirimizden "hatırımızdan" (XXVI-7), haraba "harabe" (XVI-23), sabalınan "sabah vakti" (XXXII-41).

n>l değişmesi: belekli "benekli" (XXXIV-112).

g>ğ değişmesi: hanğı "hangi" (XIII-6).

v>n değişmesi: nabalım "vebalım" (XXXIV-94).

c>c, değişmesi: hoc₂a "hoca" (XXXII-71) (Sürekli sessize yönelen bir değişme söz konusudur).

r>n değişmesi: seferbennik "seferberlik" (XXIII-137), beşibinni "beşibirli" (XL-79).

l>n değişmesi: kesinikle "kesinlikle" (XXXI-53), hırmannarı "harmanları" (III-18), artvinni "Artvinli" (VIII-31), önkiye "önleye" (VIII-48), ceriyannar "cereyanlar" (XXXIV-9).

Yöre ağzında "n" sesinden sonra gelen "l" ler genellikle gerileyici benzeşme yoluyla "n" sesine dönüştürülür.

E. Aykırılışma (Dissimilation)

Bir kelimedede yan yana gelmiş olan aynı cinsten iki sesin birbirinden ayrılması, bir sesin başkalaşarak ikizleşmeden kaçması olayıdır. Bir başka değişle benzeşmenin zıttıdır.

Türkçe'de nadir olarak görülen bu olaya yöremizden derlediğimiz metinlerde rastlanmamıştır.

F. Ünsüz ikizleşmesi

Kelime bünyesinde bir ünsüzün iki defa söylenmesi hadisesidir. Yazı dilinde nadir görülen bu ses olayına yöremizde sıkça karşılaşmaktayız.

Çok heceli kelimelerin bünyesinde iki ünlü arasında kalan b-d-f-l-k-ş-n-p-m-s-c gibi ünsüzler bazan söyleyenin durumu ile ilgili olarak kuvvetli vurgulama neticesinde; bazan da bilinmeyen sebeplerle ikizleşmektedir. Bu ikizleşmelerin çoğu geçici olmakla beraber, bazılarında sürekli söylenen kesinleşmiş ikizleşmelerdir.

1. Geçici olan ikizleşmeler:

sabbaḡ "sabah" (IV-5), parıl parıl "parıl parıl" (XXX-50), küccük "küçük" (III-8), ḡocca "koca" (III-3), abbém "abim" (XVII-49), ḡabbaḡları "kabakları" (XVII-47), pacca "baca" (XXXI-50), hamman "hemen" (XXI-33) v.s...

2. Kesinleşmiş olan ikizleşmeler:

Bunlar sürekli olarak ikiz ünsüzle kullanılan şekillerdir: Azeri Türkçesi'nde görülen ikiz ünsüz örnekleriyle aynıdır.

aşşaḡı "aşağı" (XVIII-4), yéddi "yedi" (II-21), eşşek "eşek" (IV-25), ussul ussul "usul usul" (XVII-13), v.s...

G. İkiz ünsüzlerin tekleşmesi

Yöremizde ikizleşme olayının çok görülmesine karşılık; yabancı kökenli ve bünyesinde ikiz ünlü taşıyan kelimelerde de ikiz ünsüzlerden kaçma olayına rastlanmaktadır.

secede "seccade", (XXX-102), tükán "dükkan" (I-22), mehle "mahalle" (XX-16), mahagaḡ "muhakkak" (XXV-107), ḡuveti "kuvveti" (XXVII-19).

H. Ünsüz düşmesi

Yöremizde çok karşılaştığımız ses olaylarından biridir. Kelimelerde ḡ-l-y-t-v-r-h-n-f-k-s ünsüzlerinin düşürüldüğü örnekler tesbit edilmiştir.

ḡ düşmesi: öretmen "öğretmen" (XXII-49), fotıraf "fotoğraf".

f düşmesi: yuḡa "yufka" (XL-68), çüt "çift" (XI-16).

h düşmesi: Kelime ortası ve sonundaki h sesleri düşürülmüştür. heraldaki "herhaldeki" (XXV-67), ḡavaltı "kahvaltı" (XXIII-56), abdulla "abdullah" (VIII-22), mütayitlerin "müteahhitlerin" (I-25), ésan "ihsan" (XXI-2), istiḡakı "istihkakı" (XXI-61), tasıldara "tahsildara" (VIII-42), teris "terhis" (III-3), mütiş "müthiş" (XXXIII-18).

r düşmesi: İç ve son seste r seslerinin düşürüldüğü görülmektedir.

tülü "türlü" (XXVII-11), sıtlér "sırtlıyor" (XX-90), bi elen "bir eline" (XLII-21), sonadani "sonradan" (XVIII-25).

k düşmesi: İç seste düşürüldüğü görülür.

alacasm "alacaksın" (XIII-4), gidecesin "gideceksin" (XIII-4), alatrık "elektirik" (XXV-19), tükán "dükkan" (XXXI-142), mahağat "muhakkak" (XXV-107).

n düşmesi: İç ve son seste düşürüldüğü görülür.

sora "sonra" (I-2), işalla "inşallah" (XVI-12), tuç "tunç" (XXXVI-72), reşbellik "rençberlik" (XXXIX-2).

v düşmesi: İç seste düşürülmüştür. töbe "tövbe" (XXV-169).

s düşmesi: anarşit "anarşist" (XXXV-35).

t düşmesi: İç ve son seste düşürülür.

çüfçüler "çiftçiler" (XXIII-36), rasgele "rastgele" (XVI-1), üs "üst" (XII-9), dürüs "dürüst" (XXI-17), serbes "serbest" (X-12).

y düşmesi: Kelimenin her yerinde rastlanan bir düşme olayıdır. Bölge-mizde sıkça rastlanır.

Başta: üzü "yüzü" (VIII-8), üklemiş "yüklemiş" (XX-10).

Ortada: söle "söyle" (X-4), babaigít "babayığít" (XXVI-15), şıh "şeyh" (XXIX-1), aşe "ayşe" (XLII-32), ariyeten "ayrıyaten" (VII-5), gödüm "koydum" (XXXIV-57), şöle "şöyle" (XXX-31), éle "öyle" (XXII-24).

Sonda: şe "şey" (VII-8), buğda "buğday" (III-25), v.s...

l düşmesi: İç ve sonda düşürülmüştür.

ge "gel" (XIX-16), nası "nasıl" (II-20), diyni "dinliyor" (XXXI-133), ğağaruğ "kalkarız" (XV-40), osun "olsun" (XXII-6), beki "belki" (XXII-17), boşalTım "boşalttım" (III-25).

I. Ünsüz türümesi

Yöre ağızlarında tesbit ettiğimiz örneklerde kelimenin her yerinde ünsüz türetildiğini gördük.

Türeme olayının çoğu sessiz ikizleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

r Türemesi: bilerzige "bilezige" (XL-81), göçeber "göçebe" (XXIV-6), kağırt "kağıt" (X-38).

m Türemesi: yoğsam "yoksa" (XXV-58),

b Türemesi: pambuğ "pamuk" (XII-2), topbuğ "topuk" (XXXV-76), hepimiz "hepimiz" (I-9).

h Türemesi: hoğgah "okkahl" (XXIII-39), nehlet "nahlet" (XXXV-22), heyva "ayva", havlu "avlu".

y Türemesi: Daha çok iki ünlü arasında görülür.

cebrayıl "cebrail" (XIII-49), ayıt "ait" (XXXIV-54), ayileni "aileni" (XXV-112), dayiresi "dairesi" (XXXVII-7), efrayim "efraim" (XXII-52), ismayıl "ismail" (XXXV-21). Bunların dışında kelimenin her yerinde y türemesi görülmektedir.

kelleyen "kellene" (XXX-141), babayan "babana" (XXX-155), ney? "ne?" (XXXVII-3), diynerdi "dinlerdi" (III-8), yéndim "indim" (XXXIV-43).

n Türemesi: yan "ya" (VIII-41), gılınC "kılıç", tufengimi "tüfeğimi" (X-17), gırbanc "kırbaç" (XIII-57).

h Türemesi: tah, "tâ" (II-30).

v Türemesi: duva "dua" (XXXI-44).

T Türemesi: aşTağı "aşağı" (I-8).

g Türemesi: sağğalina "sakalina" (XIV-26).

İ. Yer değiştirme (Metathese)

Bir kelime içerisinde bulunan iki ünsüzün yer değiştirme olayıdır. Yer değiştiren bu ünsüzler yan yana da bulunabilir, uzak da olabilir. Yer değiştirme olayının halk ağzında kelimeleri daha kolay telaffuz etme isteğinden doğduğu söylenebilir. Yöremiz ağızlarında sıkça karşılaşılan bir durumdur.

pr>rp : torpahlı "toprak" (XXIV-6), körpü "köprü" (XX-92), yarpağı "yaprağı" (XLIII-90).

Bu kelimeler Azeri Türkçesinde de yöremiz ağızlarındaki gibi söylenmektedir.

kş>şk (şg): eşgi "ekşi" (XLIII-64).

ğr>rğ (rg): örgeneceyük "öğreneceğiz" (XXI-18).

lr>rl: ireli "ileri" (XXI-65).

lg>gl (ğl): buğlur "bulgur" (II-13).

fr>rf: sūrfa "sofra" (XIX-2).

rv>vr: devrişanmı "dervişanlı" (III-26).

vs>sv (sf): tesfiye etmiş "tavsiye etmiş" (XXXIV-41).

ğr>rğ: dorğu "doğru" (XXXII-39).

ğs>sğ (sg): gösgüme "göğsüme" (XXXV-15).

lk>hl (hvl): salı lım "salkım"

şv>vş: keşvettmeye "keşvetmeye" (XXIII-64).

br>rb: gürbe "gübre" (XXVI-12), kirbit, "kibrit" (XXI-6).

ks>sk (sg): esgüklerini "eksiklerini" (XXII-2).

J. Hece kaynaşması

Yöremiz ağızlarının belirgin özelliklerinden olan hece kaynaşması olayının örnekleri çoktur.

Bütün Anadolu ağızlarında rastlanılan hece kaynaşması olayına sebep olan ünsüzler g, ğ, k, h, v, y gibi ünsüzlerdir. Bu ünsüzler bazı fonetik olaylar sonucunda yavaş yavaş eriyip kaybolurlar. Böylece iki veya daha çok komşu hecenin kaynaşıp tek hece görünümü kazanmasını sağlarlar.

hüsén "hüseyin" (XXXIV-146), neblem "ne bileyim" (VII-149, mehlede "mahallede" (XIII-51), hırpanmamış "hırpalanmamış" (XXVI-74), kéflidi "keyiflidi" (XLIII-11), éle bişédi "öyle birşeydi" (XLII-9), ğorsun" koyarsın" (II-3), mer_avu "meri avı" (XXXVI-80), şikât "şikayet" (XXIII-55), nédem "ne edeyim" (XXXVIII-43), nóldu "ne oldu" (XVI-17), al_osman "ali osman" (XLI-4).

Son örneklerde ünlü karşılaşması sonunda kaynaşan iki ünlüden biri diğerini eritmiş ve tek ünlü haline gelmişlerdir.

K. Hece yutumu

Bir kelimedeki yan yana bulunan ve sesleri boğumlanma nitelikleri bakımından birbirine eşit, benzer veya aynı olan iki heceden birisinin eriyip kaybolması ve böylece söylenişte tek hece görünümünü verilmesi demek olan hece yutumu olayı bölgemizde yaygındır.

yeceğim "yiyeceğim" (VI-33), sızsız "sızsınız" (XXXI-56), götTüm "götürdüm" (III-22), mayetinde "mahiyetinde" (XXI-82), adresizi "adresinizi" (XXXVII-44), yah_ı dız "yaktımız" (XIX-19), şémiz "şeyimiz" (XVI-1).

ÜNSÜZLER TABLOSU

	Sürüksüz			SÜREKLİ ÜNSÜZLER					
				Sızıcı		AKICI ÜNSÜZLER			
	SEDALİ	YARI TONLU	SEDASIZ			SEDALİ	SEDASIZ	BURUN	AĞIZ AKICILARI
				AKICILARI	YANAKLI			TİFREK	NEFESLİ
DUDAK	b	P	p			m			
DİŞ-DUDAK				v w	f				
DİŞ	d	T	t	z	s	n ñ			
DİŞ -DAMAK	c - ç	Ç	ç	j	ş				
ÖN-DAMAK	g		k	ğ	h		l	r	y
ART DAMAK	ğ		k	ğ					
GIRTLAK					h _ı				

**ŞEKİL BİLGİSİ
(MORPHOLOGİE)**

A. İSİMLER

Bu başlık altında isim yapım ve çekim ekleri incelenecektir.

1. İsim Yapım Ekleri

Türkçede kullanılan yapım eklerinin hemen hepsi bölgemizde de kullanılmaktadır. Ancak bunların bir kısmı aynı şekliyle kullanılırken, bir kısmı bazı fonetik değişikliklere uğrayarak kullanılmaktadır. Bu kısımda gerek yapı bakımından, gerekse de görev bakımından farklılık arz eden ekler üzerinde duracağız.

İsim yapım eklerini iki alt başlıkta inceleyeceğiz:

1.1. İsimden isim yapım ekleri

İsim kök ya da gövdelerine gelerek yeni isimler türeten bu ekler yazı dilinden bazı fonetik farklılıklar gösterir:

a. **+cı/çi, +Cı/+Ci Eki:** c ve ç sesleri c ile ç arası bir sesle söylenir.

çifCilik "çiftçilik" (I-6), aşCıya "aşçıya" (X-7), ekmeCiye "ekmekçiye" (VII-51), bekCisi "bekçisi" (IV-1).

Örneklerde görüldüğü gibi yazı dilinde kullanılan şeklinden farklıdır. Yazı dilinde tonlu ve tonsuz şekliyle beraber sekiz ayrı biçimde kullanılırken yöremizde çoğu yarı tonlu ünsüz (C) ve dar ünlülerle kullanılmaktadır.

b. **+lıh/+lih, +luh, /+lüh, , +hğ/+lig, +luğ/+lüg:** Yazı dilindeki +lık eki yöre ağızlarında "k" sesi "h" ya da "g" sesine dönüştürülerek kullanılır. Fonksiyonları yazı dilinden pek farklı değildir.

hasTalıh, "hastalık" (VIII-20), asgelligi "askerliği" (XXVI-1), seneliğüne "seneliğine" (VIII-7), bazallıh, "pazarlık" (XXXVI-6), ğarannuh, "karanlık"

(XXXIV-209). Son örnekte l sesinin benzeşme sonucu "n" ye dönüştürüldüğü görülmektedir.

c. +ih_v / +ih_v: Yazı dilindeki "+k" yapım ekiyle aynı fonksiyona sahip olan bu ek çoğunlukla h_v sesiyle kullanılmaktadır.

ğatıh_v "katık" (VII-25), ğırıtıh_v "kırık" (XXXVIII-12), kelepçek "kelepçe" (VII-9), bükülek "büküle" (VII-10).

1.2. Fiilden isim yapım ekleri

Fiil kök ve gövdelerine gelerek bunlardan isim türeten eklerdir.

a. **-ma/-me Eki:** Fiil tabanlarına gelerek geçici isimler yapan bu ek yörede kalıcı isimler yapmıştır.

ğırma "kırma" av tüfegi,

durum "durum" (II-35)

hayme "hayma" (XXXIV-213)

dönüm "dönüm" (XXXV-7)

saşma "saçma" (XXXV-97)

dögme "dögme" (XLIII-65)

kömme "yığın" (III-20)

malyağma "dövülmüş buğday yığını" (IV-29).

b. **-mak/-mek, -mah_v/-meh_v, -mağ Eki:** Bu ek de yazı dilindeki gibi kullanılmaktadır. Ancak son sesi h_v şekline dönüştürülmektedir.

tolımah_v "tokmak" (II-12),

2. İsim Çekim Ekleri

2.1. İsim hal ekleri

a. **Yükleme hali (Akkuzatif) eki:** Bu ek yöremizde yazı dilindeki fonksiyonuyla kullanılmakta ve kalınlık - incelik, düzlük yuvarlaklık uyumlarına da girmektedir.

cıġarasını "sigarasını" (XX-57), adresizi "adresinizi" (XXXVII-44), basTuġu "pestili" (II-4), üş maġlı kömü (III-24).

Bazan bu halin eksiz durumu ile de karşılaşmaktayız. Bu durumda ekin fonksiyonu "-n" sesinde toplanır.

merifetin "marifetini" (XXX-13), bacaġım ġırarım "bacaġını kırarım".

Akkuzatif ekinin dafif eki yerine kullanıldığına da rastlamaktayız. "OndöirT adım o yanı fırlı "on dört adım o yana fırlıyor" (XXXI-57).

b. Yönetme hali (Datif) eki: Yazı dilinde a / -e şeklinde kullanılan bu ek yöremiz ağızlarında da aynı şekilde uyuma girerek kullanılmaktadır.

faġıra "fakire" (XXXVI-53), bişürennere "pişirenlere" (XXXVI-3), saġġalına "sakalına" (XIV-26), bilerzige "bileziġe" (XL-81).

Datif ekinin bazan kendisiyle beraber kullanılan yardımcı ünsüz n ile yer deġiştirdiġi de görülür.

kelleyen "kellenc" (XXX-141), sahan "sana" (XXXV-102), çamaşüran "çamaşürına" (VIII-24), vahTtan "vaktine" (XX-36), ġoynan "koynuna" (X-27), babayan "babana" (XXX-155).

Datif ekinin akkuzatif eki yerine kullanımını daha önce belirtmiştik.

c. Bulunma hali (Lokatif) eki: Yazı dilindeki şekliyle aynıdır. Uyuma girer.

mayetinde "mahiyetinde" (XXI-82), herPTe "harpte" (XXVII-12), köyde "köyde" (XXI-1).

Bazen lokatif ekinin ablatif eki yerinde kullanıldığı da olur. "şarap üzünde çıġar" "şarap üzünden çıkar" (XXII-129).

d. Çıkma hali (Ablatif): Bu ek de yapı, fonksiyon ve uyum bakımından yazı dilindeki gibidir.

şc'den "şeyden" (VII-8), körpüden "köprüden" (XX-92), esgiden "eskiden" (I-11), asaPTan "ashaptan" (XXVII-57).

Ancak lokatif ekinin ablatif eki yerinde kullanıldığını lokatif bahsinde belirtmiştik.

Bazan bu ekin amacının dışında zaman kavramı taşıyarak kullanıldığı da tesbit edilmiştir. SabbahTan ğahım "sabah kalkıyorum" (XXXIV-119).

e. İlgî Hali (Genetif) Eki: Yine yazı diliyle aynı fonksiyona sahip bir ektir. ğaşTehānenin "hastahanenin" (XV-25), torpağın "toprağın" (I-6).

f. Vasıta Hali (Enstrumental) Eki: Yazı dilinde kullanılan ile edatının ekleşmiş biçimi -la/-le yöremiz ağızlarında +nan/+nen, +lan/+len, +dan/+den ve ilen şeklinde kullanılmaktadır.

davarcılığnan "davarcılıkla" (I-8), mamurunan "memuruyla" (IV-27), ğarıylan "karıyla" (XVII-27), kesinikle "kesinlikle" (XXX-12).

ÇifCiliknen "çiftçilikle" (I-8), hayvandan gidecek "hayvanla gidecek" (XXXVI-39), atTan "atlan" (XXXVI-40), güciyenen "gücüyle" (XXXVIII-7) "nan" ekinin fonksiyonu dışında kullanıldığı da tesbit edilmiştir. ağşamnan "akşamleyin" (XXXII-24), haftanan "haftalarca" (VI-19).

2.1. İyelik ekleri

a. Birinci tekil şahıs: Yazı dilindeki gibidir. Ünlü uyumuna girer.

Secedem "seccadem" (XXX-102), aklıma "aklıma" (XLII-2), doğumum "doğumum" (XVII-2), torunum "torunum" (X-33).

Bazı durumlarda yuvarlaklaşma eğiliminden dolayı uyumun bozulduğu görülür. yeceğüm "yiyeyeğim" (IV-33), evlendiğümü "evlendiğimi" (XXVI-44).

b. İkinci tekil şahıs: Yazı dilindeki ile aynıdır.

çocuğın olur "çocuğun" (XLII-VII), davarın "davarın" (VII-19).

c. Üçüncü tekil Şahıs: Yazı dilindeki ile aynıdır.

hızmetlisi "hizmetçisi" (XXX-1), bahçası "bahçesi" (VII-39), ğızı "kızı" (III-12), kövlüsü "köylüsü" (VIII-38), anası "anası" (XXV-18).

d. Birinci çoğul şahıs: Yazı dilindekiyle aynıdır. memleketimizi (XXX-56), şemiz "şeyimiz" (XVI-1), kövümüzde "köyümüzde" (XXIV-1), tallalarımız (XXVIII-8).

e. İkinci çoğul şahıs: Yazı dilinde+ınız/+niz biçiminde kullanılan bu ekin yöre ağızlarında "z" şekliyle kullanıldığı görülmektedir. anazı "ananızı" (XLII-15), belazı "belanızı" (XLI-16).

f. Üçüncü çoğul şahıs: Yazı diliyle aynıdır. gavaşlarını "kavaklarını" (XXXIV-5), evlerine (XLI-6).

2.3. Çokluk eki

Yöremizde çokluk eki yazı dilindeki gibi +ler/+lar'dır.

uşağlar "uşaklar" (XVIII-6), matallar "masallar" (XLIII-40). "n" ünsüzünden sonra gelen +ler/+lar eki çoğunlukla ünsüz benzeşmesine uğrayarak +nar/+ner şekline dönüşür.

onnarın "onların" (II-1), heyvannarı "hayvanları" (XXXIV-20), cériyannar "cereyanlar" (XXXIV-9).

2.4. Soru eki

Yazı dilindeki şekliyle kullanılmaktadır. Kalınlık - incelik uyumuna girer. Ancak yöremizde soru ekinin yer yer şalış eklerinden sonra geldiği görülmektedir.

ğomussın mu? "koymuş musun?" (XLII-30).

Yöremizde soru eklerinin dışında ses tonu ve vurguyla soru anlamı yüklemek yaygın bir durumdur.

ğah mısın? "kalkmıyor musun?" (XXIX-34), geldiz? "geldiniz mi?" (XIV-41).

B. SIFATLAR

1. Niteleme Sıfatları

Bölgemiz ağızlarında da hemen hemen yazı dilindeki niteleme sıfatları aynı şekliyle kullanılır.

Ancak bazı fonetik değişiklikler vardır.

güçCük ğızı "küçük kıızı" (XXX-115), güjlü "güçlü" (XXIII-11), hoğğalı ğayfe "okkalı, kahvesi bol" (XXIII-39).

Bir de yöreye has niteleyici sıfatlar vardır:

benzo memet "benzo Mehmet" (III-6), moré memet "more Mehmet" (IV-15) v.s.

2. Belirtme Sıfatları

Yazı dilindeki belirtme sıfatlarının bazıları küçük fonetik farklılıklarla, diğerleri de aynı şekliyle kullanılmaktadır.

a. İşaret sıfatları: bu kövün "bu koyün" (I-1). o yanı (I-4) avu tudu "o tudu" (XXXIV-89), o bir "öbürü, o teki" gibi işaret sıfatları kullanılmaktadır.

b. Sayı sıfatları: bittek "bir tek" (III-41), bi elen "bir eline" (XLII-21), doğğuz "dokuz" (XXXIV-13), igirmi beş "yirmi beş" (XXI-74), yéddi biçuğ "yedi buçuk" (XXXIV-43), ğırğ "kırk" (VIII-1).

c. Soru sıfatları: ğaş tene "kaç tane" (I-10), nanca yémek "ne kadar yemek".

d. Belgisiz sıfatları: Yazı dilinde kullanılan belgisiz sıfatların yanında "bir" kelimesinin "r" si düşürülerek genellikle belgisiz sıfat olarak kullanılır.

bi marazlı "bir marazlı" (X-36), bi ğün "herhangi bir ğün" (XX-3). o yanı bu yanı "aşağı yukarı" (I-4).

C. ZAMİRLER

1. Şahıs (Kişi) Zamirleri

Kişi isimlerinin yerini tutan kelimelerdir. Yazı dilinde kullanılan kişi zamirleri yöremiz ağızlarında da kullanılmaktadır. Ancak isim çekim eklerini aldıklarında bazı farklılıklar karşımıza çıkmaktadır.

a. 1. Tekil şahıs: Yöremizde de "ben" olarak kullanılmaktadır. ben (1-2). benim (1-19), bahan (X-35), beni (X-6).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi farklılık sadece datif halindedir.

b. 2. Tekil şahıs: "Sen" kelimesi de aynı şekliyle kullanılmaktadır. Ben de olduğu gibi yine datif halinde farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. sen (XLI-12), senin (XXXV-101), sahan "sana" (XLI-12).

c. 3. Tekil şahıs: Yöremizde kullanılan tek şekli o'dur. Yine çekimli hallerde değişiklik gösterir.

ona (II-18), onu (II-24), onun (II-269), onda (XII-57), ondan (XIII-6).

ç. 1. Çoğul şahıs: Yazı dilinde olduğu gibi "biz" olarak kullanılır. Çekimli durumlarda da bir farklılık görülmez.

biz (II-29), bizim (II-33), bizde (II-6).

d. 2. Çoğul şahıs: Yazı dilinden hiç bir farklılığı yoktur. siz (XL-46), size (XL-42), sizden (XXX-16).

e. 3. Çoğul şahıs (onlar): Çoğunlukla benzeşme sonucu "onnar" şekliyle kullanılmaktadır.

onnara "onlara" (VII-54), onnar "onlar" (XIV-34), onnardan "onlardan" (XIV-40), onnarı "onları" (XXXV-79).

İnceleme bölgemizde şahıs zamirlerinin isim hal ekleriyle çekimi:

Naminatif (Yalın)	Akkuzatif (i)	Datif (e)	Lokatif (de)
ben	beni	bana bahān	bende
sen	seni	sana sahan	sende
o	onu	ona	onda
biz	bizi	bize	bizde
siz	sizi	size	sizde
onlar	onları	onlara	onlarda
onnar	onnarı	onnara	onnarda
Ablatif (den)	Ekvatif (eşitlik)	İnstrumental (Vasıta)	Genetif (ilgi)
bende	bence bahān göre	benle benimlen bennen	benim benüm
senden	sence sahan göre	sennen senle seninne seninle	senin senün
ondan onnan	onca ona göre	onnan onlan onunnan	onun
bizden	bize göre bizce	bizimle bizimlen biznen	bizim
onlardan onnardan	onlara göre onnara göre	onlarla onnarla onnarnan	onların onnarın

2. Dönüştülük Zamiri

Yazı dilindeki "-kendi" zamiri yöre ağızlarında "gendi" olarak kullanılmaktadır.

gendi "kendi" (I-25), gendimiz "kendimiz" (I-27), gendi gendimize "kendi kendimize" (I-27), gendilerin "kendilerinin", (XXI-70).

Dönüştülük Zamirinin isim hal ekleriyle çekimi:

	I. Tekil Şahıs	II. Tekil Şahıs	III. Tekil Şahıs	I. Çoğul Şahıs	II. Çoğul Şahıs	III. Çoğul Şahıs
	gendim gendüm	gendi gendün	gendi gendü	gendimiz gendümüz	gendiniz gendiz gendünüz gendüz	gendileri gendileri
Akkzatif	gendimi gendümü	gendini gendünü	gendiye gendünü gendini gendiyü	gendimizi gendümüzü	gendizi gendizi gendinizi	gendilerini gendileri
Datıf	gendime gendüme	gendine gendüne	gendiye gendüye	gendimize gendimize	gendinizde gendizce	gendilerinde
Lok.	gendimde	gendinde	gendide gendisinde	gendimizde	gendinizde gendizce	gendilerinde
Ab.	gendimden	gendinden	gendiden gendisinden	gendimizden	gendinizden gendizden	gendilerinden gendilerden
Ens.	gendimnen gendimle	gendinnen gendinne	gendisinen gendisille gendisile	gendimizle gendimizlen gendimiznen	gendinizle gendizle gendizlen gendiznen	gendilerinen gendilerile gendilerle
Gen.	gendimin	gendinin	gendisinin gendinin	gendimizin	gendizin gendinizin	gendilerinin gendilerin
Ekv.	gendimce	gendince	gendice gendisice	gendimizce	gendizce gendinizce	gendilerice gendilerince

3. İşaret Zamirleri

Çoğullarındaki sessiz benzeşmesi dışında yazı dilindeki gibidir:

bu, şu, o, bunlar, "bunlar" (XLI-17), şunlar, onlar, "onlar" (XXXV-79).

Bunların dışında tarz anlamlı işaret zamirleri de dikkatimizi çekmektedir.

ambu (XXXIV-93), anşu, avunu v.s...

İşaret Zamirlerinin Hal Ekleriyle Çekimi:

	bu	şu	o	bunlar	şunlar	onlar
DAT	buna	şuna	ona	bunnara	şunnara	onnara
LOK.	bunda	şunda	onda	bunnarda	şunnarda	onnarda
AB.	bundan	şundan	ondan	bunnardan	şunnardan	onnardan
AK.	bunu	şunu	onu	bunnarı	şunnarı	onnarı
GEN.	bunun	şunun	onun	bunnarın	şunnarın	onnarın
EKV.	bunca	şunca	onca	bunnarca	şunnarca	onnarca
ENS.	bunnan bunna	şunnan şunna	onnan onna	bunnarnan bunnarla	şunnarnan şunnarla	onnarnan onnarla onnardan

ambu "a bu" (XXXIV-93) kelimesi de işaret zamiri yerine kullanılmaktadır.

4. Belgisiz Zamirler

Yöre ağızlarında tesbit edebildiğimiz yazı dilinden farklılık gösteren belgisiz zamirler şunlardır:

hepbimiz "hepimiz" (I-9), hepbi "hepsi" (III-29), herkeş "herkes" (VIII-23), herkez "herkes" (XIII-36), felan "falan" (III-36), heremiz "herbirimiz" (XXIII-44), şe "şey" (I-25), herşé "herşey" (II-14).

5. Soru Zamirleri

Yazı dilindeki soru zamirleri aynı şekliyle kullanılmaktadır. Bazı soru zamirlerinde küçük fonetik farklılıklar vardır.

hangımız "hangimiz" (XXXIV-179).

C. FİİLLER

1. Fiilimsiler

Fiil, kök ve gövdelerine gelerek onlara isim, sıfat ve zarf görevi yükleyen eklerdir. 3 kısma ayrılır:

a. İsim - Fiil (Mastarlar): Yazı dilinde kullanılan isim - fiil ekleri bazı küçük fonetik farklılıklarla yöre ağızlarında kullanılmaktadır.

-ş: yapıluşu "yapılışı" (II-1), guruluşu "kuruluşu" (I-1).

-ma/-me : gısıhlaması "kısıtlaması" (XXXVIII-52), gezmege "gezmeğe" (XXVIII-15), işmeye "içmeye" (XVII-14) gölmaması "kokmaması" (VI-20), çalışmamız da "çalışmamız da" (XVI-96).

-mak/-mek, -mağ/-meg, -mağ/-meh : ğanamamak "kaynamamak" (II-5), ğonuşmak, "konuşmak" (X-9), kestürmeg için "kestirmek için" (II-7), étmeg için "etmek için" (II-8), sarmag için "sarmak için" (VII-11). v.s...

b. Sıfat fiiller (Partisipler): Bazı ekler olarak sıfat görevinde kullanılan fiil tabanlı kelimelerdir. Yöremiz ağızlarında en çok kullanılan partisip ekleri şunlardır:

-an / -en eki: ğoşan "koşan" (XXI-16), déyilen "denilen" (VI-18), olmiyannar "olmayanlar" (IV-6), yaramiyannar "yaramayanlar" (XVI-39), son iki örnekte sıfat-fiilin isimleştiği görülmektedir.

-dığ/-dik, -duğ/-düğ, -duğ /-düğü eki: éttiğimiz "ettiğimiz" (I-26).

geldüğü "geldiği" (IV-27), götüüklerden "götürdüklerinden" (VIII-44) tanuduğın "tandığın" (I-21).

Örneklerde de görüldüğü gibi daha çok yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılmaktadır.

-miş eki: oğumuş adam "okumuş adam" (III-36), göğmuş et "kokmuş et" (XXIX-36).

-acah, /eçeh, eki: danışacağımız "danışacağımız" (XL-40), galacah yeri "kalacak yeri"

-ası / -esi: devrilesi "devrilesi".

c. Zarf -Fiiller (Gerindiumlar):

-up/-üp, -ıp/-ip-P: Bu ekin p'si yarı tonlulaşır. dolduruP "doldurup" (IV-30), kaçuruP "kaçırıp" (IV-30), yıhıP "yıkayıp" (XV-50), gızardıP "kızartıp" (XXX-12), götürüp "getiriP" (XI-6).

Ekin ünlüsünün daha çok yuvarlak şekliyle kullanılışı görülmektedir.

anda / -ende, andana / - endene: yolliyanda "yolladığı zaman" (XXXIV-68), yıhıandana "yıkadığı zaman" (XIV), gelende "geldiği zaman" (XXI-16).

Bu ek Azeri Türkçesinde çok kullanılan bir ektir.

- ken eki: gidiken "gidiyorken" (V-12), géderken "giderken" (X-17).

düğünen / duğunan: dığı gibi anlamında kullanılır. dedüğünen "dediği gibi" (XIII-58), vurduğunan "vurduğu gibi".

arah,: Yazı dilindeki -arak/-erek ekinin yörede kullanılan şeklidir. olarak "olarak" (I-1).

madan / -meden: işmeden "işmeden" (IX-1).

dıkça / -dikçe: Yörede t ve ç sesleri yarı tonluşlaştırılarak söylenir. gétTükCe "gittikçe" (XVII-11), isTedikCe "istedikçe" (XXXI-41).

Tığun : çıhıTığun "çıktığı zaman" (XXIX-8).

ı/e eki: gonusa gonusa "konuşa konuşa", gosa gosa "koşa koşa".

2. Fiil Yapım Ekleri

Bölgemizde kullanılan fiil yapım ekleri de diğer yapım ve çekim ekleri gibi bazı küçük fonetik farklılıklarla beraber yazı dilinde kullanılan eklerle aynı fonksiyonlara sahiptirler. Bu eklerden "Ses Bilgisi" bahsinde söz edildiğinden artık tekrar etmeğe gerek görmüyoruz.

3. Çekimli Fiiller

Yöremizde yazı dilinden farklılık gösteren durumların başında fiil çekim ekleridir. Fiil çekimlerinde gerek zaman, gerekse de şahıs eklerinde yazı dilinden oldukça farklılık tesbit edilmiştir. Bu farklılıkların bir kısmı yörenin karakteristik özelliğidir. Şimdi bu ekleri incelemeye çalışalım:

3.1. Haber kipleri

a. Anlatılan geçmiş zaman eki: Yöremiz ağızlarında kullanılan anlatılan geçmiş zaman eki, yazı dilimizdekiyle aynı olan "-miş" tir. Bu ek kalınlık - incelik bakımından uyuma girer yani yazı diliyle aynıdır, ancak yer yer düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırı durumlar görülür.

çekmişük "çekmişiz" (II-37), yolmuş "yokmuş" (XII-1) yanmış mudur? "yanmış mıdır? (L-111), bişmiş "pişmiş" (XX-42) varmış "varmış" (XXX-1), üklemiş "yüklemiş" (XX-10).

Olumsuz hali me/-ma ekiyle yapılır:

hırpanmamış "hırpalamamış" (XXVI-74).

Her üç ağız bölgemizde de aynı olan bu zaman ekinin kişilere göre çekimi şöyledir:

1. Tekil	bulunmuşum	
2. Tekil	bulunmuşsun,	bulunmussun
3. Tekil	bulunmuş,	bulunmuş, galmuşdur (IV-34).
1. Çoğul	bulunmuşuh,	bulunmuşuz, bulunmuşih _v , yapmışuh _v
2. Çoğul	bulunmuşsuz,	bulunmussuz, bulunmuşstz
3. Çoğul	bulunmuşlar,	bulunmuşlar, çömeşmişler (XXVIII-13).

b. Görülen geçmiş zaman eki: (-dı/-di, -du/-du, -Tı/-Ti, Tu/-Tü). Bu ek esas fonksiyon itibariyle yazı dilinden farklı değildir. Ancak bölgemizde bazı fonetik farklılıklarla karşımıza çıkar. Yarı tonlulaşması ve 1. ile 3. bölgede yer yer kalınlık incelik uyumuna uymaması, bütün bölgede düzlük yuvarlaklık uyumuna girmemesi dikkat çekicidir.

yolladı "yolladı" (XVIII-21), çıkmadı "çıkmadı" (III-31), çöşTüz "göçtünüz" (XVIII-3), cétTi "gitti" (XVIII-27), uşTı "uçtu" (X-22), gevüşstTi "gevşetti" (XXI-79), cıvıladı "cıvıladı" (XXXV-65), everdük "everdik" (XVI-25). Örneklere göre görüleceği gibi düz ünlülü olması gereken yerlerde yuvarlak; yuvarlak ünlülü olması gereken yerlerde ise düz ünlü olarak kullanılmaktadır:

étTük "ettik" (III-33), geldük "geldik" (III-34),
yıl_oıldı "yıl oldu" (I-19), yoh_ıTı "yoktu" (VI-11).

Bu ek inceleme bölgemizin bazı yerlerinde yuvarlaklaşma, bazı yerlerinde düzleşme eğilimi göstermekle birlikte, şahıslara göre yaygın olarak çekimleniş şöyledir:

1. T. ah _ı Tardım	1. Ç. ah _ı Tardu _ı (et _ı Tük)
2. T. ah _ı Tardın	2. Ç. ah _ı Tardız (ah _ı Tardınız, çöşTüz)
3. T. ah _ı Tardı (süsTi)	3. Ç. ah _ı Tardılar

c. Geniş zaman eki: Yöremiz içerisinde tesbit ettiğimiz bölgelere göre farklı kullanım gösteren bu ekin esası -r, ar/-er, -ur/ür, -ır/-ir dir.

haşlaru_ıh "haşlarız, koynatırız" (XXXVIII-5), ğaynar "kaynar" (II-3), isdenir "istenir" (XL-43), yuğurur "yoğurur" (XXXVIII-5).

Ancak bütün bölgelerde de bilhassa I. ağız bölgesinde yuvarlaklaşma eğilimi görülür:

tanursuz "tanırsınız" (VI-18), verürsün "verirsin" (XXXI-148), géyünür "giyinir" (XVI-26) birleşürler "birleşirler" (XII-17).

Birinci ağız bölgesinde "ér" biçiminde kullanıldığı tesbit edilmiştir.

sordürér "sordurur" (XIII-49), sürérím "sürerim" (I-25), gelér "gelir" (XIII-49).

Bütün ağız bölgelerinde benzeşme sonucu "r" sesinin "l"ye dönüştürüldüğü görülmektedir.

gidéller "giderler" (IV-6), götürüллер "götürürler" (II-6), atallar "atarlar" (II-7), ğuruTullar "kuruturlar" (II-8).

III. Ağız Bölgesinde (Kayapınar ve Çatakkaya yöresinde) diğer iki ağız bölgemizden ve yazı dilinden çok farklı bir durumla karşılaşmaktayız. Bilhassa olumsuz kullanımda daha belirginleşir:

bağlaméyız "bağlamayız" (XXVI-55), yapamanuh_v "yapamayız" (XVII-28), annatamanuh_v "anlatamayız" (XVII-43).

Olumsuz hali 1. şahıslarda ma/-me, 2 ve 3. şahıslarda maz/-mez'dir. Ancak 2. tekil ve çoğul şahıslarda benzeşme sonucu mas/-mes şeklinde kullanılır.

bişolmaz "bir şey olmaz" (XXI-59), tohannmaz "dokunmaz" (XXXVII-16), inanmassın "inanmazsın" (XXXIV-180), annaşmassız "anlaşamazsınız" (XX-26).

Bütün bu açıklama ve örneklerden sonra yöre için geniş zamanın şahıslara göre çekimi şöyledir:

1. T. ğah _v arım (ğah _v érim)	1. Ç. ğah _v aruh _v (ğah _v érik), ğah _v arız
2. T. ğah _v arsın (ğah _v érsin)	2. Ç. ğah _v arsız (ğah _v érsiz), ğah _v arsımız
3. T. ğah _v ar (ğah _v ér)	3. Ç. ğah _v allar (ğah _v éller), ğah _v arlar

d. Şimdiki zaman eki: İnceleme yaptığımız yörede bölgelere göre farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. 1. Ağız bölgesinde "ér", (Alıncık'ta "y" biçiminde kullanım da tesbit edilmiştir.), 2. Ağız bölgesinde "i, iy_v, yu" şeklinde; 3. Ağız bölgesinde ise i, éy, yo, iyo biçimlerinde kullanılmaktadır. Ancak umumiyetle i, şeklinde görülmektedir.

1. Ağız bölgesi (Alıncık, Helezür yöresinde)nde genellikle ér darak kullanılan bu ek 1. çoğul şahısta düz-yuvarlak ünlü alır. yaturér "yatırıyor" (XX-56), ğaldıraméller "kaldırıyoruz" (XIV-36), oh_véruk "okuyoruz" (XIV-38), ğanduréller "kandırıyorlar" (XXI-26). 3. çoğul şahıslarda benzeşme sonucu "ér", "él"e dönüştürülür. tókéller "döküyorlar" (XIV-32), içiréller "içiriyorlar" (XIV-32).

Bu bölgede "ér" ekinin yer yer zaman koyması şeklinde "geniş zaman eki olarak kullanıldığı da görülmektedir.

serélir "serilir" (XIX-2), ğanaTérsin "kaynatırsın" (II-5).

2. Ağız bölgesinin Elazığ merkez ağzını andırdığını söylemiştik. Bu bölgemizde -î ve iy, şekillerinde kullanılır. Böyle olunca düzlük - yuvarlaklık, kalınlık - incelik uyumlarına uymadığını yeri gelmişken belirtelim.

tanıdî "tanıtıyor" (X-18), şipe gapî "şüphe kapıyor" (XXXI-30), sıhııliy, "sıkılıyor" (XXXIV-50), gēdiy, "gidiyor" (XXVII-22), bağluh, "bağlıyoruz" (XXXV-31).

2. çoğul şahıslarda yuvarlaklaşma eğilimi görülür. yapirüh, "yapıyoruz" (XXXIX-2), aliyuh, "alıyoruz" (XXXV-6), déyük "diyoruz" (XXXVIII-10), yollük "yolluyoruz" (XV-62).

Yine aynı bölgede dar ünlülerin kullanıldığı da tesbit edilmiştir. telifon edik "telefon ediyoruz" (XVI-34).

3. Ağız bölgemizde şimdiki zaman eki yine "i" ve yo, iyo, éy şekillerinden kullanılır. Dar bir bölgede farklı şekillerin olması çok ilgi çekicidir. Yer yer Azeri ağzı özellikleri gösterirken yer yer de Rumeli Göçmen ağızlarını andırır.

çıhamiyar "çıkamıyorlar" (XXXI-61), oturiyar "oturuyorlar" (XXX-50), bulunamiyosun "bulunamıyorsun" (XXV-33), satiyoh, "satıyoruz" (XV-63), bahır "bakıyor" (XXX-15).

Verdiğimiz bu bilgilerin ışığında bölgelere göre şimdiki zamanın çekimini yapalım:

1. Ağız Bölgesi

sıtlérim	sıtlériz (sıtlérüh,)
sıtlérsin	sıtlérsiz (sıtlérsiniz)
sıtlér	sıtléller (sıtlérler)

2. Ağız Bölgesi

gelim (geliy, m)	gelik (geliyuh,)
gelisin (geliy, sin)	gelisiz,
geli (geliy,)	geliler (geliy, ler)

3. Ağız Bölgesi

satiyom (satiym)	satiyoh _v (geziyiz)
satiyosun (satiysin)	satiyosuz (satiysiz)
satiyo (satiy _v , bahir)	satiyolar (édeyler)

Olumsuzluk eki mu, mé, mi biçimlerinde gelir. diyemük "diyemiyoruz" (XVII-9), bulunamıyosun "bulunayorsun" (XXV-33), gétmiy_m "gitmiyorum" (XVII-22), çıhamıy_{lar} "çıkamıyorlar" (XXX-50), ğaldıramérük "kaldıramıyoruz" (XIV-36).

e. Gelecek zaman eki: Gelecek zaman eki yöremiz ağızlarında acah_v / -ecek şekliyle kullanılmakla beraber; çoğu kez "-k" sesi düşürülerek ve şahıs ekiyle kaynaştırılarak söylenir.

ğurtulamıyecem "kurtulamıyacağım" (XX-4), vërülecek "verilecek" (XXX-84), yapılacah_v "yapılacak" (IV-3), örgeneceyüük "öğreneceğiz" (XXI-18), bahacam "bakacağım" (XVII-25), uğraşacayız "uğraşacağız" (XVII-10).

Ekin incelik - kalınlık uyumuna girmediği durumlar da tesbit edilmiştir. hırcanecek "harcanacak" (XXIII-76). Bununla beraber 3. ağız bölgesinde I. çoğul şahıs eki ç 'li şekliyle kullanılır. celeceyüç "geleceğiz" (XVIII-3).

Yöre ağızlarında gelecek zamanın kişilere göre çekimi şöyledir:

oh _v udacam	oh _v udacayız (oh _v udacayılı)
oh _v udacasın (oh _v udacahısın)	oh _v udacasız (oh _v udacahısız)
oh _v udacah _v	oh _v udacah _v lar

3.2. Tasarlama kipleri

a. İstek Kipi: Eki a/-e dir. Ünlü uyumlarına genelde uyar. I. çoğul şahusta kişi ekiyle beraber yazı dilinden farklıdır. annadam "anlatayım" (X-18), basTuram "bastırayım" (XV-7) ğonuşah_v "konuşalım" (X-31), devet édek "davet edelim" (XIX-10), véreh "vérelim" (XXX-14), soha "soka" (XIII-46), hüçüm éde "hücum ede" (XXXIV-169).

Olumsuz biçimi mi, mı ile yapılır. galmiya "kalmaya" (XIII-52), gétmiye "gitmeye" (VII-8).

İstek kipinin bölgemizdeki yaygın çekimi şöyledir:

bırah _v am (çorolam, "kör olayım")	bırah _v ah _v
bırah _v asın	bırah _v asız
bırah _v a	bırah _v alar

b. Dilek - Şart Kipi: Bu ek de yazı diliyle aynıdır. -sa/-se şeklindedir. gelürse "gelirse" (XXXIV-42), çalışursan "çalışırsan" (XXXIV-16).

Şahıslara göre çekimi şöyledir:

oh _v usam (çorolam)	oh _v usah _v
oh _v usan	oh _v usaz
oh _v usa	oh _v usalar

c. Emir Kipi: Yazı diliyle aynıdır ve eksizdir. Emrin yörede de I. kişileri yoktur. Bu durum istek I. kişilerle karşılaşır.

cit "git" (XVIII-2), yétüssün "yetişsin" (XVII-48), bah_v "bak" (XIII-58), dinnesin "dinlesin" (XX-1).

Olumsuzu me/-ma ile yapılır.

ecele étmeyin "acele etmeyiniz" (XX-48), bülmesin "bilmesin" (X-30).

Şahıslara göre çekimi:

I. Tekil	-	I. Çoğul	-
II. Tekil	at	II. Çoğul	atız
III. Tekil	atsın	III. Çoğul	atsınnar (atsınlar)

ç. Gereklilik Kipi: Bu kiple ilgili örnek tesbit edilememiştir. Yörede bu kipe karşılık "gerek, lazım" sözcükleri kullanılmaktadır. ilazım "lazım" (XVII-50, XXV-93, XL-125).

3.3. Fiillerin birleşik çekimleri

İki kip ekinin yan yana gelmesiyle meydana gelen fiil çekimleridir. Bölgemizde de birleşik çekimli fiillerin kullanıldığı tesbit edilmiştir. i- fiili ile yapılmaktadır. Derlenen metinlerde ek fiilin bazan korunduğu; bazan da ekleşerek çekime girdiği görülmektedir. Her üç şekliyle de karşılaşmaktayız.

a. Hikaye birleşik çekimi: Bölgemizde en fazla kullanılan ve bol örneklerine rastladığımız çekimli fiillerdir. Tesbit ettiğimiz örnekler genellikle geniş zamanlı, şimdiki zamanlı, anlatılan geçmiş zamanlı ve dilek şartlı çekimlerdir. Eki di/dı 'dir.

yıhanurdulı "yıkandırdık" (VIII-30), gelürdi "gelirdi" (XIX-6), bilidim "biliyordum" (XXXIV-18), alıydılar "alıyorlardı" (XL-80), dutmuşdu "tutmuştu" (XXXI-121), geç_olsaydı "geç olsaydı" (IV-8), yapıydılar "yapıyorlardı" (XVII-36), ödiyecekTin (III-31).

b. Rivayet birleşik çekimi: Bu birleşik çekimde ek fiilin -i- sesi düşürülerek "-miş" haliyle kullanılır. Diğer kip eklerinden sonra getirilerek bu birleşik çekim oluşturulur. Tesbit ettiğimiz örnekler şimdiki ve geniş zamanın rivayetleridir. söletmiy_miş "söyletmiyormuş" (XXX-153), ğalullarmuş "kalırlarmış" (II-31), dartiy_miş "tartıyormuş" (XVIII-11).

c. Şart birleşik çekimi: Yöremiz ağızlarında şart eki -ise 'nin ekleşmiş biçimi olan -se/-sa kullanılır.

Çalışursan "çalışırsan" (XXXIV-16), gelürse "gelirse" (XXXIV-42), vurise "vuruyorsa" (XXXI-18), ğahıse "kalkıyorsa" (XXX-152), cörersem "görürsem" (XVIII-22).

4. Yardımcı Fiiller

1. **İsime gelen yardımcı fiiller:** İsim soylu kelimelerin sonuna gelerek onları birleşik fiil yapan kelimelerdir. Bunlar ét-, éyle-, ol-, kıl- tır. Çalışma bölgemizde çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Tesbit edebildiğimiz ve bol örneklerine rastladığımız yardımcı fiiler ét-, ve ol- yardımcı fiileridir. tasir étmiş "tesir etmiş" (VIII-32), tesfiye étmiş "tavsiye etmiş" (XXXIV-41), şikāt étTiz "şikayet ettiniz" (XXIII-55), teris olurdu "terhis olurdu" (III-3), géc_olsaydı "geç olsaydı" (IV-8), élan oldu "ilan oldu" (XIII-12).

2. **Fiillere Gelen Yardımcı Fiiller:** Yazı dilinde - Türkiye Türkçesi gramerinde özel kurallı bileşik fiiller adını verdiğimiz bu tür bileşik fiiler, fiil kök ya da tabanlarına bazı gramer birlikleri getirilerek yapılır. Bunlar yeterlik, tezlik, sürerlik, yaklaşma ve isteklenmedir.

İnceleme bölgemizde yeterlilik ve isteklenme ile ilgili örnekler tesbit edebildik:

diyebülürüz mü? "diyebiliriz mi? (XVII-9) göresi geli (XXX-69)
olabülürdü "olabilirdi" (IV-8)

5. İ-mek Fiili (Ek - Fiil)

İsim soylu kelimelerin sonuna gelerek onları isim cümlesinin yüklemi ve birleşik zamanlı çekimler yapan i-mek fiili (ek fiil) Eski Türkçedeki er-şeklinden dönüşmüştür.

i-mek fiilinin isimler üzerinde dört türlü çekimi vardır:

1. **Geniş zaman:** Yazı dilinden farkı yoktur. 3. tekil şahıs eki "-dır" dır. Bazan eksizdir.

helalundur "helalındır" (XIII-60), fakürük "fakiriz" (XV-61), büyümeyim "büyümeyim" (XXXIII-1), babasıdır (III-14), mübtelayam "mübtelayım" (X-23), gişiyim "kişiyim" (III-6).

2. Hikayesi: Yazı diliyle aynıdır.

hanedi "haneydi" (I-2), bahçadadı "bahçedeydi" (IX-3), yaşındaydım (IV-31), ölüyüdü "ölüydü" (XXX-121).

Bazan "-dı" eki şahıs ekinden sonra gelir. ğardaşlardı "kardeş idiler" (III-11).

3. Rivayeti: i- fiiline duyulan geçmiş zaman eki getirilerek yapılır. Genelde ek fiil düşürülür.

hanemiş "haneymiş" (XXVI-46), bağlımış "bağlıymış" (XXVI-47), varmış "varmış" (XX-2), güççügmüşüm "küçükmüşüm" (XXV-95).

4. Şartı: i- fiili düşürülüp, sa/-se şekliyle kullanılır. Yazı diliyle aynıdır. varsa (IV-21), yohşa "yoksa" (XLI-13), yohşam "yoksam" (XXV-158).

D. ZARFLAR

Cümle içerisinde sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın manasını çeşitli yönlerden tamamlayan (durum, zaman, miktar, yer ve yön v.s.) isim soylu kelime ya da kelime gruplarıdır. Yörede kullanılan zarflar yazı dilindeki zarflardır. Ancak bazı küçük fonetik farklılıklar görülmektedir.

1. Zaman zarfları:

sora "sonra" (I-2), sonadani "sonradan" (XVIII-25), hama "hemen" (XIII-14), hamman "hemen" (XXI-33), -a ten (çıhanaten) "çıkana kadar" (XX-23), böğün "bugün" (XXIII-96), helcn "hala" (XXIII-21), devürsü "ertesi" (XXX-20), şindi "şimdi" (XIV-17), demin "biraz önce" (XVI-50), ögde "önce" (XIX-1), -dana (yıhândana) "yıkandığı zaman" (XIV-2), hindi "şimdi" (XLIII-16), evvelcesine "önce" (XIV-5).

2. Durum zarfları:

éyle "öyle" (XVII-31), béle "böyle" (II-19), béylá "böyle" (XVII-27), éle "öyle" (XXII-24), tah, "ta" (II-30).

3. Azlık-çokluk (miktar) zarfları:

Çoh, "çok" (II-5), ambunca "a bu kadar" (VIII-22), birez "biraz" (XVI-2).

4. Yer ve yön zarfları:

aşTağı "aşağı" (I-8), téé "ta" (uzaklık bildirir) (XXII-9), aşşağı "aşağı" (XVI-16), yoh,arı "yukarı" (XXI-32), ireli "ileri" (XXI-65).

5. Gösterme zarfları:

işTe "işte" (III-29).

E - EDATLAR

Yöremizde kullanılan edatlar hemen hemen yazı dilinde kullanılan edatlardır. Ancak bazı farklılıklar görülmektedir. Farklı olan edatlardan söz edelim:

kimin "gibi" (XLIII-25) edatı yazı dilindeki gibi edatının yörede kullanılan şeklidir. kibi "gibi" (XVII-3).

lan, nan, dan: ile edatının ekleşmiş biçimleridir.

ğarıylan "kadınla" (XVII-27), maraknan "merakla" (XXIII-143), ğaradan "kara yoluyla" (V-2).

yoh_v, he: cevap verme edatıdır.

Bunların dışında yan, yav, aha, ha, şe gibi edatlar da yörede kullanılmaktadır.

kini: Pekiştirme edatıdır. dortuh_vkini "tartık ki" (XVIII-15), dedikkini "dekik ki" (XXV-35).

F- DEYİMLER

Derlenen metinlerden çıkarabildiğimiz deyimler şunlardır:

arlı beşik	: "alacalı bulacalı" (XXX-11)
tav olmak	: "hemen inanmak, kanmak" (XXI-13)
esrana gelmek	: "evlenecek çağa gelmek" (XII-4)
amanı kesilmek	: "sabredemeyecek hale gelmek (XX-54)
partaval atmak	: "yalan söylemek" (XL-19)
teşte dimbilik çalmak	: "kazan ve tencere gibi şeyleri tef ya da dömbelek gibi çalmak (XVII-38)
ğuyruğu ğuyruğa dolamak	: Çıkar sağlamak amacıyla iki kişinin gizlice anlaşması (XXI-52).

gemini almak : Çift sürmek. Harman yeri yapmak için tarlanın sulandıktan sonra sabanla sürülmesi ve düzlenecek duruma getirilmesi (XXVI-52).

gem koşmak : Buğdayın sapını tanesinden ayırmak için gem denilen aletin hayvana ya da traktöre bağlanarak sapın üzerinde gezdirme işlemi (XXVI-52).

II - İKİLEMELER

Anlamı pekiştirmek amacıyla kullanılan ikileme (tekrarlar) yörede anlatanın ruhi durumuna ve anlattığı malzemeye göre çok kullanılmaktadır:

Derlediğimiz malzeme içerisinde tesbit edebildiğimiz ikilemeleri çeşitlerine göre şöyle sıralayabiliriz.

a. Aynı ya da eş anlamlı ikilemeler:

parrıl parrıl "parıl parıl" (XXXI-50)

ussul ussul "yavaş yavaş" (XVII-13)

b. Yakın anlamlı kelimelerle yapılan ikilemeler:

harılı guruli "harılayıp güreleme" (XVIII-27)

çeli çeper "çalı çırpı" (XXXIV-4)

c. ikinci kelimesinin başına -m getirilerek yapılan ikilemeler:

türkü mürkü (XVI-56), keşf meşf (XXI-20), yerini mérini (XXXIV-121), çedene medene (XXXVI-9), gına mına (XXXVI-15), aşar maşar (IV-23).

SONUÇ

Buraya kadar sıralamaya çalıştığımız bölge özelliklerinden sonra, şimdi bölgemizin yazı dili-aydın konuşmasından ve diğer Anadolu konuşmasından ayrılan yanlarını ve genel özelliklerini sıralayalım:

Sivrice yöresi ağızlarının fonetik ve morfolojik özelliklerini ana hatlarıyla şöyle özetleyebiliriz :

1) Bölgemiz ağızlarında, özellikle 1. ağız bölgesinde geniş zaman ve şimdiki zaman eki "ér" şekliyle kullanılmaktadır. bahérsin (bakıyorsun), dutér (tutuyor), gelér (geliyor)... Geniş zaman kullanımında zaman kayması hemen hissedilmektedir. 2. Ağız bölgesinde (Dikmen, Ügürük, Çatakkaya) i, iy, 3. Ağız bölgesi (Kayapınarı, Taşlıyayla) nde iy, éy, iyo şekliyle karşımıza çıkmaktadır. bahıyoh, topliyoh, geléyler...

2) İki ünlü arasında ve hece sonunda bulunan ön damak ünsüzü "g" Batı ve Kuzeydoğu grubu ağızlarında yazı dilinde olduğu gibi sızcılaşıarak ğ, v, y ünsüzlerine döner.⁽¹⁸⁾ Bölgemiz ağızlarında ise "g" ünsüzü sızcılaştırılmayıp, patlayıcı bir ünsüz olarak korunmaktadır. düğün "düğün", üregim "yüregim", ekmeği "ekmeği", yemeği "yemeği"...

3) Dilimizde ünlüler uzunluk-kısalık (süreklilik) bakımından sınırlıdır. "ı" dışında bütün ünlüler normal uzunluğa sahiptirler. Dilimizin bu özelliği yabancı dillerden alınmış kelimelere uygulanarak uzun ünlüler kısaltılıp normal uzunluktaki ünlülere dönüştürülür. Bu husus yöremiz ağızlarında ısrarlı bir biçimde uygulanmaktadır. padişah, halık, aleykümselam, eveliyat, lazım, dünya vs...

4) Belirli bazı kelimelerde akıcı "y" ünsüzü düşürülür ya da "v" ye dönüştürülür: Bu hadise belli bir sebebe bağlanmamakla beraber genellikle dar ve ince ünlülerin önündeki "y" sesleri düşürülmektedir: üzüm "yüzüm", babağit "babayığit", igirmi "yirmi", köv "köy", üzük "yüzük", üregim "yüregim" vs.

(18) Doç. Dr. Leyla Karahan, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, T.D.K. Yay., 630. Ankara, 1996, s. 28.

Ayrıca 11.yy'dan itibaren değişik biçimiyle karşımıza çıkan öyle, böyle kelimeleri bölgemiz ağızlarında (bilhassa 1. ve 2. bölge ağızlarında) ileri bir değişme ile bünyesindeki "y" ünsüzünü düşürür. béle "böyle", éle "öyle", şeéle (şöyle)...

5) Bölgemizde ünlü değişimleri sıkça görülmektedir. Bu değişimler çoğunlukla belli bir kuralla bağlanamamaktadır. hatirimizden "hatırımızdan", hüdüdü "hududu", böyülTünce "büyültünce", éyi "iyi"... Değişen ünlülerde tam bir duruluk söz konusu değildir. lüküs "lüks", hükümdar "hükümdar", kömes, "kümes" nûhut "nohut" vs... Örneklerde görüldüğü gibi çift karakterlik ve bulanıklık vardır. Her ünlü bir diğer ünlüye dönüşebilmektedir. emcamoğlu "amcamoğlu", gıyış "kayış", eyran "ayran"... En çok ünlü değişmesi, kelimenin ilk ve son hecelerindeki ünlülerin incelve temayülü göstermesi a>e, i>ı şeklinde tezahür eder. hasTe "hasta", heyvannar "hayvanlar", felan "falan", ecaba "acaba", tamam "tamam", eyağında "ayağında", tarafını "tarafını"...

6) Gerek ünlülerde gerekse ünsüzlerde uyumsuzluk dikkat çekmektedir. fakét "fakat", heyvan "hayvan" teraftan "taftan", aze "aza", guyrigine, "kuyruğuna", merduvan "merdiven", gevur "gavur"...

7) Uyumsuzluğun yanında bilhassa yabancı dillerden alınma kelimelerde Türkçe'nin fonetik yapısına uydurularak uyuma sokma hadisesi çokça rastlanan bir olaydır.

camı "cami", herbiye "harbiye", hana "hane", habar "haber", zatan "zaten", haraba "harebe", çara "çare", fakır "fakir", nama "name" vs... Örneklere dikkat edilecek olursa, bu uyumların ilerleyici ya da gerileyici benzetme sonucu oluştuğu görülmektedir.

8) Ön, iç ve son seslerde ünlü türemeleri görülmektedir. Ön seste daha çok "r" ve "l" gibi seslerle başlayan kelimelerin önünde genellikle ünlü türemektedir: irehmetlik "rahmetlik", uruslar "ruslar", urusya "rusya", ilazım "lazım"... Ayrıca litire "litre", masıraf "masraf", yumuruş "yumruk", üçüret "ücret", idiris "idris", alaman "alman", yahınısı "yahnısı" gibi kelimelerde de ünlü türemeleri görülmektedir.

9) Kelime başındaki bazı ünsüzlerin tonsuz eski şekillerini muhafaza etmeleri eskinin birer devamından başka bir şey değildir.⁽¹⁹⁾ tiken "diken", tikiş "dikiş", tiki "dikiyor", tudu "dutu", tökTüler "döktüler" vs...

10) Batı Türkçesine, yani Oğuz Türkçesine has bir durum olan ön seste tonsuz ünsüzlerin tonlulaşması hadisesi bölgemiz ağızlarında sıkça görülmektedir. Bu özellik yöremiz insanların Oğuz boylarından olduğu düşüncesini pekiştirmekle beraber Güney-Batı Türkçesini Kıpçakça'dan ayıran önemli bir husus olarak da karşımıza çıkmaktadır.⁽²⁰⁾ daşliler "taşlıyorlar", bazallıh "pazarlık", barmağı "parmağı", gendiye "kendine", gorhı "korkuyor".

11) Hal eklerinin birbirinin yerine kullanıldığı nadir de olsa görülmektedir. Lokatif ekinin ablatif eki yerinde kullanıldığı, akuzatif ekinin EAT ve bir kısım çağdaş Türk lehçelerinde olduğu gibi "n" sesiyle karşılandığı tesbit edilmiştir: şarap üzümde çılhar "şarap üzümde çıkar", vahtan hazır ol "vaktine hazır ol", merifetin gösTer "marifetini göster". Bu hadiselerin fonetik olmaktan çok morfolojik olduğu söylenebilir.⁽²¹⁾

12) "ile" edatı yerine sürekli olarak ek halinde "nen" ekinin kullanıldığı bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır: ekmeginen "ekmeğiyle", paranan "parayla", güciyenen "gücüyle", davarcılıhnan "davarcılıkla", ya nenen? "ya neyle?" vs...

13) Ünlü değişimleri gibi ünsüz değişimleri de çok karşılaşılan bir durumdur. Bunların başında karakteristik bir durum arzeden ön ses k>ğ, iç ve son sesteki k>h değişimleridir.goyılar "koyuyorlar", sıhıyuh "sıkıyoruz", yohmuş "yokmuş", bazallıh "pazarlık", gavaah "kavak". Bu ünsüz değişimleri ile k, g, ğ gibi ünsüzlerin yanındaki ince ünlülerin kalınlaşması hadisesi bölge ağızlarında Avşar ve Salur dil özellikleri olarak dikkat çekmektedir.⁽²²⁾ Yine bu özellikler bölge ağızlarını Anadolu'nun değişik yörelerinde yaşayan Yörük ve Türkmen unsurlara da bağlamaktadır.⁽²³⁾

(19) Ahmet Buran, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Ağızları Üzerine Araştırmalar: Keban, Baskıl, Ağın Yöresi ağızları, Boğaziçi Yay., Ankara, 1992.

(20) A. B. Ercilasun, Kars İli Ağızları, Ankara, 1983, s. 106.

(21) Will Bang Kaup, Berlin Macar Enstitüsünde Türkoloji Mektupları Erzurum s.29 (1980).

(22) Z. Korkmaz, Anadolu Ağızlarının etnik yapıyla ilişkisi sorunu TDAY Belleten s.21-32 (1971)

(23) A.B. Ercilasun -a.g.e. s.54.

14) Bölgemizde çekimli fiillerde I. şahıs teklik eki -m çokluk eki -k ve -ğ'dir. Gelecek zaman eki, ek sonundaki k ünsüzünün yanındaki ünlüleri kalınlaştırma etkisi dolayısıyla genellikle kalın olarak kullanılış ve -cağ şeklindedir. I. ve 2. şahıs ekleri çekildiğinde hece kaynaşmasına uğrar.⁽²²⁾ baharım "bakarım", baharuğ "bakarız", götTük "götürdük", alacam "alacağım", alacasın "alacaksın", bahacağlar "bakacaklar" vs...

15) Ses değişmelerinde en fazla dikkatimizi çeken 3. bölgemizdir ve (Kayapınar ve Taşlıyayla yöresi) Azeri ile Türkmenlerin ağız özelliklerinin görülmesidir. Kelime başında, ortasında ve sonunda g>c, k>ç değişmeleri ilgi çekicidir. Bu ses değişmesi hadisesi Trabzon ve Rize yörelerinden gelip Erzurum, Tortum, Narman yörelerine yerleşen Türkmenlerin ağızlarında da tesbit edilmiştir. O yörelerde toplumca kusur sayılan bu ünsüz dönüşmesi daha çok kadınlar arasında yaygın olup, günümüzde yeni yetişenler arasında kaybolmak üzeredir. Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu, bu ünsüz dönüşmesini yapanların Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1535'te Tebriz'den getirilen Akkoyunlu Türkmenleri olduğuna işaret etmekte ve bugün de, 1501-1502'de Tebriz'den Yavuz Sultan Selim'e sığınıp Trabzon-Rize arasında yerleştirilen Akkoyunlular gibi halen Tebriz'de bulunan Türkmenlerin de ağızlarında bu değişime yer verdiklerini ileri sürerek iddiasını doğrulamaktadır.⁽²⁴⁾ Yöremizdeki bu ses değişmelerinin Erzurum yöresi ağızları ile benzerlik göstermesi sözü edilen yöre insanların geçmişleriyle ilgili olarak bizleri bunlarla aynı boydan olabilecekleri düşüncesine götürmektedir. Bu değişmeyle ilgili birkaç örnek verelim: cöşTüz "göçtünüz", cit "git", çilosuni "kilosunu", dédi çi "dedi ki", böyüç "büyük" vs...

16) Kapalı é sesi bölgemizde dokuzuncu ünlü ve çok yaygın olarak kullanılan başlı başına bir fonem gibidir. Bugün yazı dili -aydın konuşmasında i veya e olarak kullanılan bu ses bölgemizde kapalı é biçiminde telaffuz edilmektedir. déyi "diyor", yéddi "yedi", herşé "herşey", éyi "iyi" vs...

(24) E. Gemalmaz, Erzurum İli Ağızları Atatürk Ün. Yay. Ata. Ün. Basım Evi-Erz. 1978 s.191

17) Bölgemizde soru ekinin kullanımı ve soru anlamının sağlanması da ilgi çekicidir. Soru eki bir yandan yazı dili -aydın konuşmasına benzer kullanımların yanında farklı biçimlerde de karşımıza çıkmaktadır.geli misin? "geliyor musun?", éyi mi? "iyi mi?", ali misin? "alıyor musun?" vs.. örneklerindeki kullanılmış yazı diline uygundur.

Ancak, yardım étmisiz mi? "yardım etmiyor musunuz?", bahşisin mi? "bakıyor musun?" gibi örneklerde de soru eki yazı dilinden farklı olarak şahıs ekinden sonra kullanılmış böylece soru ekinin fonksiyonu biraz azalmış, soru ekiyle birlikte kelime vurgusu da ortaya çıkmıştır.

Bunların dışında bir soru şekli de kelime vurgusuyla yapılmaktadır.Bu durum genellikle karşılıklı konuşma ve tek kelimelik cevaplarda kelime vurgusuyla ortaya çıkmaktadır.gelis̄in? "geliyor musun?",otur̄i? "oturuyor mu?", sevis̄in? "seviyor musun?" vs...

18) Bölgemiz ağızlarında da diğer Anadolu ağızlarında görülen ses olaylarına sıkça rastlanmaktadır. Vokal birleşmesi (kontraksiyon), öntüreme (protez), hece yutumu (haploloji), ünsüz ikizleşmesi, benzeşme, aykırılışma gibi ses olaylarının örnekleri çoktur. gavalı, hayva, aşşığı, yénmiş, sekgiz, dokğuz, yéddi vs...

Bu arada protez hadisesinin yaygın olduğunu da yeri gelmişken belirtelim: torpağ, eşgi, kirbit vs...

19) Bölgemiz ağızları cümle yapısı itibariyle Türkçe'nin kurallı cümle yapısına uymaktadır. Ancak konuşma dilinde bilhassa kısa cümlelerde devrik cümlenin kullanıldığı da görülmektedir. ne annadam hoca? "ne anlatayım hoca", sen bahma bunun béle gonus̄Tuğuna "sen bunun ne konuştuğuna bakma.

Kısaca özetlemeye çalıştığımız fonetik ve morfolojik özellikler, bölgemiz ağızlarını karakterize eden belli başlı özelliklerdir. Sivrice yöresi ağızları bir çok bakımdan Türkçe'nin tarihi devrelerinin izlerini taşıırken bir çok özelliği ile de diğer Anadolu ağızları ile birleşmektedir. Özellikle Azerbaycan Türkçesine yaklaşan fonetik ve morfolojik özellikleriyle dikkati çeken bölgemiz ağızları, Türk Milletinin varlık nişanesi olan Türk kültürünün çok köklü ve engin örneklerini bütün güzelliği ile gözler önüne sermektedir.

KAYNAKLAR

- AKALIN, M.: Tarihi Türk Şiveleri, Ankara, 1988.
- ARDIÇOĞLU, N.: Harput Tarihi-Harput Turizm Derneği Yayınları. No:1, İstanbul, 1964.
- BURAN, A.: Doğu ve Güneydoğu Anadolu Ağzları Üzerine Araştırmalar, Keban, Baskil, Ağın Yöresi Ağzları. II. Boğaziçi Yay., Ankara.1992.
- CAFEROĞLU, A.: "Anadolu Ağzlarındaki Metathese Gelişimi". TDAY-Belleten, s. 1-7, 1955.
- Elazığ İl Yıllığı. Aydoğdu Ofset, Ankara, 1992.
- ERCİLASUN, A.B.: Kars İli Ağzları, Ses Bilgisi, Gazi Üniv. Yay. No: 29 VIII+ 386 Ank.1983
- ERGİN, M.: Türk Dilbilgisi. İst. Üniv. Ed. Fak. Yay. İstanbul1972.
- ERGİN, M.: Azeri Türkçesi. İst. Üniv. Ed. Fak. Yay. İstanbul.1981.
- ERGİN, M.: Orhun Abideleri. İstanbul, 1980.
- GEMALMAZ, E.: Erzurum İli Ağzları. Atatürk Üniv. Yay. Erz. 1978
- GÜLENSOY, T.: "Elazığ-Bingöl, Tunceli ve Diyarbakır yörelerindeki aşiret, boy, soy ve oymak adları üzerine." TDAD. (28), s.134-156, Şubat 1984.
- GÜLENSOY, T.: Türkçe El Kitabı 1. Bizim Gençlik Yay., No. 10, Kayseri, 1994.
- GÜLENSOY, T.: Doğu ve Güneydoğu Anadolu Ağzları Üzerine Düşünceler. İstanbul, 1993.
- GÜLENSOY, T.: Kütahya Yöresi Ağzları, İnceleme-Metinler-Sözlük, TDK, Ankara, 1988.
- GÜNAY, T.: Rize İli Ağzları. 1983.
- KARAL, E.Z.: "Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu" Bilim, Kültür ve Öğretim Dili olarak Türkçe, TTK. Yayınları. s.7-96 Ankara,1978.

- KARAHAN, L.: "Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması" Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yay. 630, Ankara, 1996.
- KARAMANLIOĞLU, A.F.: TDK. Yay. 579, Ankara, 1994.
- KORKMAZ, Z.: Güney Batı Anadolu Ağızları, Ses Bilgisi, Ank. Üniv., DTCF Yay. 114 s. TTK. XL+93+128, Ankara, 1956.
- KORKMAZ, Z.: Anadolu Ağızlarının Etnik Yapıyla İlişkisi Sorunu TDAY.- Belleten , s.21-32, Ankara, 1971.
- KORKMAZ, Z.: "Kaşgarlı Mahmut ve Oğuz Türkçesi."Türk Dili-DZT. Özel Sayısı, C.XXVII, (253) s. 3-19 Ekim, 1972.
- KÖPRÜLÜ, M.F: "Artukoğulları" İslam Ans. MEB. C.1, s. 617-652, İstanbul, 1978.
- MANSUROĞLU, M.: "Anadolu Türk Yazı Dilinin Başlama ve Gelişmesi". İst. Üniv. Ed. Fak. TDİD., c. IV, S. 3, s. 215-229, İstanbul, 1951.
- PRITSAK, O.: Kıpçakça, Tarihi Türk Şiveleri (Çev. Mehmet Akalın) Atatürk Üniv. Yay. No: 551, s.119-140, Ankara, 1979.
- Sivrice İlçe Yıllığı 94.
- SÜMER, F.: Oğuzlar (Türkmenler), Ana Yayınları, XXV+701, İstanbul, 1980.
- TURAN, D.: Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, İstanbul, 1980.

METİNLER

Adı Soyadı : Hacı Ebubekir TAŞDEMİR
 Doğum yeri : 1917
 Doğum tarihi : Alincık
 Mesleği : Çiftçi
 Tahsil durumu : Okuma-yazması yok

I

Köy Hakkında Bilgi

- bu kövün ğuruluşı, efendim-bizim bu kövün ğuruluşı işTe ilkin olarak duyduğuma göre maraba kövümiş, sora béle, köv oldu hatTa ben ğırly hancedi yetişTim, bu köv, he ğırly hane. ben yetişTim. ondan sora gençler yetişTi. durmadılar, gétTiler, işe girdiler, fabrikalara. o yanı bu yanı, şimdi on dörtTev ğalmış, burda. yooh on
5. dörtTev, yanı imamdan öğreten hariç burda mevcuT duruy. işTe şeyimiz, zirátimiz çiftçilik, davarcılığ, bunnanan idaremizi yapırik, burda yarısı da ağa malı. bu torpağın yarısı ağa malı bi yanını aléler. satéler, aléler neyse işTe. işTe büyük bi geçim durumumuz da çiftçiliknen, davarcılığnen. bağlar, bizim bağlar aşTağı huğ bağları déyiler ordadı. burda yetişen bağlar şimdi hepimiz yeni yaPTıly, benim de burda var,
10. var işTe bi ğaş tene. hepbi yeni geldik, yapTıly gine de durı, gine de aynı bağ devam éder (ne yapıyorsunuz üzümleri ?) bekmez, basTuğ başğa yoğ.esgiden yanı ben yetişTim, bekmez, basTuğ yapallardı o üzümleri. şimdi gine aynı durumda olér, gine aynı fakét bahım yoğ. bahım olmaz yanı şimdi çoğu gelişmiş, şimdi yénice bağlar var. ternebi ekseriyeti, satan satı, satmiyan yéyi, neyse (şaraba véirler mi ?)
15. yoğ vérmiler. hğh'Ta véirler, bizim kövde vérmiler. bizim kövde şaraba véren yoğ, ben yetişTim yetişeli hés kimse vémi. hğh'Ta véirler. hğh'Ta devam édi şaraP. davarcılığnen ekseri davarcılığTır. fakét çoğu satTı şimdi üç dörtTevde davar ğaldı. yetişen nesil davar otarmiyor müdür beg. işTe gidí başğa şelere gidiğ. ondan béle davarcılığa havas éden yoğ. benim de davarım çoğTı. davarcıdım ben. fakét bi tene
20. vardı. tamircilige, gétmedi. davara,gét tamircilige o abuzerin oğlu ehmeT felen, onun ğardaşı bi tene var tamircidi, tanuduğun varsa gönder şimdi tamirci elhemdürillah tükánı var, éyi mali durumu. bitenesi milli egitimde çalışıy. böyügi (Elazığ'da mı ?) he, hoğı da, yurtbaş'nda bi tenesi de ğardiyandur, ortancılı onun altı da tükani var, sanayide oto tamircisi. onun altı da kepCe sürér, işTe piyese işlerinde yoharı
25. şeherde hanı şé mütayitlerin yanında, durumumuz béle. şahsen gendi malımı sürérim, marabalığ etTigimiz yoğ. elhemdürillah idre édilğ. fakét daha ben çalışérém gerçi idaremiz éyidir, gendi gendimize geçmik.

Hacı Ebubekir TAŞDEMİR II

Pekmez ve Pestilin Yapılışı

- onnanın yapıluşu işTe bekmez, getürürük sıharduğ, sıharduğ işTe tekne de. yer yapmuşuğ şindi bétondan. tekne yaparduğ söğüt ağacından_onda sıharduğ. şindi bekmezi boyullar üzerine gaynar. hee üzüm sıhmayı, torbaya gorsun sıharsın, onu bekmez olaralı onu büşürürsün, tam olgunnaşır, ondan sora basTuğ da gine aynı
5. ganaTersin, fakat çoğ ganamamağ şartıyla, sona getürüller un çalallar, livinç édeller, livinç déller bizde. bişTi mi götürüller damlarda (ona toprak atarlar mı ?) ilkin, ilkin sizin ordan getürdük torpağı. onu atallar kesTürmeğ için yanı şirin ola. o torpağın mahnesi şirin étmeg için. getürür hasavannara seréller, gurutullar. çigitiT olsa atallar, çigitiT olsun, erüg olsun, cevüz olsun. çigitiT olsa atallar. esgiden olsa tudunu da yapal-
10. lardı. şindi kimse yapmı. hatTa sokumuz vardır. tudunu dögmeg için, bi tene burda bi tene yazıda. soku daşTan_oyma bişé. tudu tökéller_o toğmağ var toğmağTan. toğmağ déllerdi, he toğmağ tudunu toğmağ, soku. esgiden o sokuların vazifesi yanı bulğurları da dögellermiş. o sokularda buğlur da dögmeg için. sona el daşlarınan buğlurları da çekellermiş. el daşınan buğlurları da çekellermiş. şindi bu daha herşé
15. geliştı, herşéy şé oldu. daha kim ondan şé éder. esgiden buğlurları götürüp_ondan sora, o daşların çekmesinden sora, döğme için heyvan efédersiz yanı at gışallardı, dönderüllerdi hoh kövünde. büyük daş bezirhana, beziryağı bizim burda da çıkarullardı, ben ona yetişTim. aynı o daşlarda soku dedigün o sokuda şé édellerdi. bezir çırası vardı béle tenikeden yapallardı, fitil boyallardı, éle bi duman çığardı ki
20. bunda nası oturidik. bezir çırası, onda sora çıra çıhtı. ambéle çıra dındık, he dındık. ondan sora beş numaralı lamba çıhtı. sora yéddi numara çıhtı. dédiler vula baba yéddi numara da çoğ gazyağı yahı. ondördü çıhtı, lüküsü çıhtı, şindi de elhemdürilla. he. o şé vardı, adını unuTını: génegérçek. génegérçek ekerdiler, şeyini toplardular, çigillerini getürüllerdi gavurullardı burda, onu dögellerdi sokuda,
25. yağını çıkarullardı, işTe onu yaharlardı. efédersiz mırdar davalları, mırdar olursa onun yağını, şé édellerdi, yahallardı. esgiden gaz yağı yolTu baba. sonunda çıhtı, karnenen vérüllerdi, gazıyağıyı litrenen; ev başına bi litire. kimse yahamazdı, yahamazdıh. çoğ şelere rasladuğ biz, ben şahsen. elhemdürillah şindi babam 000! burda degirman yol. evelahir biz hıh kövüne giderdük, bi su degirmanı vardı. şimdi gine
30. hıh kövüne gidük, orda şimdi ceriyandan dönü. eveliyatı talı burdan perçence gader giderdiler, gidermişler. yanı günnerce galullarmış orda. sıra gelmeg için orda. he kürk'e de gidellerdi kinederic'e sona gétTiler bu ceriyan degirmanı çıhtı. ondan sora ekseri kürk'e, hıh'a giderdük biz. ondan sora şimdi gine bizim kövde degirman yolTur. hıh'a giderük, herşé ihtiyaç, ihtiyaçını şé éderük, degirman olsun, bezir-
35. hana olsun bu durumlar béle.

Hacı Ebubekir TAŞDEMİR III

Askere Gönderme

- evet gidellerdi. gelende de éledi gidende de vardı. gidende de davul zurnadan götürüllerdi, gelende de éledi kövün dışına gader gidellerdi, he askere gidi. o asger teriş olurdu, silah atardı. aha vula felen adamın çocuğu geli. göcca kövlüler toplanurdu, hepPi, umumiyetle gençler, ihtiyallar olsun. gençler aşşahTa dururdu, ihtiyallar yolhاریya çılıardı. gençler dinnerdi, her kövde vardı. benim işTe dedem, ben yetişTim, benim dedem benzo memet denilen gişidi. ben bu çevrede tanınmış bi gişiyim. benim dedem işTe orda yaşardı. millet toplanurdu işTe orda oturullardı. kövün gelürünü giderini gonusullardı. hal ehval... esgiden béle büyük küçük vardı, diynerdi. küçükler gonusamazdı, büyükler sölerdi, küçükler dinnerdi. şimdi fakét
5. malesef bu durumda ađöv, büyükler susar, küçükler gonusur, ben hatırlım, dedemin zamanında. dedem gétTi yığıki kövüne göşTü, babam yalnız galdı, iki gardaşlardı, bĩ amcam oraya gétTi, babam burda galdı. onun da iki tane bi oğlu, bi gızı vardı, benim babamın da bĩ oğlu bi gızı vardı. şimdi oğlu budur, benim amcam oğlu. tenikeci misTafa var ā sivrice'de binyamin, yusuf, onun babasıdır. ā. yazın geliler,
10. gışın gidiler. bizim burada ekseri maraba, her zaman için marabalıh yapallarmış bizim burda, hepbi ağa malını sürellerdi yarıcılar, götürüllerdi ağanın bölellerdi. étTi étTi étmesse gider o yanda bu yanda çaluşullardı. aşar... aşar... ordan dövlet şe gönderürdü ölçü mamuru bi de şahane, o şahane gezerdi, hırmannarı. burda bu gader buğda var, olur dérdi. o şahane de dedigim buğdayı şe édellerdi, getürdü ortaya
15. savurullardı, möhüllerdi. buğdayı kömme yapallardı, möhüllerdi onu gelürdü ölçüm alurdu, ölçerdi. onda bir dövlete, olmasa dahi onu daha tamin édeceksin, götürüp vérecesin, imkan yoğ götürüp vérecesin. ben şahsen yetişTim ona, götTüm gayma- kam beg vardı, sivrice'de... isminde. onun zamanında götürdük, orda teslim étTük. güneyli meTdin ağanan, kürklü adil ağa ambar memurudu. adil ağanın üşmağlı kömü
20. vardı, ben gétTim şahsen orya buğda boşatTim. orda dediler ki adil ağanın camuzu şırdı gıayı buğdayı yédi hepisini bitirdi, gétTi tadım'dan mal aldı. durum béle. güneyli meTdin'de orda devrişanı kövler orda mal satmış, tekrar döndü ortağının malını döndü aldı, yani durum béle. esgiden bu halk parti zamanıdı, yani ben particilik degil, görüsmelerim de, işTe bu milleT hepbi béle bu gönderürdü şeyi
25. tallaları ekseri gezellerdi o zaman déllerdi ki bu talda da bu gader buğda var. é ölinér, çılmédi onu mahakğak götürüp ödiyecekTim. sonunda vérdükTen ödedükTen sona da makbuz vétrüllerdi, ben bu gader paramı alaışım. para mara yoğTu ha! para mara yoğTu. ben şahsen gétTim sivrice'de o esgi adliyenin orda buğdayı teslim étTük. bunun ulu dedesi vardı, yani bunun babasının babası, geldük bu yanda, çayır dibinde,

35. hatır dibinde yolda gelürken orda dediler ki heyvanuar otlasınar, benim éle çat pat yazım da vardı, olımuşluğum, bahtım yazı déer ki felan bu gader paramı almışım. dedim para aldız mı ? ne parası vula! éle de makbuz vérelerdi. çoğ izdiraP çekmişük halk parti zamanında, çoğ izdiraP çekmişük. vallahi yani burda ben désem bilsem başım ağrımaz: her şeyi gelürdü, alurdu, götürüllerdi. millet izdiraP içindedi. onun
40. bunun işTe dedigim gibi adil ağa'nın güneyli meTdin ağa'nın ğırhı altı pare kövü vardı, sivrice'nin o zaman hepbisini buğdadın topladılar o iki adama yaradı, biTek camuz efendi girmiş ,éle dediler ben eşitTim, görmedim,buğdayın hepbisini yemiş, o da ölmemiş . béle şeler gördük.

Hacı Ebubekir TAŞDEMİR IV

Karışık

- köv bekCisi déllerdi bizim burda köv bekCisinden, ğır bekCisini ikisini bir dutallardı ki, yani idare édek, fakır kövü. bağırudı kövlüler, felan yere toplanın ya da muhtarin odasına gelin ki, şe var, yol yapılacağ, harıh yapılacağ, bilmem ne gader şe vérelecek, vergi mérgi vérelecek, tahsildar gelmiş. (harıh yapmaya toplu mu giderdiz ?) toplu giderdük he sabbalı, mesela bu mevkiye kimin tallaları var, üç evün beş damın onnar gidéller tallası olmiyannar gétmez yanı, herkes gendi gendiye. sabbalı yer giderdük, övle yemegini gelür yérdük, herkes gendi yemegini yer. bazı da olabülürdü. yémek götürüllerdi, géc olsaydı herkes gendi yemegini götürürdü, orda barabar yéllerdi. kövbekCisi çağırurdu, gelin tahsildar gelmiş, vergisini vérin. davar
5. ğamçuru vardı, talla vérgisi vardı.esgiden vérgiye ğamçur déllerdi,daha yoğ şimdi davara vérgi yoğ ki. esgiden gelüllerdi ,davarı sayallardı, senin ğaş tene davarın var, elli tenese ıgirmibeş tene yazdururdum obillerini sahlardım. tahsildar gelürdü, sayım, davar sayım mamurları gelürdü, davarı ğaçurur götürüllerdi. ben éle yétişTim. derelere ki götürmiyeler. davar çoğTu, vergisini véremilerdi.yoğ péndir yoğTu, satılmı.
10. yağ götTü bizim burdan bi tenesi o zülküfün ğaynatası olı, éle dédi bahan moré memet. moré lağap. o dédi, mahrem'di bi tene sitil yağ götTüm elazığ'da gezdürdüm satamadım. kim ala ha tereyağı. béle bunnara yétüşTük müdür beg. davarı söz temsil huğ'a, şimdi dede yolu déller tasildallar geldi mi, ordan bi adam gelürdü burya déllerdü ki ğamçurcular déllerdi onnara, ğamçurcular gelmiş burda.orda sırhat ğuran
15. davalları götürüllerdi derelere. sırhat yani vergiden ğaçurmuş o zaman ona ıgirmibeş ğuruşsa elli ğuruş alullardı. yani mesele saysalardı senin elli tene davarın varsa ıgirmibeş tene yoğ buna sırhat déllerdi. ğaçurma, onlardan gizlenmiş. bizim bura ağa malı bizim de burda ayrı ayrı yapallardı. o halk parti dedigim devirde o aşar maşar dedigim bi yere toplallardı. hafTa bu arhada da bizim ğakğo bülür ordaki hepsini

25. toplalardı buraya, sapları ha hepsini burya ha. (neyle getirirler di?) eşşekle. bağbağa buğdayı béle bağlarduḡ, eşşegin sırtına atarduḡ, beş bağ yüklerdük ona, hepsini toplarduḡ, bélc bi yére o zaman işTe aşarman ölçü mamurunan şahane geldüğü vakit, gelürdü işTe herkes getirürdü, makine vardı esgiden ḡarman makinesi. onu savuruldardı o da béle başında dururdu ki çalmıyalar. ben géce şahsen dört géce malyaḡma
30. dedüḡümüz şeyi béle ḡalburnan eledük çuvallara dolduruḡ, ḡaçuruḡ getTim. şahsen ben on üç yaşındaydım, on üç yaşında babamı ḡaybétTim, amcalıḡım vardı. géce makinadan şe étsen ses çıkarırdı. hanı ya ḡalburnan şe éderdik ki dört géce yatmadım, getTim ki yecegüm yéte. (buranın harmanlıḡı belli bir yérde var mıydı?) belli yér, bi tene budur, o dönemden ḡalmuşdur o ḡarmâḡuḡ, bi tene de o ağaşların
35. içinde var obillerini de tallalarda yaparduḡ, herkeş tallasında yapardı buḡdasını dérer, tallada yapardı. makineden evel ben yétişmedim yabadan savurullarmış, ben yétişmedim ona. yabanan bélc havaya atallarmış. fakét ben yétişTim ḡarman makinesinen, öküzlerden gemlerdük, bir ay, bir buçuḡ ay béle sürerdi. é ona yétişTim motor çıḡTı, motordan gemlilerdi. ondan sona ḡara patos çıḡTı, ḡara patos Ta o soyḡa daha
40. barbat é şindi bélemesin daha rahat. ben şahsen yapTim.

Hacı Ebubekir TAŞDEMİR

V

Hac Hatırası

- ben haj'da doksan da yazıldım, sona cuma günü gidilecekTi, çarşamba günü ilanat oldu ki ḡaradan giden hacılar laḡvoldı, niye ecabā ? ya dedı ki seddam yol vérmı. o zaman laḡvoldı, uçānıan giden gétTi, ḡaranan giden hepimiz umumiyetle ḡalduḡ. doksan iki de gine allah'a çok şükür, allah cümlesine nasib éde, nasib étTi
5. uçānıan gétTük. elhamdürillah gétTük bir ay ḡalduḡ, çoh eyi geşTi ordaki vazifeleirimizi yapTuḡ müftü efendi de burya gelmiş déyi nası geşTi valla dedim müftü efendi ben heş bişéden ge'ri ḡalmadım hacerülesveT daşı olsun, ibrahim ḡalulullah olsun yanı herşe'ye géttim. dedı neden oldu bülüsün? dedim bilmem dedı sen zayıfsın. yanı ben elhamdürillah heşbişéden ge'ri ḡalmadım. allah'a çoh şükür allah cümlesine
10. nasib étsin, tekrar da benim gibi acizanceye. yalnız oraya doyulmaz, ne ḡader gider-sen gét. geldim burda ḡurban kesTük, elhamdürillah millet, ḡomşularımız geldi, bi parça ekmeḡimizi yédiler, helal hoş olsun. tören yapTılar tabi, gidiken gine heḡ birlikTe gétTük ta ḡarşıya ḡader ilahinen, ilahi étTiler ḡomşularımız gidış Te tören-den geliş Te törenden oldu, allah'a şükür. yanı heş birimize bişé olmadı, çoh sıcaḡTı.
15. elhamdürillah heş bişéden ge'ri ḡalmadım. ḡasTalanmadım da, bi tek başım ağrıdı, gétTim bi devlet saḡlıḡ gibi bişéleri vardı, bi heḡ vérdi, yanı müşḡulat çekmedim. yémekleri müdür beg gendimiz yaparduḡ.

Hacı Ebubekir TAŞDEMİR

VI

Yemek Adetleri

- esgiden ğurut yapallardı ğışın onu ezellerdi, yémek yapallardı. şimdi onu kim yér, müdür beg. kellecoş yapallardı, sırın yapallardı ondan sonra kaşğaron déllerdi, kaşğaron yapallardı. bulgurdan şéédellerdi. onun üzerine o ğuruTun suyunu tökel-
 5. lerdı, onun üzerine de yağ tökellerdi, o kaşğaronun ondan sora sırına ha keza, o sırın ğuruTun ayranından olurdu. yanı bulğur, bulğur o keşgek bu da kaşğaron. bunnarı ben yétişTim yédim. düğün yémeklerinde ğazan ğaynaTuflardı. şimdi hepbi getürüp sé yapiler, lehmacun. o zaman herüf getirir davar keserdi. yémek yapallardı ğarılar, küfTe yapallardı ondan sora et ğızarduflardı, nahna sarması, patétés çorbası, fasliye çorbası, pilav.. bunnan béle yapallardı, güveş şimdi yoh. şimdi lehmacundan bi de
 10. saıata, bi de bıayran oldu mu kafi. esgiden ne ğader, ben şahsen dört tene oğlan everdim, dördüne de davar kesTim. béle lehmacun, melmacun yohTu. yémek yap- duh. he şimdi galéy olmuş. é müdür beg esgiden görgü de yohTu désem inan hā onnarın çanağları vardı uslu çanağları vardı, uslu çanağları. getürüllerdi ona su ğoyallardı, bi adam béle elle, eli ezülür yav béle yapallardı. o ğuruTun şeyine de
 15. meşük déllerdi, meşük ğuruTun ufağına daha ezilmī ha. baba tahu gençler ğurut Ta bilmezler. çökelligi posTa basallardı. ğuzu posTu, ğuzu derisi onu hazırédellerdi, duza ğorlar, suya ğoyéller, hazırédéller yanı ona tutar çökelik basallardı onu en evele yarpüz déyilen ot, burda var, belki tanursuz, o yarpuzu getürüp duza ğoyullar, duznan barabar ğoyullar, içinde hafTanan ğalurdu o. ondan sora çıkarıP bi daha
 20. yihallardı. ondan terbiye édéllerdi. yanı, daha ğohıması için, tuluğ Ta aynıdı. yarpuz hariç tuluğa yalnız duz ğoyallardı. duznan sé édellerdi. götürüller bi yere ğoyullar, o ğalurdu, ondan sonra gine çıkarullardı, o ğılını sillelerdi, elden çekeller veyahufTa bi ciléTen sé édellerdi. ondan sora tuluğ boyağı vardı, getürüller ondan boyallardı. (onun ağaçları) ağaşları elazığda satılı, ağaşları tağallardı tuluğa, elcek,
 25. tuluğ elcegi déllerdi, şimdi onun o iki başa yapallardı, orta yeri deléllerdi. elceklerin ortasına bi ağaç tağallardı ki (onun adı ne?) kiri. tuluğ kirisı. ona béle atallardı ip, béle yayallardı. é şimdi babam allah'a şükür (aynen bizim orda kullanılırdı) é babam hepimiz de köylüyük müdür beg. ip, ip tuluğun ağzını ipTen bağlallardı. ipin tekini ayağına bağlallardı, tekini de ayağına, yayallardı.

Hacı Ebubekir TAŞDEMİR

VII

Köy Hakkında Bilgi, Köy Adetleri, İşleri

(burda pamuk oluyor mu?) valla müdür beg ben yétişTim olérđi, amma şimdi su ğit, kafi gelmér. esgiden pambuğ ekerdük, ondan béz yapardılar, béz. he ğarılar egünürdi. tohuması, huğ'a götürürdük, orda ğuyu vardı, ğuyu, béz ğuyusu. bayağı béle bişé ha egirmesi de çırığTan, çırığTan ben şahsen egirtTürürdüm. harel tohırt-

5. Tururdum, b z to urtTururdum,  rnhTan.  adınmar a arTurlardı. g t r llerdi suya  oy llerdi,  arpallardı  arpallardı onun i ine a arması i in mayıs  oyallardı. o mayısı. (o  rnhin ucunda?) ca  vardı.  rnh ca ı. davarın  eyinden  ulalı yapallardı,  rnhin  eyine ca  yapallardı. bi de b le  eden oca a ta allardı ki iplik ileri g tmiye. (o yuvalla ın adı ne?) unuTun (b k le vardı, b k le) b k le de  edi, kelepcek. ipi
10. sarma    n, o b k lek Te ariyeten o ipi g t r llerdi b le kelep edellerdi, o b k ne  oyullardı. ipi sarma    n. he kelep ek Te d ellerdi, onun iki vazifesi vardı: b k lekTen, kelep ek. ipleri sarallardı yuma   tmeg   n, pambu a. ben  ahsen babam atardı, yayla. (o atannara ne d lerdi)  ala . (neyle atıyordu onu?) valla ben neblem babam, to ma  vardı, bi de davarın ba arsu undan yapma kirif,
15. kirif yapar ona ta allardı, atallardı.  adınmar da atardı. pelte s rellerdi neblem y v  o  m  g latlar vardı.  epnen  ep. (hav nedir ?) bu hav kelimesi  u ki iki  om u, iki ev,    ev d rTev bunnar birle irler, s Tleri sıra  deller,  imdi yoh hav  dellerdi. (yani s T  az oldu u i in del mi?) he. s T  o  olsadı gendi ba ına yapardı. senin bunculu , birez davarın var, benim davarım var, i Te hepsi birle i meydana gelmeg   n  av yapallardı. ben bunu davarcı oldu um halde. (onu nasıl  l ellerdi?) onu da da  adınmar  ep yapallar, bilmem nedeller, sitillerde sitilleri belli  dellerdi,  epnen  l ellerdi. (i aret birahirlar mıydı ?) tabı gayet tabı  epe kert yapallardı. balı benim s T m buraya geli litire mitire yoh, o zaman dolaP molaP Ta yohTu.  uruTu b le  okelikTen onu yapallardı b e top top. (yapılı ını d mim, niye yapıyorlar ?)
25. onu y meg   n yapallardı.  i in ayran yoh,  ath yoh, yani bu  i  hazırlı ı. yazdan yapallardı  okeliknen,  urudullardı, bi y re  ollardı,  i in onu ezellerdi, eyran  urdu, eyran y mekTen y ellerdi, sırım yapallardı, o  a  aron onu yapallardı. n rde baba esgiden inek b sl yecek Te davar i Te marTdan marda  uzliyaca  Ta eyran y sin. tudu s leyecekTim: gider tudu t kerik hasavana. dibde hasavan a arlar, eger
30. adam varsa d rd ucundan tutarlar, eger yohsa sırnh olarak ucunu ba larduh, iki ucunu bi y re, iki ucunu bi ye're sırnh. iki adam tutar, bitene de  ı ar y h arda tuT t ker. getir r burda  azana  oyullar,  azanda  aynar ondan sora  u  z m sepetlerine t keller, o a  a ı s z l r, eger sı ma d yilen  e varsa onu  aynatmazlardı, onu sı allardı, g t r ller dama  oyallardı, o g ne Te o gendi halinde bi er. g ne  onu hall der. g ne Te bi er. o sı ma d ller ona. yoh sı ma olmassa,  azanda  ayna-
35. Turlar,  iresini t keller sepeTe onda s z l r, ondan sora gine dama  ollar, o gine orda bi er. o sı ma ba  a, o ba  a. tudu  urutma    n de tudu damlara sereller,  i in y meg   n.  urur  e  deller. fakat  imdi o yoh herke  tudların dibini siv r veyahut Ta bah ası var gider toplar getirir

40. (Göce misafir geldiği zaman, yassılığ dèrlerdi) he yassılığ tabi tud mu var, basTuğ mu var, orcik mi var, cevüz mü var ? gendi duruman göre getirüllerdi o yassılığ gine devam édér, éle götürürsün yeñler. hatTa ve hatTa gine devam édér yassılığ gidersin bi gömşuya oturmaya neyi varsa canım. (burda tandır var mı ?) tandur şimdi yoğ, esgiden vardı. he bizim burda çoğ yapallardı. güzden yaparduğ Ta
45. bahara gader yérdük. şimdi tandurlar gırıldı, tandur yoğ. (hamurun yoğrulması ?) ben onu bilmérem, tabi ha onu çoğ yapmışım yağurmuşum. orda bi tenesi püşürük tutar, püşürük déller atallar bi hasavanın üzerine, o püşürük tutan boyna atar. bi kile mi, beş uruP mu, bi buçuğ kile mi? neyse iki adam, üç adam dörT adam ayahla yağurur, hellolduğTan sora, onu tutallar béle bi hasavanın üzerine örteller, top yapallardı, béle top. götürür tandurda yapallardı. burda merdeneden açallardı garılar. götürüllerdi ekmeCiye, yapardı. getirüllerdi isgele yapallardı, isgele béle yaparduğ isgeleye yığarduğ. hoş temiz temiz yérdük. ne telef olur, ne ekme yoğ derdük. sıra édellerdi müdür beg, sıra édellerdi gadinna. bir gün bize, bir gün size, birgün onnara, béle sıra olarağ gadinna e'derdi. herkeş hamur yağurmasına gendi evünde
55. érkek varsa var, yağurur yohşa bi gömşudan çağırur. gış ekmeği, yahut bahar olsa bahar ekmeği yaparduğ. tandur vardı o zaman. yaparduğ hağgetTen hepimiz yaparduğ. héç onda telef diye bişé yoğ. faket şimdi israf çoğ.

Hacı Ebubekir TAŞDEMİR

VIII

Askerlik Hatırası

- ben dokğuz yüz gırğ alıda asger oldum gétim yozgatTa candarma olarağ gétim orda altı ay galdım okulda. ondan sora dağıtımda merzifon'a vérdiler dağıtımda gétük gümüshacı kövüne. yoğ estağfirullah merzifon'a, amasya'ya vérdiler. amasya'nın iki gazarası vardı, biri, gümüshacı kövü biri merzifon, ben merzifon'a, düş-
5. Tüm. ben orda galdım orda bizim devre ekseriyeti kürtü. beni vérdiler santırala santıralda galdım, ondan sora beni vérdiler, gétim üç ay garağolda galdım, terhis oldum, geldim dört senelüğüne gétük iki senede bizi terhis étiler geldük. (niye) bilmérem. o zaman asgerlik yéndi dokğuz yüz gırğ alıda. ben dokğuz yüz dokğuzda terhis oldum. gırğlı otuz sekgizli dört sene dörT ay yapTılar, benim emmioğlu
10. dört sene dörT ay yapTı. gırğlıdı. biz gırğ ikilüdük, dokğuz yüz gırğ iki (hiç unutamadığınız hatıranız yok mu ?) valla bizim asgerde çoğ ağ galdım. bu İsmeT inönü rejsicumhurumuzdu. yanı ekme déyilen bişé göremérdik, üç yüz gram bişé tayın çıhardı igirmi dört sahatTa bir övleden övleye, béle at arabasından gelürdü, hama ekme gurtulurdu neblüm müdür beg, ne herbı, ne herbi herP herP bişé yoğ. Tu

15. bu hepbi o zaman d diler ki bu ofisi topladılar ambarlarda ğaldı, ğalmışdı g turd ler buğdayları t kT ler denizlere (niye  le  tmışler) bitlenmiş, stoğ yapTılar bişe olmadı allah'a ş k r işTe millet Te ajdı, ha vallaha ajdı. asgerde ben bi ğiş yozgat"Ta  kulda ğaldım zoba  zi g rmedim. hakğat n g rmedim. b le ayağımı ğayrolaya vururdum, yanı can yoğ burdan aşsağı sudu ha hepbi uyuz oldu yanı allah'ıma ş k r ne
20. uyuz g rd m, ne haşTalığ (bit vardı degil mi ?) amına ne ğader, elin atardın b le avuşTan vallah  ığardı. yiğanma yoğTu ha, bir ğalıP sabunu d rTe b lellerdi. ambunca ğalırdı. g t r rd m bizim orda abdulla bağCa d nilen bi talingahımız vardı, orda giderd k buzu ğıraduğ, yav saten ambunca sabun eli tutm r ki buzu ğırasın bi defa tutTunsa  amaşuran hadi buzun dibine g tTi. sığarduğ g ltuğumuzun
25. dibine atırduğ gider sererd k. pislikTen olıdı bit,  oğTu. yozgat"Tan dağıldığ g tT k amasya'ya. amasya'da bizi v rdiler merzifon'a, ben merzifon'da ğaldım. orda bizim bi baş  avuşTan bi y zbaşı vardı. baş avuşun adı memetAli, y zbaşının adı irfan. o irfan d di ki baş efendi hele bunları mayene  t. b le birer ğor d zd , d zd  bize başTan bağTi, d di ki: y zbaşım bunnarın k k  bit,  oğTu hakğat n  oğTu yav
30. pislikTen yav. ondan sora merzifon'da ğalduğ, gendimiz su g oyurduğ gider yiğanurduğ bit mit kesildi. bi tene vardı artvinni kerim isminde bi  ocuğ o ne ğadder yiğansadı, onda bit  ığıdı. d yidi benim canıma tasir  tmış, bizde elhamd rillah bit mit ğalmadı fakat o  ocuğTa geşmedi. bizim asgelligimiz izdıraplı geşTi. biz doym rd k o da g tT k b le sivrice gibi bi ğazaya d şT k, amasya'nın merzifon d dik ya bi
35. baş avuşumuz var mehmetAli aynı  okeligi get r rdi bize  yran yapardı, bize ver rd . bizim şeyimizi c PTen y rd k o zaman, paramızdan alur, y rd k. biz o zamandan sora ecemilik  oğ ızTıraP  ektT k biz asgellikTe. şimdinin herşeyi  yi asgerligi de saltanatlı, k vl s  de saltanatlı, elhend rillah şimdi bu durumda allah d vletimize milletimize zeval v rmiye, ben şahsen memnunum, durum b le esgiden
40. yoğTu ha m d r beg, yoğTu. bizim bu amcaoğludan biz m bu talla v rgisi oniki bucuğ liradı, on iki bucuğ lira. yoğTu ha t sildar geldise yan k rk ağalarına gidecekTik ya huğ ağalarına para alıp gelecekTik o t sildara v rgi v reler. altı lira, altı lira yol parası vardı. k vl ler gider haftalarnan yol yapallardı. d vlete ki o altı liranın y rine ha, y rine o g tT klerden buğluru, yağı g t rseler şindi  oğ para tutar.
45. o zaman para yoğTu ki kim yağ ala. ben d dim ya emcamoğlu bi sitil yağ g tT m elaziğ'a gezdim, gezdim satamadım g ri g tTim durum b ledi.   şindi allah'a ş k r, millet saltanat i inde, durumumuz  yi elhamd rillah, allah b le ki d vletimize, milletimize zeval v rmiye. ter r   nniye. daha d negin gine ben  vle acansında dinnedim, van'ın ř  k v ne altı tene ğarı, bi  ocuğ, oniki tene gine vurdular. yanı bunu...

25. gizli sırnın yar içimde sahlarım
 goynan girsem ölene dek yuhlarım
 vadem yéte alsan beni goynan sen "

temam. bi tene de var :

- "pencireyi gapaTın esmesin yéller
 30. arif olduğunuzu bülmesin éller"

- bi de o vardı amma sikTirét hele gonusağ. möhübbet édek ha, ne bağıracayıñ ā.
 herşé uşTu, herşé geşTi. éle bi yanı başğa çeşit bişélerim yohTur. şindi bağ benim
 yüz dörT tene torunum var. eger gızlarımın torunu, eger oğullarımın torunu, eger
 benim torunnarım yüz dörTenedir. bi tene de torunumun torunu var. yani torun
 35. tahtım, toronumun torunu var. annisin cenabı allah bahan vérmış. dérim da yüz dörT
 tene torunum var. hepsi turunç desTesi, ya bi korusu ya bi topal, ya bi marazlı ya bi
 hasTelikli yoh hepsi béle sizin gibi sapsağlam, éle bi kötü durum işlememişim. evet
 çoh yéllerde bulunmuşum, çoh düğünlerden bahan kağıt gelürdü. giderdim nérde bi
 éyi bi at varsa alırdım. sırf değneğ oynamağ için. ben atTan yénmezdim, yerden
 40. değnegi alur sahan atardum, atun üzerinde. éle de ata binerdüm. tah keferlüden
 bahan at yollarlardı, déllerdi...ééşitTim şintilli hamal mamu'nun oğlu hacı beg'in bi
 gısırağı var éyi, gétTim hacı beg sen gısırağı satérmişsin ne isTisün ? Otuz bés altun.
 dédim yoh yerini söle ki alam. vur tut otuz üç altuna aldım. şükür olsun reşberliğim
 burda guvvetli, iki çütnen sürérim. ondan sora gardaşım amarka'da ingiliz altunnarını
 45. yollér cebime doldurérém, béle şangiler, annadın? fakét gafa yoh, gafa yoh. götürüp
 éle yéllere, düğünmere harcérdim. vulen gét babam şeherde ev al. o zaman da kimse
 arsayı evi kimse gözünde tutmérdi, tallaya vér, yoh nérde düğün olsa bahan kağıt
 gelürdü, giderdim. gençliğim éle geşTi, allah'a şükür hamdolsun cenab-ı allah bahan
 nüfus zenginliği de vérdi. çoh şükür şindi. ha on dörT tene şindi torunum var şehere-
 50. de evü var, bi de bi tek oğlum orda öğretmen, işTe bu. ombés tene ev var. çoh şükür
 her kövde akırabam var. gelin getmişim çocuğlanma veyahut gız vérmemişim, çoh
 cenab-ı allah bana nüfus zenginliği vérmış. varyet zenginliği vérmedi fakét nüfus
 zenginliği gader bende hês kimsede yoh allaha şükür.

Ömer EKMEN

Kıssalar

XI

musa ālesselam sücyb alesselamın yanında çoban durdu. daha eveliyatı var
 amma isTersen daha eveliyatı var, fakét burdan gidek (onu da söle, ordan başla)
 başlıyam mı? neyse:

Ömer EK MEN

XII

Musa Kıssası

- davar otarı, üç tene gurt geldi. çoban bi göyun vér ki yek dédi. dédi benüm degil ağamındur. é gét ağa söle. é ben gidem ağama söliyem göyunnarımı yérsiz. yoh yémin éderük. nası yémin éderim: bi adamın evüne cami yañın oluPTa camiye gétmiyenden olam ki yémem. yémi. gızı esrana gelmiş'le göcaya vérmiyenlerden
5. olam ki yémem. sen ayrı ayrı yémin vériñ. bi adamın evüne misafir geliP Te misafirden yoñarıda oturannardan olam ki yémem, peki élese ahan gidim ki ağama söliyem. doğru gödu orda gétTi. çoban neye geldin. üç tene gurt geldi, göyun isTér-ler, vérem mi onnar yeler? vula sen davarı göydun geldin, şindi davarı hepbi yéller. yémin étTiler. nası? béle béle üçü de. ben de üç başTa otırım. gelen aşşahTa oturér;
10. gızım yetişmiş göcaya vérmérem, camı budur gétmérim. hele benim minderimi gapımın arhasına atın evvelce, gızına der: gızım gét içerden bi değnek getür bu çobana vér. gurtlar şindi hepbi göyunnarı yédi. o bir odada değnek çoñ. elini atér bi değnege, o yandan bi değnek gelir éline, adam dér bu değnek olsun. bilmér nolduğunu gız. nası getürér musa alesselama véérerse vulan dér gız esayı getirdi bu da
15. musa'dur. tanimér. esa musa'yı buldı. hemin bu yarı yéri irelisinden başlamadıñ. daha itefi çoñ é daha ordan başladıñ.

Ömer EK MEN

XIII

Yusuf Kıssası

- irelisi. orya çoñ var. gahTı firevün zamanında firevün hükümdar olduğunda. bi gızın birisi gahTı dédi ki: ben bi rüya gördüm baba. ne rüya gördün gızım. bu da y usuf alesselam. gördüm bi büyük şehir, içinde bi büyük gonañ, önünde bi büyük bahça, içinde bi deliganni, alma soyuP, bahçanın içinde yéyip gezi. nedür o? babasına rüyayı tabir ét. babası dér sen o gördüğün adamı alacasın, o şehre gidecesin.
5. dér é gidek. zengün, gahTılar satTılar, savdılar, neyi varsa yatañlarını matañlarını geldiler. hanğı şehere geldilerse gızım bura mı? yoh. tañ mağripTa. mağripTa bu gız. hangi şehre geldise yoh yoh yoh mısır'a geldi, çıñTı. ha baba tamam. ahan gonañ aha bahça tamam. fañet deliganni içinde o degül. o da fortufar isminde oranın hükümdarı. fortufar isminde bi adam mısır'ın o zamanın hükümdarı. bu degil
10. dédi bi çadır gurdular şeherin kenarına, çadırda oturdu babası, gızı, bi de bi gardaşı var gızın. élan oldı mısır'a mağripTa ev gelmiş, gayet güzel bi gızı var, dünya güzeli. fortufar duydu vula gidem alam bu gızı. eger baham doğrusa alam. fortufar gevur ha. geldi nese çadıra nası gızı gördüse hama bayıldı. aldı, hükümdar. gızı aldı, götürdi evine gıznañ yatacañ, zaman oldı. cenab-ı allah seytañ yolladı, gızın şeklinde.

15. ğızı yollamadı. şeytannan heşir neşir oldı. ğız da o sarayda pencirenin öğüne oturmuş béle bahı. bahıTı ki ğonağın öğünde o gördüğü adam. yusuf alesselam ğız nası gördüse béselemeyi çağırı gel gel gel gel. geldi nedir? şu adamı görısın he. gét şu adama söle ki padişahın ğansı seni isTı, ben içerdeki odaya girérem, alda ge oraya içeri ğo ğapıyı çek Te gét. ğız gétTi buyurun dédi, padişahın ğansı seni isTér. neye beni
20. isTér ? bilmem seni isTér. geldi, götürdü çekTi odaya. ğapıyı aşTi, ğız oturır. nası ğızı gördüse haman sabredemedi, sabursuzluğ étTi ğıza. éle bahı duvar yanıldı, babası çıhtı, yusuf alessela'nın babası. ğoştı, ğoştı ğız arhadan etegini tutTı, arhadan ben şu vaqıtTan belli senin arhan sıra dolanerém nere ğaçersin zaman böğün bulmuşum, bırakmam bi yere, o ğaşTı, o çekTi, arhadaki etegini yırtTı. yırtıģınan
25. ğızında adı züleyha. ğız başladı bağırmaya, şıvan étmege, amaan, ğavuşun bu yusuf benim namusuma geldi, benim namusuma herkédecek, başladı isyan étemeye. yusuf ğaşTı ğurtuldu. padişah duydu. vulaan bu benim hizmetcim ola, benim ğarıma béle gele, béle yapa. çağurdu vezirlerini üç veziri. böyüğüne dédi: ne dersin benim hizmetçim béle ayileme teşebbüs édi. ne yapacam? boynunu vur. ordan yusuf alesselam.
30. asluğun asluğun asluğun sözü ordan ğalma ha. asluğun asluğun. ortancılına dédi: sen ne dersin ? ben de dérim ki, boynunu vurma da mapis ét. küçüğüne dédi sen ne dersin ? ben de dérim ki: küçükTen ğusur, böyükTen ef. bi ğusur étmiş, effét. aslı pağ, nesli pağ. yusuf bu sefer éle söli aslı pağ, nesli pağ. ğoyiler zindana. zindan da iki tene mapis var, bi tenesi çaşğurcu başı lokantacı, bitenesi şarapcu başı. üç tene
35. olı, yaturiler. sabbağı ğahı arhadaş déyi, o arhadaşı yusuf'a déyi. bi rüya gördüm. ne gördün? ğapımın öğünde bi tevek bitTi, asma. hama zil sürdi, yarpağ aşTi, çiçeg aşTi, ğoruh vérdi, üzüm degdi. üzümü dördüm şarap yapTım, nedir bu ? dédi seni ğoyvérecekler, sen zindandan ğurtuldun. o biri döndü, o bir arhadaşı bende gördüm. sen ne gördün? çaşğurcu başı déyi: ben de gördüm başımın üzerinde bi sini, üzerinde
40. çéşit çéşit taamlar var. ğuşlar ğondı taamları kekelı yémege başladı. seni de idam edécekler dédi. aha sen de bülérsin he. dédi ben éle bülüm. nese tabir étTi zindanın ğapısı döğüldi o şarapcıya dédi: hadı effétTi seni çıh. dédi arhadaş sen bülérsin benim héç ğusurum yohTur, bunun ğansı beni götürdü içeri sohtu. ben ğaşTım etegini dutTu, etegimi yırtTı zornan canımı ğurtatTım. başğa çeşit degildi. éyi olur dédi
45. söliyem nası zindandan çihise é gidem söliyem çocukların yerine beni bi daha mı duta mapişanaya soha. sen ne olursan ol, ben neye gidem. gidip sölemedi. fortufar bi rüya gördü. yédi tene tavlı camuz, yédi tene de zayıf camuz, bu zayıf camuzlar tavlılanı yuddu. kime söledilirse bülemedi. o zaman zindandan çıhan dédi: yav zindanda bi yusuf var o éyi tabir édér ona söleyin. nese fortufar sordirér. o dédi ki:

50. yéddi tene tavlı camuz.bolluğ olacağ,dünyada yédi sene, yéddi sene sona da ğıtlığ olacağ. pekéyi dédiler. nese bu başladı élese dédi ben herşé toplıyam her mehiede ambar yapam, ğıtlığ olursa asgerim aj ğalınıya. erzalı topladı, ambar yapTı. öldü, öldüğünden bu zindandan çığTı. mısır ağası dédi kimi padişah édek, kimi édek? dédiler ki zindandan çığanı. bu yusuflu tutTular oraya hükümdar tayin éTiler. şindi
- 55 bu ğız yusufl çığér ki çarşıda béle bu zuvalğTa giderse ğız da ordan gelér, züleyha ordan geçér kı üzüne bağa yusufl héç bağınér geçér. ğünün birisinde gine eline bi ğırbanc alér gidér. yusufl bu caddeden gelér, o önüne geçér ğırbancı béle dutér dér ki yusufl allah éşğına béle bi sefer üzüne bağ, üzüme. nası allah éşğına dedüğünen dönér bahér ki ğırbancın ucundan alav çığı. haman cebrayıl gelér, yusufl dér bağ
60. helalundur, cenab-ı allah semada senin nikahın kesTı, senin helalundur. züleyha ğanımı alı, götürı evüne, mısır'da yusuflTa éle evlenér. neyse.

Ömer EKMEN

XIV

XIV. Musa Hikayesi

- şéye gidéller çamaşırclar muratTa gidéller çamaşur yıhamaya, dalgıçlar gidéller, daléller yıhanéller ğarı da gidér séyre, ırmağın kenarında séyre, çamaşur yıhandana nehri séyredı, bahér ki miradın üzerinde ambéle bişé gcızı, haman dalgıcı çağırér hadı gét nedür bu dut, gidér dutér. getirı, getirı açiler ki bi çoculuğ, o sanduğın içinde
5. fağet evvelcesine élan olér ki bu sene dünyaya gelen seni öldürecek. ben de dédi keserim, öldürürüm. o çoculuğ dünyaya gelér, geldüğünden, haber véréller ki bi çoculuğ dünyaya geldi, onu kese, üş tene cellat tayin éder kı getüre kese bi de bir ğarı, mayene éde, ğarı da çoculuğları kesTirér. nası gelér Yusuf alesselam dünyaya gelmiş. yoğ canım degil cellatlara söli bi çoculuğ degül bi parça et düşmüşTü, inkar édi. ondan
10. sora işTe, sudan çığarTı, sölemeden başa çığmaz kitalPTa yazér. çoğ uzun boylu bişé. bu çocuğ getürér beslér büyüTér evünde, ondan sora bu çocuğ böyer, hükümdarlığTa éder. çoğ işler olér başızı ağrıTérini. başlıyalğ birez möhebbet édek. (o çoculuğ, musa aleyhisselam?) he o da musa alesselam, o şey de, sanduğTan çığTı züleyha hanım da mağrıptan geldi mısır 'da gelin oldı. gader ilahi. şindi héş belli
15. étmez. bilemezsin nérye yazmış, bu çoculuğ nérde evlenecek, nérde ölecek, nérde yatacağ, nerde ğalacağımı cenabı allah bülür béle bés şe vardır ki büldürmemiş bize bülmezsin sen şindi bülür müsün senin başan bi bela gelecek mi, gelmiyecek mi? bülmezsin cenabı allah ğazadan beladan esirğıye. bunnar çoğTur musa alesselam yusufl alesselam şéleri çoğ uzun boylu gidér yanı biz o musa alesselam'a yarı yérden

20. başladuğ fak̄et ilerisi şöle: ğadın götürdü bésledi o zaman firavın zamanıdı ha. firavun hükümdardı dēdiler mūneccimleri bu sene dūnyaya gelen çocuğın bi tenesi seni ğatlēdecek, o da dēdi ben hepsini cellad ēderim. duydı gelen çocuğları hepsi ğatlētTi. ondan sora musa alesselam dūnyaya geldi. nese ğētTi ğadın mayene ētTi, ğadın ğirdi içeri nası musa alesselamı gördüse bağrına basTi, ondan sora ğētTi ya,
25. isTedi bunu da ğatlēde. ğafada ağı da ğalmamış birini ğoyup birini sōlim çocuğ böyüdü birezim. dizünün üzerinde oturırken firavun'ın sağıgalına yapışTi. isTedi cellaTına vére ğadın ğandurdu firavın'ı: herüf bu da ğurban olur mu? deme birez böyüsün on oniki, onbēş, yaşlarına ğader böyüsün ki ğabuğ oña senin ğurbanın dēdi. ğoymadı cellad ēTTire, çocuğ birez gendi gendiye buldı işTe, bēş on yaşına ğētTi
30. bağıTi daha ğölēyi yol, cellaT ēdecek. hadı yavrum daha nēre ğidērsēn ğēt o zaman ğētTi, bi ovanın düzünde ğalebelik ğörünér, hele ğidem bu ğalebelik nedür ? ğētTiki çobannar bi ğuyu var, orda dayallara su çekér, su tōkēller, içirēller, iki tene ğız da ēle o yanda dayalların öğüne durér, ğidér ğızların yanına niye burda durér, ē dēr érkekler nem heram, onnar dayarını suvara ğötüre ki biz de suvaralı, ē buralarda
35. daha su yolu mu ? var anşurda bi ğuyu var, ağızında böyük bi degirman daşı var, ğaldramérük hele hadı nēredese ğörem. nese ğētTi, ahan bu ğuyu, hé ğētTi böyük bi daş nası gördüse "subhanekallahümme" dēdi. namazda evelce haniya "subhanekallahümme" oğérük ya namazın ğuvetli olması üçün, o da o daşa ğuvet vérdi ceneb-ı allah, daş ğırrıt ğalıTi, haman cızmasını çıkartTi, su çekTi, tōkdü davallar işTi, ğızlar
40. onnardan evvel ğētTi suvardı ğētTiler dayallarını işTe o bediyisselamın ğızları, o zaman ha babaları dēdi ğızım böğün érken geldiz, nası oldu béle érken geldiz? dēdi böğün yabancı bi oğlan vardı, o böyük daşı ğaldurdu ēē suvarduğ geldük. ē oğlan noldu ? neblim şeherin içine ğētTi. dellal bağırtTi, her ne ğader adam varsa bizim sarayın öğünden ğeçsin. herkes ğeçér ki mükafat alsın, oğlan da ordan ğeçér-
45. ken ahan baba bu, tutTu orda musa alesselam'u işTe o zaman ğidér çoban olér orda ha tutTu ğızımı da aldı. neblem tarih islam kitabı vardır yazar, ben birini ğoyup birini sōlérim esas ğafada da ğalmamış.

Adı Soyadı : Kıymet TOPKAYA
 Doğum yeri : 1927
 Doğum tarihi : Doğanbağı (Abdehir-Abutahir)
 Mesleği : Ev kadını
 Tahsil durumu : Okuma-yazması yok

Ninni

XV

buğda dırım tuTdibi süpürim, hayvan béslim sığra gidiP gelim.

nenni nenni nenni

küçüğüme nenni bebegime nenni

nenni nenni nenni

5 gülüme nenni .

nenni diyem yavrum, seni yaturam

ğarnım üsTüne yavrum seni basTuram

nenni yavrum nenni aslanıma nenni

nenni nenni nenni elerim elerim höllük elerim

10. aynalı beşige yavrum nenni sölerim

böyütTüm bésledim yavrum esger éyleridim

nenni dédim nenni ah yavrum nenni

nenni yavrum nenni güzelime nenni

nenni nenni nenni bebegime nenni

15. atımı bağıladım nar ağacına

benden selam söyleyin nazlı bacıma

benden selam söyleyin nazlı bacıma

atımı bağıladım delikli Taşa

yavrumu gönderdim ğanlı maraşa

20. yavrumu gönderdim ğanlı maraşa

benden selam söyleyin yigit ğardaşa

anan öledi yavrum mermer döşeli

doğTorlar geldi yavrum eli şişeli

ğaşyıl oldı yavrum bu derTlere düşeli

25. hasTehanenin önüne duvar olaydım

gelénden de yavrum senden soraydım

yérde degilsin yavrum arıyam bulam

yüksekTe degilsin merdüvan ğuram

ben de seni yavrum daha nérde bulam

30. ben de seni yavrum daha nérde bulam
ben seni cevriyem daha nérde bulam

türkü sölefferdi déllerdi ki;

tenceresi ğara beyaz

ğurban olam sizin soya

35. sizin soyda bir güzel var

sevemedim doya doya

gelin olan uzun olur

zülüfleri düzgün olur

marak_étme telli gelin

40. düğünümüz güzün olur.

soya süzersin

gönlümün sevgisi gül dalına benzersin

seni seven sevmesini bilmedi

pınarı vérilmiş çaya benzersin

45. sabah_Tan_ ğaharu_ı sahat béş_Te

işimizi görürüg, bulaşu_ılarımızı yıharu_ı

evümüzün temizliklerini yapar_u_ı

- giderük mallarımıza, giderük orda sığırlarımızı otaruru_ı buğdeyimizi dérerük, burda
ot toplaru_ı, buğdeyimizi toplaru_ı, gelir eve yemek bişirirük, yemeklerimizi bişiri_P
50. yérük, çayımızı büşürür içerük, sora bulaşu_ılarımızı yıhı_P temizliğı yapı_P tekrar
giderük. gine işimizi görürüg a_ışam_ı olur gelürük namazımızı ğılaru_ı, sabba_ı nama-
zına ğahar béş_Te ğılaru_ı, övlemizi ğılaru_ı, ikindiyi ğılaru_ı, a_ışam namazını ğılaru_ı,
yassıyı ğılaru_ı, yassı sonu yataru_ı sahat béş_Te ğaharu_ı allah izin véürse iş_Te éle
yap_Tığımız işleri béle. Tut toplık durmadan çalışük, biz çalışük iş_Te, bizim gocamız
55. yo_ı, irehmetlik oldu. du_ı ğanyım işimiz ço_ı, biz bize uğraşük. giderük buğlur haş-
laru_ı, giderük harmanlarımızı buğdeyimizi dérerük. iş_Te gelürük buğdeyimizi haşla-
ru_ı, çağamıza çocuh_ılarımıza bulğur, muğur yapar yollaru_ı. iş_Te çocuh_ılarımıza da
baharu_ı, çökelik yapar yollaru_ı iş_Te biz de elimizden geldiğı ğadar çalışıru_ı o ğadar.
bizim onca çalışı_ı beslük ben yabana gidip gele gele usanmışım. ha_ı ğola gidi_P

60. otırım. durmiler sıgırlar azgımlı ediler. daha éyisi mi gidip gele gele usanmışım, sıgır beslük işTe fakürük beslesek Te aj gálük. crükleri toplayıp islime vérük, üzüm dérerük, üzüm sıharuğ, basTığ yaparuğ, çocuhlarımızı yollük. her iş yaparuğ; ğum daşıruğ, biz ölig. tohumlarımızı atıyoğ, sularımızı suvatük halbur satıyoğ. işimiz işTe, inekTen alüg. her iş Te elimizden gelı, her iş Te yapük. size gereği yoğ, her işi biz yapük.

bülbül dalda ötmedi mi
hasiretlik çekmedi mi
on sene satı aşsız ğaların
ben bu derdi gütmemedim mi ?

70. ben güzel asđer dılo dılo dağlar oy oy
çağamın gönnü sağı dılo dılo dağlar oy oy
bebemiz elimden gétTi lal olaydı dillerim oy oy
lal olaydı dillerim oy lal olaydın dillerim oy oy
çalı mıyım, çalı mıyım, çalının dalı mıyım oy oy -

Adı Soyadı : Ali Osman ÖZMEN
Doğum yeri : 1925
Doğum tarihi : Hacılar
Mesleği : Çiftçi
Tahsil durumu : Okuma-yazması yok

XVI

Karışık

- ... ondan sora hocamız da éyidir, her şeniz éyidir yanı, hee fağet her şeye bizim durumumuz éyidi, birez éyi he é ne yapalım biz de bu dağın başında bulunmuşuğ, ā onun için ne bileyim artuğ.
dayı adın ne ? alıosman
5. soyadın? özmen
hangı köydensin ? bu köyden, hacılar
kaç yaşındasın ? şey yétmiş.

(dayı allah bağışlasın, maşallah) sağolasın valla hoca. hikaye ne ola ki heç bişé bilmim. bizim yaşantımız yoğ, işTe köyümüzü görısın he ne bileyim. artuğ, çalışma-

- 10 mızda da iş yoh, gelirimiz de yoh yoh he ne bileyim artuh, ya, ğarasabandan uğraşuruğ, arpa, buğda, mısır, nûğut he o da su yoh, İşTe rasgele he ya. béle ne bilem artuh ürünnerimizde éyi degil ya allah var, işalla bundan sora éyi olacağ, cenab-ı ğalığ işalla hökümatımıza de bi şe vérür, bize de yardım éder he ne bülem ki: asgerlik Te nöbetçiyim, ondan sora bize bağTim ki bize parola vérmişler, ya asgerde bi de
15. bağTim ki bi eşsek parola dédim, bağTim ses yoh, ondan sora süngüyü sapladım bağTim merkeP haşa burdan dışarı. neyse aşşağı doğru gétTim; bizden aşşağı piyedeler var, piyedeler babam ataşa tutTular bunnarı he. dédim nöldü yav ? dédiler valla cephaneleri soyacağlar. hee cephane dédiler onun üçün çihTi gétTi merkebi buldular. ya ğoca işTe béle. başğa (asgerligi nerde yaptın) islahiyé'de, hee adana'nın
20. ğazası valla tarihini bilmem de ondan sora adana'ya gétTim (çocukların var mı ?) var he (ğaş tane ?) üş tene oğlan çocuğu, iki tene ğız. sağol onnar şe de bi tenesi seyyar satıcılığ yapı. icar kirasından, ekmek parası çihariler. sora déyi ki siz de gelin biz de gétmik, burda bi parça malımız var onun üçün. evlerimiz ğaraba olmuş he işTe daha ne diyek ki ğoca ? (evermiş misin çocukları ?) he everdim. buradan gétTik, bi
25. tenesi gemlik'Ten ondan sora o bi teneyi de isTanbul'dan everdük. (peki düğünler nasıl olur dayı ?) valla düğünner béyle halkı toplaruğ ondan sora bey géyinür, ondan sora gelin géyinür ondan sora topluluğTan barabar alır götürürük oğlan tarafına ha ondan sora allah héyirli étsin ne bileyim ğoca, bunnarı béle. o ğavğayı sorma ğoca herğün yorulmağTan ya ğavğa édük birbirimize küfüller. iş yüzünden gidük çalışuk
30. yazı yabanda gelük yav déym niye ğalı mısın? ahan o bahan, ben ona éle ğavğa édük. sen ğazadan mısın? (yoh ben şehirden gelim) ğazaya gidük burada araba var. avu hacılar, erimiye kövü var ya oranın arabası var buraya gelí. (her ğün araba var mı ?) yoh mesala takavutlar var, onların mayışı geldiği zaman ismalliler, geliler götürí (peki hasta olduğu zaman ne yapısız ?) ğasTe olduğu zaman télfon édik.
35. télfonu da götürüp teslim étmişler. ondan sora işTe dağ yerinden hayvandan oradan ğazaya yenersin, ya ügrüg'e gidersin ğasTe olduğu zaman ya arabaynan ya hayvandan, ölürse ölür, ğalırsa ğalı. (kaç saat sürüyor burdan) éle béle altı sahat. ne déysin, ya arabamız yoh bişe yoh ne yapacağsın ya (köyde ne kadar nüfus var ?) burda yirmi ğane bişe yav. yoh yoh hepsi ihTiyallar, işe yaramıyanlar, onların da çoğu gençleri
- 40 isTanbul'da, hepsi işTe biz de burda cami evi yapıTığ imama. izzeTpaşa camisi nerede filan filan yérde, şire meydanı nerede filan yérde. béle sormağnan bulik. he bundan başğa ne yapacağsın. bizim burası béle. bizim zamanımızda béyle oğul moğul da yohTu, cahil ğalduğu çocuğlar gétTi isTanbul'a göçüp gétTiler. yémış yaşında buradayığ, göç ğare şu bu ne bileyim artığ, éé geçürdük işTe bazen yalın

45. ayah aE çıplah geçürdük işTe. onnara çoğ şükür éyidir durumları o zaman para yoh, pul yoh, vérgi gelürdü, heyvan vérgisi bulamazdık, é sahan gelürdük sende yoh, o bi gömsuya gidisin on da yoh, onun için şimdi çoğ şükür allah'a ne gader yoh dések Te şimdi herkesTe bulunı. memleketin durumu gördüğümüz yoh, ancağ idaremizi yapık. orda birez mısır ekersin, birez nohut ekersin ahan da idaremiz geli o gader.
50. yaylaya ekinner var ya ekinneri sulamaya gidiler, ha ekinneri sulamaya gidiler. şimdi köyde bi tene bulamassın. biz de camı çalışıyık, ya biz de hepimiz bi tarafa gideceyük (yayla uzak mı ?) yayla tabi uzak, camı var, imam da var (cemaat oli mi?) şimdilik pek bulunmı, yaylada ya gışın olduğu zaman bés on gişi oli. he tekrar köye geliler cumaya geliler. bu köyde doğdum (nene nereli ?) kinederişli. he nası édem,
55. yazı gader işTe (doğduğundan beri burada mısın ?) he.. onun bunun işinde öldük mafolduk, ğarısı ölmüş gendi gendiye türkü mürkü uydurmuş. ğarı ölmüş ondan, bi tene de bulamı daha béle düşmüş_a, atmış, atmışbés yaşında ben daha ğaham gidem beni orda bekliler.

Adı Soyadı	: Mustafa KIZILKAYA
Doğum yeri	: 1930
Doğum tarihi	: Kayapınar
Mesleği	: Çiftçi
Tahsil durumu	: Okur-yazar

XVII

Karışık

- annatayım, su sularım çüt sürerim, yaprağ ğarım, odun yarar götürürüm. efendim. doğumum biñ dokuz yüz otuz iki, biñ dokuz yüz elli üçTe asger oldum. yédinci ayın yirmi yédisinde şube dululu, otuza ğita dululu anğara da asgerlik yaptım harboğulu bandosunda öğretmenimizin ismi ilhamı baryigit okul ğumandanımızın ismi kemal üçel. elli bésTe terhis oldum. (bando bölüğünde ne iş yapıdın?) trampét çalıydim, trampétçiydim mareşal tito'nun resimine çalıTuh, ilk olarak türkiye'ye geldi resimine çalıTuh, o zamanın parası bés yüz lira mükafat vérdiler. fakat subaylar yédí, ikişer buçulı lira vérdiler ne diyesin biz bi eriz. subaylara yoh bizim paramızı yédiniz diyebülürüz mü? diyemük. elli bésTe terhis olduk. gine gine geldük bu köyde
10. işTe uğraşık ölene gadar da uğraşacayız. bu köyde daha bir yere gidemik. (allah uzun ömür vére) hayırlı ömür vére. hayırsız ömürü ne yapah artuk, işTe gétTükÇe dizimizin bağı da dönü esgisi gibi ha buraya gidelim, ha buraya gidelim, ha şuraya ğoşalım, yoh yapamıyız. yavaş yavaş ussul ussul geziyiz. evelce dağda bir yerimiz var oraya gitmek yanı bu çeşmeye su işmeye getmek gibiydi bana. fakat şimdi heyvana

15. binmesem oraya gidemiyom. yahın senelerde de vazgeçerim oradan artıh, yapamañ. ne ğader buĝda ekersem o ğader. bir bucuñ iki sahat, ancañ he he normal, yürüyüş iki sahat tabi tabi iki sefer günde getürüp yiĝi gidiy. yapraĝımız béyle yérimiz daĝa gelmedigimde yaprañ dériyorum iki sefer hem hayvan o biçim oliñ hem ben üş sahatTa ğidiP getemiyiz,yo yo yo odunumuz, yapraĝımız oralardan hep artıñ bu
20. ihTıyarlıñTa birez gülleşim. evvel iki sefer döniydim amma şimdi bi sefere gözim kesmiñ. yaşım atmış bés olmuş yanı hamdolsun artıñ çoñ yéllerden de vaz geşTim yapmiyom. artıñ oralardan vazgeşTim canım. çoñ senelerden belli gétmiym daha oralara. ot yolardın, yarpañ ğıradım, odun getirirdin, faķet daha vazgeşTim; daha çoñ yéllerden de vaz geçecem. tabi tabi ğarlıñdan çaydan, buralardan vaz geşTim.
25. işTe bahacam ğızılĝaya, sekü he buralara bahacam. ömrümüz varsa iki sene oralardan da vaz geçerim. dünya béle gelmiş béle gider yav nolacañ éyle séylemiş atalarımız. "béyla' gam béyla' keder béyla' gelmiş béyla' gider" artıñ ğarıylan yan yana geliP Te ğızılĝaya'ya, sekülere ğidiP gelebüürsek o ğader, başĝa bişé yapamanuñ, (ĝaş ĝovanın var ?) işTe var bés on tene (onnara bahar, orda oturursuz) he amman
30. döñT tene bosTan yan ĝel osman dériz o zaman,he benim ki sana göre yahın (dayı bu köyde yaşanmış unutulmayan olaylar var mı ?) éyle bişéyler o zamannar hékaye anlatılıydı o ĝalıñı. irediyolar televizyonnar, téyyiPler çıñTıññan sora daha hékaye mékaye annaTan yoñ. haķĝetTen éyle evelce séyret-i nebi kitapları oñurdular, odalara toplanırdıñ, elmediye oñurdular, faķet çoñ seneden beri yoñ, oñıyan molıyan.
35. televizyonnar çıñTı onnar yoñ, (düĝün gelenekleri nasıl?) daha düĝün müĝün yapıméylar ki, çocuñluñ zamanımızdan belli inan ki düĝün müĝün yoñ. evvelde yapıydılar esgiden bizim zamanımızda şeyle yapırdıñ, ben gendi odamızda deliĝannılar türkü çağırardıñ, bişéyler bulamazdıñ, teşTe dimbılık çalardıñ, gelini götürüyken tufeng atardıñ. o zamanlar béle dabanca filan béle bişéyler yoñTu. av tufengi, av tufengi atardıñ, ata bündürürler geline éyle giderdik. (şimdi nası dayı?) şindiñ!
40. evvelce boşlıñTa vardı bizde, ĝaldurdular onu.başlıñ filan yoñ, ĝız tarafı bi şeyle yapıyler, alıp götürüyler herkes gücüne göre işTe bişéyler. başlıñ ne alma éyle durumlar yoñ. sen ĝapaT onı biz bi şey annatamanuñ burda,buĝda dérim on tene adam bulmuşum. buĝdaya ĝidecek adama bir ĝidik kesecem, orda bi yémek ziyafeti
45. véreceyük- nerede buĝdanız?- buĝda uzunpara'da, orda tabi -köye mi daşıyacasin, orda mı ĝalacañ? - tarlabasına daşıyacam. öküz inen. bi de gem baĝlarıñ. benim işim aceleydi. -ne işin var? -ahbun yapacam yav!salañlıñları, ĝabbahları, domatésleri ĝazmış kaĝang_étmişim,onnara añbun getürüp suvaracam ki işTe yétüssün de yiyelim.abbem gelecek isTanbul'dan, ĝız çocuĝu gelecek, torunnarım gelecek yav

50. bunnara tezerek bunnara tezerek ilazım ki geldükleri zaman perişan olmasınnar, isTedüklerini bulsunnar yésünner, is'fanbul'dan geliyollar. -sen bahan sadır falan verecekTin, vérmedin?-bugün gidem getürem dedim -é işTe béle yav. -bugün gör, yarın cum'a isTemem ki -éyi ki söyledin bah getürecektim. -yarın cuma bekliyemem ki- é ben sahan dedim gét al, sen gidiP almadım. -ben g idiP alamam. aha yarından
55. sona sekTe yonca déreccem,ondan sulugazi gelecek,nére gidem ben yav. -yoncaya tırpandan mı dérisin cerükTen mi? tırpandan yav. ben cerükTen yonca biçirim mi yav? -yav ben de tırpandan déremim. ahşmamışsın ondan. annamaz adamsın. ben evel, allah derhal yaparım.sen canını sıhmişsın aslında. -yav ben sabbañleyin ğağamim ki iş Te yapam-he ben soriym, noldu déyim, yatiy, yatiy, yatsın déyim, büyüsün. ğavun ğarpuz da yata yata böyür demişler atalarımız.

Adı Soyadı : Hatice SOLMAZ
 Doğum yeri : Kayapınar
 Doğum tarihi : 1937
 Mesleği : Ev kadını
 Tahsil durumu : Okuma-yazması yok

Karışık XVIII

- ... okullar tatil olanda. o gidende şe édek fatma bacı. onnan gidenden sora sorah başga zaman. üüf nası çıha dağa niye nası çıhasın, eşşegi vérek bin cit. he cöşTüz, rahatlaş Tız daha celmediz. -celeceyüç-he he gelecesiz, gelecesiz yarın geliP ot yolacah, şimdi gidek, aşşagığışTa dereler durı kim yolacah? emine burmam
5. bile biçemiy. -niye bükemı -he he senden böyük, sen salma direğ olacahsın. -yoh canım -he yoh canım. o uşahlar da bizimlendi başımızı béynimizi patlatTılar. o herüf Te su suvari, o oğlan eşşege büdüdü, bu ğız şeye götürdi muñTari, getüridi çéşmeye o ğaderi bi de döndü geldi. gétTi yalah yapmaya. fadime dedi sahan.niye acaba onnar yollasın bidoni kı vuralar. acaba ğaça véreler péndirin çilosunı çoh baha-
10. li déyiler.iki yüz bin nira mı déyiler, alırı bahalıymış. -yağ da bahalı o da -aynen o péndiri éle sulu sulu doldıriler o vidona. aynen su ile dartıymış, nası dartımyler, o sen yirmi çilo olduğunu ne biliysin o bidonun fatma bacı bildir bahan arhadaşım péndir vurdu. dedim ki dartTın mı? dedi kı yoh arhadaş ğaracan'ın ğansı, dedim dartTın mı? dedi ki yoh arhadaş dedi.onun suyunu ahTarduğ, tam bi sitil. bi sitil suyunu ahTarduğ
15. duh ondan darTuhkini onbir kilo. eger o suyundan dartsayduğ yirmi kilo vardı. o éle gūnah şindi üçürük. Té celalgil péndir vurımiş bidonnara. bidona dolduruşTa dartıP doldurımiş, daTıP doldurımiş. abu cembekgil suyuynan dartıy. é daha sen yirmi çilo aldugunu ne biliysin? é dartılmadan olur mu? o dartılmassa benim aklım érimi. -duz- léyler dilim dilim édéyler - he he o arhadaşım da éle étmışTi ha, allah var. ğızım neşe

20. dédi çi, ordan telifon ét'di çi ana dédi bahan niye böyüç, bidon vèrmedin çi vuralar. dédim gızım onca vardı fazla vurmadi, ne yapam. parasını yolladı, vèrdi ben söylerim eger cöersem söylerim. he yarın o gamburg geliP, o işi yapacağ. şindi aħşamdan geldik sūTümüzü unut'luğ cideç damızlığa. éyi mala cétmessen otlar yolunmı, her otlar bi yanda gūrumuş neblem valla, aħrı yalnızlığ zor. é sabbağ olı ayağa gāharuğ,
25. vay ana buçün çorolam çi bélem sıcağ vurdı telledim, hış tellerde gākdım. sonadani fırtana oldi sançi béle dikiledim ā. he valla. cōral telifon ét'Ti de eleziz'e yağdı yağdı caddelerden ceçilmedi, sel cét'Ti. amin amin. hārilı gūrulı aħrı bu ayemde bişéy var. éle dunecin hānladı hānladı. ac adam durur fatma bacı? ajlıhTan düşersin a, é gine az çoğ al, yé. o geçilerin sūTünden birer domur iç. -geçi sūTü içilir mi, uf gōhıy. -niye
30. içilmiy. -geçi gōhı.

Adı Soyadı : Hüseyin BÖLÜKBAŞI
 Doğum yeri : Kavallı (Helezür)
 Doğum tarihi : 1920
 Mesleği : Çiftçi
 Tahsil durumu : Okur-yazar

Karışık

XIX

- ...hanıya bura lokanta del ki ögde çorba gele. köv burası. sininen gelér, ya sūrfā bézi serélir gelér. yémekler çekildi. adamcuğaz ilkin çorbaya uzanmèrdi. börek varsa börege, paklava varsa paklavaya, sūTleC varsa sūTlece... vula oğlum hele pilav yé, çorba yé.. senayi begim ben oħurdum. hakim necati beg vardı, bana dèrdi ki
5. bölükbaşı! dèrdim söle.. o çoğ gelürdi.. gāymağam da şé de vali erzürüm'da. bunnar her har'Ta gelürdi yanına dèrdi ki sezayi beg'e yémek yéme aluşTur, dèrdim aluşTuracam beg, gūsuru baħmayın, siz gidin, ben sezayi beg'i éle oħudacam ki. sezayi beg'i temsil çağururdum, sezayi beg surfada ögde çorbayı yésin. tabi birgün işTe oğuz berberoğlu'nun zamanında, dédi: bölükbaşı, dédim söle, dédi bu valiyi bi
10. devet édek burya, masıraf benden. dédim valla valiyi devet édeceksek, masıraf sendese göl var, gét orda nédersen ét.sen benim baħCama geldikTten sora masıraf bende, gārıřma. gālabalığ geleceyük ā dédi o zaman hemdi gūru'nun zamanı, şofér. dédim ki isTerse yüz giři gelin, bunnar gün geldi bahan sivrice'ye telifon édér gāy-makam gūru'yu yollér, gét söle pařayı da getürériz. é vali geli, pařa da gelsin, nolur
15. kı yanı. en az emmi elli gişiye bulur çoluh çocuğumuz, é olsun gelsin. o éniřTem bekir vardı, aşCıdı. onu da ben de hususı şeherden getürtTüm, dédim ki ge vulan -o zaman davar mavarım çoğ,kes iki tene gōş. doğğuz araba geldi. gün geldi gét'diler, paşa dutér bana, devrüsü gün teşekkür mekTubu yollér bana. dédim ki vula hemdi oğlum yanı burdan orya, ordan burya yakıtı yahdız teşekkür mekTubu için... işTe

20. geldiler yédiler, işTiler bi çayını gétTiler. yanı bu ne teşekkür mekTubu, ya biz bunnarı hepbi gördük sezayı beg. sen şimdi bahan béle bahérsin déyisin vula valiyi ne tanér, pašayı ne tanér. sen gét ali hoca'dan sor beni babandan sor, dé o nastı bi adamdı. o ozamandı geşti gétTi.

Hüseyn BÖLÜKBAŞI

Hikaye

XX

- Şimdi bi hikaye annadacam sezayı beg de dinnesin éle gétsin. hee. zamanında üç tene köse varmış. ikisi şehirde otururmuş, biri kövde otururmuş, kövdeki köse bi gün hasTe, vefat édecek, bi tek oğlu var, çağırér, dér ki oğlum, ben daha bu hasTe-likTen gurtulamıyecem, sen çok diğğat ét, ideren için bi şe dénem de, ét sen iki
5. köselere raslanıyasın. bu nesiyeti vérér babası. gün gelér baba vefat édér. oğlan birgün gahér idereleri şeTe işTe: gidér dağda odun kesér, götürér onu çarşıda satér, ne alérse alér gelér, devrüsü gün gine béle. ben bizim eleziz'i tarif édem ki aqlız yata. temsil kombinanın önündeki yoldan gidér, ora birez rampadur şeyin ögi. iki köseler orda gezinérmiş. adamcuğaz işTe béle efédersiz gára pis bi merkebi var,
10. odun üklemiş. orada rampa birez müfetTişligin önü, dürtér ki merkeP çıha. birbirine dérlér ki: yav ne merkeP ya, bunun sağ gulağı olmasadı, ben bunu yéddi mecediyeye alurdum. o zaman tabi yéddi mecediye eleziz'i alur. vula oğlan déyi valla éyi bi hama rasladım. dolanı o yandan eşşegin gulağını kökTen kesér, gine aynı yoldan gelér, bu döne öteki dér ki: yav bunun sol kulağı da olmasadı sekgiz mecediye vérürdüm bu
15. eşşege, birbirine sölerler. oğlan bi daha dolanér gelér: vallaha dér bunun gulağları kesük olmasadı on mecediyeye alurdum. hıı éyvalı éy. babasının vesiyeti hatırına gelér. dér ben iki köselere rasladım. gidér odununu satér, alışsam eve gelér. garı dér ki herif hanı merkebin gulağları. dér ki garı sorma, babamın vesiyetini dinnemedim iki köselere rasladım, ben déyi çıkarTurum sen marağ étme. adam gidér bi gömşudan
20. yédi sekgiz tene altın borç édér. bi méşe sıhı yapér. kominenin önüne gidér efédersez o sıhın gálin. terefinden o altunnan merkebin götüne hepbi dürtér. o rampaya geldi mi onnar gine orda géziler ya. merkebin güyrigine dürtér, merkeP zorladısı altın pıt düşér. alér bi silér, cebine goyer. onnar gözlér. neyse rampayı çıhanaten sekgiz altunu da düşérTer. bu döne bunnar gelér, gardaş bu merkebi bize sat. nére satam,
25. varım yoğum bu. satacasın hanıl gürül dérken ombéş mecediyeye vérér merkebi. dér ki yannız siz annaşamassız, siz bi han dutun, birez saman goyun, birez arpa goyun, bi gazan alın, gazan su doldurun, aydan aya gelin parazı bölün. siz béle günnük annaşamassız. herüfler varım da orya harcér bi han dutér éle goyófler aybaşı olér, adamlar gidér, gapiyı açér, gapi açılmér, gapının yaruğundan bahér, déyér vula

30. meci diye de sışmış. nal parılér ya. bunnar ğarıyı ğırér ki merkeP odun gibi olmış, dört tene buşğur var orda. vula dédiler bu bizi mefétTi. gidék de öldürek serve-tinden biriniz şe bulah, ğarısını da birimiz alah, bu adam işi yapTıhTan sora gelér iki tene davuşan cücügü dutér, birini hergün evde ğafesTe, birini de ğafesTen hergün tarlaya götürér. ğarıyı da tenbih eder, dér: sen beni gözle dér yanına iki ğışı yénerse
- 35 tarlaya. sen felan yémekleri hazırla. ğarı peki dér. bu adam gidér, bahér he gün geldi geléller. ğardaş dér vahTan hazır ol, daha öldüreceyök. niye yav déyi. héyir ola, nedür? yav dér sen bizi mefétTin. yav dédiler. ben unutTum siz de mi ayıhmadız, onun yanına bi zoba da ğuracahTız. siz zoba ğurmadız, heyvan savulhTan dondu. eyvah ey hele dér oturun. tabağayı vérér bunnara birer tene cigara. davuşanı ğafesTen
- 40 salér, hadı yavrum dér gét ablan söle felan felan yémekleri hazırlasın gelérük, davşan çihér gidér dağa. öküzleri salér, hadın déyér gidék eve, geléller eve. geléller ki he davuşan ğafesTe, evde. davuşana dedüğü yémekler bişmiş, gelmiş. ğardaş o işlerde bizi mefétTin, gel bu davuşanı bizé vér. ellerinde ğaş ğuruşu varsa onu da alér, davşanı da bunnara vérér, bunnar gidér o bıdık tepeye davuşanı goy vérér, dér
- 45 gét ablaya söle yémek hazırlıya. davşan vérér miyadun'un dağına... işTe rehmetli hasan bunnarı annadérdi okğalı ğayveye. éle bedava del. bunnar geléller, ğarı dér bunnar gine gelecek. bu bi bağarsulh ğarı doldurér, ğarının boynune dolér. bi de bi düdüğ alér. ğarı dér bah ben diyecem yémek hazırla, sen dé ki hele ecele étmeyin. misafirler otursun hazırlarım. ben ğahıp seni yaturup bağarsuğu kesecem, sen öl. ben
- 50 bu düdüğü bi dıfa çalacam héç aldurmıyacağsın, ikinci de disgeleneceksin, üçüncüde ğahacağsın. ben sahan diyecem ki téz yémek hazırla. peki. gine köselerim gün gelér geléller. ğarı da daha bu döne tamam. yav dér hele gelin yav, yav siz götürdüz evi tantTız mı, yoğ. éyvah éy, siz miyadu'nun dağında goyvérmisiz. vula déller haklı yav. ğarıya dér, hele ğarı misafiller ac, ekmek hazırla. otursunnar hele canım na' amanın kesildi. adam ğahér, ğarıyı salona çekér, ğarıyı da açulh goyer, odanın ğarısını ğarıyı yaturér, kesér. herülfer dér nétTin bizi ğatiletTin, bişolmaz dér o ayulhur. cigarasını yahér, odada birez gezinér. düdüğü çılharTér, gidér ğarıya bi tene çalér, efédersiz, ğarıda ses yoğ, birez durér bi daha çalér, ğarı disgelenér, üçüncü düdükte ğarı ğahér. téz yémek hazırla. yav dér bu düdüğü alah. bu düdüğü alah,
- 60 başğa yolumuz yoğ işTe, bu düdüğü alah. bu düdüğü béleki bizi ğurtara. bunnar cebinde ne varsa véreller, düdüğü de aléller. bunnar gidér şehere. arhadaşı dér ben bu ğahvede oturérım, hele dér sen gét görevin yap Ta ge. gidér hadı ğarı acım, téz bahan bi parça ekmek getür. yav hele otur getürem, ha. vay otur mu? ğarıyı hemen kesér, düdüğü çalér, çalér yoğ gidér ğahveye dér nétTin arhadaş? dér yapTım

65. tamammış. vér bende gidem. ğahér gidér bu da ğarıyı kesér, çalér çalér ğahmér. daha ben sahan sölemedim. ulan dér daha gidek, daha bunu öldürek, birimiz ğarısını alah, birimiz de işTe servetini satah, evlenek daha nédek. bunnar çlıhér geféller bunnar... gidér gendi bahÇasının orda bi mezer ğazér, evün yanında ğarı birez ataş mataş yahér, ğazan ğurér, tahtTa atéller orıya, işTe mezer yapér, mezere girer,
- 70 mezerde bi delük ğoyér efédersin eline bi demür şiş alér. bunnar gelér. ğarı da bunnarı görér ağlér, mağlér. nedür dér? nola dér, köse vefat étTi.nérye gömdüz? dér aha mezallıh orda. valla dér éyi. birimize serveti, birimize ğarı. daha herüf Te ölmüş. dér afédersen hadı gidek mezerine de pisliyeck éle gelek. bunnar gidiler bahıler, mezerin orta yeri delük, vula dér ortası delinmiş Te, dér. herüf afédersén haman
- 75 donunu sıyrér delüğe oturér, köse aşşahTan şişi sallér, ğıçımı toplér ğaçér. vula noldu dér? vula dér aşşahTan éle savuğ gelér ki. oburu donunu sıyrér ğavuşér. bi şiş Te ona sallér. vulan dér savuğ gelmér, bu sağ, aşşahTan bişé dürtér, bize. eşéller mezellikTen köseyi çıkarTéller. köseyi çıkarTéller vula dér nédek? alah götürek muraT'a atağ gelek. götüréller, köseyi bi harele ğoyéller, sırléller. gidéller temsil helezürden
- 80 sırtıadı, götüriler, çulçapur'a gidéller yoriléller. burda yol üstüne ğoyalı amburda çamlıhTa birez dinnenek, görünürük, zaten ağzı bağlı. bunnar gidér çamlıhTa yuğlér. köse bahér çınğırağ sesi var, vula dér élese dağda davar var. valla canım bahan dérlér ki padişahın ğızını al, ben nasıl padişahın ğızını alam gendi gendiye çuvalın içinde. çoban bunu duyér gelér. ğardaş dér sen adam mısın? dér he. sökér çuvalın
- 85 ağzını, nedür derdin.. yav dér orda yatannar bahan dér ki padişahın ğızını al. ben nédem padişahın ğızını, ben de almérém diye beni götüréller ki denize atalar. yav dér sen çıh ben bu çuvala girem, onnar geldise ben diyem ki padişahın ğızını ben alurum. éyi dér. vér keçeyi bahan, ge çuvala gir. çuvala giri, ağzını bağlér köse, köse sürüyü çekér helezür'e doğru. bunnar bi ayıhér ki vakıt geşmiş aħşam, vulan dér hadı
- 90 ğah sırtlıyah götürék atağ Ta gidek, ancağ hesaba gelür. bunnar sıtlér, çuvaldaki o çoban dér ki yav beni atmayın, götürmeyin, padişahın ğızını alurum. adamlar déyiler sen bunu da sayıhlérsin he. götüréller demür körpüden firaT'a atéller. yav bunnar gelér ki kösenin keçe çiminde, sürü ğapının öğüne çekili. vula dér biz seni denize atTuh, sen nérdén geldin bu serveti buldun. deliler dér, ya dér ben dédim ki
- 95 padişahın ğızını alurum, alurum. siz bahan ğızdız. padişah bahan bu sürüyü de vérdi. bu keçeyi de vérdi, siz geldükTen sonra ben denizden çıhTım. yav dér élese ğurban bizi de götür, biz de bu servete ğavuşah, başga yolu yoğ. bunnarın heresini bi çuvala ğoyér, ağzını bağlér, merkebe ğarınan tayléller, sürer, götürér. bunnar merkebin üstünde, çuval da aluruğ padişahın ğızını, aluruğ, aluruğ. demür körpüyeten götürí.
- 100 götürér orda sökér, ikisini de şaap çuvalden atér suya, siz aldız mı, dönér, gelér, yer, içér muradına geçér.

Karışık

XXI

- sabuncu meheddin'i tanursuz, bizim bu kövde bi öğretmen vardı.egitmendi esas, öğretmen deldi. ésan özer. o zaman bu maden kövlerinde. işTe bu derede, avurda o bina var ya, o binanın alt yanında maden ocağı vardı işTe. orayı dinemit şeyi yapmışTı. orda da işTe ğara boya ğaynér, yérden bişé ğaynér, onu ğara édéllerdi. ova
5. kövleri, bu çevre kövler. bunu alér götürér o zaman evlerde béz tohurduklar, o bézleri boyeller. yanı oraya baĥan adam ambu baĥCanın bitüşüğü onnarındı, üç dört veris. yanı bunnar muazzam orda idare édérdi, o boyanan. işTe bu bi gün çok feci bi afat olmuş, mevsim yanı o girazlar nişan mişan degmişTı. o ésan da burya gelmiş, iki tene daş bulduĥ, o harıĥa ğoyduĥ. dédi ki yav bu maden daş. ğüve bu maden daşTı.
10. gétTük ğazmadan bi iki tene çıĥartTuĥ, aldı götürí. madende bi öretmene götürér. o öretmen de dér ki yav bi şirkete gösTer, götürerek eleziz' de sabuncu var ona verürsek bize bişé de verür.éyi dér. götürüller sabuncu'nun orya sabuncu dér ki: biriz şef olacaĥsız, biriz müdür olacaĥsız. hoş bi tav. ğoca lise öretmeni tav olí. o devrenin bi lise öretmeni ha. haman tav olér. haman ğabul édér. biri şef olér, biri müdür madene.
15. bunnar bi gün tabi o zaman béle yol mol yolTu. cip tutup geléllerdi. iki tene miyendis getüréller. sabuncu'nun ğaym şemsi demürel vardı, hepPizinkine de allah rehmet étsin, o rehmetlik éyi bi adamdı, dürüs bi adamdı, hillesi yolTu onun. neyse kesin, tabi hepbi sona örgeneceyük. bi de palu'lu cemil zırĥıoĥlu vardı, tüccar terzidi. bunnar üçü ortaĥ, bunnar geléller bi iki tene de miyendis getüréller. bunnar geldiler
20. dereyi keşf meşf yapTılar, o şemsi beg dédi ki, aĥşama ğaldılar béle dédi bunnara bi yémek véresin dédim. he. bi yémek vérdük, dédi ücürét mücürét. dédim baba ücürét mücürét déme yav hadı savuşun gidin.yav dédi senin de haĥĥın véreceyük. sen bize yardımcı ol, haĥĥın yémezik senin. işTe bunnar gétTı. geldi bi gün de gine bi haritacı maritacı getmişler, kövde camının damına gétTük o zaman muĥTar
25. abdulla yanı yéyici bi ğışidi de allah var orda para yémedi, bilmedi, o da ğafildi yanı. insan ğafil. tabi bizi éle mi ğanduréller.gelen ğışiler de yanı hepbi birbirini zehirlemişler. yav bu köv béle zengin olur, béle çalışacasız, béle vurgunuz olur. o ĥaritacı bahan dédi ki sen dédi burda ileride nére var? dédim geĥolar. béle arĥama geşTı, béle barmaĥından nişan al ben görem, aldım. bi tencsi de haman masada çizér. işTe
30. burda nére gidér, ordan béle nére gidér dédim. üçgen şekline dönér ğavaĥ, camisi ve çeşme birbiri yanındadır. peki ordan da şurya ne dérsiz? huş var, o gördüğüz çalılar. orya çekTiler, ordan da yoĥarı ĥuĥ'un cami çeşmesine. yoĥarı ĥuĥ'un cami çeşmeden de gine helezür,hanıman ĥaritacı bi daĥĥa da çizdi, yapTı, orda ha caminin damında bitTı. o zaman o kaĥıdı möhürlediler. beş kaĥıt vérdiler, o

35. zamanın parası bunnar aldı gétTi. bunnar gétTükTen sora tabi bu işTen uğraşan görenner, bunnarı géj géjden duyduh, tabi hoşulu münür beg vardı, gelmiş burya. işTe burda bi gonusTuuh, dedim ki işTe münür beg durum béle béle oldu. dédi éyi étmemisin. dedim ne yapam,daha éyi kötü. yav dédi sabuncu piCin birüdür, gallesTür dédi, içime ataş düştü amma iş geçmiş. herif tapuyu bile yapmış, maden
40. ganununa göre. bir gün de ben bahTım eleziz' deyim bahTım belediyede yangın var. sivrice'nin helezür köyünde sabuncu meheddin'in madeni faaliyete geçmiş, çalışı.. halla halla yav béle bişé yoğ. ben bunu nérden soracam? dédiler ki şeye gidecesin? yav dédiler orya gidecesin, sen orda örgeneccsin, başğa yérde, belediye nedür, belediyenen ne işi var. belediyeye yazı vérmişler yayın yapmış. gétTim orya buldum
45. orayı. hazırlardan éyi olmasın, hoş bi adammış, gahTı dosyayı yéndürdü dédi he tamam. é dedim ki ben o kövliyüm, éle bişe yoğ.otur, otur dédi hele. oturdum, bahan bi de çay ısmaladı o adam. peki dédi nası vérdiz bunu. biz sanayi şeyine gétTük, vérdük işTe bildük mü beg, bilmedüğümüzden vérdük. ne yapalmı dédi. tapu yapmış, işi bitmiş, sizi sıkTır étse bile éder, bişé alamassız. ne diye tapu étTirdiz?
50. ne diye vérdiz ? hadi gün geldi işTe birez çalışTurdu, geldi. tabi adamcağaz zaten beni irahlaşTurdu, hês dédi sen bu dayreye yanaşma. amma efédersen muhTardan guyrugu guyruga doladı, hês dédi bu dayreye yanaşma. yanaşma, yanaşma! yétgi yoğ elinde. bi miyendis var emekliye ayrılmış, geldi bana ortağ oldu, hüsegin beg isminde, o adam yanıma gelér,gidér. dérim ki hüseyin beg ben bunun şerbetini işTim,
55. hemin daha da içerim, bu suyumu da kirletér. buna güvenmiyesin. yoğ yav dér bahan bişé édemez. oğlan da burda işTe bağıgal tükenimiz de var, bunnar her işCi gelér, günde bi işCi gelér, biri on paket çay alér, biri bês paket alér, biri bês kilo şeker alér, biri bês kilo prinC alér. ben bi gün söledim, yav bu nolacağ? bişolmaz dédi, vér gétsin sen dédi. halla halla yav herif belki evine götürér. bişolmaz yav vér
60. gétsin. sen ay başında paran almayacağ mısın ? he. yaz vér gétsin. éyi. tabi sabuncu'nun işCileri de aynı istikakı yér. hüseyin beg de buranın şeyine ortağ,şele ortağ oldu. maden sabuncu'nun. gendi çıkarTacağ, satıp parayı bölecekler. o zaman isgenderun'a vérdiler. o zaman işTe götürdüler, numunelik götürdüler yüzde gırh iki geldi. isgenderun gábul étTi. bu döne bunnar gétTüler orda müdürden, iki miyendisi
65. gördüler, ireli gelenleri. onun yanında bi mısTafa vardı,çalışérdi, o gétTi gördü. afédersez piCin biri. o gétTi gördü, o zamanın parası bunnara sekgiz milyon vérdiler. bunnar hepbi meydana çıhTı,eşgereye çıhTı. sekgiz milyon veréller. bunnar bu döne dér ki, ügüdün de getirün istasyonun oraya gıranğ gurdular, ügüderdiler ha. daşı toprağı ügütTüler götürdüler. hüseyin burda bi dozer bi kepçe, on iki tene

70. ğamiyon. iki tenesi gendilerin, on tenesi kiraliğ. (bu ne madeni?) bakır. bunnar işTe daşéller, götüréller, kéf yerinde. yanı ayda getürüp bize bés altı yüz bin nira para ödéller, o zamanın parası. yav istikak yéleri ha, bağğal tükenine ben hama hüseyin beg'e boyna solérim: hüseyin beg bu iş yanniş, sen ilerde bu işin ecrini çekeceksin. igirmi bés tonaş mı ne vérürlersemiş eger, hangi ayda sabuncu o zamanın parası
75. yirmi bés milyar da sé alacahmış, bahşiş alacahmış. bunu da hüseyin beg duymamış, bunu hüseyin beg gün gelér duyér. gidér sabuncuya dér ki: bunun héç olmassa yarısını vérmessen üşTe birini bize vér. o da dér ki: senin bu işlerden hağğın yoh, ben sahan pırotoğolumuzda maden benim, çığarTma, çaluşTurma senin. hüseyin bu döne bu da tikTi. işi gevüşetTi ki tonaj doldurmiya. arabaları yolladı, gendi iki
80. arabası ğaldı. sabuncuya bu işi yapınca bu döne muğTar da sabuncu'nun terefi. muğTar dédi ki hele sen bu mısTafa'yı çığarT. mısTafa da küçCük yaştan beri sabuncu'nun māyetinde böyümüş. her filim firıldağı onnan dönderi sabuncu. muğTar dér ki onu çığarTérsen çığarT, çığarTmérsen mülkiyetime girme. oranın mülkiyeti de muğTaların ya. onu çığarTılar, bu döne hüseyin beg'i de sabuncu sikTir étTi. bu
85. döne o mısTafa ge'Ti haber vérdi. hanı ya ekmeğinen oynadılar ya, dédi ki bu esası degül, hilledür, paranan bu iş oldu. bu döne yeniden malı ğodular, mal sıfır. mal sıfıra düştü. bi zaman isdesyonun orda yğılıdı, ğaldurdular, o benzinnigin orya, keklük tepen'in arğasına, bi yanını da yol mollara sepTiler işTe. işTe o zaman hüseyin beg de iflas étTi. bu döne sabuncu'yu ben de mahğemeye vérdim. suyum
90. kirli. bu su geli, aynen merkeP südüğü, şimdi havuzda bellidür. a. tabi ben bunu mahğemeye vérdim. işTe yétmiş üşTen başladım. seksan sekgize geder, ondan sora gendi geberdi de vaz geşTim. şe le vaz geşTim: tabi o zaman burya bi hakim geldi, o da urfali'di, birecikli'di. tabi bunu götürdüler sabuncu'nun apartumanına yer buldular. bizim kövüler yapTı, bu işi ha. hakimi orya ğodular. tabi ben yétmiş üşTen
95. mahğemeye girmişim, ben néçe hakimler değişildi, néçe hakimler görmüşüm. gidip gele gele ben de bi avukat olmuşum, ben de bi hakim oldum ya begim. şimdi ben senin yanında sekgiz on sene içinde olursam her yolun her merefetin bülecem, ağlın varsa. bu döne yıldıray beg, benim reddime gétTi. ondan evvel bi hasan beg vardı, o benim reddime gétTi. dédim ki sen beni reddédemezsin. nizipli. ğadıdıroya geldi
100. sonadan çoğ Ta pişman oldu, bana çoğ da üzür diledi. ge şu davan yürüt. dédim ben daha o davaya gelmem. o dosyayı atın ambara gétsin. gétsem de bura bozuğ, bura bozuğ neyi hakédeceksin. bura bozuğ şimdi adamlar gidér miyendisi görér, ben éle gördüm ki beyefendi. ben bi tarihTe o mehmet altunkar'ı da avukat tutTum. mahğemeye gidip gelmérém, güvencim var, bahğim bana bi gün o zaman afyonnu bi

105. hakim vardı, burya başga keşfe gelmiş, ben de gétTim. beni hésaba getTi, bi teke düşürtTü, bölükbaşı, dedim buyur: ge davan üstüne dedi. halla halla, bu geder bişe dedi. bölükbaşı ge davan üstüne dedi. gétTim davanın üstüne, yéddi senelik mahgeme gaybétTim. avukat para yemiş. é tabi o afiyonnu hakim gétTi, ondan sora işTe o garağocannu bi tene vardı geldi.

Hüseyin BÖLÜKBAŞI

Karışık

XXII

- temsil biri oğlan mı everecekTi o yüzelli hananın hana büyükleri hepbi toplanurdu, hepbi toplanurdu, güzel dérdi, héyirli güdümlü ola işTe. esgüklerini de o zamanın géyimine göre, o zamanın yéyimine göre temin éderdiler, yapardular, yakış-Tıurdular, bunu béle gördük yétüşTük. gün geldi birinin çocuğu esgere gidecek
5. ombeş gün, bi ay o giden çocuğu davat éderdiler, bi ziyefet vérürdüler, hem kimin olursa olsun, zengin osun, fakir osun. esgere gidecek, haniya pusulası gelmiş, gidecek, onu bi döne kövün ireli gelen gişileri, fakirde ne var saten, fakir fakir. kövün ireli gelen gişileri, hemi yanısıra sekgiz on tene de fakir çağırurdu, béyle bi dönderürdüler gétدیği zaman da tēē o hoşun gedige gader yollardular, köv, garısı, çoluğu
10. çocuğu. bi döne de gidérdiler. işTe bir gün, iki gün büyüklerinden otururdular. işTe vetena gétmişTür, bişe olmaz, gelir. tabi o zaman béle bişe yohTu. bunnarı béle gördük, béle yétüşdük. é şimdi bu yaşım içinde bunnar hepbi unuTuldu, silindi, geşTi gétTi temsil ramazan aylarında gücü olanlar, tabi köv yüzelli hana fakiri de çoh vahTi éyi olanı da çoh. o bi ay ramazan o fakirlerin işTe temsil beş teneyi sen
15. çağırérsin, bi teneyi efrayim çağırér, beş teneyi o beg çağırér, béle dönderürdüler. o fakiri ramazanda yémek yédürürdüler. o fakirc ramazanda yémek yédürürdüler ki, büyüklerimizden béle dinnerdük bu ne? faqır beki gücü yohTur, ramazanı yér, ramazanı yér beki gücü yohTur. haniya evünde ekmeği yoh, yémegi yoh, gatiği yoh. bunun için çağıréller, bunun için davat édeller, biz bunnarı hepbi gördük, ben
20. bunnarı hepbi yétişTim. é şimdi bu güne de yétişTim. şimdi birinin çocuğu esger olér, éyi ki gidér yav hele gétsin. de bi müddet babası, annesi, ayilesi perişannı çeksin, kötü fikir, pis fikir. bunu da şimdi görérim. birinin çocuğu evlenér, bahársın hani ya icabında adamcuğaz ona gidér atTan bi çivi goyer, o yaramaz yav, sen niye ona çocuğun vérérsin. allah'ın emri éle del yav, mıqadderat o. yav sen niye engel olérsin bunu. é bunnar hepbi kötü fikirler, şimdiki ortamda yanı gusura bahmiyasız
25. begler tahsil çoh, servet Te çoh şimdi ama hayet yoh, nédem ağa da ossan hayatın yoh, paşa da ossan hayatın yoh. o zaman birlik barabarlılı vardı. şimdi kövlerde o birlik, barabarlılı gahTi. şimdi şehir nasisa kövler de éle oldı ha. şimdi şehirde bi apartuman da oturé kim kimi tanér, héç. kövlerde éle olmuş. kimse kimseyi tanımaz.

30. yanı herkeş birbirimin cyağında, aleyhinde buna çalışérük şimdi. hepimiz buna çalışérük, yekünümüz. yanı sırf bu köv del, çevre kövlerde, nére olursa ossun: biz béle gördük, béle yétüşTük, temsil yoħarı hoħTa birinin evi yanmış, o zamanki büyükler burda ireli gelenner toplanurdu, dérdi ki yav, o adamın evi yanmış, ya onun bi heyvanı ölmüş, ya işTe haniya gücü yétmiyecek bişé olmuş, ona bi yardım
35. götürek, yahut ordaki burya bi yardım getirürdü. biz béle yétüşTük biz béle gördük. bunnar hepbi ğaħTı, yanı péy péy arıyannar var. şimdi bi sizi gördüm, bi de cemal gürsel inkılabında burya bi talebe vérdiler, işTe o zaman ünverisTeleri dağıtılar, haniya burya bi talebe düşTü, isdanbullu'muş. o devre kövde benim bi ğaħvem var, gelér ğaħveye aħşam el ayaħ çekildise gelér, ama bazılardan éyi
40. olmasın éle yılan gibi bi çocuh, tabi ünverisTe talebesi. é tabi o zaman benim de genş devrem. dérdim ki yégen_ağa bişé soracaħsın? çoħ şé soracam dérdi. dérdim ben de sorma. ğaħve dolu, gét cömeħetTen sor, ben çayımından meşgul olam, sen de soracam dérdi. illaham senden soracam. dérdim ki soracaħsın.yav dérdi yöreye göre soracam. temsil bız buna biber dérük esgi adı bu kövce ney? dérdim ki isot. gülerdi,
45. tabi not édérđi, tabi bés altı ay ğaldılar, onnar. temsil dérdi ki, ya sen müsede étTir, hele bu ezeni ben oħiyam. dérdim ki yav imamın işine ben ne ğaruşurum. bunu imamdan müsede al gét ezeni oħu. yav dérdi sen sölesen imam ğırmaz. tabi o devre muħTarım ben. sen sölesen imam ğırmaz. dérdim ki işTe tabi o zamannar imamlar kövün yérlisi dérdim hele müsede edin öretmen ezen oħusun. temsil gelürdü
50. bu domatese bunun esgi ismi, siz buna ne sölersiz? dérdim ki biz buna şilton sölerdü. he halla halla kürt lisani işTe, şive éle gelér. kürt şivesine gelér. é biz bunnarı hepbi gördük. esgiden efrayım ğazadan seplensedı yanıma gelérđi. şindi ben bunnaru arérém, siz inanın ben arérém. arérém amma bulamérém. nére bulacaħsın? ula benim tütünümü siz içemessiz_ã. efrayım_begın üzünü ben güzün gördüm, bi de
55. şindi görérém. onuncu ayda gördüm burya geldiler, o sırada göçüP gidecem eleziz? de oturérém. bir gün eveldi uğradılar, ondan bu yana bi de şindi gördüm. yanı esgiler şindi bulın mı beg. esgileri şindi hepbi de allah bağışlasın dört tene çocuğum var dördünün de vahTı da éyi, aylıhlılar, bi tenesi emekli, ahan bi tene ğarşıda saman basan boş, birez sigortası var işTe. ben de emekliyim, mülküm de güzel, ama
60. hüzürüm yoħ. hüzür yoħ, ğomşunan aran yoħ. esgiden büyük vardı, güçCük vardı, o yoħ, şindi temsil bi genC ordan geçér, allah'ın sefamını vérmér, dönüP balımér bile, yav niye ben sahan nétTim yavrum. derdin ne, senin fikirin ne? bu pis fikiri niye daşérsin. şindiki insanlarda hüzür ğalmadı, hüzür ğalmadı. tabi siz dayirelerdesiz, böyüg adamsız, fakirin şeyini görmérsiz ki, ne çekér, neđér? ben bazı aħşamlar o

65. şehirdeki çocuklar da gelir bazar günleri felan iki tenesi ağır balımda derim ki oğlum ben bele gördüm, yoğsuza çoğ bahın, verin, bişolmaz. verin ha olur? fakir, yoğsuz bi sürü çoluğ çocuğ var. allah'a şükür işTe sizin ğarnız toğ, ekmegiz var allah onu da ele yaraTmuş, bizi de bele yaraTmış. ama bunnara inanmerek. bunnarı ğabul etmerek. temsil der o da çalışsin, nerde çalışacak? nerde çalışa? iş yoğ, nerde çalışa söyle çalışsin. ğabul edem çalışmayı. nedem ben size ne annadam ki? ben esgiyi çoğ arerem. (kaç yaşındasın dayı?) yétmış beşi bitürdüm. (bu köyün adı ne?) helezür, yeni adı ğavalli. (burda mı doğdun) he burda doğdum, burda böyüdüm.

Hüseyin BÖLÜKBAŞI

XXIII. Hatıra, Yaşadıkları XXIII

- zülümkarlara çoğ yetişTim. bu köv ele oldu ki yüzelli hanadı gün geldi dörTe bölündü. dörT ğavime bölündü. şimdi tabi o zaman çoğ genCim, asgere bile getme-mişim, ben ğırğ ikide asger oldum. şimdi temsil bi muğTarlığ olacağ, o zaman ray may yoğ, ray yoğ. şimdi ğarağoldan bi onbaşidan iki tene cenderme gelir, hadı
5. baham geldük nolacağ muğTar tayin olacağ. temsil köv dörde bölünmüş, dörT ğavime. camiye toplanur millet, camiye toplanur. o zaman gine işTe sizden de allah razı olsun, aklı yeten fakir böyükleri o zengün böyükleri girmér bu işin içine. o fakir böyükleri, o camının içersinde o ğavim başğanlarma söyér yav gelin bu işTen vazgeçin, gelin bu işTen vazgeçin, gelin işTe orada felan felan ğışilerin muğTar, aze
10. tayin edek, çıışın getsin. eger işlerine gelérse ğabul edérler, işlerine gelmérse kes sesin, sen ğonuşma. sen kes sesin ğonuşma. çünkü heruf bilér rayı güjlü da arhasında rayı güjlü, adamı güjlü. a bu döne ombaşı sorar. tabi o zaman bi ombaşı bi general, geldi mi köve bi general, temsil ombaşı sorar felani isTiyenner barmalı ğaldursun. oy moy yoğ he. temsil on ğişi gol ğaldurur peki filanı istiyenner, o sayér ombés ğişi,
15. ötekini istiyen işTe hangisi haniya gol çoğ ğahmissa, o muğTar. bu döne beg muğTarlığ sende. kimi tayin edérsin, sen mi olérsin, daha ray sahan geşTi. ikTidar sende bu döne de işTe der ki ya ben olérem, ya olmérem felan ğişi ben tayin edérem. bu döne ötekiler ğarşı çığér, der ki sen o zülümkarı niye ğarşımıza tikérsin, kövü mü öldürmek isTérsin? ğonuşma ula der ğazanmışımı candarma da dipçikler, ğonuşma vula. ikTidar o almış. nası almış? aléllerdi işTe bele. helen daha bu var yegenim. helen daha var, doğuda anarşik var, o anarşik hepbi burda da var. zaten burda ki yer, doyér, gidér, yatér, daha neyine lazım. o da orda aj durér. anarşik burda da var, yanı o cenevar bu sivrice kövlerinde de var. é şimdi satan hepimiz bozulduğ. satan dürtis olsağ bele olmaz. hileyük, hepimiz hileyük. ben o zamanı nedem,

25. bu zamanı nédem. yani bu zülümkarlığı bunu da gördük. éyi insanlığı da gördük. hepbisini de gördük. ben yetişmedim, işTe bu yusuf ağa dedükleri gişi, bu kövü éle étmiş, éle étmiş, éle étmiş. ezmiş tokmuş, mahgemededen süründürmüş, göçürTmiş. temsil o zaman iki tene cendermeden ya bi yüzbaşı, ya bişé gelir. hadi sen yükliyeceksin. niye? sen yaramérsin. yav niye yaramérém. ben de vetandaşım, ben de bu
- 30 kövlüyüm yav. hadé! bu köv béle dağılmışTı, o ağanın zamanında dağılmışTı hepbi. téé ordan aldığ bu hasTeligi. bu hasTelik böğün töremedi. ziya beg'e bi gün söledim yav nolacalı bu iş? dédi sen gârışma ben o işi eyerlerim. yalnız haşa burdan bu köv namussuz. dédim ben de dahilim. yoğ dédi dur sen. şindi bu adamı gider işTe fidan alér, tohum alér, yani bizim bu köv üçün var gücünü ğullanér, bi gün ğaymakamnan
- 35 bölük ğumandanı gelmiş, bu havuzun dibinde oturérük. dédi ki birer tene pompa alacasız. dédim ki ğaymaşam beg güjü olannar alsın. yani çüfçüler herkez bi pompa alacalı, ilaşlama şeyi. dédim ki güjü olana gönderin, güjü olmiyannar ne ala, dédim. biraz dikTatörlük Te var, işTe, emür, emür. işTe o zaman muğTar aldı, bi de ben aldım; éhmet çavuş, mehmet çavuş Ta gârşı çılmış. bunnar gétmiş ziya begin
- 40 hağında dilekCe vérmış ya efendim onnara ziraatCı pumpayı bedava vérmış, ğaymakam beni çağırdı. gétTim sivrice'ye dédi ki béle béle bi dilekCe var, dédim olabilir, nolur yani dilekCe olsa. sen bize emür vérdin. aldugumuz yer belli, makbuzumuz var. ben bunu o zamanın parası altıyüz jgirmi béşe aldım. tabi onun gârşılığı altı yüz jgirmi beş liralığ da ilaç bedava véridi. muğTardan ben heremiz bi tene
- 45 aldığ, onnar almadı, onnar da gétsin alsın, biz goymadığ mu? tabi ziya beg'i çağırér, dér ki bi daha o bölükbaşı'nın evüne gétmiyeceksin. bir gün gübre getürmüş, meydanmığ'a dağıTér, allalı'n cuması ben gétTim dédim ki ziya beg bahan da lazım, dédi sen gét gârışma dédi, sahan gübre yoğ, é yoğ yoğ. savuşTum gétTim, birbirini takiPédérler hele ziya beg kiime fazla vérer, kiime eksük vérer, ziya beg de
50. sorér ha ğaş dönüm buğdan var, gelip gezecem dé. gezecem dédi mi dizi ğinlér herüfün, ziya beg biraz dikTadı. gezem dédi mi herüfün beli ğinlér, herüf dört dönüm bağ da ekmiş, édér on torba gübre ala. tabi béle ikinci oldu, gübreler bitTi, bahan gübre ğalmadı. tek bahan del, bi ğaş gişiyé ğalmadı işTe. yalnız ziya beg'in nazı geşTükleri, ğalmadı bi ğaş gişeye. dédi ki ben getürecem. peki, dédi ki cömeet
55. gelérém diye şikát étTiz beni, bağ dédi, camıdan çığTığ, övle geşTi, ikinci oldu, ben ğavaltı da yémemişim, acım da. hész kimse de ses yoğ. ekmege geldi mi ziya beg hadi gidek ben sahan bi çorba içürem, gine benim gübrem olmasın, ben alurum da. benim gübresiz de ğalsam bişolmaz. ğıymeti yoğ. yoğ ben yarın bi ğamyon gine getürecem, siz niye gürbesiz ğalasız. mersin'den getürérdi ya. biz béle adamları da gördük.

60. sezayı beg ğurbanın olam şimdi heteyi sırlı kövlüde görme, hetemün çoğunu sende gör, sen seçememissin kimseyi. şimdi ben geçende o dıfmatési suvarérim, ben éle bi kere bahTım iki tene beg éle ordan selam vérdiler. aleküm selam dédim, yanımda éle su da şırıltı var, ğulağı da birez ağır, elimi salladım, geldi yanıma, hoş bés dédim necisin? vallahi dédi geldük bu seküleri kevsétmeye, é dédim geçende gelmişTiz. biz
65. dédi yétilisiyök. ha dédim saten ben de sizi arérim, o ki yétilisisiz, bahan yétili lazım, ben yétgüsüzü nédem. geçendekileri ben görmedim de o adamlar démiş biz yétilisüzük. yam gezérük ama bizim yétilimiz yoh, o bitenenin üzünde éle bi yara da var işTe ceneb-ı hak terefindan béle siyahlaşmış, bi derT işTe. dédim ki yétili hangışiz? o üzü yaralı olan gösTerdé dédi müdür ā işTe dédim müdür, dédi he.
70. dédim élesem müdür beg senden bı şım var, dédim avu dağı görérsın, o bahCayı? dédi he. dédim bahan üş tene sekü yapasız. dédi sezon bitTi. dédim nası sezon bitTi? bitTi dédi. dédim pekala siz bu ilk köve geldigiz zaman ğonuşmalarızı ben dinne- dim, altı sene davam édecekTi, bu daha üçüncü seneye girdük hemin, bu nası para bitTi, bu nasıl oldu siz. siz bu paraları nérde yédiz, nası oldusa bunu bana annaTdız?
75. öteki güldi yoh yémedük, bitTi, ankara durdurdu. ankara durduramaz bu işi niye durdura? bu para dış devletTen gelme, bu para bu köve harcanecek. bu altı sene siz o zaman ğonuşTuz devamı var, bu altı sene, üç sene de bitürdüz bunu. bu nası bitmişse bunu bana söyleyin. ya dédim o seküleri yapacasın ya bu hesabı bahan vére- cesin. valla dédi ne hesabı vérebülürüm ne seküleri yapabülürüm, sezon bitTi, para
80. bitTi. parayı götürdüler işTe o yanda bu yanda yédiler, éle olérdi doĝĝuz tene takrı gelérdi, bu yoldan geçérdi. bu nérden gelérdi? bu hepbi bu paranın içinden. ğonuş- maları éledi. ğonuşmalar éledi, ben ğonuşTum. o hoş bitene vardı ismini unutTum, bahan dédi ki ğaĝ sen ğonuş. dédim ben ğonuşmam. kövün muĝTarı var, heddim ne ki ben ğonuşam. bi daha bahan dürtTü. ğaĝ ğonuş. dédim héş ğonuşmam. beni dışarı çaĝırdı, ğonuş dédi. dédim ğonışmiyacam, ne ğonuşam. olmiyacah işi ne ğonuşacam dédim. dédi élese yav muĝTar bişe' ğonuşamér, bişe' bilmér. dédi élese bana misade édin sizin vekeletize ben ğonuşam gendilerin arĝadaşı ha. üş müveseden de gelmişler zıraTtan, köv hizmetlerinden, ormandan. heresinden üş dört gişi gelmiş, sekgiz on gişiler. tabi o adam dédi ki arĝadařlar ğusura bahmayın dédi ahan muĝTar ben
90. oldum dédi, kövün namına ben ğonuşacam. ne diyeler ğonuşTu. sorér işTe ziraat- cılara sizin göreviz ne? sizin göreviz ne, sizin göreviz ne? işTe herkeş görevini ğullandı. töbe ne görev ğullanması, hani ne görev ğullanması. şimdi sezayı beg déyi ben görevimi ğullandım. nérde görevin ğullandı yav! sen güzün bahan fit toĝunu yazdın, niye vérmédiz? , éle mi? baharda işTe köv hizmetleri şeye vérmış, mutahiTe

95. vérmış, bu seküler yapılacağ, bu seküler yapılacağ o sıralar çocuğlar gelér, gidér,
işTe geléller ağşamları eve, déller ki işTe böğün bu ğader yapTuğ, dérim ki oğlum
az yapTuradıız, iki ğomşu gine yapTursun. yanı bize de bu arđada dünyayı yapmışlar
allah var ha. dédi hêş sesin çığarTına yapéller, yapsınnar. éyi yapsınnar bağağ,
yapTılar, yapTılar götürdü orda su mu var? bağ avurayı yapTılar. orda su mu var?
100. bağ! bağ! o dağda méşe görüner, méşenin üsTünde belli seküler bağ, orda su mu var
dağda? o yanı dağda görüner, siyahlanér, o yamaşTa ha. o ağartının öte yanda
oralarda su mu var? olur mu bu? bağ mehefTin buraları yapTurmuş té o tepenin önú
ğoymér görüne. oraları hepbi yapTurdu, bu yanda yapTurdu, su mu var yav? insan
birez de merhemet éder. bunu sorumlu olacağsın. ben o köv lızmetlerinde gelene
105. dédim ki, mütayiTin yanındaki miyendis ben burdan ayrılmış şimdi o mütayiTin
yanında çalışér, hüseyin beg isminde süreklidir o adam da onu seksan dörtTe
tanérim. hazırlardan éyi olmasın çoğ bu adam gün geldi o ğarşıda duréler: oğlan dédi
ki baba dédi o miyendis herhal seni tanér. vulan déđim ismi ne onun? dédi hüseyin
beg. he dédim gét onnarı alda gel. yolda duréller, taksinin yannda. oğlan gétTi söledí,
110. taksiye bindí geldiler, ben de yéndim aşşadı, geldiler, hoş bês. dédi ki senin buriya
geleceyik. dedim ki hoş geldiz, sefa geldiz de, yalnız ben öğdeki yapışız begen-
medim, birez bunnarı düzelTesiz. he dédi düzelTiler o adamlar allah sizden de razı
olsun o adamlardan da. düzelTiler, sürdüler gétTiler. bı ğaş gün sona köv lızmet-
lerinden uş dört tene miyendis gelmiş buralarda gezéller, ben o evün yanındayım,
115. yénmediler aşşadı, ben de çıymadım yoharı gétTiler. devrüsü gün oldu démişler o
seküleri yeniden düzliyeceksiz. sürmüş ya içini arđada bağCalığTa ğirazları suvarım
buke bağTim hüseyin beg orda çığTı, selamaleyküm, aleyküm selam dédim ya senin
bu sekülerin düzliyeceyik. dédim baba savuş Ta gét işen sen. déyi éle déller. dédim
o diyen gelsin baharı sölesin. o hangi ğişi dérse gelin ondan tartışalı. gün geldi, geldi
120. bês altı tene, démiş birađmér yav adamcuğaz. geldiler niye birađmérsin? dédim yav
siz ne yapmağ isTersiz bunu baharı söleyin. siz ne yapmağ isTersiz? biz béle yapmağ
isTérik dédim béle benim bu arazi hepbi sulı, béle yapTısız nolacağ? ya biz afadı
ğorérik. yav birez olđun ğonuş beyefendi, sen afadı ğorérsin, ben de dérim ki düz ola
iki tene fidan tikem, benim mülkiyetim. sen gétTim o dağı yapTim, gét orda afadı
125. ğoru. gét orda afadı ğoru. benim sulu yerde ne afadı ğorérsin. ğörevine kimse
bađmér. he çoğ baharı vardı. beğlere annatTim. çoğ vardı, onu da gördük, çoğ
vardı, fakire de bağardılar, fakir ğızı da gelin éderdiler, fakir oğları da everüdüler.
bunnarı hepbi gördüm. (domatesten şarap çıkarırdız) domatesin de şarabı çıymaz.
şimdi şarap üzümde çığar. é nédem sezayı beg sen baharı yétişmedin, sen baharı

130. yetişsedin, beni tanurdan. ben seni de birez terbiye ederdim, yetişmedin sen bahan. beni gét babandan sor. dé o nası bi adamdı? şimdi baş esgileri héç unutmaz, baş babası téé gençken, öretmenken tanurdum. yani helen daha bugüne gader arz edér, arér, sorér, mesela hani bi selamı gelér. şindikiler éle del ha. şindi burda işin çışTı mı, hadi gidek, daha işimiz bitTi, yav işin bitTi olur mu, gün gelir bi daha düşersin.
135. işTerse düşme, niye bahan toşum vérmedin, sen bahan bunusöle? kim ğarişerdi? (bize bir hikaye anlatırmısın?) hikeye annaTanı. he bülenner. temsil bizde bi ilşiyar vardı bu doşannardan. té seferbennikTen ğalma, ğalma bi gişidi, ğulaşları da birez ağırdı, onda o çay çoř işmezdi. ğehve düşgünüdü. dérdim ki hasan emi, ğulaşına egülürdüm, söle dérdim bu cömcete bi hikeye annat. ğahve hoşğalı mı? hoşğalı.
140. işTe doldurdum bi fincan. o zaman ki fincannar büyük, o zaman ki ğehveler de hakiki, şindiki ğahveler hepbi dalavara. annadurdu işTe dinnerdük. rediyo yoşTu, téyip yoşTu. mesele, televizyon yoşTu, nérde. ha otuz sene yeşenim ben çalışTurdum, hemin éle bi ğehvem vardı. éle bi maraknan yapmışTım ki üş ğatTdı, üş gözdi, biri başğal tükenidi, ikisi ğehvedi. bi hezan atmışTım, iki mağı ğahvedi, biri
145. de başkal tükenidi. otuz sene çalışTurdum. o zaman ...

Adı Soyadı : Selman AYDOĞDU
 Doğum yeri : Dikmen (Cüce)
 Doğum tarihi : 1931
 Mesleği : Çiftçi
 Tahsil durumu : Okuma-yazması yok

Köyüyle İlgili Bilgi XXIV

- éfendim kövümüzde bildiğimiz işTe biz dededen eşitlik kövümüz sekgizyüz hana. tabi sekgizyüz hana başdan başCadan idare edermiş, şimdise ğaldı sekgiz hana bunnar isTanbul'a ve elazığ'a şuraya buraya göçétTiler. burda ğalan sekgiz erkek Te atmışın üzerinde ilşiyarız, geşler yoç, geşler hepbi ğurbete gétTi. tarihi sorarsan bizim kövün tarihi göçeber. göçeberlikTen gelmiş, sekgiz yüz hana olmuş, ğaymaķanlıđ olmuş isTanbul'da padişahın hocası bizim kövlü kürt hoca déllerdi. biz yerişTik böyle eşitlik büyüklerden. bizim ora baş üzerine. şimdi taşla olmuş, o zaman başmış. o zaman başlar geçince sulu yéleri talla yapmışlar. ğuru üzüm olarak, işTe deveciler gelirmiş, deveciler gelirmiş, alır gidermiş ğuru üzümü. parasıyla alır gidermiş (et ğurutma işi nasıl oluyor?) onu herkes yapmı, şimdi davarı kesTikleri zaman etini hafif soyallar o bacaşlarını felan ğaburğasını, o geri ğalan ğısını é gemigini, iligin içini ğırallar ona Tuz yédiriller, işTe ğurufTuşdan sora bahara gader teze et gibi ğullanırlar. yoç bozulmaz, bu béyledir. bir gün hemama gétTük, o bacaşı filan ağıriyannar ğuma gömüldü. hamamdan çışP ğuma gömülüğ. ilşiyar annemi

15. ğuma gömmeye giderken ğetTik ki ğumun içinde puşi, siyah puşiya tahlı sekgiz tane altun, adamcuğaz orda bıralmış, tabi unuTmuş orda ğalmış. nese biz bunu elimizde gizledik elimize aldığ gizledik. orda çadır ğurmuşlar, ğayma. ğayfe, çay vériydiler, oraya ğetTik ğayıbı olan, ğayıbı olan diye sordulğ tabi o ğadın ayığTı ki benim o gelinimin altunnarı ğayıp, çığardığ o altunu onnara teslim étTik, orda adamlar dédi ki
20. érkekler altun altuna rasgelmiş de bu altunu bize vérdi dédi, yohşa bu altunu kimse vérmeydi, ya éle sölediler işTe.

Adı Soyadı : Ali Osman METE
 Doğum yeri : Üğürüg
 Doğum tarihi : 1933
 Mesleği : Çiftçi
 Tahsil durumu : İlkokul mezunu

Karışık XXV

- sora tabi geldim ğetTim, küçük yaşTan evlendim. burda evlendim. é tabi çoluğ çocuğa ğarıştığ. bu sefer bizim ğet gel oldu bişeyin sahabı olamadığ. orda ğazandığ burda yedik o zamanın devrinde para yohTu yani en fazla ğabadayı yevmiye yüzelli ğuruş, bilemedin iki liraydı. é bu durum ğarşısında bi şeye sahib
5. olamadım. iresberlikTen uğraşdığ, isTanbul'a ğetTik geldik, maşallah kövümüzde éle bi köv ki yani bağlama çekiyoruz, arğasından torpalı çekiyoruz. yani öküznen sürüyoruz, su sulayınca duvar ğayıp gidiyō. toprağın önünü tutuyoruz ki toprağ fazla ğaymasın diye. yok. aslında duvar ğaymasın diye toprağ çekiyoruz. bu sefer de duvar yihılınca talla gidiyō başlıyoruz köyden adam toplayıp, duvar örmeye başlıyoruz.
10. asma tikiyoruz, onun arğasına ağaş tikiyoruz, ériş diyoruz, ériş; onnarı tikiyoruz. ağaş tikiyoruz yani. bu arada çoluğ çocuğumu sefalet sılyntıynan yetiştirdim. é sağolsun yeğenim de isTanbul'daydı en küçCük çocuğumu da aldı götTü. tabi o zamanın devrinde béle vesayı yolğTu kövümüzde. ondan sora gönderdik ğızı çoluğ döndü anne sen de gelmiyō musun diyō, istanbul'a gelmi misin? dédi oğlum sen
15. ğet ben de gelecem. sağolsun yeğenim de götürdü onu, yetiştirdi orda. o billeri teker teker ğetTiler. işTe biz de ara sıra gidiğk, geliğk, istanbul'a. yani ilkbaharda geliğk, sonbaharda gidiğk. bu durum ğarşısında allah'a şüküller olsun iyi, durumumuzda yani, kötü de degil éyi de. devletimiz, milletimiz de sağ olsun köyümüze yol getürdü, alatirik getürdü, su getürdü, ama gençlerimiz burda ğalmıy. ne ğader şe étsek. zaten
20. ğalsalarda biz razı degiliz. bugün bi tallanın öğüne Taş çekersen nolur ğayıp gidince boşa çılıy. é kövümüzün ğuruluşuna gelince, büyüklerimizden éşitTik nérden geldiklerini bilmiyoruz. asgerlige gelince, bindokğuz yüz elli dörtTe asger oldum. isTanbul'a o zaman benim rahmetlik babam o zaman göndertTirdi beni aslında. ğetTik topğarı atmış altı tümene. ordan bizi vérdiler rami'ye, rami'de yéddi buçuk ğay

25. ğaldıĥ. ordan topğapı'ya tñmene ğursa geldik. bi tñmen ğomutanımız vardı, namığ
ergüşTñ biz ona namığ onbaşı deyidük. alay ğomutanına da taĥTa ğurusu déyidük
béle bi isim biraĥmıŝTıĥ. zayıfTı. şimdi béle bi ğñn tefTiŝ vardı, tefTiŝe ğétTik,
teftiŝe ğétTik orda dédiler ahan şey ğéliy, tñmen ğomutanı geliy. tñmen ğomutanı
geldi, dédiler ahan ordu ğomutanı geliy. tñmen ğomutanı otuzuncu piyade alayı
30. hazır ol, saĝa baĥ diye bi ğomut vérdi.döndñ ğétTi alay ğomutanına teknil vérdi.
alay ğomutanı simsiyah kesTi orda. dédi ki ben bi tñmen ğomutanıken bi namığ
onbaşı'ken de alayın başında bulunuyorum da, o namığ onbaşı dédigimizi, alayın
başında bulunuyorum da sen bi albaysın alayın başında bulunamıyosun? dédi ki
sayın paŝam sahan namığ onbaşı diye hitab édiyolar da,bahan da taĥTa ğurusu diye
35. hitabédiyolar. biz de dédikkini tñmen ğomutanı dédi ki béle bi tefTiŝ isTemiem, dédi.
onbés ğñn eğitim dédi. anamızdan emdigimiz süTñ burnumuzdan getirdñler. uzat-
miyalım çavuş ğursuna ğétTik. şimdi çavuş ğursunda bizim baŝçavuş vardı selahat-
Tin dijleli o dérs veriyó bende şu aŝŝaĝıda çay var bizim su hayal geçiriyorum,
balıĥ avı yapıyorum. artıĥ bi sahat mı ders vérmıŝ, yarım sahat mı ders vérmıŝ.
oĝlum mete dédi: buyur baş çavuşum dédim, oĝlum dédi vérmıŝ olduĝum dersi
40. arĥadaŝlarına annat Ta dinnesin. hangi dersi annaTayım dédim. vulan dédi babanın
begirimi ossurı, gel baĥalım yanına bi tene atTı ana vallahi havada bi takla döndñm.
dédi ki ananı ne yapasın sorduĝum sorulara cevap vérmessen dédi seni dédi
biraĥacam. aynı imtilan ğñnñ geldi, geldi başına tikildi. o sordu ben cevaP vérdim,
o sordu ben cevaP vérdim, bi dersTen taĥıldım. egildim béle doĝruldum nota
45. baĥıdım ğeri çekTi. uzatmayalım ordan geŝTik ğétTik éle,harbiye binasına harbiye
binasında ğaldım. yanı çoĥ rahat étTim. bizim bi tene üsteymen vardı, muhafız
bölñĝñnñ yanı burasını annatmam da ŝé olsun diye . çingene ğarıları aha ğapıdan
gelipTe ekmek isterdiler. iki tene ğarı geldi birinin çocuĝu vardı, birinin yohTır. dédi
ki asger abı falına baĥayım mı? é ben de birez ĝirĝir geşTim, asgerın parası yohTı é
50. bende sahan para véremem ki fala baĥasın dédim. bize dédi ekmek vér. iyi dédim
dutTum ordan iki tene ekmek vérdim, fala baĥıyo. maliz bölñĝñnñ üsteymeni geldi.
vulan çavuş ne yapısın dédi ben de héç inkar étmedim dédim ki üsteymenim dédim;
çingene ğarılarına ekmek vérdim fala baĥTırım, dédim. vula dédi devletın tayınını
ératin istikakını sen nası vérirsin, dédi. vulan çavuş dédi, ge baĥam benden barabar:
55. senin ananı bilmem ne yapam. şimdi ben ğorĥım bizim binbaŝı'ya giderse utanıym, é
muhafız bölñĝüne götürürse sabaĝa ğader paspas yapTıracaĥlar. burda aldı binbaŝıya
ğétTi bilimiŝsin ondan bıĝaŝ ğñn evvel de binbaŝıya yémegimiz az. çıĥı diye şikat
étmiŝTim. ğétTi binbaŝı nası ğörür ğörmez renĝ atTı biliymisin. dédi ki ĥayır ola
binbaşım. dédi ki binbaşım sizin bu çavuş çingene ğarılarını başına toplamıŝ dédi,

60. dévletin tayını da eratin istikakını vérmış dédi fala bahTuri. gét gét dédi, benim başımdan defol dédi, benim. eratinmekmek bulamı yémeye dédi, çingene garlarına ekmek vériP Te fala bahTura defol şurdan dédi üsteymene. o döndü é bende tabi cehallih, apTalih dışarıya çihTim ben kepimi çihartTim çünkü subay çoh, boyna selam vérmek lazım. ondan sora o boyna selam véri ben arhası sıra gidiyim, gicih, olsun diye. vulan çavuş dédi ananı bilmem ne yapTim eger ben senin ananı bülmem ne yapmassam. uzatmıyayım gétTi géldi çoh takiP, étTi bişé yapamadı. bin dokğuz yüz çllı dörtün heraldaki altı mayıs olsa gerek éyi hatırlamim de çllı béşin altı eylül hadiseleri oldu siz oğumussuz, vuruP çırma. İstanbul'da asgerdim. şimdi bu görmüş olduğuz sakğallı da sirkeci'de, sirkeci'deydi. é biz bi çihTih ki
70. dünya atése yani, ama ne nöbetim var ne başımda subayım var. sirkeci'de şeydeydik yanı gordonboyu'nda, bi de ombaşı yanımda vula necati dédim hadı gidelim sirkeci'yi gezerken dédi çavuşum gel hadı biz bişé alalım dédi. dédim vula bi çép bişé aldığın görsem vallaha seni şikat éderim. o benden ayrıldı ayrılınca bi gömlekCi mağızasına gétTim o sirkeci'ye dönen yerde bi gömlekCi mağızası var onu öğüne doğru geçTim. yuğardan bi çeri geldi amma o eski külahlılar başlarında béle püsüllü müsüllü, bi mağızaya daldılar o ğasıyı masıyı paldır küldür atTılar para demetTen yığın. şimdi ben de paranın başında duriyim. şimdi bu parayı alsam, cenab allah benden soracağ. é parayı da alıp götürcekler. apTalcasına orda duriken bahTim ki iki inzibat, bi inzibat yüzbaşısı geliler. ben bi selam vérdim döndü ne
80. var oğlum dédi. dédim binbaşım çasayı çirdılar da para burda duriy, bunu ne yapmağ lazım dédim. geldi parayı topladı cébine çoydu, teşekkür éderim oğlum dédi gétTi bili miysin? o parayı aldı gétTi ben aptalca arhasıra seyrétTim, bili miysin? uzatmıyalım gétTim çavuşa çoh uzun da ğısa keseyim. çavuşa gétTim ki bizim ombaşı sahat ombir buçulı on çki sıralarında geldi ki o çader gömlek öteberi almış ki
85. şimdi seni nöbetCi subayına şikat édim. burdan al defol gét dédim néyse aldı gétTi sabbahçeyin çahTim ki iki tene gömlek bahan ayırmış. vulan şimdi ben bu gömlekleri géyinsem al osman şimdiye çader béle gömlek géyinmemişTi, bunu tamam çalmış dutTum, gétTim çumçapı'da enişTem'in bavuluna çoydum. o anda orayı bi sardılar, TuTduhlarını ipe bağılyer. bahTim benim herşeyleri de götüriyler gétTim dédim ki
90. ne o beyefendi hayrola dédim. dédi arama var, arama varsa benim elbiselerimi niye götürsüz. elbiselerimi aldım ordan. topladılar götürdüler yanı başımdan geçen bunnar oldu. daha soracağımız bişeyler de varsa... yoh evliydim keşke bekar olsaydım bizim en büyük cehaletimiz erken evlenmek. adam ilazım da degil, aslında ben biraz analı çoh gördüğüm için heralda ki bişeler oldu yanı. ananı öldü babam üç sefer daha

95. evlendi. annem öldüğünü ben bilmim. annem öldüğünde ben çok güççüğümüşüm. é bahTım ki babam isTanbul'da vuruP tozuTı: isTanbul'da evlenmiş, dediler ki baban geli, gétTik. babam geldi ki bi isTanbul'lu ğarısı var, éyi. tabi bahan çok işgenceler yapTı. ya çok işgenceler yapTı. en son burdan göç étTiler gerisin geri. beni de götürdüler, götürmek istediler ğarının ğorhusundan ben gétmedim. tabi burda
100. sefalet sıhıntı çekiym. aC, susuz mesala, béle bolluĥ Ta yoĥTu. perişan bi vaziyet-Tedim. uzatmıyalım gétTim ben. hatTta şunu sölüyecem bu saĥĥallı hüseyin, bana ne dédi bili miysin bana iki tene petek bırakmış, bi ğat Ta yataĥım var. dédi ki o péteklerden yataĥını bahan véirsen dédi yol ĥarşlıĥını véirim dédi, otuz lira. dut-Tum pétekleri vérdim, yataĥını vérdim, otuz lira vérdi, geşTim gétTim, istanbul'a.
105. isTanbul'a gétTikTen sora tabi o ğarı gine bahan zahmet yapTı. döndüm geldim sora babam ondan ayrıldı bi daha evlendi. evlenince velhasılı bi huzursuzluĥ oldu. mahaĥĥat ben de aĥsıdım, suçu tek onnara yükleniyelim. mahaĥat ki ĥata ben de de vardı. ondan soracıĥıma biz ğarar vérdik hatTa şöle bişé oldu.daha evelce babam evlenmişTi bizim de evümüzde geçim olsun diye ben de dutTum baldızını
- 110 aldım, geçim olsun diye. yanı babamdan ben bacanaĥuĥ velasılı gine olmayınca bir gün babam bahan dédi ki ben sahan oĥlum bişé söyliyem mi? dédim söle baba. vijdanni bi érkeksen al ayileni evden çıĥ dédi, ayileni al bu evden çıĥ dédi. peki dédim işTe o ayrılışım oldu. asgere gétTigimde éle bi gidişim oldu ki yirmi iki buçuluĥ lirayla asger oldum. yirmi iki buçuluĥ lirayla asger oldum. babam da durumu ozaman
115. éiydi, çok çok éiydi. bahan beş lira ĥaşlıĥ dahi göndermedi. ayilemi de şu şekilde bırakTım. evde yirmi kilo undan bırakTım gétTim. elli lira da para bırakTım, kendisine bi tabancam vardı satTım dédim ki af buyurun béle şeyler söylenmez de dédim ki üstTen ğaradonuz yırtılmasa, ğopmasa almayın. bu vaziyetTe asgere gétTim. tahminim bin dokĥuz yüz yétmiş ikilerde olsa gerek, ben hatta bin dokĥuz
120. yüz atmış sekgizde muĥTarlıĥa seçildim.allahı razı olsun kövlüden,ĥomşudan herkesTen razıyım ve çok Ta memnunum. bu yol gelinceye ğader ben çok zahmet çekTim, çok işgenceler çekTik. yanı köv hizmetlerinden ilişĥi ğurduĥ, samimiyetlik ğurduĥ, yemedik yédirdik, tek yolumuz gelsin diye. kösebayır'daken ilişĥiyi ğurdum buraya ğadar, getirinceye ğadar. (daha önce ĥatırla mı?) tabi hayvannarla giderdik.
125. burdan bir günde kürk'e giderdik. hatTa hatTa daha ben yétişTim yirmi dört sahatTa elazıĥ'a giderdik. yirmi dört sahatTa gétTim yanı elazıĥ'a. sora yol yapıldı. ğatırla af buyur eşşekle gétTik. ğatırlara şöyle yapardıĥ. bir gün gider aĥşama ğadar incir toplardıĥ, aĥşam eve gelip yorgun yorgun gün aşmaya bi iki sahat ğala hayvannara sepetleri yüklerdik, burdan ha babam dé babam kürk'e giderdik. sepet he, küçüklerine

130. ğuĝa d rdik, b y klerine sepet d rdik. y k  hayvannara y kledik, giderdik k rkTe yatarđı, giderdik ki elazıĝ'a o inciller de ezilmiş, yeyilmeyecek vaziyetTe, ombir ğuruşa incir satTı, kilosunu ombir ğuruşa. yanımızda bi yaşlı adam vardı, bu yanımızda oturan ihTiyarınki om bir ğuruşTan satıldı bizimkisi doĝĝuz ğuruşTan satıldı. o ihTiyar d yi ki baĝ oĝlum para paranın yanına gider d yi, bizimkisi ucuz satıldı.
135. d yi, bili misin? yanı b le işgenceler  oĝ  ekTik. g tTiginizde ħanda ĝalırdı. hayvannar bi tarafTa biz bi tarafTa. p rişan bi vaziyetTeydik. allah d vletimize, milletimize zeval v rmesin. cenab-ı allah daha  yiye g t rs n. başımızdakileri daha hayırlısını g ndersin. şindi k vlerin durumu  oĝ  yi.  oĝ  oĝ  yi yan. tabi burdan ben  z m y kledim daha bu ĝısa zamana ĝadar giderdim. mercumut, demuřaĝı,
140. yaruřaĝı ondan sora meřĝ nn  buralarda iki g nde hatTa kıřĝa da g t r rd k iki g nde buĝdayla deĝiřTir rd k. velhasıl bu dere kenarındaki  şb ş k vde ge im  oĝ zor. tabi nikahlara giderdik d ĝ n olurdu, davet  dellerdi giderdik. işTe davul zurna olursa k f yapardı. y mek yapılır, y mek yeyilirdi, gelin gelirdi ve millet daĝı-lırdı. yoĝ nikahTa bişe v rme yoĝTu. bayraĝ  nde gider, onun arĝasından  rkekler
145. gider daha arĝasından ĝadınnar gider. af buyur hayvannara binerler gideller, vesigalıĝ t feng alırsaz t feng atallar, vesigalıĝ dabanca atallar, işTe b yle giderdi. birg n ĝazada d di ki bana bu alı  zt rk' n ben yaşını doĝuma biraĝmıřTım.   bin doĝĝuz y z atmiş doĝumlu biraĝTı babası. biraĝınca  ocuĝ b y d , aradan zaman geşTi. bu  ocuĝ yaşını b y tT . yaşını b y tT nce d dim ki yav sen dilekce v rme hakim bey
150. bize ceza v recek bundan. yoĝ d di bişolmaz. celP geldi, g tTik ĝazaya, g tTik  aĝırdılar bizi. amma evelce sabahatTin beg'nen ĝonuřTum d dim ki mesele b yle b yle. g n alacam ben bundan, d di ki sen inkar  dersin. he  ĝař yaşında olduĝunu s lemessin sen. şindi hakim beg  aĝırdı, al  osman mete d di. d dim buyur hakim beg, sen bunu tanıyor musun? taniym d dim hakim beg. bizim k vl  ve ĝomřumuz-
155. dur. aķırabalıĝın var mı? yoĝ d dim, peki bu atmiş doĝĝuz doĝumlu mu , atmiş altı doĝumlu mu? d di, d dim hakim beg bilmiyorum. d di nası bil miyorsun? d di, hakim beg be bileyim aradan oy y di sene geşmiş, ben ne bileyim atmiş doĝĝuz doĝumlu mu yoĝsam atmiş altı doĝumlu mu? haman dosyayı  ev rd , baĝ d di, burda hemin muĝTarmıřın, hemin de şahitmissin, d di, hakim beg hemin muĝTar
160. olabilirim, hemin şahit olabilirim ama oyy di sene geşmiş aradan, ben ne bileyim, bana d di ki y minni mi ifade ver rs n, y minsiz mi d di. saĝ olsun gine ayıĝTırdı beni. hakim beg nası işTersen  le v reyim d dim. d di ki y minni ifade v r rsen d di bi sene g n alsın y minsiz ifade v r rsen altı ay g n alırsın d di. hakim beg o zaman y minsiz ifade v riym, d dim. ifadelerimizi aldı, saĝolsun nuf s m d r 

165. barmahı ğaldırdı dédi ki hakim beg bunun bin dođđuz yüz yétmiş dört affından evyel nufusa birağılınış déedi. biz orda paçayı yırtTığ. şindi oğlanın babası déyi ki hakim beg bu suç muğTarın degil. bu suç benim, ben birağTım déyi. hakim dinlemiyó biliyo musun? netice onun úzerine orda paçayı yırtTığ. onun úzerine dédim bi daha da tóbe olsun nufusa birağmam, yémin éTim ondan ğurtuldum. muğTalığ çoğ éyi
170. biřé amma yapabilirsen. kövlüye hizmet götürmek, devlet mamurlarından tanışmağ, gendini sevdirmek, devlet mamurlarına ğarşı é bin dođđuz yüz atnış şekgizde sečilmiřTım ben. bi ona yapmadım ben isTifamı vérdim, ayrıldım, gine bařa getirdiler, bu sefer de kökTen nefret éTük. yirmi seneyi buldu canım, ben zaten muğTarlığTan emekliyim. é sağolsun devletimiz de hep gendi cebini düşünür, kesesini düşünür.
175. é bu emeklileri héç düşünmez yanı. bađđurlunun aldığı ben iki milyon otuz bin nira para alım. onu héř vérmesseler daha éyi. yanı oyyéddi sene fiilen ódemiřim, yaşTan emekli olmuşum. devlet mamurlarına gece ağşamnan güzel güzel zam vérdi; zavallı emekliler kenardan yanı fare gibi bađıyó, bize de var mı yoğ mu diye.allah vére de ola; umudumuz allah. hağığaten ben sivrice halkının degilde sivrice'de görev yapan mamurlardan héř bi zaman doymadım, ben muğTarlığı kesinlikle sevmiyorum amına sivrice'nin mamurlarından doymadım ve doyamam. hayatTa ben iki sene asgerlik yapTım orda yaşadım. bi de sivrice'nin mamurlarından gördüğüm ilgiyi unutmam, vallaha da unutmiyorum. yoohı gendin sevdırırsen sevilirsin, sevdırmezsen sevilmezsin. ben hangi dayireye getmissem sivrice'nin memuru bunu da yapamam.
185. veyahutTa olmaz diye biřé, vallaha sölememişTin ...

Adı Soyadı	: Bekir ALATAş
Doğum yeri	: Dikmen (Cüge)
Doğum tarihi	: 1929
Mesleği	: Çiftçi
Tahsil durumu	: Okuma-yazması yok

XXVI

Karışık

- yoğ valla ben biřé bilmim, bülmem. ne masal bilirim ne biřé bilirim, ben biřé bilmem. onnarı ben bilmem, ne bilirim ne de ismini éřitmiřim. onnarı bilmem ben, onnar çoğ esgiler onnar. asgerligi van'da yapTım. asgere gidişimi ne annaTam. adana'dan asger oldum, van'a gétTük, altı ay orda acemı eğitimini gördük. ondan sora
5. bizi tekrar bizi tatvan'a vérdüler efendime söliyem. işTe ordan tesgereyi aldudı, iran hüdüdü. (kaç sene askerlik yaptın?) iki sene. ne hadisesi geçe yav. he bizim zamanımız da hadise madise yoğTu ki hatirimizden geçe, bizim zamanımızda dünya mehdidi, biřé yoğTu ki. (burda ne ile uğraşıyorsunuz, ne ekip biçiyorsunuz?) buğday, zebze, fasulye. biz mi ? hazıranda buraya, ekimin sonunda yéntük aşağıya.

10. buğda, zebze, batlıcan, biber efendime söliyem hayvanculuğ, yoh! tuTdan yapüyh, bekmez işTe: suya göyiler, suda ğaynadiler, tekrar süziler, ğuru tuTdan yapıyuh biz. he süziler andan sora épéyi bişdükten sora güneşe göyiler... ha bugün ha yarın derken efendime söliyem dedim yav oho! ben tesgereyi alayım da yazı orda ğala.. usTa usTuru bellerim dedim. usTa oldum ne yazı né bişé. zaten üsteymen de gétTi
15. allah selamet vérsün, ğonyalıdı, allah işini ras getsin. babaıgit bi adamdı. çoğ üzerimde durıdı benim. fakat hês bişé belliyemedük. çavuş filen yapacam dedı seni şe le yapacam dedı. fakat benim hês ğafaya ğirmiy. odun ğala. şindi zaten akıl bi kere gelı, bi kere gidı. yanı bütün bu memleketin şeyi béledür. (bu köy nérdén gelmiş?) ne göşmeni, orta asya'dan gelmişler işTe, gelişimiz orta asya yav. kitaplar yazı. orta
20. asya'dan gelmiş déller. amma daha nérdén yéllemişler, nérdén gelmişler mesele onu bilen yoh. en aşşığı burası béle dört yüz, beş yüz bölük mesele bin yaniya bi ton ermeniler gelmiş, ermenilerden sora türkler yerleşmiş burya. bi sürü alemler olmuş işTe béle. tabi böyükler, yerlerden eşitmişük orta asya'dan gelmiş. ya yerleşmiş anadolu'ya onu sen de bilisin, ben de biliym, herkes Te biliy. mesele ordan gelme
25. diye, faket gérisini daha büldüğümüz yohTur. oğur yazar yoh ki gérisini bülesin ha. oğur yazar olmadıTan sora hês ğafa çalışmaz, hês ğafa çalışmaz, hês ğatiyyen. valla ne ana gördüm, ne baba gördüm ben hês kimseyi görmedim. ben annemi ürya gibi büliym, bir yaşında babamı ğaybétTim, efendime söliyem odur budur işTe, ha o yana ha buyanı derken béle geldi geşTi. babamı gördüm işTe gözümün önüne getürim
30. tanımım nası olduğunu bilmişim. annemi hês bülmemişim, ürya gibi geliy bana, ürya gibi geliy. ğardeşimin yanında ğaldım. iki ğardeş, iki ğardeşTük. böyük yoh sağ sağ, sivrice'de tükenci şe ha veli, hacı veli. benden böyük, benim böyüğumdür. he ğardeşim o, zaten. iki ğardeşük, başğa yoh elezize, merkeple efédersiz. yav üş günde gidıP üş günde gelidük. üş günde gidıP gelidük gine burdan. burdan ğahardıh ğuyulu'da yatarduh, ğuyulu'yu bülösiz, eşşek yav. orda yatarduh, ordan da elezize gidirdük, eleziz'den işimizi görürdük, tekrar gelür ğuyulu'da yatarduh, devrisi gün burya gelürdük yav işTe üş gün de burya mal olurduh. hunda. valla hatırlıyamim ki hunda ğaliyduh işTe. hatırlıyamım épéyi bi müddet geşTi tabi. ğenşlik zamanda oli bu işler. esgiden ğışlar éyi di zemheri de gidirdük. şindise ğışlar érken basiy. érken
40. basiy. ğışlar ahan mesele birinci ğar gördük Ta, ikinci ğar yéner buraya ğader, üçüncü ğar murat kenarına ğader yéner. yoh keleknen tuluhnan geçilidi. tuluhTu üzeri ağaş, sal yapıp kürekle geçidiler şimdi de bot var geçiler. yoh araziler suyun altında ğaldı. sağ. vallaha aışşamdan yedigüm hatırma gelmi yav, ayilemle evlendüğünü ne bilecem. o da bizim kövlü. üzüm var amma bağ yoh. bağlar geşmiş,

45. bağ varmış. şimdi kimse yoĥ burda yav, zati doĥġuz gişi ġalmıŝuĥ burda. o da benim gibi ĥor, topal saĥat... bizlerden barabar ġırĥ bėŝ ĥane. evet seĥġiz yüz elli ĥanemiŝ burası. şeyden buyanı, ĥuĥTan buyanı bizim buraya baĥlımıŝ. sora seferberlige ġetmiŝler, ölmüşler, ġalmıŝlar, kimse ġalmamıŝ. ben ġaĥTum om bėŝ ĥane burası. om bėŝ tene ev var burda. sona ġırĥ bėŝi buldu. ġetTi bi daha daĥıldı burası. şindi işTe
50. demin annatTum ya doĥġuz gişi ġalmıŝ burda işTe benim gibi, ihTiyar. var, nası yoĥ. ĥarmanı öküzlernen ġoŝiyuĥ, gemnen. ĥarman makinesinden savuriyuĥ, saban, ökü. iki sefer gemini alursun, bi de toĥum seper sürersin iki sefer süresin, bi de tapan édersün üç sefer. su olduĥu sene suvariyuĥ, su olmadıĥı sene su suvarmiyuĥ, orahnan, deste. taĥma maĥma yoĥ bizde. işTe oraĥı ele alursun, elnen işTe dérersin. yoĥ biz
55. baĥlaméyiz. ŝelek vurup ĥarmana atanz, ondan sora gemi ġoŝarım. ipe vurur aluruĥ, ĥarmana ataruĥ... ŝelek. ŝelek démek yanı buĥda sapını vuruP Ta omuza alıP ĥarmana Taŝımaĥ talladan. yoĥ baĥlamadan ĥucaĥ, esas pırnat pırnat. ġötürür ĥarmana atallar. bėŝ on ĥün ĥuruduĥTan sora öküzlere ġoŝallar, efendime söliyem gemleler, yıĥallar, ondan sora ĥarman makinesine véřiller. yıĥm déyük, tiĥ déyük, biz de yıĥın déyük. ĥarman makinesi...yabayla samanı ayrı ĥıĥarTı buĥdayı ayrı tökī. he kes, onu ayırmıy. yav akıl gidī. o işleri sen boş véř. hacca ġetTi mi ġaĥıP gidiP görīdik. ġéunedim nasib olursa niyetim var amma. yoĥ yoĥ ne ġalması yav. ĥoŝ geldine gidük. efendime söliyem. burdan hacca giden pek noĥsan bizim buralarda. sünnet. sünnet küvre işTe mesele ben seni küvre Tutıyım, ĥocuĥumu péŝine ġoyıyım, yémek
65. yapıler, yédürīler, içürīler. et yémeĥi, batıcan yémeĥi, sütlaĥ, ĥoŝaP etli küfTe, ĥig küfTe bunnarı yaparuĥ. sora küvre gelür mesele ĥocuĥu ġörmeye gelür mesele. öteberi ġetürür. sen de ġarŝuluĥunu véřürsün. annatTım ya işTe sünnet hadisesi béle. daha baŝĥa bizim buralarda baŝĥa biŝé yoĥ. imzaya gelince imza aĥım yav, bu nası imza déyiler. doĥru dürüs bi imza atamıyoĥ ona sebep bilgimiz noĥsan bizim. işTe
70. oĥur yazar olursa herŝé ġafanda ġalur. fakaT oĥur yazar olmaduĥTan sora, burda sölerim size orda gider unuTurum. geĥer, gider. amma kaĥıT üzerindeki biŝé heĥ unuTulmaz. ĥaĥıram üzüm ġetürem, yaş üzüm ha.nıye? yav ġorĥına ġazaya gelürsem ĥayızi iŝmem yav. fakat o incinmemiŝ. o şindi benden genC_o. genC ġörün ki benden. incinmemiŝ, ĥırpanmamıŝ, ĥoluĥ yoĥ ĥocuĥ yoĥ, ĥırpanmamıŝ. (senin ĥocuk kaç tane?) benim doĥġuz tene. yoĥ yav. hepbi IsTanbul'dalar yav, ben tek burdayım. yoĥ yanımda var, bi tene var.oĥlan ĥocuĥu. (hepsi bir hanımdan mı?) bi ĥanımdan. déyim ya o ĥırpanmamıŝ. ĥalıŝmamıŝ ki. bi ġarı bi ġoca, bi ekmeĥin var.bi ekmeĥin yaĥı. é ben böĥün evel allah sana ben bu bileknen doĥġuz tene méydana ġetirmiŝim. ne var burda méŝeden baŝĥa biŝé yoĥ.

Adı Soyadı : Zilfo SOĞUKPINAR
Doğum yeri : Çatakkaya (Samaktu)
Doğum tarihi : 1910
Mesleği : Çiftçi
Tahsil durumu : Eski yazı okur-yazar

...esgelliği bitlis'Te yaPTım, burda doğdum, burda yetişTim, ğurbet Te görmedim. aylığım maylığım bişem yoh. elimnen çalışTim, ağızınnan yédim.

Kerbela Vak'ası XXVII

- Kerbela vakası işTe bi nama geldi, nama, mekTup. aman gel yéřiş. hasan hüseyin'e. aman gel yéřiş çoluğ çocuğ ayahı altında ğaldı. bazı aklı kesenner ahan bu zaman kibi ğarışmış, benim indimde ğarışmış, bazılarının indinde çohı éyi. aman gel yéřiş dédiler ki gétme. tahir étTi, gétTi boyna yardım işTiler. gel yéřiş bize. gétTi, orda bir vahşi isminde birisi hasan hüseyin'i öldürdüler. zeynelabidin isminde bir oğlu vardı, zeynelabidin. bunu da elde étmeg işTediler. ğanımı ğucağlayınca dédi bunu da mı öldüresiz? dédi. ordan çahıTı. ordan çahıTı onun ölüsü orda ğaldı. hezreti ali'nin, hazreti muhammed'in bunnann evrağlarını yırdılar. bu vahşi her tarafını soydı, donuna sıra geldi, donunu vérmedi, uşğurunu çözdürmedi. kesTiler ğolunu. béle bi tülü gövde ğaldı, ölünün gövdesi. dédiler ki seni kim étTi, beni öldüren işTe orda ölüleri üstüne çekmiş, o herPTe ölüleri üstüne çekmiş, orda yatı. gétTiler ona da dédiler ki: "ne ölesin ne itesin ğiyamete ğeder haşa haşa domuz sürelinde ğezesin" halen ğezermiş o diyallarda éle. bu vahşi. işTe hezreti ali de hangısını söliyem ki.
15. şindi toplaşTılar béle müslümannar bi arıya, zalım isminde birisi töremiş, zalım isminde birisi. ğurreP ğalesi. ğurreb ğalesine ğidek amma otuz ğünnük yayan yolmuş. kim bülür bunı, yolları, izleri. orda dédiler şu adam bilir. ona sölediler dédi ki benim erzağım yohıTur, çoluğ çocuğum aj ğalır. işTe hezreti peyğamber bi yayın yapTi. erzağı getTiler gendiye. herkesin ğuveti ğader erzağı getTiler. yollandılar. yéddi ğişi evelce fedayi ğözcü gétTiler. ğalanın yollarını ğözliyeler, ğörelor ona ğöre. yéddi ğişi gétTiler iki ğişiye yahıladılar, yanı bi tenesi bağtılar ki bi deve, üstünde bi adam ğediy bi tene de arğadan takiP édiy, hayvan yédeklemiş. ömrüme'ye dédiler ki o çabuğ gidiy gét bize havadés ğetür. gétmiş yoharıya bi ğarı. démiş, almış elinden develeri, almış elinden. bu yanı dönerken o bi fırsat bulmuş, nası yumuruğnan vurise
25. béyni fırlamış, ölmemiş aklı dağılmış. bunu bağlamış ellerini, ğollarını. haydı ğarıya ğurreb ğalesine. ğurreb ğalesine ğelip beğe haber vérdiler. sename isminde beğ sahabi. ğabar vérdiler ki işTe muhammed'ler ğeldiy. tekrar umbat isminde birisi de dédi ki o ğelmedi bunu bi hal oldı. gétmiş orya devenin ulaştığı yére. gétmiş ki ermitas'ın fıst'an parçaları orda démiş vallahi bu ölü müdür yahıT diri mi? ğarıyı

30. götürī, ğarıya götürmüş habar vermişler. bu da geliken bi tenesi aramağa getmiş. aramağa getmiş. demiş ki ben muhağğak bu ğarıya gitsem gerek amma nası girem. ömer ibn-i hevlan babası yani hevlan ben aldım demiş, aldığı söylememiş. ne uzadağ orda yaħalamışlar bunnari. yaħalayınCa arasından bele çıħa çıħa, çıħa çıħa bi yere çıymış. çıymış ne getse hesar demür ğapılar bağlı. orda ulaşiler, bi kağıt düşmüş.
35. o kağıTı evelce gendi almış, evelce gendi almış. abanaza da müslüman olmuş eme, gizli müslüman, söliyemi ki ben müslüman oldum. bunnarı almış getmiş evine. evine getmiş o ğoca ğarı getmiş demiş ki ben bunu bulurum, bahan uyarsaz. şu burşTa degül doğru yeri söylemiş öteki burşTa olduğu yeri söylemiş. abanaza demiş ki ğapıyı kesmişler, begim emisi imiş. ğapıyı kesmişler demiş ki benim éle bişeler tanımıyın
40. ben, çoħ zorlayınca demiş élese girem içeri çoħuħ çocuğumu uyaram, gelem, alayım. getmiş demiş ki ğırı teneymiş müslümanнар: "açıldı sırlar bugün fahş olundu. sizin burda olduğunuz bilindi" daha çara yoħTur. evinde ğızı çıymış demiş ki ben müslümanım. ahan bi velvele ğopmuş geriden başđa bi düvelde yardımcı gelmiş, sema-me'ye, yardımcı gelmiş. ğalanın etrafını kesmişler. demiş ki gördün mi her zaman biz oynarduh utardız dedı şimdi nası utaldız diye şimdi ben sizi öldürürsem n'olacaly? demiş: "ecelede vardursa muğadder ér geç başa gelür" demiş. é ben de dilerim ki demiş hazireti ali, muhammeT asaPTangeleler bu ğalayı elinden alalar diye geriden müslümanнар habar getmiş. getmişler ğalayı fet etmişler. çoħ soğana talannara ğavuşmuşlar. başlamışlar çig tohumları yemege, peygamber demiş ki bunnarı yemeyin demiş, büşürün de yeyin. haşa ğaladan dışarıda haşa haşa sizden eşşekleri bulmuşlar kesiP yeyiler. onu o zaman haram ğıldı peygamberimiz. ğalayı fet étTiler. daha başđa ne yerden sölersez söliyem onnarı.

Zilfo SOĞUKPINAR

XXVIII

Dünya Savaşı

- bu kövün adı şindi çatakkaya, evvelde samağtu kövü, samağtu. şimdi bizim bir elçimizi bu aslen bosna'da vurdular, aslen bosna'da vurdular, öldürdüler yanı. herP çıħTı. şindi göz yumiler, devlet göz yumı, biz de ona göre göz yumıħ. bi tarafTan giriler bi terefTen olur bele şeler déyiler. orda uruslar baş ğaldırdı ki yéddi düvel
5. türkiye'nin yanı tarumar étmeg isTediler isTanbul'un içinden urusyaya amirka bu ğavurlara haşa bağlantı olmiya. n'oldu bunnar uruslar palıya ğader geldiler. gökdere isminin mahacirleri bu dereye töküldi. ajlıħ haddimizi aştı. bu erezi barajın üstünde tallarımız var, o tallalara biz gideceyük, payam çoğalası bi de bi çarıħ isminde sakğız çıħıdı onnallardan getirüp yecez. o mahaciller geldiler orda bi ğaş evimiz
10. oluridi ğocaları asgere getTüg üçün ğanlar köve geldi, ğarılar köve geldi. bu sefer burada ekmek yoħ ki véreler. orda tallalarda biz de gidüyük ki işTe otliyalım. yeşil otlar işTe otliyalım. bizden evvel getTük ki buğdalara gelen leylekler var, hacı baba mı déller, ne déller onnar kimin çömeşmişler, bizden evel yeyiler, biz de getTük. bele perişanlıħ oldu. firarlar geldiler herP ögünden ğaşmışlar çantasıyan, düzeninden

15. gâşmışlar, bu gerger taraflı geşmege körpüleri bağlanmışlar devlet ne'den? bizim kövde nebi isminde birisi vardı, nebi'ye iki sarı lira vermişler, bu baltayı bize ver, biz gidek ağaş asma körpü yapah ağaşlardan, asma gollarından sarah getürek baltayı vérek, paramızı ver. bunnar göl yapTılar geşTiler öte tarafa. artuh daha ötesini bülümim melmeketine gétTiler. bir gâş tene burada öldi. üzeyir isminde birisi, hasan
20. hüseyin de gonyalı, birisi hasan hüseyin bizim elazığ'ımızın içinde öldi de onun için hasan hüseyin, üzeyir söledim mi yéddi gişi öldi bizde. bi hocamız vardı bu camının yerinde allah rahmet etsin hep bisini yihardı, defin étTi. urus bu sefer çekilmē, içinde bi ihtilaf çıhTi. gızıl haşlar bülmem şu bu bişé çıkarTılar bolşevige bağladılar. bolşevige bağladığın o begler, godamannar dediler ki bizim mallarımız nasıl bolşevige
25. olur, biz gideceğiz, biz malımızın üstüne gideceyik. oranın gumandannarı da kim karşı çıhTısa béle annının çatına vériP devürdüler yere, öteki süsTi daha sesini çıkar-madı. işTe odur budur yeni bozulmuş galiba o hatlar.

Zilfo SOĞUKPINAR

XXIX

Şıh Şamil

- şıh şamil dağıştan aslani dağıştan aslani. bunu çoğ takip étTiler, hatTa bi gâş tenesi. esgi çifteler var gırma, bundan barabar yénemediler, yénemediler. çoğ çarpışTı, o yanı bu yanı déerken odur budur içimize bi itilaf düşmüş. bi tahsildar vardı esat beg, isminde geldi dağıştanlı idi. dağıştanlı dedi ki urus yenildise şu alaman herbinde
5. urus yenilirse ben yalın ayah gezecem. bizi melmeketimizden çıkarTılar. yéddi gişi bi nehir varmış yéddi gişi eleziz'den duTuP giderken bi yan atasına duTmuş uruslar yan atasına duTmuşlar gardaşını vurmuşlar emme kimseye demiler ki buna degdi. yanı suya garuşurlar, kinara çıhTıgün garasını gardaşını çekmiş kinara .defin étTiler, étmediler artuh daha bilmiym. esat isminde bi tahsildar, çoğ uğraşTı çoğ uğraşTı
10. fağet bi adam mavaffak olamadi. bi zaman uruslar işTe gine de esgi bağlar mı déller, garabağlar orayı işgal étmişler. daha sonunu allah bilür. başga bişé yohydi. bizim iki ölçek buğdan varsa birim devlet alidī. (ne zaman bu?) bu bin üç yüz gırnilerde filan. bir gâş gişi toplaşTuh heyvannaman erzak götürüyk. ayis var ayis gavur ayis'i. érmeniler daha ölmüşler o aralarda, götürdük ora bizi eleziz'e havale étTiler. eleziz'e
15. götTük haşa eşşeklemen götürdük almiy ambarcı. bi bin başı var almiy balın yer yohTur burda eger imkanınız varsa siz durun, yohşa malatya'ya gidersiz. malatya'ya gidecesiz. içimiz de büyük yaşlılar vardı aklı kesen galas atTılar galas keresTe...

Adı Soyadı : Mehmet BADOĞAN
 Doğum yeri : Taşlıyayla
 Doğum tarihi : 1938
 Mesleği : Çiftçi
 Tahsil durumu : Okur-yazar

elazığ'ın sivrice kazasının taşlıyayla kövünden mehmet baydoğan, 1938 doğumlu.

XXX

Masal

- şimdi zamanın birinde bi padişah varmış. bu padişahın da yanında bi hizmetlisi varmış. hani bi ata sözü var ya balık bilmesse halk bilirdi diye, bunu şimdi bi masalla anlatayım. bir gün hizmetlisine diyor ki gét bi denizin kenarına. padişah da bekarımış. balıçları balıh tutuyō diyō. bu gün gét bi taze balıh getür beraber
5. yelim olur. padişahın déyi gidiyo selam véri aleyküm selam déyi padişahın selamı var bize bi teze balıh göndersin de bu gün. başımın üstüne olur. sen şurda hizmetli oturuyor. alışama gader uğraşiyollar bütün torları, ağları oltaları atıyollar bi türlü bi balıh gelmi. balıç başı déyi ki yav biz şimdi boş gönderürsek padişahın huzurunda ayıP olur. gelin hepimiz ağları birden atalım belki bi tene çıkar, boş gétmesin oltaları
10. birden atıyolar bi çekiyolar bi balıh çıhı fakat hayatTa görülmemiş bi balıh-alacalı bulacalı arlı bésik, yani balığa benzer bi tarafi yoh. neyse bunnar diyorlar bunu gönderelim padişah bunu havuza biraşın. bunu kesinlikle kızardıP yemezler diyo. biz de gideriz padişahTan bu balığın mükafatını alınız. bunu bi gafese biraşiler suyun içerisine hizmetliye vérehı bunu al götür. hizmetli onlardan ayrıldıhıTan sonra denizin
15. kenarı sıra gelir bahır yareb bülalemin diyor şimdi ben bunu götürecem padişahı bunu biraşacalı havuza gelen kimi ekmek gımtısı atacalı, kimi daş atacalı bu hayvan ölecegine gel déyi sen bunu séple denize, balıh bilmesse halk bilür. gafesin gapağını açı balıh hopli gidı suya. boş gafesi alıp geli. selamunaleyküm padişahım, aleyküm-selam, déyi padişahım déyi bugün çoğ uğraşılalar balıh tutamadılar. canın sağ olsun
20. déyi. olmaz olmaz yarın gidersin déyi ve devürsü gün olı. sabbaşınan bütün balıçları geli, padişahım balığı ne yapTın, kızartTın mı, havuza mı atTın? yav dédi ne balığı. yav biz bele belesine bi balıh gönderdik hayatTa görülmemiş bi balıhTı. oğlum bunnar ne söyliy déyi, déyi ki bunlar padişahım bunlar haklılar. bunlar çoğ metédiler ben de görmedim gafese biraşdılar déyi bunnardan ayrıldıhıdan sora ben de gafesin
25. gapağını aşTım, dedim bu nası bi balıhmış ki bunu havuza biraşahı, bilmem ne dérken gapağı aşTım balıh fırladı gétTi denize. ne yapalım? pekala déyi sen bahan çoğ hizmet éTın, ben şimdi senin kelleni vurdurdum déyi anma gine ben seni affétTim yalnız benim ülkemde durmiyacaşın déyi, benim ülkemi terk édeceksin. buna déyi benim ülkemi çıkacalı gader mülk vérin benim memleketimden gétsin.

30. bunun çantasına épéyi bir ğumanya birahiler. bu ülkeyi terk edī. mesela o padişahın ülkesinden çılı başĝa bi padişahın ülkesine gidiyō. vakıt olī şōle ikindi. bi ağacın dibinde oturī. néreye gideceğini bilmi artı. aħşam yaħlaşTı. tanıdĝı bi ülke del. baħi aħşahdan bi dervüş ĝelī. elinde bi ĝafes içide bi ĝuş selamunaleyküm, aleyküm selam déyi oĝlum ne gezisın valla yolumu şaşırđım böyle gidiyom déyi. pekala benden
35. arħadaş olur musun déyi, olurum déyi ama bi şartla déyi: benim sözümden çıħmiyacaħsın, eger sözümden çıħarsan kelleni vururum déyi. tamam mı déyi ben ne yaparsam işime ĝarışmiyacaħsın. tamam dervüş baba niye ĝarışam ki işen. gel baħalım benden barabar. bunnar gidiyor bi büyük şehire, orada başĝa bi padişahın. şehire giriyorlar. baħiler ki adamın birisi hoperloyu almış baĝırī, ey millet duyduĝ duymadıĝ
40. demeyin padişahımızın ĝızının dili tutulmuş, kim üç sefer söleTirse ĝırĝ deve yükü altun, bir de ĝız gendisine. yalnız kim de söleTemesse kellesi vurulacaĝ ona göre herkes ĝelsin. aħşam olı bunlar bi lokantaya gidip yémek yiyolar. herşeyi dervüş yapı. dervüş déyi ĝaħ oĝlum, nére dervüş baba? déyi sen dellalı duydun ya ĝırĝ yük altun var, padişahın ĝızı ve dervüş baba biz bişé bilmik ki. bizim de kelleimizi vururlar.
45. baħ şindi ben senin kelleni vururum benim işime ĝarışma hadı gidek. gidiyolar selamunaleyküm, aleyküm selam arħa tarafa bi perde ĝermişler ĝız perdenin arħasında oturuyo. dervüş ordan gezerken ĝafesTeki ĝuşu ĝızın yanına birahıP orya diz çōki. ĝuş dudı ĝuşuymuş insanca ĝonişi. her lisandan bilirmiş. neyse oturī orya millet ĝelī bütün dokdorlar pırofosoşlar. hakimler tekin adamları ĝelī. éle ĝıvır zıvır adamlar
50. orya gidemez çünkü kelleni vuracaĝ. bunlar oturiylar yémek, işmek, çay, ĝayfe daĝıldıħdan sora herkes bişé söli. kimi déyi dilinin altında késtek var, kimi déyi ĝorħudan damahları şişmiş ĝonuşTurmyō. herkes kendi bildiğini sölyüyo. tabi illa ĝız ĝonuşacaĝ, milletTe söz kesiliy herkes bildiğini söyli, ondan sora dervüş diz çōki déyi éy padişahım biz buraya yéyip işmeye gelmedik söle dervüş baba senin derdin
55. ne? bizim ülke çoh ĝarışdı déyi burda aħıllı insan olduĝundan dolayı ben geldim burdan bilinC alıp Tam memleketimizi düzeldem. söyle déyi. bizim memleketTe iki ĝardéş vardı büyüĝü alī, küçüĝü fakat déyi ĝelin başĝa kövdendi déyi. bir ĝün ĝelin babası evine gidecek bunu kim getürecek déyi tabi bizim ĝarının da ĝocası götürmek yassaĝ. bir ĝelin ĝocasıyla ĝetmek yassaĝ. kim getürecek bunu tabiki ĝayrı götürcek, şimdi déyi büyük ĝardéş ĝelinin ĝocam ĝaħıyo ĝardéşinden ĝanımını yollıyo déyi ki size üç ĝün müsade, üç ĝünü ĝeşdi mi ĝarışmam. tamam diyolar. üç ĝün duruP dördüncü ĝünü gelirez. tamam o ĝader izin veriyo. bu yéngesini alıp gidiyo memleketine gidiyolar, oturuyollar, yiyip içiyollar izin bitıyo, bunnar dönüyollar. yaz mevsimi geliyolar iki köyün arasında da büyük bir çay aħıyormuş. béle çayın kenarına

65. oturiyolar ağaşların dibine otiriyolar. oğlan déyi ki yéngé beni çoğ hareret basTı. çoğ sıcağ basTı. sen şöle ağaşların dibinde kölgede biraz dinlen. ben gidiP aşağıda göller var, orda birez yihānıp gelim. serin olim. tamam déyi. dönü aşağı yihānmağa. gelini de çoğ fazla hareret bası. yav bu érkek ğısmıdır. şimdi gölde yüzdüm, çırpındım diyene ğadér zaman geçer ben hemen şurda déyi soyunuP bende bi suya girip çihiyim. héç
70. olmassa yola serin olarağ gidelim déyi. o orda soyunup gölde yihāni ğız da yoğarda. bu sefer ğızın ğocası yav bunlar niye ğéj geldiler. vākit geşTi gelmediler diye bunların yolunu gözli. çihī yollara bahī,yav bi bahsın ne bahsın çayın kenarında ğardéşi aşşahda yihānmuş çihī. ğansı yoğarda. hemen ğılını çekiP yürü, démek ki bunnar kötü bi mamelede bulundular ve ğardéşi üzerini géyi. daha ifade vérmeden ğardéşi
75. geli üzerine gendi de ğılını çeki. ğız başlı ağlamaya. yarabbülalemin bu neydi benim başıma geldi déyi, dérken bahī aşşahdan bi hoca geli. sağğallı bi adam geli.ne var ğızım déyi bu ne vaziyet valla déyi derviş baba hal mesele béle béle oldu durum, ben de anniyamadım. pekala déyi. ğocan kellesiyen gövdesini tanyor musun? evet hele herkesin kellesi üzerine tik ki ben cenab-ı allah'a dua édem. belki düzelir. elimizden
80. gelen başğa bişé yoğdur. ğızda déyi acaba hakiki can gelecek mi? yannışlıhla ğaynının kellesini ğocasının gövdesine tiki.ğocasının kellesini de ğaynının gövdesine. değişik olarağ, hoca bi duva edı. ğızda amin déyi, ikisi de cana geli. şimdi bunu dervüş annadı. cana geliler şimdi bi tarafta gövde déyi ki ğız benim, öte tarafa kelle déyi ğız benim. şimdi biz bunu hangisine véreceyük padişahım. héş kimsede çit ses
85. yoğ, kimse cevap veremiğ. birinin kelle déyi ğız benim, ötekinin gövde déyi ğız benim. bahī kimse cevap véremi. orda ğuş alı fakat ğızın hesabına déyi ki yav baba yazılı ki bi ülkenin padişahısın, bahī buraya da bu ğader cümaat toplamışsın bi dervüş babanın cevabını véremiyosuz déyi. halbuki ikisinin kellesi gétTi.nikah ğalmadı déyi. onu terk etTi.yalnız déyi ğız hangisini dutarsa ğız onundur déyi. millet
70. el ele çarpiğler,çaylar ğahveler yeniden dağılı. padişahın ğızı bi sefer söledi tamam. kimsede ses yoğ. evet dervüş déyi padişahım buraya çay, ğahve işmeye gelmedük, bizim memleket çoğ ğarışdı. bizim orda üç arğadaş vardı déyi biri terzi, biri marağoz, biri déyi hoca. bunnar yola giderken bi tepenin başında duriler. orda gece misafir oliler ahşam olı marağozun yulhusu gelni, ğahī valizini açı, keserini bıçğısını
75. alı, orda tağTa parçasından ağaşdan bi adam heykeli yapıP, oraya tikiğ. terzi bahī ki orada tağTadan bi heykel durı. bu da hemen gendi valizini açı, buna sağdan soldan ğumaş parçalarından bi elbise geyündürü, tağTa parçasına géydürü éle ğalı, sabbah namazı olı hoca ğahı namaz ğılacağ, abdes alı, namazını geli bahī ki tağTa parçasından bi adam déyi ki bunu bizim marağoz yapTı, elbisesini de terzi tikdi.

80. yarabbülalemin sen de buna bi can vér déyi é taqdiri ilahî baħı ki yirmi yaşında bi ğız.bu sefer marangoz déyi ki benim.terzi déyi ki benim.o da déyi ki benim. marangoz déyi ki ben taħTadan yapmasadım kime can vérelecekTi.terzi déyi ki yoħ ğuru taħTadan bi ağaşdı. ben elbise géydirdim adama benzetT'im. o da déyi ki ben allah'a yavlardım. bunun üçü de talip déyi hangimize verülecek, ğine kimseden ses yoħ.
85. ğine ğız alı ordan, ğuş ali de ğızın ağzından söli(kız söyliyormuş gibi) he ğız sölimiş gibi ğız orda ğine durı. yav déyi yazuħ ki bu ğader aħıllı insanıar toplaşmıssız bilhassa babam padişah. yav bunu bilmiyecek ne var? marangozun kendi sanati taħTadan da yapar af buyurun köpek de yapar, canavar da herşé yapar. marangozun kendi meslegi.terzinin zaten kendi meslegi bu elbise diker. gelgelelim ki can vérmek
90. cenab-ı allah'a mahsusdur. canı véren allah hocanın dileğini ğabul étmişTır. ğız hocanın. é millet ğine el ele çarpı yémeler, işmeler tamam déyiler. padişahın ğızı iki sefer söledi, ğaldı bi seferi derviş ğine ileri doğru diz çökı. é padişahım biz buraya yémeye işmeye gelmedik, biz kendi derdimizi annatmaya geldik. padişahı déyi ki söle derviş baba söle. padişah da annadı ki ğız gidecek, ğız söli déyi ki bizim orda
95. üç ğardés vardı. babaları épéyi bi para vériy. déyi babaları bunnarı ğurbet éle gönderdi. oradan épéyce zaman geçi.birisi izmir'e gidı, birisi ankara'ya gidıy, birisi de adana'ya gidı.oradan épéy zaman geçi, bunnar ankara'da birleşiyler, birleşTikTensora büyük ğardaş çağırı gelin baħalım babamız bize bu ğader para vérdi.bizim insan olmamız için ne yaPdız déyi bu parayı nérde ğarcadıız déyiler. başTa sen ne yaPdın
100. déyi ki ben éle bi remül öğrendim ki ben şimdi bi remül atayım dünyanın dört bucağında ne olsa bilirim. pekala déyi ortancı ğardaş da déyi ki ben de éle bi cazılı öğrendim ki benim gibi bi sezedem var ki buna binerim déyi üç beş ğışıyi bindiririm déyi bi ğamçı vururum, bi aylıħ yolu bi sahaT'da alırım déyi. bi aylıħ yolu bi sahaT'da giderim. o da éyi küçük ğardaşa déyiler sen ne yaPdın: déyi ben de éle bi doħtorluħ
110. öğrendim ki bi hastanın canı çıħmadan yetişsem allah'dan aşşağı o canı ğurtarurum déyi tamam déyiler güzel. büyük ğardaşa déyiler ki hele memleketi bi yoħla hele ne var ne yoħ. bu bi remül atı déyi ki amıcamızın küçük ğızı çoħ ğasTa. ortancı ğardaşa déyiler dé hadı merifetin gösder ğasdeye yétişelim.binin baħalım benim şeye, seccedeye biniyolar bi ğamçı vuruyo, bi göz açıyler ki memleketTeler. neyse millet
115. toplaşı hoş beş dérken ğaber gelı ki amcamızın güçCük ğızı can véri. yanı ğavuşamadıħ. bunnar hemen ğoşuyollar. küçük ğardaşa dé hadı merifetin gösder baħah. allah'dan aşşağı küçük ğardaş bunu éyi édiy, ğız éyi olı.ğızda yirmi yaşında bi ğız. bunnarın üçü bu ğıza talip. büyük ğardaş déyi ki ben remül atmasadım siz ne bilecekdiz ki ğasTa mı, sağ mı, öldü mü? ortancı ğardaş déyi hadı sen bildin, ben sizi

120. bi sahaTda getirmesedim siz bi ayda gelemездiz. zaten bunun bi sahatlıh, ömrü var, ğız benim.küçük ğardaş déyi ki hadı geldiz ben éyi étmeseydim ölüyüdü zaten ğız benim.bu sefer bunnar hêş cevap véremiyolar. hangisine cevap vérecekler ki. gine ğız ordan alı.yazıh ki ğafa büyütmüşsüz. bugün remül atmağ zamanı gelecek déyi zamanın insanları gelecek béle telsiz, téléfón aletler çıharılacağ, dünyanın bi ucundan
125. gine haber alırdız. bu teknigin olacağ bi iş déyi. seccedeye gelince déyi gine zamanın insanları uçağ çıharacağ bülmem ne yapacağ bu da olur yalnız canı ğurtarmağ tek cenab-ı allah'a mahsusTur. ğız küçCüg ğardaşındır, yanı doğTorundur. é é gine millet el ele çarpıler yémeler, işmeler tamam padişağın ğızı üş sefer söledi. milletin kellesi vurulmadan dağılılar. ğalı dervişnen hizmetli. hizmetliyi götüriler bi odaya,
130. güzel bi köşk, ğuş tüyünden bi yatağ déyiler hele yat burda. yaTı yaTı şimdi hizmetli ne olduğunu bilniy, derviş ğonuşı amma o yédi.düşünü déyi ki boşvér nası olsa bu kelleimiz gidecek. éyisi mi ki bu yatağın üstünde getsin havalanıp düşü. neyse yaTı sabbağ oli.bağı çağırı ğağın bağalım ne var déyi hizmetli. ğah ğavaltı hazır, bağırma déyi. ğavaltı yeceksiz,ğidi ki türlü türlü sofralar hazırlanmış yiyeler, içiyler padişah
135. haber véri déyi develer yüklensin ğırğ deve altın yükleni,bi deveye de ğızı bindiriyler, bi deve de hizmetliye vériyler, bi deveye de derviş biniy.bunnar yola düşiyler sabahnan gidiyelar épéyce gétTikten sora yol ikiye ayrılı, şehiri çıhiyelar yol ikiye ayrılı. egle oğlum déyi develere eglı. n'olacah déyi oğlum yeter déyi bu ğader ayrılacğ. déyi ayrılacğ. yarısı sahan yarısı bahan déyi. nasısa yéter bize é ayrılacğ. derviş bab a tamam
140. déyi ğızı éndir deveden gétir buraya. getirı. ğılıcını çekiğ. ne yapisin derviş baba déyi? oğlum ikiye böleceyik déyi. aman derviş baba kesme sağ olsun, é şimdi kelleyen vururum ben sahan démedim mi ğarışma benim işime. biz ğardaşığ déyi yarısı senin yarısı benim. béle hille yoğ. ikiye bölü bi parçası sahan bi parçası da bahan déyi getür ğızı déyi, ğızı da böleceyik. yav derviş baba. vallaha bağ bu sefer son, kelleni
145. vururum benim işime ğarışma déyi. ğızın yarısı sahan yarısı bahan déyi. yav sahan olsun derviş baba.gétTi kellen déyi, şimdi senin kellen alırım. tamam tamam déyi.ğılıcı çekiP üzerine yürüdü mü tamam tamam déyi.ğızı da yaturı. éyi değğat ét tam yarısı olsun déyi. héç birimize hağ geçmesin déyi. midesinin üzerine birağı ğılıcın tersini béle tığ tığ vurı. bura doğru mu tam burdan kesecem déyi, hizmetli yolunu
150. çeviri kes derviş baba nérden kesersen kes déyi. ya allah déyi burası doğru déyi ğılıcı bi ğaldurı, bağı ğızın ağızı bi açıldı ağızından bi yılan fırladı, fırlamasıynan kıt diye ğılıcı yılanı bi vurunca yılanı geberdi. ğız nası hemen ğağise dervişin ayağlarına ğapanı. ğız olı bülbül gibi. yılan dilinin altına ğapanıymış. ğızı söletmiymış. ğızın hepPi ahrız olması yılanmış. hadı oğlum déyi. ğızım déyi sen şu ilanı topla bir mendile

155. bunu götür babayan gös'ler. şu benim develerimi de déyi geldigimiz şehere sürün déyi. benim deveme de ğızı bindür. ğızı bindiriyor benden de çoh selam söle padişaha. baĥ ğızı éyi oldu ğızının nikahı sahan bu ğızdan sen evlenecesin. bu altın da sahan yéter. padişahın yanında yaşadın. allah senden razı olsun déyi dervüş baba. hadı allah'a ismarladıĥ, güle güle dervüş baba déyi. baĥi ki hizmetli develeri sürdü
160. gidi, dur vula dur déyi durı. buyur dervüş baba. vula ben sahan bu ğader éyliğ étim, bu ğader altın vérdim, bi ğız vérdim déyi vula insan démez mi ki dervüş baba sen kimsin? insan bunu söler déyi. valla sevündüğümden daha diyemedim. sen kimsin dervüş baba? ben denize atTığın balıĥım. sen o zaman dédin ki balıĥ bilmesse ĥalıĥ bilür. cenab-ı allah da beni gönderdi, ben o balıĥım déyi işde ben de bu serveti sahan
165. vérdim, hadı çıĥ da gét déyi ve geliyo doğru şehere. padişaha déyi padişahın durum böyle böyle. ğız zaten durumu annatıy. padişah ğızı ona nikah édi yéyiP içip muratlarına geçiylar. Bu masal da burda bitti.

Mehmet BADOĞAN

Masal II

XXXI

- Zamanın birinde gine bi padişah varımış. bu padişah padişahın héç çocuğu olmiyomuş. zürriyeti olmiy. birgün ğaĥi, bahçaya gidi, orda ufaĥ ufaĥ düşüniy baĥi o yandan bi dervüş geldi. selamun aleyküm, aleyküm selam. padişahım ne düşünisin? ne düşünmiyem oğlum ahan geldim, yaşım gidi, benim héç zürriyetim olmiy. ne atın
5. oli, ne benim, ne köpeğin déyi. ben ölürsem déyi memleket başka süleleye Ėalacaĥ. cebinden bi elma çıĥariy. ye baham padişahım déyi herezin bi çift olacaĥ déyi, birisi benim söz vürürsen déyi herezin bi çift olacaĥ. yav baham bi tene lazım déyi tamam birisi senin. bu elmayı üç bölü, birisini sen ye, birisini ata vér birisini köpege. herezin bi çift olacaĥ. gelecebirini ben alacam. geliyo aynısını yapıyo. zaman geli
10. bi çift oğlu oli. atın bi çift érkek tayı oli, köpeğin bi çift érkek yavrusu oli. zaman geçiyor bunnar böüyolar. oğlanlar yirmi yaşına giriyor, atlar oliyo küheylan gibi, köpekler oliyo at gibi. bir gün baĥiyo ki dervüş geldi çıĥtı. o zamana Ėader dervüş yohTu selamün aleyküm, aleyküm selam déyi. padişahım her halim sözünde duruyosun déyi. tamam dervüş baba sözümde duruyorum. fakat böyük Ėardař dinniy
15. bunnar. Ėapının önüne çıĥı başlı ağlamaya, küçük Ėardařı geliy. Ėardař niçün aĖli-yosun déyi. déyi ki babam bizim birimizi dervüşe vadétmiř déyi Ėorĥam beni vérsin çünkü ben senden bir sahat önce doğmuşum déyi ben giderim déyi babam seni vére dérim baba ben giderim. be dérim baba ben gönüllü gidim. ben giderim, geliyler. küçük Ėardař déyi ki baba ben gönüllü gidiym dervüşden barabar. tamam oğlum ben
20. birizi söz vördüm. hanĖız gidersez gidin tamam. kendi atını, köpeğini aliĖ Ėapının önüne çıĥıler. böyük Ėardařını çağırıy. Ėardař ge buraya déyi. bi eski Ėılncı varmiş bunu dutıy. Ėapının önünde bi incir ağacı varmiş. Ėılncı incir ağacına bi vurı yarıya Ėader gömüliğ Ėılncı. déyi ki baĥ Ėardař her sabbaĥ işe giderken bu Ėılncı baĥarsın. eger sapından pıtır pıtır Ėan damlarsa beni aramaya çıĥ bül kü ben dardayım, damla-

25. madığı middet bende bişé yoĥ. déme ki benim sahatum éyidür beni aramaĥa. hadı allah ismarladıĥ. dervüşü kendi atına bündürü köpegi de arĥası sıra yularından dutup çekip gidiyolar. gendi memleketlerinden çıĥıyolar. bahiylar ki orda yazının düzündé bi çifçi, bir bardaĥ su bi ĥol burma tarlanın orta yerinde, bir bardaĥ su bi ĥol burma tarlanın üst başında, bi bardaĥ su bi ĥol burma ta tarlanın üst başında. yoldan
30. geçerken çocuĥ bahı ondan şip e ĥapı déyi ki dervüşe, dervüş baba sen şu atın yularını dut déyi. ben gidip şu çifçiden bi su içip gelim. olur déyi gét. selamun aleyküm, aleyküm selam. çifçi baba déyi ben sahan bi şe soracam. sor oĥlum déyi. yav bi bardaĥ su bi burma, o orda, o orda bunnarın maĥsaTı ne? oĥlum benim sahatum yoĥ şimdi ben sabahTan geldim mi ĥoşuyom buraya çıĥıncaya ĥadar annim ki
35. övle oldu. burda öküzler burmayı yene ĥadar ben de abdes alıym, namazı ĥilim, başlim, ikinci olı orda da ikindimi ĥiliym ondan sora oraya çıĥıym aĥşam olı aĥşamımı ĥiliym. ondan sora öküzleri sökiym, çekim gidiym bunnarın merçeti budur. pekala déyi baba bı su vérir misin içeyim? hay hay iç déyi bi su içi. pekala déyi bu dervüş beni nére götürü. ah oĥlum seni de mi buldu déyi o dervüş senin gibi néçelerinin
40. anasını ağladı déyi. ne yapacaĥ déyi beni? seni götürüp yecek déyi. evvele götürecek bi yerini parçalayacaĥ seni öldürmiyecek, ondan sora canı isTedikCe yecek, senin gibi néçeleri var onun evinde. pekala bunun héç ĥurtuluş çaresi yoĥ mu? var déyi yapabülürsen var déyi. ney o? şimdi gideceksiz yazının düzündé bi ĥonaĥ ne ĥapısı, ne pacası, o bi duva édecek déyi sen de amin diyeceksin ordan bi ĥapı açılacaĥ déyi.
45. açıldıĥdan sora déyi sana buyur gir diyecek. eger sen evel girersen işTe sen gétidin. yoĥ eger o öge girerse sen ona öle bi ĥılıç vuracaĥsın ki yéddi adım fırlıyacaĥ kellesi, altı adım fırlarsa genye ĥalır seni yer, éle vuracaĥsın ki tam yéddi adım fırlıya kellesi. bunu yapdın ĥurtuldun, yapamadınsa déyi, gétTin. dénerim déyi. geli. hadı dervüş baba gidek yolumuza, gidek. gidiyolar gidiyolar haĥĥatTen bahı ki yazının düzündé
50. bi ĥonaĥ ne ĥapı ne pacca her tarafi parrıl parrıl yani. tamam oĥlum evümüze geldük déyi elimi açi bi duva édi, bu da amin déyi. bahı bi ĥapı açıldı. é oĥlum hadı evümüze geldik hadı buyurun. yoĥ dervüş baba ben babamdan vesiyetliyim benden büyüĥün önüne kesimikle düşmem déyi oĥlum, ne fargéder ki ben senin baban sayılırım déyi. burası bizim evümüz. sen öne girmisin ben öne girmişim ne fargéder ki, yooh siz buyurun. déyi. dervüş zorlı, yoĥ imkanı yoĥ ben girmem illa siz gireceksiz. çünkü evün böyüğü sissiz. dervüş bi ayaĥını içeri atı birisi daha dışardayken çocuĥ arĥadan éle bi ĥılıç sallıy kı yéddi adımı birah, ondördü adım o yanı fırlı. bahı kelle ordan bı daha vur vula érkeksen déyi, babamın ĥara öküzü müsün? bu ĥün ölme yarın öl. yat hadı. neyse on daĥĥa sora canı çihı. yav bi de içeri giri ki yav bütün her tarafi ĥanni.

60. kiminin gözünü yemiş, kiminin gulağını, kiminin gölunu yemiş. yanı herkesin bi azasını yemiş, çihamiylar. gapıları açi hepsini govî. neyse déyi vaqıt övlen. bañi ki orda bi çeşme. çeşmenin orda bi ibriñ var. orda bi abdes alanı, övle namazını gılam, ondan sora da gidem. ibriği dolduri çeşmeden bu bi abdes alı, elini yihî, eli altuna kesî, ayağını yihî ayağı altuna kesî. yüzünü yihî yüzü altuna kesilî. başından aşığı töki
- 65 her tarafı altun olî. bañi ki şimdi de bi yüzük düşdü. ali bañi ki yüzüğün üzerinde dılısım diye yazı, yüzüğü alı. nese. bañi suynan abdes alınmiy, néresine vurise altuna kesi o su. yüzüğü ali barmağına tañi, çihî gapının önüne. yüzüğü yalı, iki arap geli. buyurun ne isdersin. déyi. déyi ki atımı itimi déyi kendimi aynı burdaki altundan olsun déyi, hepsi oli altundan. ata bini aynı yolu devam ediP gidi. kendi memleketlerine
- 70 dönmiyor aynı memleketin bi yolunu dutup gidî. gidiyo, gidiyo bi memlekete yahlaşî. şimdi bu bu şehre yahlaşmañTa olsun biz gelelim o şehre. oranın da padişahnım üş dene gızı varmış, üçü de bekar. şimdi bi gün oturmuşlar. büyük gız déyi ki siz hayafTa hêş bi tene érkek sevdiz mi déyi? yooñ diyolar. peki babam bizi gelin édecek, kime édecek bizi. déyi pekala déyi nası édek. bugün yoñarı yoldan kim
75. gelirse bekar olarañ ben ondan evlenecem. şansıma ortancı gız da déyi ki şansıma bu tarafTan gelen o da benim şansıma ben ondan evlenecem. küçük gız da déyi ki bu tarafTan gelen bahan déyi. herkes bi tarafı gözli, ahşama gader gözliyecekler bi bekar deligannı evvela hangisi gelirse o ondan evlenecekler. büyük gız bañi baş vezirin oğlu geli, tamam déyi ben nişannımı buldum. ortancı gız bañi ki ikinci vezirin oğlu geli, o
80. da onu galbine goyî. küçük gız da bañi ki yav ne bahşın tepeden biri çıñTı. atı, iti hepsi altundan geli, bu da benim amma allah vére bekar ola. yola gidî garşılı. garşılıyo bizim dere gibi büyük dere varmış. dereye giri gız da derenin tam garşısında gözli. bekle bekle bi de bañi ki: bu hemen gelir gelmez yüzüğü yalı yıñam mı, yapam mı? ne yıñ ne yap, atımı itimi al beni bi keloğlan yap. keloğlan olup geli, bañi ki bi keloğlan
- 85 geli. geli selamun aleyküm déyi hemşerim sen nérden gelisin? déyi: ben bu tarafTan gelim. senden geride gelen var mı? başğa déyi yooñ, benden başğa gelen yooñ. déyi şimdi sen ték mi gelisin, başğa héç kimse yoñ mu géride. allah'dan başğa kimse yoñ, tek benim déyi. allah allah sen kimsin necisin, nérelisin? ben felan memleketliyim, ben iş ariym diyo. sen kimsin déyi? ben padişahnın küçük gızıym déyi. baban söle bahan
90. bi iş vére. véür niye vérmeyecek, gel bañalım. geli doğru geli déyi ki baba bi keloğlan gelmiş bizden iş isdi. tamam gızım déyi götürün bosdan tarlasına bekCi yapın, ne iş vérem ben bosdan tarlasında bekCi olsun, büyük bi tarla gavun garpuz ekmişler oraya bi de çadır dikiyolar bu orda bekle. keloğlan aradan zaman geçi garpuzlar tam yétişi. şimdi garpuzlar tam yétişi, padişahnın büyük gızı çağırî keloğlan gel buraya déyi.

- 95 gidi buyur padişahım. déyi ki böğün çarşıya gideceksin déyi bahan bi çor bıcağ alacasın déyi, elen süreceksin kesmiyecek, geleceksin tarladan da éle bi çarpuz seçecesin ki kesinlikle yénmiyecek, çam olmuş, artıç olmuş geçmiş o çarpuzun üzerine saplıyacasın getirip bahan véreceksin. ortancı çız da déyi ki bağ keloğlan, bahan da yarı bucuğ keser bi bıcağ alacasın, bahan da yarı bucuğ yéner yénmez bi
100. çarpuzun özerine o bıcağı saplıyP bana getirecesin. küçük çız da déyi ki bana da éle bi bıcağ alacasın ki usTura gibi bıcağ alacasın, seçecesin en éyisinden de bi çarpuz alacasın getiriP onu da bahan vérecesin. keloğlan çarşuya gidi aynen onnarın dedigini uygulayıp çızlara çarpuzları getirī. alşamnan olī getirüp çızları annesine véri. yémeklerini yédikTen sora padişahın hanımı déyi ki padişah çızların çarpuzu
- 105 var, getürek kesek yek mi? déyi ne durisin getürün kesek yek déyi. büyük çızın çarpuzunu getürüyolar bıcağı vuruyolar dağlı, çolmuş bile yénecek bi şeyi yol, ondan sora déyi ki yav bu mu çarpuz, déyi hele ortancı çıza déyi sen getir çızım. kesiyler bazı yéri yéni, bazı yéri yénmī. onu da çaldırıP atıyolar. küçCük çıza déyi ki çızım sen getir. küçCük çız getiri bıcağı bi vuriyeler daha vurur vurmaz birden sapı
110. çıhı éle bi çarpuz. neyse yéyiler padişah ağızını burnunu siliP oturi. hanımı déyi ki padişah sen bu çarpuzlardan ne annadın. déyi ne annıyacam ikisi yéndi bi teki hoşTu, daTlı, duzlu déyi. yazuğ ki padişahsın déyi: böyük çız déyi ki benim vahTım gelmiş, geşmiş artıç benim çoca zamanım geşmiş artıç benim çoca zamanım geşmiş. ortancı çız da deyi ki benim zamanım da geçī, küçCük çız da déyi ki tam benim
115. gelin olacağ çağım déyi. bunu annamadım mı déyi bağ. halla halla ne yapmağ lazım. ne yapacağsan yap ben sahan işTe haber vérdim. sabbahnan oliy padişah bütün millete ilan édi. herkes bekar olarağ elbisesini géysin benim sarayımın önünden geçecek, çızlarımın heresinin eline bi elma vérecem hangisi hangisine vurdusa ondan evlenecek. tamanı. nasılsa bunnarın bi sevdüğü var. çızlar pencereye oturiylar millet
120. artıç ülkede ne çader bekar varsa zengin adamlar elbüsesini géyen gelip geçī. böyük çız atıp baş vezirin oğluna vurī. çız çalbinde onu dutmuşdu. ortancı çız atıp ikinci vezirin oğluna vurī. küçCük çız atmī gelen gidī, daha memleketTe kimse çalmī. halla halla yav déyiler daha memleketTe kimse yol mu? déyiler yol bittek keloğlan çaldı, bosdanda. çağırın keloğlan da gelsin. nası gelir gelmez küçCük çız atıP onun sırtına
125. vurī. onnar bu yanış oldu déyiler. ikinciyi, üçüncüyü atıP onu vurī. ben bunnarı reddétmişim déyi padişah, ne béle bi çızım var, ne enişTem var déyi. götürün bunnarı bi çaz damına atın. onnarı reddédi. o birlerinin düğünü dutulī, evleniler. aradan zaman geçī, bunnar çazdamı, kömes gibi bi yer orda yéyip içip yaşıylar. aradan bi gün geçī padişahın ayağına bi yara çılı. dünyada dokdor çalmī gelip çare

130. bulamî. en son bi dokdor gelî déyi ki buna aslan, ğaplan, céylan südü birleşip vurulursa éyi olur. başğa çare yoĥ. haber vér enişTelerime gétisin bulsunnar. iki tene enişTem var, aslan gibi gétisin bulsunnar déyi. bunnar atlarna bini hababam gidiylar. tabi keloĝlan diyî onnarın hepsini. gét baban söle bi at vérsin ben de gidem aslan, ğaplan, céylan südü getürem déyi. tabi béle gidi ğapıdan bi balı, o kim o déyi.
135. déyiler küçCük ğızın. déyi ki keloĝlan déyi bi at vérsin ki keloĝlan da gétisin. cehennem olsun gétisin keloĝlan da ben onnarı reddetmişim. öleceksem bu yaradan, ben onun südünü isTemem déyi. geli ne dedi baban. déyi: béle béle. sen benim o topal atımı çihar hele. topal atı çihari, bini şehiri çihana ğader on tene daşlı. ā padişahın damadı ilaca gidimiş diye millet çoluĥ çocuh ğayaliyolar atı topal ya. bu gidi ağacın dibinde yatî. yatî yatî bahî ki bacanaĥları geli atlarnan. nérde bulacaĥlar aslan, ğaplan, céylan südünü. hemen yüzüğü yalı. yıĥam mı, yapam mı? ne yıĥ, ne yap, hemen burda bi dükân, beni de ihdiyar sakallı bi herüf ôt, üç şüşe de kedi, köpek südü. şüşeler de orda hazır. tabi dükanda öteberi şeyler de var. onnar geliylar o yandan bi tenesi déyi ki: yav bacanaĥ déyi biz giderken bu bina yoĥTu burda, hele
140. bi yav dünyayı dolaşTıĥ bulamadıĥ burda mı bulacayıĥ, hele hele bi uğriyah. zaten dünyayı dolaşduĥ bulamadıĥ, geliler selamun aleyküm amuca. aleyküm selam evlatların déyi, yav amca biz dünyayı gezdik aslan, ğaplan, céylan arük. dünyayı gezeceĝinize buraya gelediz. bende var déyi. hani ya, aha. pekala neyle, nasıl vörürsün déyi, ĝaş altına vörürsün? déyi ki ben parayla, pulla vörmem déyi. ya neyle vörürsün
145. déyi déyi benim burda bi nal parçam var buna atêşTe ısıdıP afédersiz ĝıçıza vuracam. herezin ĝıçına bi tene vuracam ondan sora ilaşıları vörrecem déyi. tamam déyi ki ĝıçımızı kim görecek, hês degilse padişahın ayaĝı éyilensin. içerde ısıdıP getirüp bunnarın ĝıçına birer yapışdırıy. bunnara şüşeleri véri. bunnar atlara binip geliylar. épéyi sora ihTiyar yüzüğü yalı, déyi yıĥam mı, yapam mı? ne yıĥ, ne yap
150. déyi. aslan, ğaplan, céylan südü üç şüşe, bu dükânı da mükânı da ğaybét. gine topal atı, şüşeleri cebine birahî topal ata binip geliy. geli şehirden eve gelinceye ğader millet bütün bundan alay édiler. tabi bunnar getirip dokdor mayene édi ki: oĝlum déyi bunnar kedi, köpek südü bunnar déyi ĝandırmışlar. bunnar birbirinin yüzüne bahiyler şimdi biz gidip o saĝgallıya ne édeceĝimizi biz biliyk. neyse bu geli, topal geli déyi:
155. ĝız déyi aslan, ğaplan, céylan südünü vér ki baba ayaĝına süre ki éyi ola. bu getiriy. déyi ki, kim o kim déyi küçük ĝızın. aslan, ğaplan, südü getmiş enişTen. déyi ki yav ölsem ben onu sürmem. aslan gibi deliĝannılar kedi, köpek südü getTi. o kim ki ne südü getire. götür götür déyi dokdor déyi ki padişahım dur mayene édek mayene édiyorlar ki haĝgatden aslan, ğaplan, céylan südü nası ayaĝına sürilerse ayaĝı éyi olî.

165. faqet padişah déyi ki ben onnar red étmişim elli tenc ayağım olsa ben onu énişTelige onu da gızlığa gábul étmem. aradan épéyi bi müddet geçi başğa bi ülkenin padişahı savaş açi, déyi savaş yapacağız. élçilerini gönderi déyi ki savaş yapacağız. tamam bu her taraftan gendi askerlerini topli savaş alanına, savaşa gidecekler. tabi o zamannar top tüfek yoh, atnan gılıçnan. keloğlan déki gız gét baban sölc benim atım topal,éyi
170. bi at vérsin ki ben de gidem savaşa déyi. bu gider gémez babası tabi gápının önünde asgeller bütün gúşanmışlar géymişler elbiselerini. bu déyi ki nevar? keloğlan dédi ki bi at vérsin ki ben de savaşam. yérin dibine girsin. neyse mület atlara binip gidiylar. orduyu alıp gidiy. padişah onnar şehri çıldırdan sona o da gendi topal ata binip gidiy. épéyi gétdikTen sora şehri çıldırdıTan sona yüzüğü yalı,yigidi yıham mı yapam mı? ne yih ne yap déyi, atımı itimi isTerim. aynı altundan gidi gılincını eline alı. arhadan geli amaa hayatlarında görememişler belli bir insan. bi tozlu dumanlı geli. geliy padişahın asgerinin içine garişiy. bunnar savaşa başliylar bu ne tarafa gidiyse o tarafı yariy. garsıki tarafın asgerleri kaçıylar. bu gólundan yaralanı. padişah ipekli mendilini cebinden çıkarıP çocuğun góluna sarı. déyi ki bunu takiP édin. gider gémez keloğlanı öldürüP gızımı buna vérecem. bunu sakın gaybétmeyin bu deligannıyı. tamam geri dönıylar geliylar. épéyi yol aldıTan sora ata iki mahmuz vuriyse déyi hadi geç bunnarı bi bahıylar ki bi toz duman gine geldüğü yerden gayboldu. geli gine şehire yahın yere gine yüzüğü yalı. déyi yigidi yıham mı yapam mı,ne yih ne yap déyi gine aynı topal atımı ben de kel durumda,gidiyo tekrar gine o tarafa savaşa gidiy bu
185. onnar o yandan atnan geliylar padişah ónde tabi. vulan evin yihla gac déyiler padişah seni öldürecek şansın éyimiş. nolmuş yav savaş bitTi mi yav bıralhadız ki gelem bi gash tenc asger de ben öldürem. padişah déyi ki yav bunu galdırın atın bi tarafa cekek gidek neyse çıhıp geliylar bu gine gendi kömesine giri gavalı kökliy. aradan úşgun geçiy. geşTikTen sonra déyi ki padişah gızı şu mendili yihá temüz yihá götür babana vér. bu ne dérse déyi ki keloğlan savaşTa yaralanmış gólunu sarmıssın yihı temüz götüriy. gápıyı çaliy. déyi ki kim o? déyi bemin baba déyi gız sen küççük gız mısın? déyi he he baba cehennem ol yüzünü gösdertme bahan yav baba hele dur déyi. keloğlan savaşTa yaralanmış déyi mendilin sarmıssın. mendilin yihadım getTim. mendilin verem gine yüzümü görme déyi. nası mendil déyi hele alda gel baham déyi.
195. yav bi de getüri ki altundan olan deligannının góluna sardığı mendili. gız çabuğ gét dé ki keloğlan buraya gel. geli déyi babam seni isTi. çocuğ gápıdan görini hemen gılıcı çeki padişah vulan çıh savaşTa nası göründüsen éle gel déyi yolhsa vallaha kellen vururum. pekala padişahım müsade ét déyi dışarı çıhı yüzüğü yalı,yigidim yıham mı, yapam mı? déyi ne yih ne yap déyi. aynı atımı itimi beni de altundan aynı

200. elbisesi géli. nası içeri girer girmez padişah süzülüP önünden gâhî énişdem oldun déyi tamam. davul zurnalar buna yéniden nikah gıyılı. zaten o zamana gâder héş gıza yahlaşmı evleni. evlendükTen sona déyi ki tamam bu saray sahan benim yerime daha sen. keloğlan orda oli padişah vekili. bi gün sarayı gezerken bahî her tarafın anahTarları üzerinde bi yeri açi hazinesi bi yeri açi,bülmem ne her tarafı fakat bahî ki
205. bir odanın anahTan üzerinde yoh. gıza déyi ki padişah gızı déyi baban hep anahTarları üzerinde biraşmış bu odanın anahTanı yoh burda ne gıymetli eşya var déyi bülmem, ben bülmem déyi hele bi sor. sorı déyi orda gendiye lazım olacağ bişé yoh orda sırlıdır. gızlar var, orası havuz. hele alda gel gız anahTanı alıP getiri gız çıhıp gidi. dışarı gidi. bu gıyıyı vurup açi anahTanı ki büyük bir havuz,havuzda huri gızları
210. birbirlerine oh atiler. bi tenesi déyi ki valla bi nasip geldi. onların da hangisi oh dutTurursa onu alırımış. bu bi oh atı dutTuramı. onnar nası atilerse dutTuriler. éy deligannı déyiler vér köpeği,köpeği aliler. bu bi daha atı gine dutTuramı. o zaman bunnar ikinciye de atiler dutTuriler, vér déyiler atı da, atı da aliyler. bu bi daha atı dutTuramı,onnar üçüncüde onu da aliyler, aliyler havuzun içine gıapı rap diye gapanı
215. gáli içerde. şimdi biz gelelim memlekete. büyük gârdaşı sabbahnan gâhî ki bahi incir ağacına vurduğı gılincından pıtır pıtır gan damlıy. gâhî baba gârdeşim darda ben gidim déyi ne buli ysin gétidiği zaman bu vadi yapTı. bahı aynısı şimdi dardadır. ben gidim atına bini hadi bahalım. geliy geli aynı yolu takiP édi aynı gonağa geliy. içeri giriye bahi kimse var mı,bahı yoh bi çeşme var elini yihî altuna koni. ayağını yihî
220. altuna goni vücudunun her tarafını yihî,atını da yihî, itini de yihî üçü de oli altundan fakat bunun yüzüğü yoh bozacak bişesi yoh. bu zabıt geliy neyse tekrar yola düşi aynı yolu devam edip geli. fakat padişahın gızı da üç gün olı ne gelen ne giden üş gün olı göcasının nere gétidini bülmı. bu havuzu da unuñi. oraya girdigini de unuñi. babasına da démi ki keloğlan néreye gétidüğü belürsüz. babasına sölese babası belki
225. bilir. sırlara gıavuşmuş. nese yolları gözlüP durıy. yalla küçük gız bahi ki önce nişannısını gördüğü yerde aynı göcası geli. o sanı göcasıdır atı iti hepsi o altundan bu hemen gidi derenin yamacına orda beklı. gelür gelmez yav allahTan gorh sen nérdesin bu gün üş gündür sen nere gıayboldun déyi yollara bağa bağa babama da bildirmedüm çocuğ hemen jeton düşi aa gârdaşım da yanı bahan benzidi atı iti demek
230. o da geldi burda altın oldu gârdeşim buralarda amma nérde? bahalım gârdeşim nolmuş nere gétmiş. yav déyi héç sorma padişah gızı éle bi uzah memlekete gétTim déyi haydi gidelim eve hadi sür çek atın yularını gidék déyi. gendi bülmı ya,gız çeki atın yularını doğru geli sarayın önüne iniy. hele hadi çıhağ yoharıya. çıhiyler. açi gıayı otur déyi yémeg hazırlıyam, yémek yémem déyi hele yanıma gel sahan bişé

235. soracam sor déyi ben ilk geldigim gün ne şekilde getdim nõldum ne söledim déyi sen ğafayı oynatTın netTin? ben ğafayı oynatmadım déyi yalnız ben hiç ne yapıduğumu bilmüm, hele ilk ayrılışını bahan bi annaT déyi. yav sen bahan dedin ki şu odanın anahtarı babandan isde getir ben de geldim verdim ben dışarı getTim déyi ben geldim sen yoğsun. bu gün üç gündür daha da bilmim sen nere getTin
240. babama da söylemedim déyi. tamam hatırladım hatırladım déyi. tamam o zaman sen çılı ben bi sahat ğader yatiym ondan sora gel ğiz. ğidi. dışarı o gider getmez hemen anahtar ğapıyı açi aha bi nasip daha geldi déyoler. ğızlar nası oh atise dutduramiyeler bu nası bi oh atiyse. ver kafir ğardéşimi déyi. bi bahi ğardéşini aldı. onnar bi daha ati dutduramiy. bu köpegi de aliy. bi daha atiyler dutduramiyeler. bi de bi ğız verin
245. déyi bi de bi ğız aliy. rap diye ğapıyı ğapadiy gencisi ğapıyı ğapadi anahtarları da ğendi aliy çocuğ. neyse ğardaşlar orda sarın bürün ele béri derken hanımı geliy. dışardan şimdi geliki bahi acebe ğocası hangisi ele bahiP durı. soradan gelen çocuğ déyi ki bacım hiç telaşlanma senin ğocan bu déyi. o burda havuzdaydı bu. ben geldim onu ğurtardım. be senin ğaynının. ben bunun ğardéşiyim déyi. hemen ğız ğoşı babasına haber veri. déyi ki durum bele bele padişah çağır bi de geliler ki ne geliler saraya daha elektirig işTemez her tarafı altundan neyse o huri ğızını da buna nikah édi. düğünü yapiler bu müsade isdi. déyi padişahım bizim babamız da padişah déyi biz babamızın iki evladıdih birisi geldi ben orda ğaldım. ben de bu dardaydı geldim ğurtardım birimizin getmemiz lazım. bu senin enişden olduğu için bu burda
255. ğalsın ben daha ğidim hadi allah ismarladıh bu memleketlerine ğidi. bunnar yeyiP içiP muratlarına geçiy. bu masalda burda bitti.

Mehmet BADOĞAN

Gelenekler

XXXII

- şimdi hocam bizim buranın gelenekleri şöyle: şimdi zaten gelenek de ğalmadı yanı (önceden neler yaparlardı) önceden ğız isdellerdi, nişan yapallardı, nişandan sora düğün yapallardı. davul zurna gelürdi, silahlar atulurdu. millet toplaşurdu, yemekler yapulurdu. ondan sora erkekler bir oynardı. ğadınnar bir oynardı devrüsü
5. gün gelini götürüllerdi. yemekler yapulurdu. ele düğün olurdu. zengün adanlar mesela üç gün, dört gün düğün yapallardı. üç gün davul çaldurullardı. sona sünnete gelince çocuğunu everecek, sünnet édecek, evela küre dutardı. küre demek bi arhadaşın bi arhadaşı sevmesi demek. mesela ben seni seversem küre olarak dutuyom. ben sahan elma gönderürüm, şeker gönderürüm sen de kendi çevre halin é işTe yöresine göre
10. davar getirürsün öteberi çocuğlara elbüse getirürsün. düğüncüler gelür biz burda ğarşılarız. sora kürenin önünde davar kesülür, ğan dökülür. sora toplaşılar ağışam oldu mu küreyi asallar, biz de mutlaka küreyi asacağlar. küreyi asmanın adeti şu. kürenin bi mükafatı var mesala esgiden bizde orcik yapallardı şimdi de yapiler ama mesela üç dört tene orcik. şimdi biz cemaat toplanır küreyi asacayih, tamam, küre

15. seslenemez zaten. en evvele bi ipi getiririz. atarız bi yere ipi hadı bahalım küreyi asarız; bu sefer çocuğun babası gelir. yoĥ n̄luyor size ya biz küreyi asıĥ.. niye asısız babam bunun çaresi yoĥ mu? benim küreyi ğurtaracaĥ çara, haĥ yoĥ mu? var ne olacaĥ. sen bize üş, dört tene orcik getir biz küreyi serbes biraĥaĥ. yoĥsa küre gidi. benim küreyi asmayın ben mükafatını getirem size, hemen getirüller. béle
20. ğış zamanı olsa mesele onun yerine ğavun, ğarpuz getirüller. ğavun ğarpuz keseller, üzüm getiriller yani bi ziyafet çekeller. küreyi asma ziyafeti; yoĥsa küre gider héç imkanı yoĥ. (peki sünnette eĝlence falan mı yaparlar, yoksa mevlüt mü okuturlar) şimdi esgiden eglenceydi mevlüt doluydu. hem davul zurna çalıyordu, millet şennik yapardı düĝün gibi tıĝı, düĝün gibi ondan sora aĥşamnan oldu mu mevlüt oĥunurdu.
25. küreyi asa llar ziyafet olurdu. sabaĝı da çocuklar kesilirdi iş biterdi. fakat şimdi ise davul zurna işi bizde ĝaĥdı. mevlüt oĥunı - ziyafet yapallar, yémekler aĥşamnan mesele küre gelir, millet toplanır, sünnet yapanın evine otururlar yémekler son yassı zamanı da küreyi asallar, sabahnan da ĝaĥallar. sünnet olur. tekrar yémekler yéni.
30. ondan sora çocuklar kesilir tekbir dutulur. bizde tekbir dutar, berber toplanur ondan sora millet daĝılır. (Şimdi çocuklar söylüyorlar düĝünlerde kümeslerden tavuĥ çalıyorlarmış bi amacı var mı bunun) onun önce biz şe yapduĥ. bi arĥadaş düĝün yapTı. biz dedik arĥadaş biz şe yapacayuh. et isdiyoruz. dedi yav ben davar kesecem, dedik biz bu davarı ĝabul étmiyh. düĝünden önce ĝonuşma oldu. dedim biz davarı ĝabul étmiyh. é ne yapacaĥsın. biz ayrıyaten düĝün dışında, senin düĝün
35. ziyafetin ayrı düĝünün dışında biz kendimize ayrı ziyefet véreceksin. yoĥ baba ben iki ziyefet çekemem. tamam mı? tamam éyi baĥ pişman olmyasın. yoĥ babam ne pişman olacam dedi. ben davar kesiyim, yémek yapıyım üş ĝün yémek yédirecem size tamam. aĥşam oldu ĝına gécesi millet ĝiz evine ĝına yaĥmaya gétdiler biz genşler toplandıĥ bizim aĥranları, dorĝu kómesine. tabi kimse o zaman bişe bilmiyodu.
40. kúmesden o zaman adamın bi ĝaş tene ĥoruzunu tavuĝünü çalduh, götördüğümüz gibi boĝazına bıçaĝı atduĥ, temiz yolduh, bi yere biraĥdıĥ. sabahnan oldu, şimdi millet gelin götüri biz ĥoroz bişirih bu adam duydu. yav benim ĥorozlar yoĥ. biz çaldıĥ héş kimse çaĝa çoluĝun ĝünahını alma. kimse hırsızılıĥ yapmanuş. bunu felan felan bu genşler yapTı. yav niye oluur. isdersek öküzü de keserik. (o zamandan mı kaldı bu
45. şimdi o hala yapıyorlar) he hala devam édi. adam para véirse de ĝabul étmi (illa tavuĥ çalacak) he he. geçen sene bundan üş, dört sene evvel ben ĝızı gelin étTim. bizim ĝızın ĝaynı olacaĥ isdanbul'dan gelmişTi. toplaşmışlar bizim de bi ĝaş tene tavuĥ vardı. sepete biraĥıP asmışlar. kesinnikle bulamazlar yani çocuklar, yoĥ sağdan soldan ĝapıları aşmaĥ isdiyolar. yav arĥadaş durun o zaman bizim çocuğun ĝaynı

50. dédi ki bi h̄oroz ḡaş para o zaman dédiler otuz lira, ahan size yüz lira gidin üç tene mi alısiz, dört tene mi gelin gine vérem, vaz geçin, bu işTen vaz geçin tamam biz de vaz geŖtik dédiler parayı atTılar. siz tekrar gidin. sen benim meregi görmedin arhadaŖ aradan nası énmışler, pacadan. saman da yohdu. ordan aŖađı énmışler ahura, ahurdan gelmişler çıhmışlar yoharı. çılmışlar, gelmişler kilâra. kilardan en son
55. bulmuşlar. bulmuşlar bahmışlar yavrular vazgeŖmişler. (vaz geçmişler sen başlattın.) neyse ağama diyem geçen sene arif usdanın düğünü olı. topal uŖađına gidiy, tarla tepeden düğüncü gelmiş. oğlak getirmişler, taksiye bırakmışlar getürmüşler Ŗimdi buraya oturuyoruh. déyiler yav Ŗimdi siz oğlak kesiymişsiz h̄oroz kesiymissiz. fakat çocuhlar duymuşlar sézmişler yav habar geldi ki oğlağı kesmişler çesmenin orda
60. asmışlar. (asgere giderken falan uğurlama töreni yapıyor musunuz?) yoh éle bi tören yapıyolar. (taziyeye hasta ziyaretlerine falan) hasta ziyaretlerine gideriz, nérde olursa olsun, çevre kövlerinde olsun, diğer kövlerde olsun h̄asda duyduğ mu giderik. (geleneklere bağlılık devam ediyor, değil mi) devam édiy. daha sıkılaŖdı yani noŖsanlaŖmadı. teziye mesela esgiden béle yazın isdanbul oldu mu adam işi bırakıP
65. gelmezdi, köyün içeriŖi h̄ariç. kövde tüm işi bırakırız. nası sabahnan sele verildise ki mesela bir cenaze var diye sele verildi mi cenaze olduğu zaten belli olı kesinnikle kimse işe getmez. (tarla işleri falan) he bütün işler, bütün kövü hepsi burda. suyu olan da bir ğadın gönderür. suya düzer gelür, geride ğalan erkekler falan mezar ğazar, ğadinnarda su hazırlığını yapar, ğazan ğurar. ğazanın altını yağallar,
70. su daŖırlar. yağarlar, su daŖırlar, ğadinnar da kövün içindeki hizmeti, érkekler de mezallığı, mezarı yaparlığı ondan sora h̄oça yıhar. erkekse h̄oça yıhar, ğadınsa ğadın yihyani var. (peki çocuh olduğu zaman özel şeyler yapıyor musunuz?) yoh yalnız bizde çocuh olduğu zaman ğulağına ezan oğurlar. ilk doğduğu zaman ğulağına ezan oğurlar. o çocuğın doğumundan sora devrüsü gün, üç gün veya bi
75. hafda sora yémek yapallar. o çocuğa mükafatı olarak baş örtüsü, elbise béle bi biŖé hediye olarak da götüriler. (düğünlerde kadınlar erkekler bir adara mı yapıyorsunuz, yoksa farklı farklı mı, birde kına gecesi kız evinde, düğün erkek evinde mi?) Ŗimdi esgiden hepsi bi arada olullardı, mesela bu okulun bahÇasında çoğ oldu. burayı düğün salonu gibi yapardıh, erkekler bi tarafda oynallardı, ğadinnar séyréderlerdi.
80. ondan sora da érkekler çekilirdi séyretmeye ğadinnar oynardı, davul zurna çalarken (aynı yerde fakat ayrı ayrı) yoh ayrı ayrı. beraber durmazlardı. ğadinnar bir oynardı, érkekler bir. fakat ğaç senedir, aŖađı yoharı om beŖ, yirmi senedir ondan bu yanı da ğadinnar érkeklerin yanında oynamazlar kesinlikle. sadece érkekler oynar. ğadinnar ayrı gizli yerde oynar ve ğız evünde ğına gecesi oynallar. hafTa bizde bi de Ŗu adet

85. var ğına gécisi ğızın evinden mutlaka bişé çalacaĥlar. gözlerine ne çarpdı mı onu çalallar. he kesinlikle... (peki bir de bu köyün elazığ'dan farklı bir şivesi var konuşma tarzı, bunlar elazığ'ın yerlileri mi yoksa başka yerlerden mi gelmişler. bazıları adıyamanın ...) gerger (gergerden geldiler) şimdi hocam bizim burası çoĥ esgiymiş. önceden nahiyeymiş, biz yetişmedik seferberlikTen önce. bu çevrede en zengin
90. burasıymış o zaman herkes kendisi ihdiyacı yapımış, temin edimiş. pambuĥu biz ekerdik doĥudurduĥ, géyerdik. bi tek ayaĥġabı zatan çoĥu ayaĥġabı bilmezdi. ham çamĥı dikellerdi. ben yetişTim, yanı ham çamġa yetişTim. yanı kendin eker, kendin biçerdin, ona zatane çay suları olduĥu için burası çoĥ zengindi. (burası gerger'den gelmişler yanı). şimdi burası bizim bildiĥimize göre burası iki ġabilemiş: bir ġırĥen
95. uşaaĥı, bir ġara ehmet uşaaĥı. ġırĥen uşaaĥı gerger'den gelme, ġara ehmet uşaaĥı da elazığ'ın koĥang'den gelme. (mollaköy'ün koĥang'i) koĥang'den bir aġa gelmiş burya yerleşmiş (karışmış) bi de gerger'den rahmetlik nenem annatıyodu ben gelin oluncaya ġader iki ġabile birbirinden ġız alıp vérmezlerdi déyi. ne ġırĥen uşaaĥı, ġara ehmet uşaaĥından ġız alıp vérirdi dédi ne de ġara ehmet uşaaĥı ġırĥen uşaaĥından dédi.
100. ilk olarak dédi beni ġaçırdılar nenem ġara ehmet uşaaĥından benim dedem neneni ġaçırmış. (siz gergerlisiniz) biz gergerlüyük. bizim sülale gerger'den gelme. (peki dil niye böyle farklı karadenizli gibi konuşuyorsunuz.) valla hoça herkes bi türlü ġonuşıy mesela avusiya bi türlü ġonuşı, pıhtı bi türlü ġonuşıy, (ama bak avusiya, kayabaĥlar. pıhtı bi de iringil yanı taştıyayla bunların üçü elazığ dilinden farklı
105. konuşuyorlar) şey éygük de var aşaaĥı eygük, yuĥarı eygük şimdi yeni ismi duyulu oldu. bunlarında deġişik (çocuklarda deġişik konuşuyor) daha birez düzeldi. ġurbete gidip gelince esgiden çocuġa çaġam déllerdi. mesela babıya aġa déllerdi, aġa mesela baba diye çaġırmazlardı. biz yetişTim aġa déllerdi.

Adı Soyadı : Ebubekir ÇAKMAK
 Doĥum yeri : Kürk
 Doĥum tarihi : 1942
 Mesleĥi : Marangoz
 Tahsil durumu : İlkokul mezunu

Eski Düĥünler XXXIII

benim yaşıım, ġırĥ iki doĥumluyum. elli üç yaşındayım. kürk'Te büyümeyim ve otuz sene elazığ'da marangoz olarak görevimi yapTim. çalışTıĥ otuz seneden sora babam vefat étTi, yétmiş beş yaşında babam vefat édeli on senedür. babam vefat étTükden sora ben buraya göşTim. on,om beş senedür de burda çalışım, arazım da.

5. bizim buranın eski düğünlerini sorarsan, eski düğünlerini işTe gideller, bi delil birañurlardı ortaya. ondan sora gider babasının, gız tarafının babasının ağızını arallardı delil tabi yani ortaya bi şey birañurlardı işi görecek bi adam. o hıber getirürdü gız tarafından giderlerdi ki isterdük. erkek de yollardı gıdın da yani yerine göre tabi, yani isteyecek, yerine göre. eskiden bizde düğünü yapallardı
10. şerbet, aynı bizim şimdiki düğün gibi şerbet, nişanını. nişanda yani bu bizim bu şimdi ki hesap düğün salonu neyi yoh, bayağı odalarda geniş bi odalarda, salonda köv odaları, oturullardı çalar oynallardı gıarlar. yani şimdiki durumda gelinlik melinlik yoh, bayağı bi normal bi enterinen o gelini çıhardıllardı gıadınların içine. ondan sora bizde maşallah yahallardı. maşallah bele bi ağaca çaputu dolallardı
15. tepesine, gıazı tökellerdi. altTan atışı seplellerdi. o damadı gezdirillerdi. sokañTa tabi baştan yoharı, aşşağı, yoharı gezdirillerdi. ve bunun yanında bol silah atallardı. ondan sonra işTe alır gelüllerdi. ve nitekim de yani benim düğünümde bu şekil oldu. benim düğünümde gışTı, mütiş gışTı. gıarşı taraf da bahan engeldi bi tenesi. o yanıya vermediler bahan verdiler. ve o adamdan halen daha biz gıonuşmik.

Adı Soyadı : Ebubekir ÇAKMAKÇI
 Doğum yeri : Kürk
 Doğum tarihi : 1923
 Mesleği : Çiftçi
 Tahsil durumu : Okur-yazar (Okuma-yazmayı askerde öğrenmiş)

XXXIV

Anıları

- ben yetmiş iki yaşındaydım kimseyi inciTmemişim allah'ın izniylen. kimseye bi haķaret Te yapmamışım allah sorsun. yalnız cahillikTe om bés, igirmi tene gıavañ fidanı gırdım, o da neden gırdım. éynen ramazan günü geldim burda bizim çeli çeperi kesmişler. o adam yanı kesmiş, ula sen niye kesTin, ben de seninkini
5. keserim. ben de onun gıavañlarını gırdım. cenab-ı allah yanı daha sorsun benden. bi adamın işi gelür, ben yani daha işTe çocuñlar burda yémeğın üzerindeken o adamın işini görürüm. dérim bu beklemesin gésin ā. şimdi bi kürek geldi necib'in hā gıaramıllanın oğlu getmiş. muñTarın yapTım, étTim bu déyi ki niye para almadım dedim ki ondan para almam, o gésin. yapTım gétTi. şimdi de ceriyannar yoh. baba gelsedi ceriyannar éyi olurdu. é daha ne var ne yoh? valla ne annadam burda aħşama kadar oturım. bi inek var almışım, ondan uğraşım. (babası burda gaç sene öretmenlik yaptı ?) baban dört sene, bés sene yapTı. ben askere gétTim. doķguz yüz otuz seķgizde geldim, otuz seķgizde geldi. otuz seķgiz, doķguz, ğırñ, ğırñ bir, ğırñ iki de gétTdi. ben geldim gidim asgere dedim hıca ben gidim ā.

15. dédi gét allah vére çavuş olasin, dédim yav çavuş olmağ ne insanın elinde aħlağunda çalışursan hani yâ olursun, çalışmassan ne olacasın? é valla geldük allah razı olsun subaylarımız, gumandanlar hep bisi de sevellerdı. ben çavuş oldum. derse gahardım é tabi hep bi bülidim, ezbere yanı héç, beni çavuş gursuna yolladular. birincilik Ten gazandım. geldim dut Tular beni baş çavuş vekili yap Tılar. nöbetleri yazım, eratı
- 20 toplım, bülmem nédim. tumara götür heyvannarı dört sene. ataliye gidim bahım. pişman oldum yanı gursa gét Tügüme bile ha vazife çoh. sona alay gumandanı bi gün dédi bekir çavuş, mezuniyet iznine memlekete gönderecem, dédim albayım sağol gönderirsen gönder. bah Tım emür subayına telfon étmiş bekir çavuşum yol hariç iki ay gidiş geliş için. ben geldim babâ gétmiş, daha burdan gazaya gétmiş rehmetlik. iki
- 25 ay galdım, iki ay galmadım, elli beş gün galdım abdulla efendi canım sıhıldı. elmaların da derilme zamanı bizim bu bağın ağaşları yoğ. bunnarı hep bi ben dikmişim. kövdeki bağda alma ağaşları var. tut Tum béle bi sepet elma doldurdum béle épeyce de tud gurusu. dédim béle bunnarı alay gumandanına götürém. izine geldim, mezuniyet Ten izine yollamış, gét Tim. gét Tim o elmadan tudu götürdüm alay
30. gumandanına. yusuf egeli`di. dédi o ne bekir çavuş. dédim valla bunu sahan hediye get Tim. bu dédi elma mı ? elmaları götürék. bu ne dédi. dédim bu da tud gurusu dérük. aldı biréz yédi. dédi bu galsın dédi bunu nasıl yapısız ? dédim bunu aşılı tudlar, béle damlar var, sererük sirkeler gurur. üzüm gibi dédim, aynı seçerük temizlerük. haal! dedi elmaları götür arħadaşlardan yésinler fakat bunu dédi götürém.
- 35 aldı geldi om beş tene govuş yapilerdi abdulla beg, yanı burdan otuz girğ metre uzunluğunda ğapısı penciresi om beş tenedi. dédi bekir çavuş ahan bunnarı bitirirsen eger sahan gine mükafat vérecem, é ben daha durmadım mükafatı sézdim. gece gündüz om beş günde bitirdim, ğapıyı pencireyi bitirdüğümden iki ay da o zaman vérdi. allah razı olsun yanı gine -dédi yol hariç. na zaman gelürsen gel. ben gine
40. duramadım iki ay durdum savuşdım, gét Tim. gét Tim gétmiş. başğası gelmiş ona tesfiye étmiş démiş alay ğarargahında bekir çavuş var mezuniyet Ten yollamışım o ná zaman gelürse gelsin yanı her zaman gelip sorımış, günü az galdı. bekir çavuş geldi mi gelmedi mi ? bi gün geldim béle sahat yéddi biçuğ, sekgiz sıraları yéndim izmir `e gét Tim dédi şimdi alay gumandanı seni sordu. gét Ti onun yerine bi tene başğa geldi
45. éhsan güney dédi, geldi. gét Tim geldi dédi, hoş gelmişsin. hoş gördüm albayım. o da bişé götürmemişim yanı allah ayan. çünkü almaların neyin zamanı degildi. ondan sora yéddinci ay oldu tesgere geldi. heziranın igirmi sekgizinde dé. déme bundan daha hemin var, on sekgiz, on gün sora tesgere geldi. alay gumandanı gine beni çağırdı. dédi oğlum tesgere geldi gözleriz aydın dédi. gidin dédi. dédim albayım

50. sahan bişé söliyecem. dédi, söle. dédim beni sevkiyatTan gönderme ayrı tîrénden gidecem. bi de dabanca almışım, ona da bi vesiga vérdi. cızmamı, elbisemi, palasgayı dédi vér. palasgayı da vérecesin héşbişé galmadı. dédi ahan sahan vesiga dabanca. dabancamı da inzibat subayı vardı bizim bölüğün o aldı benden. gelene gader o gullandı. dédim yav bozarsın girarsın. yav dédi bahan ayit. gidende de bi
55. pakét mermi verürüm alır götürürsün. tesgereyi aldım bizim arhadaşlar hepbi geldi benim alayda canım sıhiliy. üşgün var ki tîrén gele. hani ya bizim üş gün sora gétTim tîren geldi. tokalaşdıy elini öpTüm, çihTüm gödüm geldim. geldim yolda marşandız sevkiyat arabası bozulmuş tîren. yollarda galmışlar, afyonda galmışlar. ben o zaman éle geldim buraya, askerlik işTe. (o zaman askere gidenler uğurlanır mıydı davulla zurnayla?) yooç. o zaman alamannan, ruslar herb_édiydi. seferberlige gidenleri hepbi davul zurnanan yollallardı. hani ya veten_üçün gidi, ya gelir ya gelmez. fakét biz gidende éle bişé yohdu ben burdan da éle gétTim. (seferberlige gidenleri hatırlıyor musun?) yooç. ben daha hatırıma gelmi. hemin çocuğmuşum. şimdi ben yétmiş iki yaşındayım. seferberlik olalı da yétmiş sekgiz sene mi oli? ben
60. çocuğmuşum daha o zaman. anucam neyim gétmişlerdi tabı orda galdılar. (işte onları kimse sahan anlatmadı mı?) yooç. şindi burdan gidende bibim vardı irehmetlik. burdan gidende bi keleş vardı, dedi. keleşTe éyi türkü sölidí, onları yolliyanda köyün dibine gader davul zurnanan dédi yolladılar. o da éyi türkü söküdi. bibim sölidí irehmetlik işTe. ondan sora gétTiler rus herbine daha gelmediler işTe.
65. héç kimse gelmemiş. iki tane anucam orda galmış bi babam amırka'danmış gelmiş isTanbul'a. isTanbul'da herbiye'de. ben de şeyi var bu gader bi lamba yapmış, bizim esgi lambadan tuç. üzerine yazmış "inne fetahneke... bilmem ne. gendi adınıda bin üç yüz otuz üşTe. herbiyede galmış gelmiş ondan sora gelmiş evlenmiş. (babamın amcaları da yemen herbine gitmişler) yemen herbi del rus herbi rus. hasangale'ye,
70. erzürüm'e (yemen'e gitmişler) onu bülüm ben. o bi türküsü var hani "burası yémendir gülü çimendir. "onu bülümim. fakét buraya gétTüklerini éle hatirler gibi olım. çocuğTum da. bibim naklédi di bahan. dedem de rehmetlik, o da. dedem boyna ağlardı. giderdük bizim o garşu bahçeye oğulları işTe orda galmış boyna söler ağlardı, söler ağlardı. işTe o keleş türkü sölimiş, éyi de sölimiş yanı (keleş kimlerden?) bu dadéşli memet vardı sürsürü de. ha belki bülürsün barmahşuz déyilerdi ha onnardan. o barmahşuzun gizini keleşin torunu memet_aldı. bunnar şimdi kimse galmamış burda. (emi kürk boşalıyor yav niye öyle oluyor?) he yav hepbi éle oli. cenab-ı allah hepsini de islah_étsin bizim dört tene köleniz var. é burda néde gele. bazar günü geliler ahan torunım gelmiş, gelinim de burda.

85. gétTiler babasının oraya gele burda nédeler ā! (aha siz de gétTiniz mi nōlacaq?) aha şindi ben burda gelmişim oturım. (hayir siz bu dünyadan gittiniz mi ne olacak?) öldü bura. belki aydin gelürse bülmem, ne cevdet gelür, ne idiris gelür. orda zeten mal almışlar sekgiz dönüm he bilisin da onlar daha gelmezler. gelmiş burya déyi baba avu tudu çiharam. niye oğlum şeherde tud mu yoh? alın tikin. bu tuT çihar mi?
90. hele bah aşilamışım. dédim bah oğlum çihacah orda aluça var, tuT var, avurda alma var. bura ortaħluħ, kime gelür . fakét ben vesiyet étTim. bah buraya o gader masraf étTim, betondur hepbi table. hepbi de, duvarlarda. yapduħ oğlum gelürsez gelin yanı. bi iş görmeyin am bu iki parça bahçaya bahın o birlerine bahmayın, gelin burda oturun. ben de size vesiyet édim satmiyasız, satarsaz nabalım boynuz. éle del mi?
95. ahan bah orda buğda ekmişTim. avuraya, her sabahTan aħşam gidiP iki evlek déridim dört günde bitirdim. déyi bunu niye ekTi baba é oğlum inek var saman lazım é ben burayı ekmiyem gidem haħTan saman mı isTiyem, alam. kim dérecek? ben déreccem oğlum, héç gelmeyin siz, her sabbahTan iki evlek bi sahat çalişidim. dört günde bitirdim. nédem yav. (buraya patos geli mi?) he geli. patos éyi, gele
100. patosa vérek ğurtulaħ, geçen gün bi inek aldım, elli dört milyona mondofon, ama ğırma monTofon şeyden aldım ha. tēlonun oğlu memeT ha, ondan. yaa ğoca. elli dört milyona aldım. yém mém haylētmi. onun için satmış onu héç tōbe ambēle bi kilelik yere yoncaya baĝlasaħ abdulla beg, fakét yēdigine göre inkar étmi. (yani inkar étmi) hee allah var, inkar étmi. traş édi ögünde bitTi mi çağiri. daha alışmışım. şindi
105. çağurur ā. birez evel, sizden evel degişTim. çağurmaya başlar, yémüşdür. (geli) geli mi haa? om beş daħĝa sürmi, şindi çağurur, yazuĝum geli fakét é nédem şeherde besliyemem. allaham vére éyi bi tanış adam ola da vérek. babon söyle ineq alursa vérek. (bu şé mi cins inek mi?) çoħ éyi. éyi olmasa vérmem abdulla beg. yém vérecek. yoh siyah partının altı, beyaz memeleri. yoh inek éyi inege diyecegim yoh.
110. fakét yéyi yémeye vérecesiz. he eger lazımsa ğüzün gidende hacıyı görem onu beslesin yéter. (bitene var benekli de onun memesi kör oldu.) onda bekleli de vardı bitene almadım. dédim bekleli yaramaz. dédi ya sen bunu al. bahTim inek éyi. dédim söyle söyle dédim elli milyon véreccem. dedi yoh héç vérmem geli dök dédi senden bi milyon almam dédim baba hadı olsun. temüz çocuĝ ā. (şimdi seksen milyon ha)
115. (aĝa senin yerin çok güzel) vallaha yérım güzel, rahatım éyi şüküfler olsun. çocuħlar burdalar, gelinnerim burdalar, gétTiler babası gile. (ilkbaharda ne zaman gelisin?) ben he, démek ki bayramın om béşi, hacı bayramından om béş gün sona geldük. ayın om béşi di ha. éle étmi mi? é nédem érken gelem, gelim burda işimi görüm, baĝı budım, aĝaşları neyi kesim zaten yérım géniş, zobayı yalıım, yatım sabbahTan

120. ğalı̄m, işimi gör̄im. aha iş bitTi mi gid̄im elazığ'a. nêdem daha burda duram. o zaman temellü gelük (köydeki evi ne yaptın ya ?) yıldı̄m, satTım. yerini mérini satTım. bi bucuğ milyona vérdim. (ne kadar yérdi ?) iki yüz atmış bês metre, beleş yav. aldılar ptt'ye yapalar, bi sene ğaldı, ya bizim paramızı getür geri vér, niye ? ya biz almığ yapmiler ptt yapmilerse yapmiler. yémiyediz, almiyadiz. eger bi ay, om̄ bês
125. gün olsadı, dérdim alın parazı, vérin benim malımı. tapıda gine benim adıma, éle dürī. yapmiler. isTer yapın, isTer yapmayın. dédim ben satmışım. (kövde çoğ ev var mı ?) yoh̄ yoh̄, éle bi seksen, doksan tene ancağ var yoh̄. kimse ğalmamış̄. o da güzün çoğu gidi eleziz'e (okul var mı?) okul var ya. sen şimdi nérdesin (mezire'de). éle hetirime geli de ava gidirdim, ğam çaruğu géyerdim. ğurban derilerini ğam çaruğ
130. yaparduğ, bi de öküzlere boyunduruğa ğayış. o ğuvvetli oli da. helal malda ğurban gönü helal da. ğam çaruğu tikerdim, içine de yonca otu ğordum ki ayağlarım üşümiye. şimdi ayağğabı begennik, elli tene ayağğabı var orda onu géyim olmī, onu géyim olmī. ahırı bizim o torunum almış yollamış ha déyim ahan bu yimişatğ, bunnar éyi şimdi o ğam çaruğları unufTuğ. (içerisine yonca otu mu koyuyordunuz?) hee,
135. yonca otu ğoyidik ki ayağımızı üşütiye. ham çaruğın içine ğoyuduğ, ot üşütm̄ (su çekmiyor mu?) yoh̄, ğapalt da. şimdi ben gidirdim héç boş gelmezdim. héç ğatiyen, davuşan eti, keklüğ eti yémilerdi daha. bi gün géTım vurdum. esgiden kürsü vardı abdulla beg beki hatırlarsın. ordan astım keklükleri. géTük ğarşı bahğeye şimdi satmışım, geldük ayağları dürī. kedi içerde ğalmış. atlamış yemiş, atlamış yemiş, bi
140. ayağları ğalmış orda. zatan ğulağlarında éyi eşitmī. déyim keklük var mı? déyi ki yoh̄. amburda meteris vardı çığardım , bês dakğa sürmez iki üş tene vurar dönerdim. şimdi daha daha héç gözüm kesmī. burdan köve gidemim abdulla beg dizlerim ağrı. (babam anlatırdı o kim ayıyı boğmuş?) o burda degildi. köve gelmişTi ayı. köve gelmişTi, bahğalardadı, artuğ heyvanın yolunumu şaşırTmış, nétmış buraya géyik
145. gelmişdi om̄ bês tenedi. avu daşlar var ya abdulla beg ğarşı, orda bi gün ğalifeli bi küremiz var. rehetlik hüsen var ya onun babası gelmişTi. bahğduğ ordan bağır̄ ordan dédi gelin bu geçüleri götürün burdan, orda otlilermiş, avu daşın orda. (hangi tarihte tahminen ?) herhalda elli bês mi di elli üş mü dü. elli bês olsa gerek yanı. bizde burdan bağurduğ kürem geçiler bizim yoharda déme gétmışler. birez durdu
150. bağırdı: dédi yoh̄ gelmeyin géyikmiş onun sesini eşüTdügünen ğaşmışlar. om̄ bês tene di déyi. işTe artuğ tézmiş mi gelmiş hayvan hanı. avu daşların ordadı. şeyde dokğuz yüz otuz dokğuz olsa gerek ayı gelmişTi bahğalara. uşahğar geldiler, dédiler ayı var. tüfenkleri aldudğu géTük. fağet ben göremedim, izlerini gördüm. çamur çamur basmış avu sırtıdan çığmış yoharı gétmış, bi tek tézmiş mi heyvan artuğ, nası

155. olmuş, (o bir tane ayı mı gelmiş kurt mü adam yumruğunu ağzına sokmuş?) o burda degül, o hıh'Ta, yoħarı hıh'Ta ğurt... Şimdi ğurt gelmiş, o da meterisTemiş. meterisTen çıħar çıħmaz bunun üzerine atılı, adını da ğurt boħan ğomuşlardı. nası çıħar çıħmaz boynuna sarılı. ğuvetTen sarılı elini ağzınœedi soħa, daha soħamı, dişli mişli bi iki yeri sıħa sıħa baħı düşTü, ahan baħı ki ölmüş. yoħarı hıh'Ta... onun adını
160. da ğurt boħan ğomuşlardı. daha bilmim ölmüşTür. ya. (daha ava gitmiyor musun?) yoħ valla daha gidemim, avurda iki tene tufengim var éle durı. baħım üzüne. héç keklükTe eşitmem var mı yoħ mu bilmim? faķet davuşan var. çoħ merakım vardı. burdan çanaħçı'ya gididim. gece yatarđım éle baħardım rüyamda keklük öti. nası duzaħları aldım mı, keklüğü de çinime taħđım mı... ğorħu morħu bilmezdim, doğru
165. çanaħçı'ya.. he he giderđım, duzağı tökerdim ellerim éle olmuş ki, ambu barmahların, duzaħ döke döke ha ...don, savuħ; éyi de keklüğü vardı, atardım yere baħar ki gelmiler, cıvıladı ğıj ğıj ğıj... rak rak rak. ahan da dırrıt geldi, dolanurdu, duzağı ğörı, édi üst yana geče, béle yan tarafa da dökmüşTüm. éle baħTın debelenı. o debelendi mı, keklük bi daha başlardı. o édi hücum éde. Őimdi
170. déseler kı sahan bı milyon keklük ava ğét Şimdi ğine edemenı (keklük tuzağı ğörüyor mu?) Şimdi keklüğü buraya ğoyidim abdulla beg. baħ amburda küzek var béle daşTan yapıdı içine ğoyisin etrafını örisin üzerine de pallah ğoyisin, yanı o yabancı keklük bilmi hā. onun etrafını da béle açuħ yer ğoyisin, béle duzağı tökisin. bı ğol béle ğidisın bı ğol da béle. o duzağı ğördü mü édi ki o yandan ğide, halbí o
175. yanda da tökülü. keklüğün üzerine hücum édi ha. hücum etTüğünden taħlı ayağından. (çanaħçı kaç saat çeker, nasıl gidiyordun?) ona durmah mı vardı. yaya valla om beş daħgada avu ğara millağa çıħıdım. Őahadım da var. avu hacıları bekir var ya, bina almuşduħ yapıduħ, dedim bekir ben dereden çıħam, sen yoldan çıħ hangımız evelden çıħacayuħ oraya. om beş daħgada çıħđım. ğara millalara, savuħ
180. pınara. Şimdi amburdan oraya gidemim. yola ğidişim, baħ Şimdi inanmassın, Őahadım var, berber ehmet var ya, onu da yanında çaluşTurı orda. nuru begin de evünü yapı. nuru beg para isTedim, igirmi beş kağıTa yapmışım evü, muħTarda. niye vérmisin la paramı? sen déyi bahan çalışmadın. ğafam bozuldu, orda bi sırlı vardı aldım, vuram derken, ğarşıya, ğapının başına degdi, ğaşTı. ğaşTı ğétTi beni Şikayet éTti, baş çavuş
185. vardı; inTiyar erdem beg. bi de babon geldi. dedi niye vurdun bunu? dedim baş efendi çalışmışım dedim paramı vérmı. dedi yav ayılı edisin nuru beg sen niye bunun parasını vérmisin? bahan dedi çalışmamış. dedi ŐahaTın var mı? dedim baş çavuşum ben ŐahaT isTemim. elli tene ŐahaTım var. gelin baħın on dört tene ev yapmışım. eger hepbi de benim Őeyımden delse hani ya o zaman ben buna çalışmamışım.

190. camının oraya gader geldik, bahTim rehmetlik midyet elini cebime solTu, parayı vèrdi ha. dèdim baş çavuşum para geldi beni buldu. dèdi kim vèrdi? dèdim valla yanımda bi adam getTi cebime godu. nuru beg dèdi ayıp yav ayıp. dèdim nuru beg seni éyi bi zopbaya saracamı vallaha béle. chimeT Te yanımda. dèdim heralda bu ehmet bu köve gidecek. gidek yolda dutam éyi bi zopbaliyam. ha bura. ha şura
195. dèrken geldük oy yèdi dağğa kövde yoh, köve gelmemiş. gétmiş adil ağanın oraya (gölbaşı'na) gétmiş oraya, hee... valla dögecekTim. pakim yoh Tu benim çünkü. dèdim bi gün vula nuru beg éyi gurtuldun, vallaha seni dögecekTim. sen niye inkar édisin benim paramı, söle, eger borç vérmissen hay hay. çalışmaya ben çalışTim. oy yèdi dağğa da gázadan köve geldim ya düşün ne gelebulür abdulla beg ? ha.o binayı
200. şemseddin yapTi. o yapTuğu zaman enver guray vardı, gaymaşam bizim. héç kimse yoh. işTe macirleri getTüler. gölbaşı'nı vérdiler bizim. aha o yandan geldi, bu yandan geldi, birez genişlendi yanı. (gölbaşı'nda ördek var mı dı?) ördek Te çohTu, angüt Ta çohTu abdulla beg. o gader angüt vardı, fäsülye ekerdük, hemen hemen bizim bi buçuğ dönümlük yér daha dur, angütler fäsülyeyi yéyidi. ördek yiyemezdi
205. zatene. irehmetlik bunun dedesi bi tüfengTe on sekgiz tene vurmuşTu. (gölbaşına ava gittin mi?) çoh. fabruka var ya! şeyin yakub'un neyin canpolatlar'in, o fabrukanın yéri hepbi denizdi. (yani azot fabrikasının) hee. oraya ava gıderdim. o adam gelürdü kekelükler oraya ördekler géce şafah atTi mi gelürdü, bahTim düştü. garannuh olı. (dayı angüt ne?) angüt o da bi guş yanı. şindi yoh, ördek, angüt burda
210. cücük çıkarıdı, dilki yémiye ha. avurda, yuvasında. cücügü çıkarTıdı. (angüt martı degil, degil mi?) eti yéni. fakat gúnahtur. vurma gúnahtur. bu mutullah hocagilin, mutullah hoca fäsilyeyi eşip tenesini yéyi diye dam mantı yohTu, gölbaşında ağaş mağaş, hayme yapmışlardı béle, tek tülengi alı yémken o horozu degi merdüvana, nası degise angüda, hama cansız yére seri abdulla beg.

Ebubekir ÇAKMAKÇI

XXXV

Geçmiş Hatıralar - Hayattan Kesitler

- esgi zamanımızı annatsam deli olursuz siz, deli. dokguz yüz otuz yèddi. otuz sekgiz de giderdim heyvan çahmaya, burdan aşşığı hüh'a yoğanı hüh'a alıncuğa, cünd'e (hayvan çahma, nallama del mi?) hee. on gúruş. bi ölçek buğda alurdum, harman zamanı giderdim. gaş defa çahmışım senin heyvanın sözüüm yabana üş defa, üç ölçek buğda doldururdum. yüke alur gelürdüm. é şimdi oturuğ, bi milyon para alıyuh, gene begenmik, éle del mi abdulla beg? ben burayı bin sekgiz yüz liraya aldım, bu araziyi. ta bin dokguz yüz elli de. (kaç dönüm?) valla dönümü çoh bölmüşük gardaşımnan. benimki demek ki on iki dönüm. hepbisini beşbin dörT yüz liraya alduh. bahan düşen iki bin nira. bin sekgiz yüz lira, iki yüz lira tapuya felan

10. gétTi. é buna şindi cığara vérmiler, ekmeK Te vérmiler, bin sekgüz yüz lira ne ki? bu ağaşların hep bisini ben tikmişim, bi tek désen abdulla beg ağaş yohTu. hep doğguz yüz seksen de, seksen iki de tikmişim . bu yoharı ğaysidir, bilisin da yalnız oraya tikmedim bişé, orada talla. yaa! abdulla beg zaman o sürsürü de mamo hocagilin tallalar var ya, onları üç yüz liraya bazarlıĥ étTük. beni de ortaĥ édilerdi yani
15. bibimgil. gidecekTik irehmetlik bibim gösgüne vura vura deli oldu, ben gétmem kövden. ahan vazgeşTiler. elli kağıt mıdı, yüz kağıt mıdı valla yalan olmasın beh vémişlerdi. o beh Te yandı. oralar macirlerin ha şeyden gelmişlerdi, çapaĥçurdan mı nérden hepbi. (çapakçur bingöl mü?) he bingöl. o tarafTan gelmişlerdi. onnarda gétTi. o bedirigilin baĥCa maĥCa var da oralar hepbi üç yüz igirmi kilelik mi, yalan
20. olmya yani om beş kilelik bi yer ha. üç yüz kağıt. bizim izzet mizzet irehmetlik ordalardı ha. bizim o hacı ismayıl'ın evinin üzerindelerdi ha. otuz ğırlı sene asĝerlik yapTi, o ayrı geldim buraya ĥarap geldi. dedim nehlet olsun, yav cığara vardı, getüredin da hey gidi zaman. benim bi topal keklügüm vardı. esgiden dam yapıdĥ hani ya yaz damı. ambéle bu zaman oldu gövéridim. gididi daĝlarda keklüklerden
25. gezidi mezidi gelidi. héç gétmide. gelidi. gelidi güz oldu abdulla beg gelmedi, gelmedi, gelmedi. bişé mi tutTu yédi ğayıp mı oldu, ayaĝı da topaldı. o da neden topal oldu? ava gidende ekinin üzerine çıĥmışTi keklük yabanı atTim bi tek saçma degmiş ayaĝına, ondan topal olmuşTu. daha da gelmedi (şindi kekligin yok deĝil mi?) yoh, canım daha keklük del yerimden ĝımliyamim. hele ĝızım savuĥ su getir, getTin mi, eferim. dilki sabbahTan ĝahdıĥ dördünü de almış götürmüş, alatinikler de yağmur yağidi yoh bu sene de baĝluĥ. ben gelmessem sizi ĝomazdı ha. misafir geldi mi bişé héç ĝatiyen faĥet gece kimseyi biraĥmaz. faĥet beslemiyecem götürim şehere bi tarafa gidemim é baĥCaya baĝlim aj ĝali heyvan, nédem ĥassa bi adam olsa véirirdim. yoh héç bahan lazım del, beslemem. alur var inegi alıura ĝoyim. ĥırĥız
30. gelüP beni keserse ĝapıyı kitlerim. uşahlar déyi ki baba anarşit geldi mi nédecesin? déyim oĝlum sizin ĝafaz çalışmaz, nası ĝapı döĝüldü delmi, he. dabancanın aĝzına fişengi vérim, ĝapının arĥa tarafında dururum onnar içeri gececek ben bi tene geberdürüm, zaten geberdecekler onnar. savuşsun gétsinler. allah gösderTmesin. yaa o zaman. (köpegi abéme söliyem ona vér) hee valla vérem hacuya söle gelsin bu
40. günier vérem götsünler, nédem daha ben. (ĝalsın şindi de güzün vér) şindi désem ki atıl, üzerime atılı ha. şindi sen gétsen bişé démez ha sahan. héş ĝorĥma. désem oĝlum misafir gelmiş sev bunu, atılır béle, sende elinden béle étTin mi tamam, héş daha bişé démez. bizim aydın'ın tükenini soyduĥları zaman bi pilés vardı da vurdular adamı, geldi buraya giden sene, babam bahım taniyacam, babo dédi bunu

45. tani misin? dedim valla oğlum taniyacam tabi beş altı senedür, dedi filan adam. bu da enük hemin orda getTi gucağına aldı. dedim babam beg birağ sen bunu niye uğraşisin. dedi sen bunu bilmessin, dedi bu bizlere ayit, buna eyi belletsen dedi: éynen dedi nérde bişé varsa gider onu sahan getürür vérür. biz aluşturamik hani ya. ğarabaş, ğarabaş, hele bah! hele kağ, kağ oğlum hele kağ! bah misafir gelmiş a, kağ
50. kağ, ā néle aferim. şindi alın ha şeye ğamera ola, del mi? (şimdi önce adın, soy adını söyle, yaşını söyle, kövün ismini söyle:) bin üç yüz otuz doğguz doğumluyum, yétmiş iki yaşındayım, abubekir çaķmaķçı, on yaşındaken ava başladım ben, ava giderdim burdan ğahardım, gece yatmazdım donmuş yerler savuğ çanağçı'ya, savuğpınar'a, perdik'e buraları boyna gider avlardım. her gelende de iki tene, üç
55. tene bitekrasgele hani ya işTe hani ya keklük getürürdüm. meri keklüğü de dutsam ğoveridim. (meri dişi mi oli?) he dişi onu ğoveridim, seplidim yazuğTur. he. bi gün burdan ğahTim, bahTim béle sahata getTim dedim béle o ğarşıya bahTim béle sahat hemin dört, bizim dört degil ha, esgi hesap dört alatürka dört. hemin aħşam yavaş yavaş çığTim. getTim seherin daş déyiler, oraya. orda épéyim oturdum, oturdum,
60. bahTim üşüdüm, biraz palah topladım, atas yahTim. palah, odun yooğ. o daşın ögünde, çatal ğaya derük. çığTim getTim éyi bingöl'e. éyi bingöl'e geşTim çanağCı yurduna, orda bi meteris var tanım, oranın keklüğü éyi. meterisi yapTim, duzağı tökTüm, oturdum, bahTim keklükler söylemeye başladı keklük öTükTen sora, duzağı tökTüm geldim. atTim oraya geldim. iki ses söledi éle bahTim ğarşidan bi
65. tene seslendi. söylemeye başladı. bizimki bi defa cıvuladı, ikincide ğıjağ ğıjağ ğıjağ étTi, yanı uçurı. bahTim fırt étTi meterisin üzerinden keklüğün öğüne ğondı. hücum étTi kekelüğe bahTim parladı, taħılmış ayağından. parladı göksünü yere vurdu parladı, vurdu. é ğahacam, keklükler gine söli. kağTim, kağTim onu aldım getTim, ayağımı bağladım guvetli yerde birağTim. éle açuğa birağmim. bi göğüs
70. vurdu mu éle uçar gider. bağladım. yooğ kesmedim. diri getürüp, evde keserdük. ya ğahTığdan sora keserdük meterisTen. ondan sora biraz épéyi durdum. yanı on dağğa durmadım, bi teg daha geldi. bi teg daha geldi amma bu fena. bu bizimki ne ğader cıvulise bu ğıj ğıj, jurr jurr édi, bizimki sesini kesı. o durı bu dönüş bizimki başlı. valla bu da tamam. (yiğiti mi oluyor?) he ya! ğorhi déme hani ya. bu
75. da taħıldı. getTim onu aldım am bu göksünün ambura, bu ğaradan başğa,ambu göksünün bu ğader yéri ğapğara. dört tene topbuğı var. iki tene bi ayağında, iki tene bi ayağında. getTim onu da getTim anıma rehmetlik ambu süleyman ağanın evi vardı, gördüler orda. dedim bahın işTe béle dutarlar ha. ben lelekliydim onnarı. leleklerini kesip ğafama soħıdım o éle geşTi. bi zaman éle getTim ava.

80. ondan sora merçavuna giderdük. merçavuna giderdük abdulla beg, üç, dört, beş, her meterisTe vurur gelürdük. giderdük buradan halfe'ye. bu aluncuh'un buraya, hıh'un buraya. bu dağları béle dolaşurdı, bi ham getürdük. meterisTe dört beş tene vururdum, yanı. bahTım en sonunda heç göleyi yoç. dizlerim ağrımaya başladı, savuğdan déme ā. şindi çekim ya! dédim bahan bu avun lüzumu yoç da daha.
85. burdan giderdim gölbaşı'na fabrikanın yeri denizdi. ördege, dağ, gışın, yav demik ki bi gurT rasgelür belki. o da hatirimize gelmī. orda da ördek beklerdük. şafah atardı bahardım, ovanan geldi ördekler ovaya gidiler déme géceleri. geldi bahardım düştü. atardım vururdum cizmalar vardı. géyerdim cizmayı giderdim, amburaya gader çölün içine bi yanını tutardım, bi yanını da tutamazdım, gidi suya. daha néreye gidesin, batıy. deniz bu. onu da birağdıñ abdulla beg, her şeden daha vaz geştük. göle başladım gidim. avu garşı göl bizimdür, ormanlığın ordaki. gidim oturim. ora göl ögü. bir gün oturim meterisTe. irehmetlik ceré vardı ha sizin odada (ceré ehmet mi?) ceré ehmet. anşu bizim yoçarda babasının göluda o yapmış ben atım vurim, gidiP gelip bi şé yoç, dédi bi gün ebubekir değışek dédi. dédim değışek sabbağa
95. değıştük, ben gétTim oraya, o gétTi bizim göl'a oturdum birez garanuh bahTım iki tene çıñmış geli amma gözlerimi sildim birez garanuh bahTım keklük. o zamanda çıfTe tüfeng, iki tene dolı. daha barut saşma da yoç, éyi gözledim atTım bi tenesi düştü, biri gétTi. birez daha durdum, bahTım bi tek daha geli, tek. onu da vurdum. daha garanuh, kaçdım, kaçdım bu sırtTan aşsağı yéndim, o yandan gétmedim,
100. keklükler gahar hani ya. gétTim, o imre gözede beklim. bekle dim geldiler. dédi nétTin ebubekir, dédim valla ehmet dayı senin şansın yoç. ahan ben iki tene vurdum biri sahan, biri bahan yémin étTi, dédi almam. baba biraç işTe al. dédi yoç valla almam. benim şansım olsadı böğün on gün om beş gündür dédi gidip gelidim bahan gelürdü. (şansın var) şansım var geli. o da geştTi bi gün irehmetlik dayım geldi, dédi
105. yégen göla gidek. dédim gidek dayı, bi de nuru beg dayım göla gétTi ben çıñTım yoçarı, dayım valla sabbahadı. atTı, atTı. dört tene vurmuş. tutmuş birini almış o billerini çıhına gömuş. béline bağlamış, ters bağlamış. gözeyeye yéndük, eğildi elini yihya, keklükler tökülmeye başladı. nuru beg vula kolo nétTin? dédi sesin çıhartma, dört tene vurdum, o billeri orda galdı. ondan sora dayım da daha gelmedi, ben
110. giderdim.

Ebubekir ÇAKMAKÇI

XXXVI

Düğünler

- şindi abdulla beg kövde düğün oldu ev ev, bi gün hani şindi perşembe ya o zaman cuma günü... perşembe günü düğün, perşembe günü çağırurduh, ğahve bişerdi. ğahve içerdin, ğahveye para atardın hani ya ğahve bişürennere. ondan sora düğün sahabı bi gün evel giderdi ğiz evünü görürdü. (herkese ğahve dağıtırar mıydı?) hepbisine dağıdidi. hani ğahve bişi da köv hepbi gelür içerdı. (içine para mı atilerdi?) he para atilerdi, ğahveciye para verilerdi yanı para verisen vér, bazallıh yohTu. o zaman ğümüş para zamanıdı. şindi ğahve burda bişi. odunu yığallardı. çaydanniğlar böyükTu. onun içinde su ğaynı. nası bi müşTeri geldi mi düğüne gelen oldu mu, suyu ğoyıdı. cezveyi sürüdü. o zaman çedene medene yohdu, ğahvedi. atıdı
5. ğahvesini, şekerini atıP verıdı. o da ğahanda çığardı parasını on ğuruş, om beş ğuruş, yahut bi ğuruş... hani ya o zaman meci diye paradı ha. yanı bi ğuruş o zaman bin ğuruş hökmüne geçıdı verıdı o adama, o adam da o zaman yüz tene adam ğahve içse yüz ğuruş éder, beş meci diye yapı. bu durumda hemin o adam ğalğınıdı, hemin şe édidı düğüne. bi gün oğlan evü ğiz evüne gidilerdi. yanı saşlarına
10. ğına mına yahma ğécesi. devürkü sü gün olurdu gidellerdi gelini alır gelüllerdi. eger davul zurna varsa, davulnan zurnanan. davul yohsa ata binellerdi atnan getürüllerdi. atla ğoşu yapallardı. hani ya atları ğoşTurullardı. (gelin almaya gittiği yerde, gidenlere yémek veriller miydi?) yohı dışarıya ğétsen vardı. éle ya şindi ğulı'a düğüne ğéTık, kinederic'e düğüne ğéTük, orda o adamlar üş tene, beş tene, ğaş
15. tene adam var, taksim éderlerdi. her eve giderdük yémegimizi verillerdi, ğahar gelürdük, gelinimizi alır gelürdük. (peki daha önce onlara kahve verilir miydi?) onnar verürdü. dışardan düğün gelecek adamlar hemin davulcunun bahşışını de verüllerdi. haléy çekellerdi. haléy çekenler de para toplasalar dı davulculara verillerdi. köyün içinde oldu mu éle bişe yoh yalnız ğahve içerdı. kövlü toplanurdu
20. çocuhlar amin dérlerdi o zaman, hani ya. aaamin dérlerdi filan adamın düğünü. davul varsa davulnan, davul yohsa ilahınan, gider alır gelürdük. eskiden béledi. şindi düğün evi dutiler, érkeklere bişe yoh, ğadınnar üçün. é ben cinnet getürim. torunuma dahi yoh. bi düğün evi dutisin otuz beş milyon yémek verisin gine éle. ben iki kağıtTan evlenmişTim. otuz yéddide iki kağıtTan, düşün. bitlisli mevlüt
25. vardı. onun tükánından da alış verüş étTük iki yüz kağıt eşya dutTu, iki yüz kağıt Ta yoh, yüz kağıt vérdim, yüz kağıt Ta ğüzün götürdüm vérdüm. (diyeze bu köylü he?) he bu kövlü. bizim rıfet'in neyin bibisidir a. aziz'in... (senin düğününde de davul zurna oldu mu?) yohı éle getTük. benim düğünümde davul zurna getmedik. o da neden getmedik bülümim. biri ölmüşTu yalan olmiya kimdi kimdi éyi ğatırime gelni.
- 30.

35. onun için getmedük. yooḫ gelmezdi nevzaTı everidim yooḫ. idirisi, irehmetlik ambu gız öldü, é nası getüresin davul, zurna. sora müslüm'ün babası öldü, o bir oḫları everende gine getmedük. mevlüt çavuş ölende gine getmedük. müslüm aldı geldi, ben de gızdım. müslüm irehmetlige dedim niye getTin bunu yav dedi baba da benim küre de benim, ben getTim. éle dedi, başga yoh. heyvandan da, gidecek olsan
40. bi tek gelinin atı boşTur o birleri atTan, merkepTen sözüm yabana giderdi kövden gelini alurdu gelürdü. dabanca atallardı giyemet gibi. gır gır gırr gırrrr. ahan benim idiris'in nevzaTin düğününde benim bu dabancadan belki bin tene atTılar. vula yazuh, dabancaya yazuh oḫlum. (o zaman damat dama çıkar mıydı?) hee, dama çıhardı oradan gelinin başına para seperdi. dabanca atallardı parayı göllardı bi
45. gurus, on gurus, bé ş gurus leblebiden bereber gelinin başına tökellerdi. o zaman dabanca, silah atallardı. felanın düğünü varmış. bu da béle geşTi. valla başga diyecegimiz yoh. eski zamannar béledi. şindi de gün evi ondan sora gét sahat doḫguzda, onda bekle. gadınlara é yémek véridi ya. düğün sahabı yémek gazannarnan bişerdi, kövlüyü hepsini çağırıldardı, yémeklerini yéllerdi, hadi düğüne.
50. son zaman ha, sona gelini alur, gelillerdı. şindi zaman ben esgi zamannarı arıym. çünkü neden arıym héyr, bereketTi o zaman abdulla beg. şindi milyardan paran olsa héç paranın giymeti yoh, hatirin giymeti var, eger hatirin sayilise a seni gelür bulullar. bir de, bi kısmı da zengünü gidi buliy. eger zengin olursan fakıra bahmı. benim éle diyem, gardaşım bahan bahmı. fakır düşmüşüm ya. o yandan zengüne éle
55. gidiler ki, vulan fakıra bah éle del mi abdulla beg. dünegin, bazar günü rafık gelmiş. emim oḫlu. aşşahTan, saḫḫal maḫḫal da goyvemiş, déyi beni tanıdın mı bekir emi? dedim ben seni ne tanıyam oḫlum, nası tani misin? dedim ben seni ne tanıyam babam. sen nuru emime benzisin. daha sesini çıkarTımadı. tanıdım da biliy. şindi geldi dedim: hadi gidek rafık bi çay içek, gayfe içek. dedi yoh gidecem dedi.
60. gétmedi. gétTi birez durdum bahTim gelmiş orda gine çay içi. vula bense emin oḫluyum. benim çayımı, ḡahvemi içedin. éle del mi baba. bazısı éle. bazısı da fakırı düşüni. zaman éle gelmiş éle gidi.

Ebubekir ÇAKMAKÇI

XXXVII

Depremler, Yağmur Ve Karların Oluşumu

- asgerden gelim gonıyalı bi saḫḫalı bi adam rasgeldi. arḫadaş olduḫ. sordum dedi: beg sahan bişé danışacam. dedi söle. dedim bu yer oynı, bura sallanı, o bir taraf sallan mı bunun sebebi ney? güldü. dedi evladım sahan yalnız bi misal söliyem: dedi bu gövde hepimizizin bir mi, dedim bir. bah dedi şu barmaḫıma dedi, bah
5. bunnara bah, buna bah, bunnar dedi sallanı mı? dedi bu dünyanın damarı ḡaf daḫının arḫasındadır. kitabın yazdığı éle. cenab-ı allah néreyi isTerse oranın damarını çeker, orayı sallar. dedi gelelim dedi su hesabına, su dedi: cenab-ı allah'ın su dayiresi vardur, başında melayke vardur, isTerse ḡurnayı, musluḫu ḫısar, oranın suyunu azalTur. orayı islah éder, isTemesse dedi aynı vaziyetTe su gider. bu da dedi béle

10. evladım. sora orda bi tene dédi ki yanında ki arhadaşı gelmişTi, dédi ki bu müftü. hanı ya ben neblem, sağığalı adam. dedim hoca efendi bi şey daha var: dédi söle. dedim bu yağmur, déyiler ki cenab-ı allah yerden çeki, denizlerden yaği. dédi yoh oğlum, dédi yohannız cenab-ı allah yaratmışTır. bu gördüğümüz sudur hepbi. gög dédi hepbi sudur, dédi. néreye emür vérdü mü o bulut gider dédi;o bulutun üzerine
15. yéner dedi. bulutun üzerine ayrıyeten tene tene yéner. hés dédi bi tek yağmur da bi tenesine tohanmaz. her meláyke bi tek yağmurı yéndirir dédi. dedim bu ğar meselesi? dédi: oğlum dedi ğar dáyiresi vardur dédi. o da dédi emürden istedüğü yere yağar dédi. yoharda bişé yohTur çiharsın dédi yoharı güneşlik, aşsağı dédi bulut. bulutTan dédi cenab-ı allah péydağ éder dédi. yoharda bişé yoh
20. çih dédi yoharı sıcağılı, güneşlik; yénersin dédi aşsağı bulutun altına baharsın ğar yağmış. ben o adandan da bunu şe étim. faké derm hocadı. sora sordum dédiler müftü. (sizin burda imrangöze var...) umrangöze'yi ben bülüm dedem nakledidi. éşitmişim. déyidi burayı érmeniler vurdı ğuyu çihartı. gözeden yoharı armutlar var ā. dédi baş ğuyusu ordadır. béle vurdular déyi su yoh, döndüler béle gine su yoh,
25. döndüler béle tikine, gine yoh, birez yaşarmış, döndüler gine sola su patladı, bu ğader geli. o ermeni démişTi ki bi ğuyu daha vuram degirmán işledin burda. démişler bu su bize yeter, paramız yoh, sürekli érmeniler varmış, onnar gelmişler, vurmuşlar onnar. çalışğan adammış. amburayı da ben bülüm, ordan aşTılar anıbu erüğün dibine ğader. eski suyu bülümim. burayı aşTılar burdan eküke gidi bélesine,
30. bahTılar ki eküke bozuğ degil sağılam. bülümim na zamandan vurmuşlar hani ya, ondan sonra ğapatTılar, şimdi bu su kök gelmiş bozulmuş, az geli, görüsin yannardan hepbi çih da. amburaya yapım hepbi him çihTı, béle him, béle him. hepbi evmiş. avu aluçá var ā.getim köve uşağlar şe étmiş: çalı vardı getmişTim yahmaya, çalıyı yığmış dibine. dedim bu çalıyı niye yığdız. dédi burda bi küp var, hele dédi
35. bahah neyin néyi? dedim alla vére dolu altın ola.

Adı Soyadı	: Ali ÖNAK
Doğum yeri	: Uslu
Doğum tarihi	: 1943
Mesleği	: Çiftçi
Tahsil durumu	: Okur-yazar

XXXVIII

Çömlek Yapımı ve Pazarlanması

kövümde uğraşduğum iş çömlek, ğap, güveç, çanağ böle şeyler yapıp. bildüğüm ğader annaTacam. ben bunun daha usTasıyım. şimdi bu çanağ çömlek şöle yapılır ğardaş. bahar geçer sıcağ zamanlar olur o zaman gider -efédersiz -merkep, ğatır neyse onnar getirür. torpağı hazırlıy, o torpağı ğazarı ğalburdan

5. eler, getürürük eve. evde ğadıñlar onu aynen hamur gibi, hamur yuğurur gibi onu yuğururlar. yuğurduñTan sora tekrar ğalıp dedüğüz düz bişé béle ağaş parçasından el güciyner, bilek güciyner onu yapallar, hazıllallar. tekrar ona ayrıyeten bi çığnem véirler üzerine. o da toprağ o da toprağın başğa bir rengi hazırladıñ. onu ğadıñlar onu düzmekte olsun biz de gider odun keserük, hayvannardan daşuruñ, béle bi ocağ déyük, ocağ aslında ğarman gibi bi yer. ğarman orda hazır olduğdan sora güneşTe iki üş gün ğuruduruñ. hazır olduğdan sora tabi o ocağTa bir ğat güveç, küp bunnar, bir ğat da odun. o ğırñ esgilerini de béle etrafına örerük bunu yapıñdan sora bi tarafTan ateş birañırsan üş sahat, beş sahat yanar bişer. bişdükten sora aynı gün sökülmez tabi devrüküsü gün sökmeye başlaruñ. bazan çoğ ğırñ olur azı sağlam,
15. bazan azı ğırñ çoğ sağlam. bu vaziyetTe söker ayururuñ ğırñını sağlamını bi tarafá. işTe bunun yapıluş şeyi aslında béle. ğadıñlar onnarı béle teker teker ağaC parçasıyan günde usTasına göre o da her ğadın bir de yapamaz. usTasına göre her ğadın günde beş tene olur, on tene yapan olur, om beş tene yapan olur. (bir günde) éle fazla da yapılmaz bu vaziyetTe olur. işTe onnar büştükTen sora esgiden ğağar
20. burdan béle hayvannara yüklerdük gider kövlerde teker teker satarduñ. giderdük üş günde, beş günde, on günde geldigimiz günner olur. (ne karşılığında satardınız?) buğda, arpa, para artuñ alıcı neye aldısı ona göre véürdük. her halda buğdaya satarduñ bu vaziyetTe şimdi ise zaten kövlere götürmük. daha geliler kövden aliler hazırlıyduñ geliler bazarlıñ edik işTe üş beş ğuruş neyse alıp götüriler (fiyat durumları nasıl?) şu andaki fiyat tabi bu geçen seneye göre söliyem otuz biñ nıra büyük güveç. esgiden çoğ çeşitler yapılar abdesT için bardağ yapılarđı, su bardağ yapılarđı biz kedene dördük, bizim lisanımıza göre bazı yerlerde küze dérler, bazı yerlerde küp dérler, béle bu vaziyet yapılarđı. tabiki onnar artuñ şimdi buzdolaPlan şunnar bunnar çınca bunnar bitTi. (küp dediğiniz büyük) tabi büyükler de vardı,
30. küçükler de vardı. su küpü veyahuTda daha büyükler de vardı ki bekmez, turşu onnarda yapılarđı. hafTa ayrıyeten turşu için şöle içine zift vurarduñ o daha güzel olurdu. (ziftin ne özeliği var?) onun özeliği güvecin fazla dayanması, turşu vurunca sirkeli ya o içinde olunca fazla dayanması için (yemek lezzeti nasıl?) yemek lezzeti ğayet lezzetli olur o tabi her tarafTa da burda bizde de böledür. zift vurduğumuz
35. atése girmiyecek. (pişimi nasıl?) bişinceye geder bişmişTür yani. onu bazen ayrıyeten bazı kövlerde bizden sorallar yani bunda yağ mı erütsek éyi, su mu ısıtsağ éyi. yoh yani béle bi şeye gerek yoh tabi içinde su ğaynasa o torpağın havasını alır o ğader, başğa bişé olmaz. yemeği ğayet lezzetli olur. bu sene daha satıraduñ tabi geçen seneden vérilmiş ğağ büyüğini otuza vérdük küçüğünü yirmi beşe, daha küçükleri on

40. béşe véridi. ğapahları on_ikiye, on_üçe vérdük. geçen senenin fiyatları böyle, éé bu sene nası olsa daha degüşük. (giderken böyle iki tane alalım) bulamassın beyefendi şimdi imkan yoğ (örnek de mi yok) mümkün degül ihTiyaç evde birağmi ki, satı yanı satmışlar evde birağmamışlar. ğırhlar var o da héç nédem. éé şimdi ben sizin yérizi bülsem allah'ın izninden işallah yapTuğum zaman siz elaziğ 'dasız. çünkü adresizi
45. verürsüz ben size birer tene hediye olarak getürürüm. (sağ olası ya parası) yav şimdi hersé paraynan satılmaz (biz inşallah gene geliriz) gelmesez de yérizi bildirirsiz ben size hağığaten getürürüm. arhadaşlarımız da olsa, şimdi olsa ben size her cinsTen birer tene verürüm. birağmiler işTe ihTiyaç, kövlünün durumu malum kövlünün idere durumu şimdi allah'a şüküller olsun, sıhntı şikayet hağıında bu sözü
50. söylemik çoğ şükür mevlamıza, éle nimet vérmış ki şimdi en fakır insan esginin padişahının zamanının devrini yaşı. şükür allah'a rızğı genişletmiş. şimdi bazı déniy hele nüfus ğıslılaması var bizim dilimiz köv dili söliyek halbuki bu insannar ne geder çoğalsa allah o geder insannarın rızğını bolaldur ve misali da şu an hazır. (peygamberimiz sofra ne kadar kalabalık olsa) o gader bereket var. şimdi daha
55. esgiden biz yétişmedük bizim zamanımıza türkiyénin ne geder nüfüsü vardı é bugün ne geder artmış o zamanki perişanmığınan bugünün bolluğunu ğıyaş étmek lazım. adamın çoğluğınan rızğ azalmaz. allah ğulunu arturduğCa rızğını arturur. (teşekkür ederiz). allah razı olsun.

Adı Soyadı : Mehmet BORAN
Doğum yeri : Uslu
Doğum tarihi : 1938
Mesleği : Çiftçi
Tahsil durumu : Okuma-yazması yok

Karışık

XXXIX

- (ğaç yaşındasınız?) eli altı mı, eli yéddi mi, otuz sekgiz doğumluyum (ne iş yapıyorsunuz?) é şindilik şu anda çifÇilik yapıruh adı reşberlik. (yaptığınız işi köyün şartlarına göre nasıl yapıyorsunuz özetleyebilir misiniz?) valla şimdi beñ_sahan bişé söliyem mi göléy degil zor. zor olmağa zor emme ne yapacasın mejbür yapacasın.
5. şimdi aslında zor del de - ben ğonuşmaya girsem - (tabi tabi buyur) zor del. bizim burda ğarşılığını alamadığımızdan zor ekersin yarım kile bizim şeyimize göre. sekgiz ölçek veya ğırh kilo diyek. alırsun ğarşılığına yüz kilo veya yétmış seksan kilo é işTe o geder bişey - bu zorlaşdın aslında işi - he işTe, gübre de yoğ, gübre güvvetünnen birez alidin, gübre de daha fiyatlaşdı gübre de alıp atamıyuh mejburi

10. ekdigin tohumu ya décersin ya déremessin. bizim buralar éle şimdi başğa yerlere göre olmuş olsaydı başğa yerler getürü ğurban olan allah'a véri gine o torpahlar véri bizim buralarda bişé yoh ğubre atarsan bişé alursun, ğubre atmassan hava. (ne ile ekiyorsunuz, sürüyorsunuz) öküzlerle, öküzlerden ekerük. (hacım siz de çiftçilikle uğraşıyorsunuz, siz de görüşlerinizi belirtir misiniz?) arħadaş aradan çışsa ğaruşuğ olmasa daha éyi. (fark étmez. amacımız sizin aslı konuşmalarınızla birşeyler alabilmek.

Mehmet BORAN

XL

Hayat Hikayesi ve Düğün Adeti, Gelin İsteme

- şimdi benim adım mehmet. atmış bir yaşındayım (maşallah) şu anda sekiz çocuğ babasıyım. doğğuz tene çocuğum da sizlere ömür velat étTi. bu arada bés sefer evlendim (maşallah sen islam'a göre evlilik sınırını aşmışsın) yoh yoh. islam'a göre dört bir arada amına biz de tek tek ayrılma boşanma suretiyle. şu anda üç çocuğum var ve şu anda da bekarım (yine düşünüyor musunuz?) atmış bir yaşındayım şu anda bekarım. üç çocuğ babasıyım en büyük çocuğum on üç yaşında. amilleri bana biraħıTığı zaman bu çocuğların bi tenesi bi bucuğ yaşında benden başğa héç bir oğlan érkek ğardaşım da yoh yalnız büyüdüm. şu anda şu çocuğları yetişTirmiş durumdayım bi tenesi okuldan çışmış ikincisi dördüncüye gidiğ. üçüncüsünü de işallah ölmesek bu sene ilkokula gönderecem. bu an için evlenmegi héç daha düşünmim çünkü bés sefer evlendim, gendimi sınadım. uyum sağliyamim. héç bi tenesi de ölmedi hepsinden de ayrıldım. en sonundankinden de ayrıldım. çifÇiyim tek başına çalışırım, şikayetÇi de degilim, hayatımdan memnunum. allah'ın vérdiğ güce hamd olsun güjlüyüm. é yani hağığaten kövlülerim de yanında gücüm benden fazla. daha bi güce sahip bi adamım. atmış bir yaşındayım amma héç bir otuz yaşındaki bir deliğanlıda bende olan yohdur. (maşallah) kövlüler arħadaşlarım burda diye sölim - ne déyise doğğudur - arħadaşlarım burda olmasa (sen kövlülere meydan oħuyorsun benden güreşir misin diye?) yoh yoh arħadaşlarım burda olduğı için belki yaş étbarıyla partaval atma şeyi gelir diye sölim. allah'a şükür ederek sölim reşberim tek başına reşberlik yaparım, çifTimi de atınan sürerim. öküzüm filan yoh, atınan sürerim. gendi éhTiyacını gendim yaparım, çalışarağ (şimdi hacı birşey sormak istiyorum) buyur. (sen beş defa evlenmişsin tecrübelisin evlilik işi nasıl olur kövdeki bir gencin evlilik işi nasıl olur başıdan sonuna kadar anlatır mısın?)kövde kövümüzdeki halk esgiden belli yani şimdi belğirad ormanlarına geziye gidiP Te veyahut Ta herhangi bi yere gidiP de ğiz begenme biz de yohTur. sorda soħağTa ğonu ğomşuyla beraber ana baba gelenek halimizde béle görerek terbiye bizde şartTur. güzellik arananmaz asalet ve terbiye şartTur. (peygamber efendimizin de bu konuda hadisi şerifi vardır) biz buna çoh, dékğat éderük, evlenürük evlendükTen sora da éle ben evlendim, efendim artuğ anne oldum,

30. annelere bahmıyam, ğaynana bahmim, ğaynatama bahmim, büyüğümü saymim, ben de bi ğoca sahibi oldum diye éle bişeler bizde ğolay ğolay geşmez. (şimdi bu ğız isTemedden başla oğlan ğızı beğendi konuştular, oğlan anne babasına gidin isteyin dedi) ha bizim de istediğümüz budur, işTe görür zaten ğomşusudur, kövlük halidir. okulda ya da herhangi bir çarşıda kövde bizde béle bişeler olmaz.
35. ğız begenme hali ola ya davar otarırken sığıra gétmiş ve ya davar otarmış ve ya arħadaşlar buluşmuş, ğız arħadaşlarının irtibatıyla bana gelir mi, beni alır mı gibilerden annesi ya da bacısı ya da amcasının ğarısı evela o ğızın ağzını yoħlar o ğızın bana göynü var, oğlana gideller bunu isTeller. tabi birinci seferde isteyince ğız tarafının alħrabası olur éle damdan düşer gibi haydı alın gidin hoopbala vérdim
40. déyilmez, éle bi möhlet verülür, bi ğaş ğün müddet verülür. danışacağımız yér var veyahúTda ğardaşları var, ğardaşlarına mekdup yazalı veya telefon édek, annaşalı, danışalı eger uygun olursa biz size haber verürük. işTe gel diye biz size haber verürük ev halkı annaşır ondan sora oğlan tarafına haber verürük, isdenir. evvela bizde høca nikahı şart (söz kesildiği zaman mı?) söz kesüldüğü zaman ğız sahibi bi
45. müddet verir işde efendim eylül ayına ğader götürek démiyesiz, bu gibi şeylere teşebbüs étmıyesiz işiz bozular. siz bunun eylülde veya ekimde gendi şeyine göre eyerler bi müddet verür ondan sora kövün gelenek hali ne ise esgiden beri. bizde ğına gecesi olur. işde gideller bi ğün ğına yaħalları geline, bi ğün evelden veya iki ğün evelden her neyse ğızlar, geşler (bir şeyler söylemezler mi o gece de?) yooh,
50. (mani gibi birşeyler) söylleler, söylleler, oynallar, ğahıp esgi oyun havaları dutallar (bu manilerden aklınızda yoħ mu?) yooh, onu ancaħ ğadınnar bilür, béle evlenme olur. evlenme olduħTan sora da o evin annesi ölene ğader ğaynanadır, o evin büyüğüdür, bahıma ihTiyacı olana ğader o evin direği ğaynanadır. oğlanın anasudur, gelin gelündür. (peki gelin oğlanın anasına saygı gösterirken oğlan kızın anasına aynı saygıyı gösterir mi) gösderir aynısını gösderir. belki oğlan daha aklıdır érkek olduğu için daha zekalıdır belki daha fazla ilgi gösderür. (kendisine iyi baksın diye) daha éyi bahsın. annemle daha éyi uyum sağlasın diye o oğlan zaten o ğarı tarafına daha éyi saygı gösdermesi lazım. gösderür de bizim halımız evlenmelerimiz béyle olur. büyüğümüze saygulu küçüğümüze de sevgili geçerik. köyümüzün adı uslu'dur.
60. héç bi zaman için değişmemüştür. bütün türkiye'de akseri gelenek gelenek halinde kövlerin ismi değişmişTür. bizim kövümüzün ismi uslu'dur. halen de gine uslu durı. aşşarı yuħarı iki yüz hane, iki yüz elli hane olduğunu biliym. bu ana ğaderin belki de béle elğaze iki üş ğişi birbiriyle ancaħ ğavğa éTmiş, birbirini vurtmuşTur, ğatillik kövümüze girmemişTür. (şimdi köyünüzün ismin de uslu olması burdan mı?) burdan

65. geli. çünkü insanları uslu diye kövün de ismi de uslu. kövün ismi uslu insanları da o köve göre uslu. (yani uslu ağır başlı, terbiyeli anlamında) o o annamı daşır. (peki gelin götürürken bi şey isterler mi, başlık maşlık isterler mi) şimdi esgiden bundan yirmi beş, otuz sene evel işTe béle toplarış gômşular yuğa açar, bir de helva açar, yuğanın içine helvayı görler mesala yirmi beş gişi veya otuz gişi gelecek o eve. otuz
70. tene yuğa hazırlarlar her adama bir yuğa dağıdılır. (yemek olarak) yémeg olarak. üstüne de bi çay véülür veya üzüm getirülür, cevüz tökülür, o halk yer onu. şirinnik dériz ona. (nişan) yoh söz kesüldükTen sora. artuğ giz gidecegine bir gün, iki gün gála bunu yapallar, götürüller. ben yerişTim ve bizzat kövde ilk olarak giz göcaya vérecem bir gâş adamla da çekişme yapTim, yani bi milyon beş yüz bin ñira başlıq parası véreceksin gibilerden. bu başlıq kövden bizzat ben galdırdım. senin gizın yerişi, sen göreceksin bütün gârş çihşin. sen bize bi iki arhadaşla tahşiyoruz sıra geldi benim giz vérmeme ben elaziğın içine vérdim gizımı. ilk gelini oraya yapTim. onun da annesi yoh, annesiz. onun da annesinden ayrılmışım. tabi elaziğın inasıdır, boncuğudur, beşibinnisidir, bilezigidür, şuyudur, buyudur. onnar déller ki
80. ne alacasun bize. bi deñter dut. aynen gônüşmam béyle dédim ki ben gizımı annelige vérim bi yuva gursun diye vérim. veyahutTa beşibinniye, veyahutTa bilerzige, burmalıya vésem bahan gârşı haramı . veyahutTa bir ilan verürdüm şe le gizım var, şe le fiyate satılı diye. eger béle laflar édersez tah siz buraya gelir geri dönersiz. ciddi sölim lafım da budur. ya nasıl gelecek, üç tahım elbise getireceksiz. nası birini
85. değışTigi zaman birini géyecek. bi tenesi de haşTalanırsa veya dolğdara giderse veya bi gômşusuna giderse géyecek bi temüz elbise getüreceksiz, geleceksiz nikahını burada keseceksiz, alıP gideceksiz, gelin édeceksiz. acaba bu bızı sınıymış gibilerden mi hatırına gelir . tabi béyle bi şeyler görülmemiş ya başlıq parası var efendim üç gurus beş gurus bi şeyler alıydılar, toplarıylar. canım bu gader olmaz yav
90. biraz nokşan olsun yav. bu adam fakir adam. fakirse evlenmesin gibilerden bunnalları kövden men étmişim, galdırnuşım. kövlüler burda diye söylüyorum ki acaba atı mi démiyesiz. ben ondan sora iki giz daha göcaya vérdim. üç gizım var göcada şimdi, üç denesi de bekar. bi tenesi de bu ayın sonunda istanbul'da gelin olacah, (şu anda orda) şu anda orda. oğlum var oğlum da iş adamıdır. épeyi bir aşığı yuğarı gırı tene gader işCisi var. gônfeksiyocudur. isTanbul'da fatih'Te oturur. déyremizde gendimize ayıtür. ama ben burda yalnızım şu anda (sen gitmek istiyor musun?) yooş istanbul'da yaşıyamık. géTim. isTanbul'da om beş sene evli galdım, oturdum. hasdane dokTor vasıdasıyla döndüm.onun için gidemim. hangi şehir olursa olsun ille ben burda yaşıyacam. ama yaşantım éyidir diyeceksin canım

100. bi b kar adamsın,  ş tene  ocuğun var, en b y gi on iki yaşında p r p rişan, ac
susuz gine yaşisin.   bi insan yaşamada neden zevk alursa ondan ğıda alır. bi
adam bal b rek y mekle gendiye yaramaz ki, rahatsız olur, y diği bal gendiye
zehir olur. ama rahatı y rinde olur y diği soğan gendiye y diği bal olur. zaten nam
olsa bu m ddet b le dolup ge iP gidecek ne de olsa her ř  burda ğalıp gidecek.
105. ne de olsa her ř  burda ğalacah. (benim dikkatimi  eken bir şey oldu) buyur
(artık bundan sonara evlenmeye kara vermişsin de, yine belli olmaz) şimdi ğapıyı
 alan olmaz (g çli olduğunuz i in ailevi işlerinizi karşılayamadıklarından mı)
yooğ bilhassa aranan ğonu ayrı bah. izah  deyim: hağıkaten b yle en ufak
bi ğadının iş işine ğarşmam yaşayışım, doğuşundan ben oyleyim dışardan gelsem
110. bu ev yanmış, yanmışTur. tamamdur. sen bu evi niye yahdın veya niye yahdınız, niye
 oh. oturmadin sahap olmadın?, yanmış mudur? yanmışTır tamam. eleşTirme
bilmen. yanmışTur yanmışTur. he  ikilemem yolđur. şimdi benim ev m isgeled r
isgelenin başındadır, caddenin başındadır. bu k v n aşşağı yuharı zengin ayilesinin
 ocuğuyum. dağdan bağdan ğopan, caddeden ge en benim  ayını işmesi icab  der.
115. k v n girişi bende.  nce bahen baş vurur, sora sahan sıra gel r. bilhassa ğadınnarnan
annaşamayışım (gelip gidenin  ok olması) burdan gel r. ikincisi de sinir şasTasıyım.
asabım var, he  ğarşımda ğadın ğonuşmaz. ben nası ğadının ğarşısında
ğonuşmazsam ben de  le ğonuşTurmam. şurda biş  aldım satTım keşke onu
satmasaydın, bitTi işi yav işimiz var, g c m z var, sen bize  ağırdın misafiri bundan
120. var d yisin. bir g n de bi başgasına geTs n misafir, bitTi işi. ikilemek b lmem. hee
durumum budur yanı atmış bir yaşındayım gine devam  diy aynı şasTelik Te devam
 dim, varım yanı. arħadařlar da burda allah i in s lesinner halım budur, yaşayışım
da budur. ama yardım i in de elimden gelse t m ğonışulara, aha  retmene s liyorum
iki senedir burda  retmen ne d misseler iki  tmem he . bana danışmaya l zumu yolu
125.  ocuğuma ne ilazım veya sahibi olmayar ocuğa ne ilazımsa ben buradayım d rim.
yaşayışım b yle (allah razı olsun hağgatten k v m ze her hususTa her şeyir i inde
yardımcı olur). (demekki k y olarak da bir birinize  ylesiniz ki b yle devam
ediyor.) bağlantımız var. muhađđak tabi bağlılığımız var. şimdi şu an tabi geTd kCe
bu hal insanlar zayıfliy. bu size de malum. bi de zayıflama olmiş; olmamiş deg l. daha
130. esgiden,  ocuğlar b le oturduğu zaman millet  ocuğlar b le gelip o şeyde
oturamazdı saygısından. biz ğaşarız buğda d rmeye gidiyoruz del mi otuz ğişi bi
tarlaya. otuz ğişi bi tarlaya. bu g n sendeyiz, yarın da o birindeyiz (uncce usulu),
orda keseriz bi toğlumuzu y r, i er ne ğedder buğda varsa d reriz. (sizde de buğday
d rerken başka bir kişi) hombaşi olur (ne derler) hombaşi d rler

Adı Soyadı : Nadire KILIÇ
 Doğum yeri : Güney
 Doğum tarihi : 1923
 Mesleği : Ev kadını
 Tahsil durumu : Okuma-yazması yok

XLI

Masal (Şah BAHTİYAR)

- bi tene varmış yolmuş, allah'Tan gayrı kimse yolmuş, bi devlerin oğlu bizim
 kızımıza göynü düşmüş. devin oğlu hā göyni düşmüş anasından gizli almış. anası gelī
 burda insanoğunun gohusu geliy. yolı déyi ona bişé yolı. benim haberim yolı déyi.
 insanoğlunun gohusu geliy, sen mutlağ bişé étmissin, o yanı edī, bu yanı ediy.
 gurtulamiy. oğlan gösTeriy. déyi yemin iş ki bişétmiyeceksin. déyi sağ çinimin eti
 5. olsun ki ben bişéTmem gösTert. gösderiy gızı. dey ki gızı yolla ki gele sé éde, garm
 yolla ki, garm yolla ki gele halbur götüre, elck götüre. işTe her bişé götüre evlerine.
 mahna edī ki ye, orda gendi şé étmiş, töbe étmiş. bacısına yédire. garı gidi ki orda
 atın ögünde et, itin ögünde ot. otu galduriy, ata véri, eti galduriy, ite vériy. béle hepPi
 gocası tarif edī. béle édersin, gidersin béle édersin. açuğ gapiyı ört, örtük gapiyı aç.
 10. işTe éle éle go get. gidī. nası gidī çihisā éy gahbe déyi elin var, félin var, şah
 bahTiyar gibi yarın var, sen nasıl oldu geldin, köpek seni tutmadı, bişé étmedi. nası
 geldin sen. sen déyi gocan sahan tarif_étTi, yoğsa béle édemezdin. bunu götürüy.
 ordan gurtuliy, bu dönem şé édiler, yola düşiler, gidiler. biz bu anamızın elinden
 gurtulamazıñ biz gaçalı. bahı ki gümüliye gümüliye gelī. gız déyi sen bosTan ol ben
 15. savuram. o bosTan olı, o savuriy. bosTancı bosTancı burdan bi gızdan bi oğlan
 geşmedi mi? övle del ikindi, övle del ikindi. vay déyi allah belazı vére. savuşiy, gidiy,
 o gidi bunnar gine yola düşiler. gidiy gidiy gidiy. o bacısı geli ardisına. gidī söli bacı
 béle béle, bosTancı gördüm béle dédi. gız déyi o benim puşT_oglumdur, o da o
 garıdur. gız déyi sen niye döndün bahı ki bi daha gelī. sen déyi şé ol, ben hoca olan,
 20. ohıyam. gızı minere edī. gendi çihī, ohı. hoca, hoca burdan bi gızdan oğlan geşmedi
 mi? övle del ikindi, övle del ikindi. hoca hoca burdan bi gızdan oğlan geşmedi mi ?
 övle del, ikindi déyiP ağıli. gaş dafa sorise cevap vérmī. övle del ikindi gine goyī gidī.
 déyi bacı daha getmem. dünyayı gezdim işTe bi hoca gördüm, béle söledi. o déyi
 benim oğlum, o da garı, o benim puşT_oglumdur nası éde. gidi, neyse o gidi daha
 25. gurtuliyler. gidiler daha gurtuliyler. é bunun sonu var unutmuşum.

XLII

Masal (Bızdılik)

- é bitene daha bulam. ahlıma gele oğul oğul aah āh daha iltiyarlıh ben ne ahlıma gele. ben dünyanın masalını biliydim. arzu'dan gamber'i nası bülidim. heç bi kelime daha bilmim gelmi ya nedi ya? gelur gelur ama géj gelur. sen getükTen sora nédem gele ki? neyi? yoh onu bülmin onu bülmin. bızdırigi zaten söylemiş he?
5. söylememiş hee? bi garının heç çocuğu olmimış, gurbetler gezmiş, gurbetlere démiş benim çocuğum olmiy. nédem? o da démiş: nédesin bi halbur nohuTu altan al, çocuğun olur. bi halbur nohuTu altına goyi, sabahTan gahj ki anaā gıvır gıvır gıvır bi sürü çağa. ekmek o déyi bahan anne ekmek, o déyi bahan ekmek, o déyi bahan ekmek. anaā déyi bu nedür? süpürgeden süpürü hepdi ataşa töki bu çağaları, ataşa
10. töki. vah vah déyi bi tene ayırmadım ki babasına ekmek götürce. bi tenesi déyi ki anne ben burdayım. süpürgeenin kökünde galmış. bızdırıgım orda mısın? he. çılı bızdırıgım hadi gidek. ekmeği goyi eşşegin üstüne yükliy. hadi götür işTe baban filan yerde, götür vér..... işTe yohşa éle olur mu? götür vér goyi gidı gurbetler ras geli. déyi ki valla bize éyi bi eşşek, kimse de yoh. eşşegin gulağına goyi bızdırigi de kim
15. göre?... gelin ki bi anaazi bülmem nédem. ben burdayım. daha götürü, götürü babasına veriy. veriy orda déyi ki baba gidem ben birezim çüt sürem. yoh oğlum nası gidesin çüt süresin, öküz sıçarsa altında galursun, yoh déyi bişé de olmaz. gedi süriy nası öküz sıçise altında galiy. gedi baba çıhan bızdırigi çıhanı, déyi get avurda bi havuz var, get déyi avurda yihan, orda bi alma ağacı var çıhımyasın üstüne. yihan
20. da goy gel. gedi yihanı, almaya çıhı, béle bahj bi dév geldi, dév geldi bızdıligim bi alma bi elen al, bi alma bi elen albi alma da ağzan al da gel bize. alı yény. nası yénise bızdıligi dév tutı torbasına goyi, arhasına atı. atı, götürü götürü götürüy, yolda çışı geli dévin. yéndiri torbadan gedi ama bızdılig orda bir keven mi bulı, tiken mi bulı torbaya goyi, gendi gidı. oraya çıhı. geli arhasına alı, o batıy, o tikenler batıy.
25. bızdılik beni şe étme. bızdılig beni étme. o déyi zahar odur. götürüy götürüy eve götürü ki şey, keven doldurmuş içine basmış. sen dur déyi bu dönem ben seni getürece. geli ki he gine almanın üstünde. bızdıligim bi alma bi elen, bi alma bi elen, bi alma da ağzan al da gel bize. bi alma bi eline alı, bi alma bi eline alı, bi alma da ağzına alı, yéni gidıy, yéni gedi nası tutise torbaya goyi. daha bu dönem heç dışarı
30. mışarı çıhımy, götürüy. aşé gızım déyi gazanı üstüne gomussun mu? déyi gomuşum. sen get déyi, sen bızdıligi içine goy, ben gidem dişlerimi biliyem gelem ki bunu yiyek. aşé gızı isTi ki bızdıligi goya valla bızdılig aşé'yi atı içine, aşé içinde bişiy. dév geliy, dév geli, çıhıy. aşé gızım éyi bışmış, ge yek. ge yek bağıriy. aşé yoh ge yiyek. ge yiyek, aşé yoh, anaā birden aşé'nın gölu geli ki bonculıh bi göl. vah benim

35. ğızımı basmış içine. gendi de gétmiş cevüz küpüne girmiş, péteğine bızdilig. buraya geldin. nası édem gelem déyi. şey étTi: salı ğızdurdum ayağımın altına goydum, çıhtım. dév de ğızdırı, goyi ayağımın altına dév orda geberiy. ğahı bu dévin neyi var neyi yoħsa yükliy. bir araba alı gidi. götüri babası gile. yeyi. içi muradına geçi. ya ne éle hoş masallar çohTu amma nédem, geldügen yazuhı ordan buraya.
40. başğa, başğa var, var amma aklıma gele ha işTe. esgi matallar işTe esgi matallar olacahı, ney?

XLIII

Karışık

- köv düğünleri davulnan zurnanan. ğız isTemeden gidellerdi ğızları isTemeye. orda nişan taħallardı. başlığ kesellerdi. başlığ illaha başlığ olacahı. şerbetTe şerbeT içellerdi, başlığı isTellerdi. é ğardaş ğaleti isTellerdi... dabanca olacahı. dabanca ğardaşa verüllerdi. ondan sora düğün tutulduħTan sora ğızı
5. çıharanda ğapıyı kitlilerdi. İlla ğalet vereceksiz ki ğapı açıla. bi döğüş, bi ğavğa neler olurdi. neyse o da onun da ğaletini verüllerdi, ğızı çıharurlardı. é o gece de ğına gecesi. bizim bura éledi. maşallah yahıllardı. bu başTan kövün bu başına o başTan o başına davul zurna kéf. (maşallah ne oluyor diyeze?) maşalla éle şeydi. neblem éle bi şedi işTe. yahıllardı. sırhların ucuna şeyleri tikellerdi. çaputlan. ğaz
10. yağı tökellerdi sırhların ucuna tökellerdi. gezellerdi işTe o işıħTa. onnar davul zurna da ardı sıra düğünner çohı kélidi. érkekler oynallardı o damlarda. çohı hoşTu... basTuħı toplilerdi o düğünde. basTuħı toplilerdi. bizim rehmelik gelmiş yuhusu gelmiş. daha vakıt geşmiş, gelmiş, yatmış. geldiler ğapıyı çaldılar, çaldılar. ğahı datlıyı vérecesin. ğahıTı götürdü vére ha dé ğolundan dutTular yalla
15. oyniyacahısın. götirilerdi oynadilerdi. oynilerdi. (basTuħı toplama nasıl oluyor?) basTuħı toplama da o zaman şey yoħ mıdı? bağ basTuħı ğındı de var ya, daTlı da heresi getürürdü. béle birer şey yédüklerini yerlerdi, yemedüklerini davulÇulara verüllerdi. davulÇulara verüllerdi. kéf çıharilerdi, neblem toplilerdi işTe edet. (sünneT düğünnerinde ne yapıyorlardı?) sünnetin çohı düğünü olmidı ki. neblem binde bi
20. tene. işgili zeten düğünler hepbi işgilidi, işgili. düğünner işgilidi. hepbi işgilidi düğünner. efendi vuridi bés altı küp şaraP. içüridi. şaraP neblem oğul sıhıler üzümü, sıhıler o şiresini küplere doldiriler. işTe orda olı şarap. orda şarab olı. sirke olsa sirke yapısın. ona duz atTın mı sirke olı helal. amma şaraba bişé ğomiler olı şaraP. sirkeyi şeyden ben de yapTum sirke şaban. üzümün o tapını goydum teşTe. bi iki bidon su
25. tçkTüm. éle bi hafTa ğaldı. éle hoş döndi, çohı hoşTu. béle nar kimin olmışTi. üzümü sıhım. tapı yoħ mı? tapını goyim ya teşTe, ya beruşa. goyidim getürüdüm a éle getürdüğüm gibi iki bidon da su tökidim. ağzımı ğapıydım. üç gün mü ğalı, dört gün mü ğalı. bés gün mü ğalı bahısın ki açısın ki daha üvezlenmiş. onu oliy. geçen sene çohı yapTum, şaban. yapam. içısın? he valla yapam, sahan yapam. basTuħı işTe

30. üzümü sıhıyuh.üzümü torbaya gıoyılar, teknelerin içinde sıhıler ayahnan, sıhıler, sıhıyuh. ayahnan ya nenen? yoh ayahnan, ayahları tertemiz,tertemüz yihiler ayahlarını, torbaya doldiriler, bu çimento torbalarına. tekne, tekne var bizim tekne vardı. götürdü osmangil götürdü. tekneye gıoyiler orda sıhıylar. sıhıyuh toprağı var bu galacuh.Ta torpağı var, bağı torpağı deyük o torpağı getürük. bi saplı bi böyük
35. gızan var. o kesilī galī sabahTan gahim üzünü alim, süzim gızannara gıoyim gayni, kefini alüg, alüg tertemis ondan sora teşTe çekük. şeyünü tükük savudu mu livinci çalük. (livinç ne oluyo diyeze?) un. un livinç deyik. büldügümüz un getirük işTe livinC daha livinCi çalik, livinC daha olī. livinCi de çaliyuh halburdan süzüyk bi adam gariştiriy. egişlennen. egiş görmemissin mi bele. çüt süriler ya labit yoh mı? bu
40. da onun böyüğü o egiş. bi adam garuşTurī onu da getürüP tükük gızana o livinCi tükük. gayniy. gaynara çihī gayni hassa bilgir bilgir bilgir gaynar köpük ati. altını çekük söndürük dama çiharik serük (livinç unla karışık pekmez mi oluyor?) un gatih ki basTuh ola gızanda egişnen. orcigi de işTe sapliyh şeye girih cevizi ipliklere düzik: çepelere bagliyh işTe bulamaç gaynadi mı götürüp atiyuh. üş gün,
45. beş gün asiyuh şeye iplere asiyuh orda guriy. hudit cvvel çoh guridiydük. o huditı geTüridi, bizim rehmetlik tutidi. getüridi göca teşTlennen hindi yoh, daha balih da yoh hudit da yoh. onu yihidük temiz yihidük duzliduh éyi duzliduh duz sepüp gariştiriduh, duz sepüp gariştiriduh. sabbağa gader galidiy o duzun içinde. sabbağa inneleri düz düz düz ét, as as as şeylere, téllere as, ordan orda guriydi. éle hoşTu ki
50. o hudit. hindi neblem var mı gölde yohTur héç tutilmı kim tutiy. az tufTun? bi düzün de mi tutamadn? é néTin ya nası étTiz ? yoh bi gece galacuh, bi gece gala ki duzunu ala. bekletmediz. é duzunu aldı mı o da olur. odur bi gece galmasın, sabbahTan étTinse övleye gader galsın, ahşama gader galsın, sen tuTdün éle, gölde? é çoh hoş olī ā. gurut çökellikTen yapily. nédeceksin? gurudu topliyuh avreşlere.
55. avreşe toplik çökөлüğü ā. bi avreş doldu mu onu tutik tükük teşTe yuğiriyuh. ambéle top top édük ambéle. şey kibin küfTe kibin,küfTenin böyüğü ha. éle top top édük sepetlere gıoyuh, içine seleye. sepete ağızını bağlük, güneşe gıoyük gurī. o gurudu mu gışın onu şey édük ılıh sunan gurut çanağı var. böyük gurut çanağı, o gurut çanağından ezerdük kellecoş oliy. gurutlı şey oliy, küfTesi oliy, üş dörT türlü yemegi
60. oliy gurudun. héç bi şe gatmig sade çökellik. hés bi şe gatilmī, he o çökөлüğü guridük, avreşde olacah he ya, avreş olmasa bi güvec olacah ki épéy ola. tarhanā? tarhana. o tarhanayı da su tarhanası da var, ayrı tarhanası da var. ayrı topliduh, ayrı topliduh bi beroş ayrı. suyunu süzidük süzidük süzidük éyi galınnaşidi. o ayrı éyi galınnaşidi amma éyi eşgi olidi. éle olidi ki eşgi. dutiyduh o beruşun üstüne

65. göyidüh, bi ölçek Te getürüp döğme tökidük, o ayrana ha. bi ölçek Te döğme tökidük gariştiriydüh, o olidi hassa galın keşgek. keşgek olidi. onu teşTe sağuduhTan sora sıyırıydük teşTe tökidük. onun badnosını biberini, o şey piri var, diP piri ya, diP piri şey, pancar piri yoh mi? pancar ekiler ā, pancarın piri, pancarın pirini, doğriydüh, gätidüh yuğirudüh bi lohma da eşgi hamur göyidüh éyi yuğiridüh
70. o gece galidu sabbahtan galıhdüh, yapıdüh o da tarhana. sabahTan yapıdüh hasavannarın üstüne seridüh guriydi. yoooo, et met gätılmaz, neyse şey maydinos, biber, dometés, işTe o pancarın piri doğrisin. dögmelende bişi zaten. dögmelen bişi. é yoğurT da goyilī yoğurT da goysan daha éyi olī. daha hoş olī. ayrandan yapıdüh he. su tarhanası da yapiler. onu da suda bişüriler. onun da gine zerzavatını doldiriyar.
75. eşgi göyiler ona. onu göyiler yuğuriler, yuğuriler, teşTlere basiler. orda éyi eşgiy ben onu bilmim yanı onu sahıbe hanım çok yapıy. pilav, hee yénir otlar hepbi otlardan şey garaca degül o bi ot var. şé var köraman, köramanı tirit édiydük. kerevüz var, kerevüz, acice. kerevüz hepbi onnarı édidük çorba. kerevüzü tanımiy misin? göl başında vardur. handeklerde de köraman da éyi bülüsün. guş ekmeği,
80. guş ekmeği oli béle. onnardan toplidüh, getüridük pancar işTe. taħdik? o taħdik şeylerde oli o çok hoş. taħdik. onu topliydik ā. o günner hemin daha nezük ay topladım getürdüm, yıhadım haşladım. yımirtadan gavurdum. taħdik işTe. o da o taħdik niye annen bülür taħdigi münüre hanım bülmi mi? o da bülür taħdik yolu mu? bizim nezeheginin orda çok olī. o sebzeler. o sebzelerde taħdik, o gün gétim işTe.
85. daha büyük gartalmış. bi telis basTim getürdüm inege. yéyi ya niye yémiye ot. ot yér. yemeklerden. otlı yemekler? otlı yemekler, kenger var. kengeri getürük hemin yahınısı yapıdım, yahınısı da hoş, şillesi de hoş. he işTe sulu pilav ha, he şille déyik ona, hee, kenger şillesi uşah, kenger şillesi, ne bişmiş kenger şillesi. kengerin yahınısu. her bi ot da var ne yoh ki. körman da var kenger de var, tort da var. torTu
90. getürüp gavurisin onu yumurtanan, türlü tevür otlar var. bağ yarpağı, bağ yarpağını da zeten şey éduk. sarıma sarük. duza da vuriyük. ama bu sene ben vurmadım. onu söle bi şé söleme gözümde tütī. (tandır ekmeği hakkında) burda tandurumuz vardı. gahıdım bés urup, bés urubu elidim, yuğuridim püşürügünü tutidim, içine girip yuğuridim. éle garıdım. daha hindi daha bunca galmışım. yuğuridim, gahıdım
95. sabahTan tanduru yahıdım. o beyaz nohutTan da şey édidük. ondan top yapıydım ne hoş olidī. onu topu ne hoş oliydi. tandur ekmeği ayrı o ayrı. sütTe ayrı édiydük. besimetü de hemi süt hemi yağ. besimet yapıdım. tandur ekmeği çok hoşTu, valla. küncülü müncülü toplar. küncülü müncülü gırmızı gırmızı ne hoş top ekmeklerdi. hindi tandur yoh ki. tandur olsa ahan gine ambéle ufah ufah yaparım tanduru girdilar.
100. kimse yapan yoh. yav tandur yoh tandur olsa yapallar. o cemile yapar. bizim fétıye de çok çok yapıdü de onun başı ağrı, édemi. é golçah tahısın, daha golçah tahısın el üstlüğü de var. o öldü mü? o héyriye orda çok yapıdı. yaaa, gelidi burda sultan gile yapıdı. ağağıle yapıdı. ey rehmetlik nene. tabı, tabı, tabı hüsnü beggile nanca yapıdı.

SÖZLÜK

METİNLERDE GEÇEN YÖRESEL KELİMELEER

A

- acice** : Su kenarlarında yetişen ve yenilebilen bir ot (XLIII-78).
- ağa** : Ağabey, baba (XVII-47).
- ahan** : Aha (X-13)
- ağbun** : Gübre, mayıs, hayvan dışkısı (XVII-47).
- ağraz olmak** : Konuşmamak, lal olmak (XXX-154).
- aluça** : Erik (XXXVII-33).
- ambéle** : A böyle (II-20).
- anéle** : Ahan öyle (XXXV-50).
- angüt** : Suda yaşayan ördekgillerden bir kuş türü (XXXIV-203-204).
- arlı béşik** : Alıcalı, bulacalı (XXX-11).
- aşar** : Öşür vergisi, eskiden harmandan sonra toprak ürünlerinden onda bir oranında alınan vergi, ondalık (III-17).
- atTan** : Altan (XXII-23).
- avrés** : Küçük baş hayvanın derisinin tuluk olarak çıkarılıp, terbiye edilerek peynir, yağ ya da çökelcek basılır hale gelmiş şekli (XLIII-55).
- ayem** : Hava (XVIII-27).

B

- badinos** : Maydanos (XLIII-67).
- bahan** : Bana (X-38).
- basTıh** : Pestil, üzümün ezilip suyununun kaynatılarak yufka durumunda kurutulmuşu (XV-62).
- basTuğ** : Pestil, üzümün ezilip suyununun kaynatılarak yufka durumunda kurutulmuşu (I-11).

- bélem** : Böyle (XVIII-25).
- beroš** : Büyük tencere (XLIII-63).
- beruş** : Büyük tencere (XLIII-26).
- besimet** : Peksimet, üzüm bulamacının bulgur katılarak oluşturulan karışımın dilimlenmiş şekli (XLIII-97).
- bey** : Damat (XII-26).
- bezirhana** : İlkel biçimde un, bulgur yapılan yer (II-17).
- béz guyusu** : Pamuk ipliğinden bez dokunan ilkel bir alet (XII-111).
- bezir çırası** : Ölmüş hayvan yağının bir kap içerisinde aydınlanmak amacıyla yakılması (II-19) .
- bıjdik** : Tepe (XX-44).
- bıldır** : Geçen yıl (XVIII-12).
- bibi** : Hala, babanın kız kardeşi (XXXIV-66).
- birezim** : Biraz (XIV-26).
- buçuğ** : Yarım, buçuk (XVII-8).
- buke** : Bu defa (XXIII-17).
- bulamaç** : Üzüm suyunun özel toprak karışımıyla elde edilen usaresi (XLIII-44).
- bunculuğ** : Birazcık (VII-19).
- buşgur** : (XX-31).
- büküle** : Eskiden pamuk eğirmek için kullanılan çınklarda ipin ileri geri gitmesini önlemek için yapılan kelepçe (VII-9).

C

- cağ** : Şiş (VII-7).
- cazılı** : Sihirbazlık (XXX-101).
- celladéttire** : Öldüre, katlettire (XIV-29).

cerük : Orak, tahıl demmeye yarayan demirden yapılmış demirden alet (XVII-56).

Ç

çağa : Çocuk (XXXII-107).

çaşgurbası: Lokantacı, aşçı ustabaşısı (XIII-311).

çeli çeper : Çalı çırpı (XXXIV-4).

çeri : Asker (XXV-75).

çırık : İp eğirmek için kullanılan alet, tezgahı (VII-5).

çigit : Çekirdek (II-8).

çiğnem : Topraktan çanakların üzerine sürülen sır (XXXVIII-8).

çin : Omuz (XX-93).

D

degmek : Olgunlaşmak (ör. üzüm değdi; üzüm olgunlaştı) (XXI-8) (XIII-37).

demin : Biraz önce (XXVI-50).

dindik : İdare lambası; ilkel aydınlatma ahası (II-20).

dikilemek : Titremek, diskinmek (XVIII-26).

dögme : Dögme, buğdaydan yapılan bulgur türü yiyecek (II-16).

E

egiş : Tandırdan ekmek çıkarmak için kullanılan ucu eğri demirden bir alet (XLIII-40).

eküke : Taşla yapılmış su yolu, ark (XXXVII-29).

eicek : Bir cismin elle tutulan yeri, (Met. Ağaçtan yapılarak tuluğun elle tutulmasını sağlayan kısım) (VI-24).

eldaşı : Bulgur çekmek için kullanılan alet (II-13).

- elgaze** : Kazara (XL-63).
emme : Ama (XXIX-7).
emmi : Amca (XIX-15).
ériş : Asma (XXV-10).
evvelcesine : Önceden (XIV-5).
éynen : Aynı (XXXIV-3).

G

- genegérçek** : Eskiden köylerde aydınlanmak amacıyla ekilen ve çekirdekleri kavurularak, sokuda ezilerek yağ çıkarılan bir bitki (II-23).
gülleşim : İhtiyarlamak, güç ve takattan düşmek (XVII-20).

Ğ

- ğakğo** : Ağabey, yöre insanının büyüklere karşı kullandığı bir hitap şekli (IV-24).
ğamçur : Hayvan vergisi, eskiden hayvan sayısına göre alınan vergi (IV-10).
ğarhı : Taşları toplanıp atılmış, dağ yamacında seküler halinde ekime müsait hale getirilmiş yer (XXII-24).
ğola gitmek : İmece usulü; komşuların işlerini daha rahat bitirebilmek için başvurdukları yardımlaşma şekli (XV-59).
ğoçah : Ekmeği tandırda yapan kişinin koluna taktığı şey (XLIII-101).
ğor : Sıra halinde dizilme (VIII-28).
ğufa : Sepetin küçüğü, kamıştan örülen ve sebze, meyve taşımaya yarayan ev aleti (XXV-130).
ğurut : Çökeleğin top top edilerek kurutulmuş şekli (kısmen ezilerek içilir) (VI-1).

- ğuş ekmeği** : Bulgur çorbası yapılırken içine lezzeti için konulan bir tür yabancı ot (XLIII-79).
- ğuyu** : Pamuk ipliğinden bez dokumak için yapılmış ilkel dokuma aleti (VII-111).

H

- hadın** : Haydi (X-10).
- hama** : Hemen (XIII-14).
- hanman** : Hemen (XXI-33).
- hasavan** : Büyük beyaz bez. Dut gibi ezilebilen meyvelerin yere dökülüp ezilmesini önlemek için dört kişi tarafından ağacın altında açılır ve bir kişi de meyveleri silkeler, adı geçen bezin üzerine döker (VII-29).
- hav** : Soğutucuların icat edilmesinden önce köylerde sütlerin ekşimemesi için birkaç komşunun sütlerinin bir kaba doldurularak çöplerle ölçülüp sırasıyla herbirinin kullanması (VII-16).
- hayfe'tmek** : Kafi gelmek (XXXIV-102).
- helen** : Hala (XXIII-21).
- herezin** : Herbirinizin (XXXI-6).
- her halım** : Her halde (XXXI-13).
- herkétmek** : Tecavüz etmek (XIII-26).
- him** : Binanın temeli (XXXVII-32).
- hindi** : Şimdi (XLIII-16).
- hombaşı** : İmece usulü çalışma sırasında ekip başı olan kişi (XL-134).

H

- hah** : Başkası (XV-59).
- halaç** : Hallaç, pamuk atan kimse (XII-13).

- halbur** : Kasnağı, etrafı ağaçtan, içi iplik haline getirilmiş deriden dokunmuş delikli kevgir (XV-63).
- halet** : Düğünlerde damat tarafının gelini almaya geldiklerinde gelenek ve görenekleri icabı gelinin kardeşleri ya da babasına verdikleri hediye veya bahşış (XLIII-3).
- harel** : İplikten dokunmuş büyük çuval (XII-4) .
- harıh** : Hendek, ark (IV-3).
- hasa** : İyi, hoş (XXXV-33) .
- hayma** : Bostan gibi yerlerde ağaç, çeli çırpıdan yapılmış gölgelik, çardak (XXIV-17).
- hezan** : Cisir (XXIII-144).
- hıdt** : Kurutulan bir cins küçük balık (XLIII-45).
- horul** : Güneş gibi parlak ve can alıcı yerler (genelde kadınlar için kullanılır) (X-23) .

İ

- illaha** : İlle (XI.III-2).
- isot** : Biber (XXII-44).

K

- kısğa** : Soğanın küçüğü. Kısga toprağa ekilir, orada gelişir büyük soğan olur (XXV-141).
- kaşgaron** : Döğme ile ayran karışımından yapılan bir cins yemek (VII-27).

K

- kağang étmek** : Tarlayı sürüp, çapalamak, nadas hale getirmek (XVII-48).
- kedene** : Topraktan yapılmış su bardağı (XXXVIII-27).

- kef** : Üzüm şırası kaynatılırken yüzüne çıkan köpüklü kısım (XLIII-36).
- kelek** : Kayık, sal gibi su taşıtı (XXVI-41).
- kellecoş** : Kurutulmuş çökelek suda ezilerek elde edilen ayran tandır ekmeğinin üzerine dökülür, kavurma ve kavrulmuş soğan ilave edilerek yapılan bir yemek (XLIII-59).
- kenger** : Yemek de yapılan bir yabancı ot (XLIII-86).
- kerevüz** : Su kenarında yetişen, yenilebilir bir ot (XLIII-78).
- kert** : İşaret, belirti (VII-22).
- kes** : Buğdayın iri samanı (XXVI-61).
- kestek** : Engel, mani (XXX-51).
- keşgek** : Ayran ve bulgur karışımı bir yemek (XLIII-66).
- kile** : Yörede tahıl ölçme birimi (XXXV-19).
- kimin** : Gibi (XLIII-25).
- kiri** : Tuluğun elceğine ip bağlayabilmek için takılan ağaç parçası (VI-26).
- kiriş** : Hallaçın pamuk atarken kullandığı bağırsaktan yapılmış ip (VII-14-15).
- kömme** : Buğdayın bir araya toplanmış şekli (III-20).
- körman** : Yenilen bir yabancı ot (XLIII-89).
- köraman** : Yenilen bir yabancı ot (XLIII-77).
- küncü** : Susam (XLIII-97).
- küze** : Testi (XXXVIII-27).
- küzek** : Taştan yapılmış meteris (XXXIV-171).

L

- labıt** : Sopaın ucuna takılan küçük kürek (XLIII-39).
- livinç** : Unun suyla karıştırılmış şekli (XLIII-36).

M

- mağ** : Eski yapılarda oda gibi bir birim (XXIII-144).
- mahna** : Bahane (XLI-7).
- malyağma** : Bugday sapının gemle ezilmiş, savrulma haline getirilmiş şekli (IV-29).
- maraba** : Yarıcı (III-15).
- marabalıh** : Yarıcılık (III-15).
- maşallah** : Sırıgın ucuna bağlanan çaputların yakılması (XLIII-7).
- merdene** : Yufka açmada kullanılan ağaçtan yapılmış mutfak aleti (VII-50) .
- merek** : Saman doldurulan yer (XXXII-52) .
- meri** : Dişi keklik (XXXV-55).
- meşük** : Çökeleğin kurutulmuşunun (gurut) suda ezildikten sonra küçülmüş ceviz kadar kalmış olanı (VI-15).
- meteris** : Avlanma esnasında avcının saklanması için çalı çirpi ile yaptığı yer (XXXIV-141).
- mırdar** : Ölmüş davar (II-25).

N

- nabal** : Vebal, günah (XXXIV-94).
- nanca** : Ne kadar (XLIII-103).
- néçe** : Nice (XXI-95)
- nemheram** : Namahrem (XIV-34).

O

- orcik** : İpe dizilmiş ceviz içinin üzüm bulamacına batırılıp kurutulmuş şekli; bir yiyecek (XLIII-43) (VII-41) (XXXII-13) .

P

- pakim yoğtu**: Korkum yoktu (XXXIV-196).
- pare** : Parça (III-40).
- payam** : Badem (XXVIII-8).
- pelte** : (VII-15).
- pırnat** : Buğday sapının kucaklanacak Şekilde desteklenmiŐ Şekli (XXVI-57).
- (dip) piri** : Pancarın yaprak kısmı (XLIII-68).
- püşürük** : Hamurun tam olgunlaŐmamıŐ Şekli (XLIII-93) (VII-46).

R

- resim** : Merasim, tören (XVII-6).

S

- sadır** : Fide (XVII-51).
- sahan** : Sana (XVI-46) (X-40).
- satan** : Zaten (XXIII-23-24).
- satı** : Zaten (XV-68).
- (meşe) sığı** : MeŐeden yapılmış Çubuk (XX-20).
- sırĖat** : Hayvanları vergi memurlarından kaÇırıp saklama (IV-19).
- sırın** : Yufkanın tepsiye dizilerek üzerine sarmısaklı yoğurt ve erimiŐ yağ dökölerek yapılan bir yemeği (VII-27).
- sini** : Büyük tepsi (XIX-1).
- soğu** : Taştan yapılmış iÇinde dut, buğday dövölen alet (II-10).
- soyĖa** : Kötü, fena (IV-39).
- suvarmak** : Sulamak (XV-63).

Ő

- Şahane** : Eskiden vergi toplayan memurlara verilen ad (III-18).
- Őelek vurmak**: Pırnat, buğday sapının desteklenmesi (XXVI-55).

- şille** : Otlarla yapılan sulu yemek (XLIII-87).
şilton : Domates (XXII-50).
şirinnik : Düğünde verilen meyve ve çerez (XL-71).

T

- taam** : Yemek, yiyecek (XIII-40).
tab : Üzümün sıkıldıktan sonra kalan posa kısmı (XLIII-24).
taḥdik : Yenilebilen bir ot (XLIII-80).
tap : Üzümün sırası alındıktan sonra kalan kısmı (XLIII-24).
tav : Kafaya almak (XXI-13-14).
tavlı : Şişman(XIII-47).
telis : Çuval (XVIII-85).
tešt : İçine su konan derin tepsi (XLIII-24).
tevek : Asma (XLIII-36).
tezerek : Acele (XXXIV-154).
tézmış : Ürkmüş (XXXIV-154).
tıḡ : Gemlenmiş yığın (XXVI-5).
tirit : Bulgurla yapılan bir yemek (XLIII-77).
tort : Yenilebilen yabani bir ot (XLIII-89).
toruntaḥt : Torunlarının torunu olması (X-34).
tudunu : Dut unu (II-9).
tuluḥ : Tulum. Hayvanın önü yarılmadan olduğu gibi çıkarılmış derisi; yağ, su gibi sıvılar için kap olarak kullanılır (VI-20).

U

- ulu dede** : Babasının babası, büyük baba (III-34).
usTa usTuru : İyiye, sağlamca, uygun olarak (XXVI-14).
uşğur : Kemer, şalvar, kilot bağı (XXVII-10).

Y

- yarpuz** : Bir tür baharatlı ot (VI-18)
yuh,u : Uyku ((XLIII-13)
yuqa : Yufka (XI-68)

Z

- zahar** : Zahir (XLII-25)
zatane : Zaten (XXXII-93)
zadı : Zaten (XXVI-45)
zil : Fidan (XII-36)
zil sür : Yeni fidan ver (XIII-36)
zuvah, : Sokak (XIII-55)

METİNLERİN DIŞINDA YÖREDEN DERLENEN KELİMELER

A

- acice** : İlkbaharda su kenarında yetişen ve yenilen bir bitki.
ağu : Zehir.
aluç : Küçük yabani erik.
anuh : Nane, hoş kokulu bir bitki.
aparmak : Götürmek.
ayam : Hava.
ayah,cah : Merdiven.

B

- bayakıt** : Biraz önce.
becit : Önce, acele.
beşarat : Çirkin.
bıcık : Küçük dana, buzağı.
bih,éylim : Bir hayli, oldukça
bi kırtmik : Azıcık, bir parça, ufak
bi tevür : Acayip

C

- calqazan** : Kaytaran kaçan
carıt : Küçük ateşküreği
cesim : Kilim
cıgız : Oyunbozan
cmğıl : Küçük üzüm salkımı
cünüt : Bataklık, sulu, çamurlu yer
cüre : Ufak gaz lambası
cüvelek : Tarlastı olmayan

Ç

çaput	: Bez parçası
çemçe	: Kepçe
çerçi	: Seyyar satıcı
çit	: Yazma, başmak
çimdik	: Parmaklarla vücudun herhangi bir yerine sıkmak
çimmek	: Yıkanmak, banyo yapmak
çirpi	: Kesilen ağaçların ince kısmı
çor	: Hastalık; nezle grip gibi salgın ve geçici hastalık
çortun	: Damdaki su oluğu

D

dehre	: Madenden yapılmış kesici alet
densüz	: Akılsız
desise	: Hile
dıngılık	: Kel, başı çıplak
dırık	: Böğürtlen
dipçil	: Aşık oyununda altta kalma
dömbek	: Darbuka, dömbelek

E

ehdik	: Kalleşlik, doğru olmayan hareket
emi	: Amca
ekis	: Yaramaz
elöpen	: Kertenkele
enek	: Aşık oyununda dağılan aşıklar
erçel	: Yaramaz
esbap	: Elbise, çamaşır

esgötek	: Kadın
essah,	: Gerçek sahi
esselemek	: Kovalamak, peşine düşmek
esselet	: Mahsus, kasıtlı olarak
eşbabiye	: Erik, kayısı kurusu
eşgere	: Açıkça
eze	: Teyze, annenin kız kardeşi

É

éřište	: Hamurdan yapılan kışlık yiyecek
éynim	: Aynı
éyse	: Arka

F

fehlan	: Sürülmüş, dinlenmeye bırakılmış tarla.
fehme	: Cin gibi korkunç yaratık. İnanişâ göre uyurken insanları aldatarak meçhul yerlere götürerek kaybeden veya öldüren cin.
filinç	: Tahtalık ağaç.
fingirdek	: Oynak, işveli
fitik	: Isırık.
firoş	: Sıvışma, kaçma.

Ġ

ġada	: Kaza, bela.
ġaradon	: Kadın şalvarı
ġarna ġottik	: Zehir zıkkım
ġah,	: Armut kurusu
ġıdik	: Oġlak
ġıllrik	: Yuvarlak

- ğilefet : Kılık, kıyafet.
 ğopmak : Koşmak
 ğındırlamak : Yuvarlamak.
 ğuş,ana : Tencere.
 ğurtlanmak : Kiskanmak.
 ğuzulamak : Ağlayıp, bağırmak.
 ğuzzik : Kambur

G

- göbelek : Mantar.
 gedek : Malak, camuz.
 güdül : Su kabağı

H

- hapek : Tabak
 hayıf : Yazık, acıma hissi, öç, intikam
 heb : Tane, tesbih tanesi.
 helke : Sivil
 henün : Sakin, pelül, sakın kişi.
 herüf : Erkek, koca.
 hérs : Hirs
 havuç : Sebze

H,

- h,andez : Ark, küçük su yolu.
 h,arın, : Su kanalı.
 h,ırçık : Eski elbise.
 h,ırık : Eski ayakkabı.
 h,ırnik : Sümük.
 h,ırtlek : Gırtlak.

- h,ısm : Akraba.
 h,ısm : Sinir, gazap.
 h,orata : Laf, kelam, söz.
 h,ortut : Bağ çubuğu.
 h,uya gel- : Deli olmak, aklını yitirecek hale gelmek.

İ

- ifah, : Küçük.
 ilinçah, : Salıncak.
 İki canrı : Gebe.
 irahan : Reyhan.
 işgene : Bir yemek çeşidi.

K

- kelgür : Kevgir
 kemis : Süzgeç
 kekire : Ekşi
 kese : Kestirme, daha yakın yol
 köynek : gömlek, iç çamaşırı

Ķ

- ķındik : Ayrınlı köfte.
 ķirtik : Ufak, parça.
 ķofik : Biber, patlıcan dolması.
 ķollik : Kısa.
 ķomo : Büyük, iricek.
 ķortik : Çukur.

L

- lazut** : Mısır.
lenger : Bir cins tabak.
lüle : Namlu, boru; su kabındaki delikli kısım.

M

- malamat** : Rezil, utanılacak durumu olan kimse.
mehli : Vakit.
merişme : Mayışma, gerilme.
mih, : Çivi
mındikleme : Çevirme, bükme.
miso : Kadınların iç giyeceği.
musandıra : Yüklük, yatak, yığılan yer.
mozik : Topaç.

N

- nahır** : Büyük baş hayvan sürüsü
nekes : Cimri
nezük : Nazik
ninéysin : Ne yapıyorsun.

Ö

- ögün** : Övün, vakit
örken : İp, sicim

P

- pağaç** : Tatsız, tuzsuz ekmek.
pañar : Pınar, çeşme.
palas : Bir nevi kilim.

palıt	: Meşe.
part	: Karın, mide.
partoş	: Göbekli, karnı büyük.
papur	: Yol.
peg	: Harabe, yıkıntı.
pılı pırtı	: Herşey, neyi varsa.
pin	: Kümes.
pisik	: Kedi
pişot	: İğde hurması.
poh,	: Pislik, bok.
poto	: Kısa boylu.
porik	: Alına dökülen saç, zülûf.
porsuh,	: Pörsümüş, çürük

R

remoğ	: Römork
--------------	----------

S

sağğa	: Erkek aşuk
saplı	: Kepçe, saplı olan üsküre
sağut	: Büyük baş hayvanları güderken ve gem sürerken kullanılan ucuna, çivi takılmış deynek.
sataşmak	: Bulaşmak, karışmak.
savuşmak	: Kaçmak, çekip gitmek.
sehen	: Tabak
ş,éhil	: Sihir
segürtmek	: Koşmak
séko	: Palto

- sıvıtma** : Hamurla açılmış yufka çeklinde yapılmış tatlı bir yemek çeşiti.
- siyence** : Sinsi.
- sinor** : Sınır.
- süvünk** : Dam soçağı
- sokaraç** : Soğanın yağda kızarmışı.
- şanşén** : Kapalı balkon.
- şapalah** : Tokat, sille.
- şıblıh** : Çok tuzlu.
- şıvıt** : Bir çeşit eim.
- şıvik** : Şirin, bulaşıcı.

T

- tahTa kellesi**: Tahta kurusu.
- tapiklemek** : Uyuklamak.
- tağa** : Duvarda yapılan küçük dolap.
- tas gürmak** : Sihir yapmak.
- tebelleş olmak**: Bulaşmak, sarkıntılık etmek.
- telef olmak** : Zıyan olmak.
- teto** : Çocuk eli.
- tevür** : Acayip.
- tike** : Ufak parça.
- tuman** : Kilot

U

- ucun ucun** : Yavaş yavaş.
- ufah** : Küçük.
- utmak** : Oyunda kazanmak.

Ü

- üsgüre : Tas
 üzérlik : Tepelerde yetişen maşallahlık yapılan bir ot.

V

- veç : Cebiz
 vıjirik : Çok sulu.

Y

- yalavuz : Yalnız
 yaldanmak : Aldanmak.
 yarmañça : Kavgada kullanılan ağaç sopa.
 yazı : Arazi.
 yésir : Esir.

Z

- zağar : Cılız, beslenmemiş.
 zapğunlu : Otoriter, sözü geçerli kişi.
 zırza : Kilit.
 zırnıñ : En küçük parça.
 zıpPır : Uzun boylu kimseler için kullanılan tabir.
 zibil : Mayıs, hayvanı dışkısı.
 zumburuh, : Yumruk.
 zuvah, : Sokak.